از می ایستند و هم عرفان را داد باور کننده و جلوگیر عیبهای خودی پردازند مردم که ضمیرش متوجه
بحق باشد بینی فی حیثیت را پیدا خواهد نمود و مهر و محبت و اعتقاد دیگران از فرزندان بسر خواهد گشت و بکمال
آزار به یاری مردم خواهد پرداخت پس بتدریج خواهد دید از نفس به خلق و از خلق به حق سیر کرده
و با تخلیه نفس از شوائب اغراض و اضافات و تکمیل آن با خدمت و محبت و شوق و عشق بمقام تجلیه رسیده
وصال را در خود پیدا نموده و در نظرش فاصله میان خود و خدا برداشته شده است. و شاید بمقامی
خواهد رسید که دریابد در واقع نه تنها حقیقت یکی بیش نیست بلکه اندیشه در اینباب هم خود زاید است یعنی النفس را بجای
آنکه به وحدت رساند بمجهود یعنی بتفکر و استدلال مشغول میگرداند پس خواهد دید خود فکر هم فزونی شد و بمضمون لطیف
التوحید حجاب الموحد پی خواهد برد و خواهد فهمید اگر کسی این مراتب را بپیماید به عزم فراموشی خویشتن
و خدمت دیگران از انانیه اگر چه این ترک خودپرستی را هم موضوع فکر قرار دهد شاید انانیت مرده خواهد بود
و باز او را بخود مشغول خواهد داشت اینست که شیخ عطار این مقام را با رنگ و رای این سخنان بیان نموده:

در طریقت فقر را باشد سه ترک   ترک دنیا ترک عقبی ترک ترک !

طهران ۲۲ اردیبهشت ۱۳۲۰   دکتر رضا زاده شفق

محمود شهابی خراسانی

بسمه تعالی شأنه العزیز

عالم معانی، بستان حقائق است و زادهای اندیشه بذر گلهای خرم و شاداب این بستان میباشد
که بر فراز شاخه های الفاظ زیبا و در لای برگهای کلمات رسا و شیوا شگفته میگردد و از کف هزاردستان روح و روان
دل میبرد.

ذوق لطیف و قریحهٔ سرشار بکار است تا بتواند از گلستان حقائق گلهائی خوش آب و رنگ برگزیند.
گلچینی بردبار و شکیبا باید تا از لابلای چیده گلهای زیبا و گرد آوردن گلزار معنی دامن همت بکمر زند و رنج این
کار را بر خود هموار سازد. از همه بالاتر و مهمتر، عنایتی کارساز و پیوندی وافر از عالم غیب لازم است تا کسی را
چنان نیک اندیشه‌ئی بپیش آید و بانجام دادن چنین کاری سعادت و توفیق یابد و در فرجام، گلستانی بعنوان
«کتاب» فراهم آرد.

کسانی بسیار، از پیشینیان، از اندیشه و گفته‌های دیگران کتابهائی بنام کشکول و جنگ و سفینه گرد
آورده‌اند لیکن شاید کمتر کسی را این توفیق و سعادت بهره گشته باشد که از سخنوران خود آثاری بخط خود آنان
فراهم آرد و آنرا با شیوه و روشی دلکش برای انتشار و استفادهٔ مردمان معاصر و دانشخواهان آینده آماده سازد.
شاعر خوش قریحهٔ جوان آقای گلچین بختی بیدار و سعادتی مساعد داشته که بچنین کاری توفیق یافته است.
نخستین باری که از این اقدام ایشان آگاهی یافتم و نمونه‌ئی از گرد آورده‌های نفیس و گرانبهای «گلزار معانی» را زیارت کردم
بسیار خرسند شدم و از صمیم دل، ذوق لطیف و پایداری او را ستودم و بر آن همت بلند آفرین خواندم و این سعادت
و توفیق را تبریک و تهنیت گفتم.

از نگارنده خواهش شده که او نیز برای گلزار معانی چیزی بنویسد چون گرفتاری و کار فراوان مجالی بکام نمیداد

پوزش خواست لیکن مقبول نیفتاد و بدین دعوت رفتار کرد که یکی از نوشته های پیشین خود را باین کار اختصاص دهد

از اینرو این مختصر را که چند سال پیش بعنوان «مقدمه» برای کتابی بنام شرح الفؤاد در شرح حال

حکیم فاضل میر محمد باقر مشهور بداماد نوشته ام و بچاپ نرسیده است اختیار کردم. باشد که در سایهٔ عظمت علمی

و عملی آن فرزانهٔ نامدار (که بعقیدهٔ نگارنده چنانکه در مقدمه یاد شده، رواج فلسفه در ایران پس از قرن دهم تا زمان

حاضر بهمت و عنایت و ترویج این فرزانهٔ وارسته، مرهون و بسته است) این اثر ناچیز درخور گلزار و شایستهٔ توجه

مطالعه کنندگان بزرگوار واقع گردد.

محمود شهابی خراسانی

تهران. چهارشنبه دهم اردیبهشت ماه سال ۱۳۲۰ خورشیدی (هجری)

بسم الله المفيض وله الحمد على ما يفيض والصلوة على أكمل مستفيض محمّد وآله

أولي الأمر والنهي بالتفويض . وبعد :

الفلسفة ، بمدلولها الأعم ، ظهرت في عالم الانسانية من بدء

ظهور الانسان وتطورت باطوارها المختلفة في أعصارها المتمادية وفقاً

لتطورات الانسان في مشاعره السامية . فالفلسفة ظاهرة من ظواهر الحيوة

البشرية نشأت بنشوء البشر ونمت بنموه وهي الفطرة التي فطر الناس عليها

والغريزة التي ذُبِرَ على ناصية الانسان، في خطّ كيانه، الاحتياج اليها.

ولا غرو: فإن الانسان، بما هو مركّب من الجسم والروح، كما يحتاج الى ما به قوام جسمه، من الاغذية المتناسبة المادية، فكذلك يشتاق الى ما يقوم به روحه، من الاغذية المعنوية، وهي التي تسمّى بالفلسفة. فالفلسفة الطبيعية من اقدم مظاهر الحيوة ولوازمها، ومن اعظم طرائف الخلقة وكرائمها.

أُخرِجَ الانسانُ المولودُ من ظلمات المتراكم بعضها فوق بعضٍ الى عالم النور وجِنان الوجود. احاط به من كل جانبٍ الطبيعة بمظاهرها المدهشة واماطَ له الحيوةُ عن وجه الكون نقاب ستائره المنتشرة فتجلّت له الحيوة في احسن مجاليها وتدلّت اداني الطبيعة له واعاليها.

ينظُرُ الى السماء المزينة بزينة الكواكب فيمتلأ بصره نوراً وقلبه سروراً ويُطأطِئُ رأسه الى الارض ويتأمّل البسيط من الطول والعرض فيندهش بما يرى ويسمع وينتعش بما يذوق ويلمس فحينئذٍ تشتعل فيه نار الشوق التي كُمِنت في طويّته وتبرز الفلسفة التي خُمِّرت بها سعادة طينته،

فيشتغل بحلّ عقد الوجود وكشف رموز الغيب واسرار الشهود ويبحث عن مبادئ المشهودات المحيطة به بحثاً يليق بحاله ويتفحّص في تعليل وجود الحوادث وتشخيص بدئها ومآلها.

وبالجملة: خُلِقَ الانسان ومعه نورٌ يسعى بين يديه، به ينكشف له

مسا ئیر الکون ، شیأً فشیأً ، بعد ما کانت مخفیۃ علیہ و ذاک النور ،
ھی الفلسفۃ اذ الفلسفۃ کما عرفت ھی " صیرورۃ الانسان عالماً عقلیاً
مضاھیاً للعالم العینی " او ھی : " کشف الحقائق علی ما ھی علیھا فی الواقع
بقدر الطاقۃ البشریۃ " .

اذ دریت ان الفلسفۃ الطبیعیۃ ، بمد لولھا الاعم ، والحیوۃ
فی خصوص الانسان او مطلقا ، علی ما ھو التحقیق ، رضیعا لبان و فرسا رھان
فاعلم ان تنزلھا من مکمنھا ، الصدور ، الی معرضھا ، السطور ، و
تجلیھا من البساطۃ الطبیعیۃ فی مجالیھا ، الشرح والتفصیل ومظاھرھا -
البحث والتدریس تأخر عن کیانھا الطبیعی و وجودھا الفطری
بلا ریب . ولکن کم مدۃ مضت علیھا وھی فی سیرتھا الاولی ؟
او ای زمان تحولت فیہ الی حالتھا الاخری ؟ ھما سؤالان لیس المسئول عنھما
باعرف من السائل ! اذ باب العلم والیقین منسد علی من تحری الخوض
فی تلک المبدأ والظن والتخمین لا یغنیان من الحق شیأً الا ان القطع حاصل
بان شمس الفلسفۃ البحثیۃ اول ما طلعت ، طلعت من افق الشرق ، محتد الذکاء
والفطنۃ و مولد الدھاء والحکمۃ ، واضائت باشعتھا النافذۃ بلاد -
الشرق ، من ھند و ایران و مصر و کلدۃ و آثور و بابل ،
ثم انتقل من الشرق الی الغرب و ارتفعت فی اغریقیۃ حتی وصلت

الى وسط سماء عالمها وبرزت متجلية فى رائعة نهارها فأشرقت الارض بنور جمالها .

* * *

فالغرب مدين الشرق فى الفلسفة من جهة الابتداء والتأسيس كما أن الشرق رهين الغرب بما كدّ واجتهد لها أبناؤه فى صراط التقويم وسبيل التعديل والتكميل .

حوادث الدهر تتابعت فى الشرق والغرب وتلونت الفلسفة البحتية بألوان اقتضتها البيئة واحدثتها افكار عظماء الخليقة حتى طلعت شمس الديانة الاسلامية من مشرقها المبارك، مكة ، واستولت على اكثر البسيطة فلما استقرت قرارها ورسخت فى قلوب المسلمين آثارها تنورت الافكار الجامدة فى اثر ممارسة النور المبين وتشعلت القرائح الخامدة من كثرة المدارسة لما وردت فى هذا الدين المتين وانكشف لهم ان روح الديانة الاسلامية ، الحث على العلم والتدبر وعلموا ان النظر والاعتبار فى مظاهر الطبيعة ومعابر الوصول الى الحقيقة فرض على أولى الابصار واولياء البصائر فى الشريعة وتيقنوا ان طلب العلم ولو بالصين من اعظم ما رامه هذا الدين . فانصرفوا بوجوه هممهم العالية نحو اقتباس العلوم ولا سيما الفلسفة ، ونقلوها من مآخذها الفارسية والاغريقية

والسريانية الى العربية وحينئذٍ طرئت على الفلسفة صبغة جديدة دينية واهتم نوابغ المسلمين ومشاهيرهم (كالحكيم الفاضل ابی نصر محمد بن طرخان الفارابی المتوفی سنة ٣٤٠ والشيخ الرئيس ابی علی حسين بن عبد الله بن سينا المتوفی ف ٤٢٨ وحجة الاسلام ابی حامد محمد بن محمد بن محمد الغزالی الطوسی المتوفی فی ٥٠٥ والقاضی ابی الوليد محمد بن احمد بن رشد الأندلسی المتوفی فی ٥٩٥ والامام ابی عبد الله فخر الدين محمد بن عمر بن الرازی المتوفی بهراة فی ٦٠٤ والشيخ الأكبر ابی عبد الله محيی الدين ابن العربی محمد بن علی بن محمد الطائی الأندلسی المتوفی فی ٦٣٨ والشيخ الاشراقی شهاب الدين يحيى بن حبش السهروردی المقتول فی ٥٨٧ وغيرهم من عظماء الأعلام وحكماء الاسلام، شكر الله مساعيهم الجميلة) الی نقد الفلسفة وبسطها فعادت الفلسفة فی الشرق بعد ان بادت، او كادت ان تبيد،

وكانت الفلسفة فی معارها هذا متجلية فی مظاهر شتی. فتارةً فی ظاهر «الكلام» ومرةً بصورتها الأصلية المجردة عن ای شیء غيرها وآونةً متبرجةً بزينة المقالات الدينية والحقائق الاسلامية، بل والخطابات الاقناعية، واكثر ما صيغت الفلسفة بهذه السياقة والصوغ فی كتب الغزالی.

وانی لسنا نحن فی هذه العجالة بصدد البحث عن تطورات الفلسفة فی الاسلام

وکیفیة سیرها فیه، لأنه بحث عمیق ودرس جلیل یحتاج الکلام فیه الی مؤلف یختص به، فلنذره الآن فی سنبله راجیاً من الله المفیض عمّت آلائه ان یوفقنا لهذا التالیف علی ما به جدیر، انه علی کل شیء قدیر.

کانت الفلسفة فی الاسلام، ولاسیما فی ایران، تسیر سریعاً نحو الارتقاء وتولی وجهها شطر التکامل والاعتلاء، اذ حالت بینها وبین مقصدها سدة منعتها عن سیرها وهی فتنة التتر التی هدت ارکان تمدن البشر فکم من آثار اندرست بحدوثها وکم من افکار مشتعلة خمدت بعد بروزها. وحقاً اقول: لو لم یکن جهاد طلاب الیقین وعشاق الحقیقة، فی سبیل الحق، سریع التدارک والجبران لما فاتت وانکسرت فی الحادثة المزبورة، من الآثار والافکار، لقضیت علی الفلسفة ولما بقی اثر من العلم والمعرفة.

دخلت الفلسفة بعد الحادثة الموجعة فی دور جدید، دور التصوف والتکلم، واستعارت کسوة غیر لباسها الأصلی فظهر جمالها من خلال المباحث الکلامیة والمواجید التصوفیة.

خلت قرون الثامنة والتاسعة والعاشرة وقد کانت السلطة والسیطرة للکلام علی الفلسفة البحثیة بعنوانها الاصلی. بحیث جل ما الفت، بل کلها، فی تلک القرون کانت تحت عنوان علم الکلام وقلما

يوجد فی تلك القرون مؤلّف كان فی المقاصد الفلسفيّة ولم يكن له دون بروزه بعنوانه الأصلی أسداد ومواقف.

نشئت فی تلك القرون رجال عظماء ومتكلّمون حكماء (١) ولكنّه كما أومأنا اليه كان الذی بحثهم فی الفلسفة تحت ستار علم الكلام، وأغلب تآليفهم فيها تحت هذا العنوان، ففی تلك القرون برز من موقف العدم الی «المواقف» للايجی وشرحه للسيّد الشريف وقصد نحو الوجود كتاب «المقاصد» وشرحه، كلاهما للتفتازانی، وانتظم فی جريدة الشروح الشرحان القديم للأصبهانی (محمود بن ابی القاسم) والجديد للقوشجی علی كتاب التجريد للمحقق الطوسی قدس سره (٥٩٧ - ٦٧٢) والحواشی الثلثة القديمة والجديدة والأجدّ

---

(١) كالقاضی عضد الأيجی عبدالرحمن بن احمد الفارسی المتوفی سنة ٧٥٤ تلميذه والمولی سعدالدين مسعود بن عمر التفتازانی المتوفی بجرجان سنة ٧٩٢ والسيّد المدقّق علی بن محمد الجرجانی المشهور بـ «ميرسيّد شريف» المتوفّی بشيراز فی ٨١٤ وتلميذه المحقّق المولی جلال الدين محمد بن سعد الدوانی المتوفّی بعيد سنة ٩٠٠ والمولی علاء الدين علی بن محمد المشهور بـ «قوشجی» المتوفی سنة ٨٧٩ والحكيم المدقّق ابی المعالی صدر الدين محمد بن ابراهيم الدشتكی المقتول سنة ٩٠٣ وولده السيّد غياث الدين منصور المعنون بأستاذ البشر والعقل الحادی عشر والملقّب بـ «صدر الصدور» المتوفی سنة ٩٤٨ وغيرهم من الفضلاء البرعة والعلماء المهرة.

للدوانی علی الشرح القوشجی وغیر ذلك من الكتب الكلامیة التی دونت فی القرون المزبورة .

ولعل الوجد فی توحید هؤلاء الفحول افكارهم واقلامهم نحو الكلام هو الوجد الذی أثر نفس هذا الأثر فی القرن الثانی والثالث من الهجرة وهو توجه أولیاء الأمور نحو تنقیح مبانی الاسلام وتشیید أسسه وأصوله بعد ما اندرست رسوم الدین وتضعضعت اركان الایمان والیقین بتهاجم افواج التتر الغاوین .

كانت الفلسفة بایران علی ما علمت فاذا مرت علیها نسائم القرن الحادی عشر ومدت الیها، لحفظها من السقوط فی هوة العدم، ایادی العقول القویة من أساتذة العلم وجهابذة البشر فشمروا عن ساعد الجد واجتهدوا لنجاة الفلسفة عن مضیق الاضطهاد فلله درهم الجمیل وعلیه اجرهم الجزیل .

أول من ادرك الفلسفة من المشاهیر ونفخ فیه روح النهضة وأظهر الفلسفة بصورتها الأصلیة بعد الفترة المزبورة وألف فیها كتباً محكمة هو الفیلسوف النقاد المشتهر ب «الداماد» والملقب ب «المعلم الثالث» فی لسان الأمجاد . فكل من تأخر عنه زماناً هو عیال له فی الفلسفة ومقتبس من قبسات خلسات نار الشوق الی سلوك صراط المستقیم فی مقام الریاضة والمعرفة . وكیف لا وقد كان صدر سماء ألهة الاسلام بالاستحقاق واستاذ المتأخرین علی الاطلاق الفیلسوف الفارسی الكبیر المولی صدر الدین الشهیر المتوفی فی ۱۰۵۰

تلميذاً عليه ومتردداً، لجذب رواشح العقلية وكسب جذوات
الحكمية، اليه وهو في الحقيقة حسنة من حسناته ومرآة صافية ظهرت
وتجلت فيها أشعة جلواته ثم انعكست منها في شدة ظهورها فأشرقت
الأرض (قلوب المتأخرين) بنورها

وناهيك في المقام ما صدر عن صدر المتألهين نفسه من الكلام
حيث قال في مفتتح شرحه للكافي مخبراً عن مشيخة روايته ما هذه هي
عين عبارته :

«وأخبرني سيدي وسندي وأستادي واستنادي
في المعالم الدينية والعلوم الإلهية والمعارف الحقيقية والأصول اليقينية
السيد الأجل الأنور العالم المقدس الأطهر الحكيم الإلهي والفقيه الرباني
سيد عصره وصفوة دهره الأمير الكبير والبدر المنير علامة الزمان
أعجوبة الدوران المسمى بـ «محمد» الملقب بـ «باقر الداماد الحسيني» قدس الله
عقله بالنور الرباني عن أستاذه وخاله المكرم المعظم الشيخ عبد العالي» الخ

والقول الجملي ان السيد الداماد أعظم مفخر من مفاخر الشرق، عموماً،
وايران، خصوصاً، وأكمل مظهر من مظاهر الكمال والفضل بيد انه
مع جلالة قدره وعظم شأنه وأمره لم يكن قدره، كما هو حقه، معلوماً
بل صار بستار الجهل دون معرفة فضله وكماله، كما ينبغي، مستوراً

وَوُجوهُ الناس ، حتّى الخواص ، عن فحص حاله والبحث في عقائده وأقواله مصروفاً .

ولا بِدْعَ في ذلك فانّه قدّس سرّه عَمَدَ نحوَ الإغلاق في بيان مقاصده وصَمَدَ وجهةَ الإبهام في طريق كشف مآربه وعقائده فأتى بالمعاني الرائقة في كسوة ألفاظٍ مُغلَقة وأدرج الحقائق في عبارات صعبة قلّما تجد من سَهُلَ عليه فهمها . على أنّه كانت كتب تلميذه المذكور تقابل كتبه ، من حيث سذاجة العبارة وسهولتها ، تقابل التامّ بحيث يُخيَّل الى الناظر فيها انّ دقيق المعنى ورقيق اللفظ يتسابقان الى ذهنه وانّ الحقائق تتجلّى في مضامير كتبه بلا وساطةٍ من الكلمات والعبارات فيتوهّم كلّ من نظر فيها انّه ظهر عليه بطونها وخوافيها ، ولا ريب في كون الطبائع الى الأسهل ارغب والرغائب لأدراك الأظهر اقرب وانزع ، فصارت كتب التلميذ مشهورة وكتب الأستاذ ، رغماً لشأنها ، متروكة مهجورة .

وليكن الآن على ذكرٍ منك انّ السيد قدّس سرّه كان معذوراً في اعراضه عن الطريق المألوف في تآليفه وتعابيره حتّى يتّضح لك وجه عذره في محلّه ان شاء الله تعالى .

الناس مَعَ اختلافهم في الأغراض والمطالب متّفقون في أصل الطلب

فلا ترى احداً لم يكن مشتاقاً ، بل لا ترى شيئاً الا وتجد نار الشوق مشتعلة فيه وشعل العشق متصاعدة من خوافيه الا ان لكل وجهة هو موليها وقبلة يختص بالتوجه اليها وتدليها ، فاختلفت العقائد فى المقاصد وافترقت الرغائب فى المآرب وتحقق ان : للناس فيما يعشقون مذاهب .

من تلك المذاهب المشتهرة ، الاشتياق الى النظر فى كلمات الاقدمين لتحصيل عقائدهم وتمحيص مقاصدهم وتمييز مراتبهم كى يكون ذلك وسيلة لاجتناء الحقائق من تلك الحدائق وذريعة لاكتساب ما يتغذى به الروح من هذه الحقائق .

ولعمر الحبيب ، افضل اعمال المرء ما يكون فى اكتساب الفضائل واقتناص العلوم والمعارف ، اوليس ان الانسان لا يكون انسانا بمفهومه الحقيقى ، الا بقوة الفكرة والعبرة وادراك المعقول والمرسل والا فما ذا هو الفارق بينه وبين ما يشاركه ، من جنس الحيوان ، وان لم يكن بعضها اعرق فى صفات الحيوانية وخواصها من الانسان ثم اولا يتقوى الروح بأغذيه ومشابهها ، من الحقائق المجردة والامور المطلقة المرسلة ؟ وبعد اللتيا والتى اولا يكون كلمات الاكابر ومقالاتهم اثمار افكارهم الشريفة ونتائج ارواحهم اللطيفة ؟ فالانسان من هذا الشوق ، يسعى لتحصيل اعز شيئ لاشرف شيئ ، يسعى لتحصيل مجرد لمجرد ، يسعى

لكسب نتاج الروح لتغذية الروح، يسعى لاقتناص ما لا يحصل للانسان الا بالكد والسعي، كما يشير الى ذلك قوله جل وعلا «وان ليس للانسان الا ما سعى»(١)

---

(١) والوجه في هذا الحصر الصريح، مع انه قد يحصل للانسان ما لم يسع لها، من الاموال وغيرها، بالتوارث وغيره، هو ان غير العلوم وسائر الفضائل لا يحصل لذات الانسان وحقيقته بل اعتبارها كما هو امور غريبة عن مقام ذاته حصلت بينه وبينها اضافة اعتبارية دام ما بينها من اعتبارها، واما العلوم والمعارف فهي امور حقيقية تتعلق بحاق الذات لا غيرية بينها وبين الذات، فالحقيقة ما هو للانسان هو العلم ونظائره من الفضائل التي لا تنال كمالها الا بالسعي والرياضة والجهد والمكابدة ولا سبيل اليها بالتوارث ونحوه.
وان شئت مزيد البيان فاعلم ان للانسان، بحسب نشآته الثلث: الحس والخيال والعقل، انحاء ثلثة من المالكية او الواجدية، فما يتعلق بها مالكيته في نشأته الحسية هي المحسوسات، من الاموال والاولاد، وما يتعلق بها مالكيته بحسب نشأته الخيالية هي الاعتباريات، من الرتب والمناصب والشؤون، وما يتعلق بها مالكيته بحسب نشأته العقلية هي المعقولات من العلوم الحقيقية والمعارف الالهية. ولا ريب ان الواجدية بحسب ادنى النشآت وكذا وسطيها، ليست في الحقيقة بواجدية لان متعلقاتها اعراض اجنبية عن حقيقة الانسان بحسبه، كالحجر، بل الواجدية بحسب النشأتين كسراب بقيعة يحسبه الظمآن ماء حتى اذا جاءه لم يجده شيئا، اذ لا تحصل لها الا بالاعتبار ولا موطن لها الا في وعاء الفرض والانتزاع فلا حقيقة لها وراء ذلك، ولذلك تتغير وتتحول، بل تزول وتتصرم، فتارة تعتبر تلك الاضافة بين شخص وبين شيء ومرة تعتبر بين غيره وبين ذلك الشيء، فكم ثروة وفيرة ونعمة كثيرة اغتزلتها يد الاعتبار ثم نقضت غزلها من بعد قوة انكاثا، وكم من جاه عظيم وخطر كبير وشأن رفيع اسس الاعتبار بنيانه ثم هدمه او تهدم اذ بناه الاعتبار على شفا جرف هار فانهار به في نار جهنم. وذلك بخلاف الواجدية بحسب الآخرة من النشآت فان متعلقاتها امور حقيقية
(من مصحح).

فالکاسب الحقیقی من کابد لتحصیل العلم والفضیلة وجاهد فی سبیل رفع فقر الجهل والنقیصة

واذا کان الانسان بما هو کاسب الماديات لتقویة جنبته المادیة وحفظ کینونته الجسمیة

حبیب الله (کما ورد فی الحدیث) فما تظن به وهو طالب للمعارف کاسب للمعنویات

والحقائق، مجاهد فی سبیل تقویة جنبته الروحیة ونفسه الشریفة الباقیة

ببقاء الحق المطلق، جلّ سلطانه.

من سنخ جوهر الذات فهی حیة بحیوة النفس باقیة ببقائها بلا هی، فی الحقیقة، هی ولیست لها صفة الآ هی

وبالجملة: واجدیة الاعتباریة تربص وفتنة وامانی وریبة او بالحقیقة، سراب بقیعة وواجدیة

الآخرة علم وعرفان ونور وایمان فاذا جائت الطامّة الکبری وحطمت عند قیامها حطامة الدنیا تلتبس عن

وجه النفس غطاء البدن واحدّ بصر العقل الیها النظر. بتجلی جلیة الامر وینکشف لکل امرئ حقیقة والحق:

یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم وبأیمانهم، بشریکم الیوم جنات تجری من تحتها الانهار

خالدین فیها ذلک الفوز العظیم یوم یقول المنافقون والمنافقات للذین آمنوا: انظرونا نقتبس من نورکم

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورا فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمة وظاهره من قبله العذاب

ینادونهم الم نکن معکم قالوا بلی ولکنکم فتنتم انفسکم وتربصتم وارتبتم وغرتکم الامانی حتی جاء امر الله وغرکم بالله الغرور.

وفی کتاب الله المجید اشارات لطیفة الی تلک النشأتین وماعلیه بعضها من الهلاک والفناء وما علیه بعضها الآخر من الحیوة والبقاء کقوله تعالی:

إعلموا انما الحیوة الدنیا لعب ولهو وزینة وتفاخر بینکم وتکاثر فی الاموال والاولاد... الآیة. وکقوله تعالی: وما هذه الحیوة الدنیا الا لهو ولعب وان الدار

الآخرة لهی الحیوان لو کانوا یعلمون.

وبالجملة فالحصر فی الآیة الشریفة ناظر الی ما یکون للانسان بالحقیقة وعلی الاطلاق ودونهم لکن من اهل الاختصاص

وکیف کان فمن اجل نعم الله وآلائه علی فقراء الانام محمود بن (العارف الجلیل) عبدالسلام ان وفقه تصرف ریعان الشباب فی مطالعة کلمات الاکابر ومدارستها ومزاولة مقالاتهم ! این ومما رستها . ومما حدا بی الحبیر المولّه من الشوق هو النظر فی آثار السید الامام قدس سره فراجعت الکثیر من تآلیفاته ومقالاته وشاهدت شخصیة المؤلف الفذة السامیة ورسوخ قدمه فی الحکمة العالیة والفلسفة المتعالیة متجلیة باحسن مظاهر الفضل والکمال من خلال عباراته وصرت ، علی رغم اعراض المعاصرین عن هذه المصنفات الانیقة ، مکبّاً

فی قوله للانسان) فیختص بالواجدیة الحقیقیة ولا یعم انحاء الثلثة من الواجدیة کی یصح نقضها بامور بعد الانسان ، بحسب المتعارف ، واجداً لها مع عدم سعی منه لتحصیلها ، کالمیراث ، فی الحسیات وبعض الشؤون الاتفاقیة فی الاعتباریات ، فتدبر حق التدبر .

ومما یعجبنی نقله هنا ، تاییداً لما رزقنی الله فهمه من الآیة الشریفة ، کلام من علی علیه السلام ، ما الطفه وادقه من کلام ، وهو قوله : «لا فقر اشد من الجهل»

وذلک لان الفقر ایضا کالوجدان والغنا علی ثلثة انحاء والفقر الحقیقی هو الذی یکون بحسب النشأة للانسان اذا کان مبتلی بهذا الفقر یحتاج ان یقول للذین آمنوا : انظرونا نقتبس من نورکم وحینئذ یقال له ارجع ورائک فالتمس نوراً مما کنت تزعم النور وما کان الامتاع الغرور . ثم ینادی متحجباً من شهود فقره وظلمة نفسه ومن لحاظ سطوع النور المحیط بالمؤمنین من محبة : الم نکن . فی الحیوة الدنیا معکم بل اعلی شاناً بحسب تلک النشأة منکم فیقال لهم بلی ولکنکم فتنتم انفسکم ، فی افنائها بالدانیات ، وتربصتم بها فی المراتب السافلة والنشآت النازلة الزائلة ، وارتبتم ، فی الدار الآخرة

علی استخراج معانیها الدقیقة مقبلاً الی استحصال حقائقها الرشیقة

فوجدتُها مُروجَ الذهب ومَعادنَ الجوهر فی الحقیقة. ولکنها تختلج

بالبال الآن اُبرز ما وقفتُ علیه، او ما ذهبتُ الیه من سائر احوال هذا العظیم

سواء اکان فی حسبه او نسبه او اسانته او تلامذته او غیر ذلک من الاضافات

والاحوال. وکان الدهر یضرب شئونه باسدادٍ دونه وکان القضاء یقدّر بطونه

وکمونه.

اَجَلْ: لکلِ عملٍ اَجلٌ لایغیّره الاَمَل ولِکلِ اَملٍ اَمدٌ لایقدِرُ علی تحویله

بما قُدّر فی الازل، احدٌ، امورٌ العالم مرهونة باوقاتها المقدّرة فی الغیب المکنون

وما تَسبِقُ مِنْ اُمّةٍ اَجلَها وما یَستَأْخِرُون.

اِنسلخ شهرُ ذیقعدة العوائق المُقعِدة وانصرمت لیالیها المظلمة وطلعت

غرّة التوفیق فاهتزت اوتار الامانی السابقة من هذه البارقة وهتفت دواعی الشوق

الی طوف حرم المقصود فاستخرتُ الله تعالی وتقدس وتفألتُ بکتابه المقدس

فأرانی دلیلاً وهدانی الی قوله الحق: «وَلِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطاعَ اِلَیْهِ سَبِیلاً»

فها انا ذا، لبّیتُ الحقَّ فی الاطاعة وشمّرتُ عن ساعد الجهد بقدر الاستطاعة

فأطوفُ حولَ بیت المقصود وعلی الله اَتوکّل. انه منبع کلِ فیضٍ ومشرع کلِ جود.

والنشأة الحیة الباقیة الناضرة، وغرّتکم الامانی، والآمال الواهیة، حتی جاء امر الله بکشف الغطاء

لکل حقیقة ما امّله وتمنّیه وتحقق لدیه ان الشیطان الغرور هو الذی غرّه فی ما تولّیه. هذا ملخص ما رزقنی الله فهمه من هذه الآیة وحققه ولو

ثُمَّ اَعتَذِرُ مِمَّن نَظَرَ فیما یُزبَرُ مِن بِضاعَةٍ مُزجیَةٍ اُهدِیها اِلَیهِ وَاَرجُو مِن حُسنِ سَجیَّتِهِ وجَودَةِ قَریحَتِهِ وَطَوِیَّتِهِ اَن یُصلِحَ ما ظَهَرَ، بَعدَ التأمُّلِ الغائِرِ والفَحصِ البالغِ، فَسادُهُ عَلَیهِ واَن یُمیطَ نقصانَهُ بما ثبتَ تحقیقُهُ لَدَیهِ فَاللهُ رَبّی مِن وَراءِ اَجرِهِ اِن کانَ، کَما یَکونُ، لا طاقةَ لی بِشُکرِه.

محمود شهابی خراسانی

تهران: ۱۸ شهر ذی‌حجة الحرام من شهور سنة ۱۳۵۱ ق.ه

۲۵ فروردین " " ۱۳۱۲ ش.ه

شہریار تبریزی
سیّد محمد حسین بہجت

در دامن مهتاب

امشب ای ماه به درد دل من تسکینی
آخر ای ماه تو همدرد من مسکینی

کاهش جان تو من دارم و من میدانم
که تو از دوری خورشید چها می بینی

تو هم ای بادیه پیمای محبت چون من
سر راحت ننهادی بسر بالینی

هر شب از حسرت ماهی من و یکدامن اشک
تو هم ای دامن مهتاب پر از پروینی

همه در چشمه مهتاب غم از دل شویند
امشب ای مه تو هم از طالع من غمگینی

من مگر طالع خود در تو توانم دیدن
که تو ای آینه بخت غبار آگینی

باغبان خار ندامت بجگر میشکند
برو ای گل که سزاوار همان گلچینی

نی محزون مگر از تربت فرهاد دمید
که کند شکوه ز هجران لب شیرینی

تو چنین خانه کن و دلشکن ای باد خزان
گر خود انصاف دهی مستحق نفرینی

کی بر این کلبه طوفان زده سر خواهی زد
ای پرستو که پیام آور فروردینی

شهریارا اگر آئین محبت باشد
جاودان زی که بدنیای بهشت آئینی

درس محبت

روشنانیکه بگو سرهم گردانند
همه در دایره عشق تو سرگردانند

خود به درس محبت که ادیبان خرد
همه در مکتب تحقیق تو شاگردانند

تو بدل هستی و اینخلق نگه میسنجند
تو بجانستی و اینقوم جهانگردانند

رهنشینان عدم بارگشایان وجود
وینهمه حیرت و اندوه ره آوردانند

عاشقان راست قضا هرچه جهان راست بلا
نازم این قوم بلاکش که بلا گردانند

اهل دردی که زبان دل من داند نیست
درد مندم من و یاران همه بیدردانند

بهر نان بردر ارباب نعیم دنیا
مرو ای مرد که این طایفه نامردانند

آتشی هست که سرگرمی اهل دل ازوست
نه عجب گر بجهان اینهمه خونسردانند

چون مس تافته اکسیر فنا یافته اند
عاشقان زر وجودند که رو زردانند

شهریارا مفشان گوهر طبع علوی
جز بآنانکه بهای در و گوهر دانند

اگر بلاکش بیداد را بداد رسی : خدا کند که بسر منزل مراد رسی
سیاهکاری بیداد عرضه دار ای آه : شبان تیره که در بارگاه داد رسی
حیات جرعه کش جام تشنه چون بشود : اگر بچشمهٔ نوشین بامداد رسی
تو فکر توشهٔ سفر کن نه فکر زاد سفر : که پیش از آنکه مسافر شوی بزاد رسی
سواد خیمهٔ جانان جمال کعبهٔ ماست : سلام ما برسان گر بر آن سواد رسی

بگرد او نرسی جز بهمعنانی دل	اگرچه جان من از چابکی بباد رسی
غمین مباش گر از دوست دشمنی رسدت	در این زمانه باین ناکسان زیاد رسی
برگ دولت عمر ابد توانی یافت	اگر بصحبت رندان پاکزاد رسی
ور ای مدرسه ای شیخ درس حال آموز	بران مباش که تنها باجتهاد رسی
غلام خواجه ام ای باد توتیا خواهم	اگر به تربت آن اوستاد راد رسی

ترا قلمرو دلهاست شهریارا بس

چه حاجتست بکشور کیقباد رسی

یارب ز من عاشق شیدای که باشد	این ریخته جان بسر سودای که باشد
تا دیده عیان دیده من شاهد مقصود	این چشم نهان محو تماشای که باشد
دل میخت که جامه موزون دوزند	کاین جامه برازنده بالای که باشد
آن غنچه نشکفته که اندیشه چمن ساخت	محزون ز من تا چمن آرای که باشد
آن عنصر علوی نه بدنیای من و تست	تا همره آب و گل دنیای که باشد
امروز همه وعده وصل تو بفرداست	تا وعده وفا پرتو فردای که باشد
جانها همه در کف به تمنای نگاهی	تا گوشه چشمش به تمنای که باشد
گسترده ببازار فلک اینهمه کالای	تا مشتری آن ماه بکالای که باشد
این چرخ بپا خاسته به درگه تعظیم	تا پشت دو تا سر بزمین پای که باشد
ابر برف سیه سرکش رخ افتاده	این دل سیه سلسله در پای که باشد.

در سینهٔ من آتش موسی و ندانم — دل صاعقه فرسوده سینای که باشد

سرگشته صحرای ابد انه همه اجرام — گوی خم چوگان توانای که باشد

این باد که از پای تکاپو ننشیند — در راه طلب بادیه پیمای که باشد

این بید که آشفته تر از طرهٔ لیلاست — مجنون بلا پرور لیلای که باشد

این لاله که لبریز شد از بادهٔ ژاله — در بزم چمن ساغر صهبای که باشد

این چشم گهربار که با ابر بهارست — در آرزوی نرگس شهلای که باشد

پهنای زمین عرصهٔ جولان چه شاهیست — خرگاه فلک خیمهٔ خضرای که باشد

این ماه فلک آینه گردان رخ کیست — وین کوکب شب کوکبه افزای که باشد

هر شب بکواکب نگرم دیده گهربار — کاین مایه گهر در دل دریای که باشد

از خود نبرم نام که آن شاعر ساحر
داند سخن دل ید بیضای که باشد

(لکنت زبان معشوق)

نوشین دهان یار چو میگردش زبان — کان تیغ لکنت و نمک میبرکنه

زان لعل نشکنه سخن و انه نشکنگ — قربان هر چه در تیر لکنت بشکنه

مسکین سخن چو میشنوی نیمه فواق — آوردنش بعد که دو رش نیفکنه

تا با دل شکسته تر شوی تنگ کام — نوری بدور ان لب شیرین بیاکنه

بینی در آن میانه هی کا محال کن — دامن بیت کز گل و شکر بیاکنه

جان کند آنست از لب جانان سخن جدا — آری سخن ام از لب او می نمکنه

یاران رفته

از زندگانیم گله دارد جوانیم — شرمنده جوانی از این زندگانیم

یکچند نیز شربت وصل ای طبیب مرگ — تا چند زهر هجر عزیزان چشانیم

دارم هوای صحبت یاران رفته را — ای بخت همتی که به یاران رسانیم

گوش زمین به ناله من نیست آشنا — من طایر شکسته پر آسمانیم

گیرم که آب و دانه دریغم نداشتند — چون میکنند با غم بی همزبانیم

تا چند در شکنجه زندان زندگی — ای مرگ رحمتی کن اگر میرهانیم

پروای پنج روز جهان کی کنم که عشق — داده نوید زندگانی جاودانیم

دور از کنار مادر و یاران مهربان — نالان ز زمانه گشت بنا مهربانیم

ای بلبل بهار جوانی که شد خزان — از داغ ماتم تو بهار جوانیم

گفتی که آتشم بنشانی ولی چه سود — برخاستی که بر سر آتش نشانیم

رنگ آمدم بشمع که چشمم بگریه گفت

چون شهریار همدم سوز نهانیم

در چشم مست ترا باده در سبوست هنوز — شبی که کام مرا گریه در گلوست هنوز

صفای آینه و آه سوزی نه دگر — ز دست آینه رویی که کینه جوست هنوز

تموز بدله ز شبنم فرونشست و هما — بدل ز بدله رخی داغ آرزوست هنوز

مشو ز چشم ترم ای نگار نقش نگار — خدا را که نشانی بطرف جوست هنوز

رواق منظر مردم بدل ار روی است — نگاه هست که در کار جستجوست هنوز

ای غم که حق صحبت دیرینه داشتی　　باری چه میروی بخدا میهمان ماست

تا هست نقش قد تو بر چشم شهریار

هر دم بدل نهال محبت بکار ماست

نالم از دست تو ای ناله که تأثیر نکردی　　گرچه او کوه هم از سنگ تو تقصیر نکردی

شرمت از دامن ای دیده ازین گریهٔ خونین　　که شدی کور و تماشای رخش سیر نکردی

ای امید گر سر آن زلف درازم نگرفتی　　وعده‌ها گر ابدیت بهشتی دیر نکردی

وای از دست تو ای شیوهٔ عاشق کش جانان　　که تو فرمان قضا بودی و تغییر نکردی

منعم از گریه تو ای ناصح عاقل بدر آیی　　که تو در حلقهٔ زنجیر جنون گیر نکردی

عشق هم هست به تقدیر و کار همه از غیب　　برو ای عقل که کاری تو به تدبیر نکردی

خوشتر از نقش نگارین من ای خامهٔ تقدیر　　الحق انصاف توانی ها که تصویر نکردی

چه غرورست در این سلطنت ای یوسف مصری　　که دگر پرسش حال پدر پیر نکردی

شهریارا تو بشمشیر قلم در همه آفاق

بخدا ملک دلی نیست که تسخیر نکردی

به تیره بختی مثل کس ندیدم و نشنیدم　　ز بخت تیره خدایا چه دیدم و چه کشیدم

بوقت گفتن با دوست شکوه‌ها به لبم بود　　ولی دریغ که در روز وصل دوست ندیدم

دگر نگاه محبت بسوی هیچکسم نیست　　چرا که تیره نگاهست بدو چشم مردم

بغیر دلم ندیدم بهر کسی که شدم رام　　از آن چو طایر وحشی ز آب و دانه رمیدم

رفیق اگر تو رسیدی سلام ما برسان — که من به پای وفا در مروت تو رسیدم

منی که شاهد و رنگم نصیب رنج بلا بود — به کشتزار طبیعت ندانم از چه دمیدم

بیا شکسته نوازی کن ای نسیم عنایت — که در هوای تو لرزنده تر ز شاخه بیدم

ز آب دیده چنان آتشم نشسته باید — که خاک غم به سر افشان چو گردباد دویدم

گل، نگر رخ مردم سیه که من مسکین
بشهر روسیاهان شهریار روسپیدم

کار گل زار شود گر تو به گلزار آئی — نرخ دیگر شکند چون تو به بازار آئی

خون دل لعل کنی گر بگشائی لب لعل — گل کم از خار شود گر تو به گلزار آئی

سنگ بر بار زند چون زنی بر زلف — ماه در پرده شود چون تو به دیدار آئی

شانه زد زلف عطاران ختن بار — تا تو بیرون ز سرای دل پرکار آئی

روز روشن نجو از عشق تو کز شب تار — ماهتابی که تو دلم شمع شب تار آئی

چشم دارم که تو با نرگس خواب آلوده — در دل شب به سراغ من بیمار آئی

آگه اندیشه‌ات از حال گرفتار زمنت — باری اندیشه از آن کن که گرفتار آئی

خرمن طاعت زاهد ره آن روز به باد — که تو سرمست بچه با آتش رخسار آئی

من لب تشنه به سرچشمه حیوان برسم — گر تو یکدم بمن رفته ز هش یار آئی

سرنوشت ازلی ای دل زار این بوده — که تو آزرده ز یاران دل آزار آئی

ناله از خاک مغیلان بدر آید که توام — شهریارا به سر تربت سهب زار آئی

طهران - ۲۲-۲-۱۳۲۰ حسین شهریار

دکتر لطفعلی صورتگر شیرازی

ولادت ۱۲۷۹ شمسی در شیراز
وفات پنجشنبه سوم مهرماه ۱۳۴۸ در طهران

هنرپرور و دانشمند آقای گلچین از بنده خواسته‌اند در مجموعهٔ زیبائی که از آثار برگزیدهٔ معاصر تدوین
می‌کنند سطری چند از خود در آن ثبت کنم و خوشحالم از این اشتراک که تا در آن میدان سخن لحظه‌ای با کاروان
ارباب ادب همسفر باشم. انجام دادن این تقاضا بدون شک مایهٔ مسرت خاطر است زیرا چه از این
بهتر که از ما نیز در دفتری یادگاری باشد تا آن روز که بسی دیر و دیرپاه دارد بهشت رفتگان بگذشت صاحبدلی
از مطالعهٔ سخنی که از دل برخاسته است خطاهاش بخشاید و از ما به نیکی یاد کند.

اما دشواری کار در این است که آثار منظوم من تنها قطعاتی است که گاه بگاه به نسبتی مخصوص که خود رازهای نهانی
زندگانی من است ساخته شده و من نمی‌دانم هیچ آفریده‌ای بدان رازها آگاهی یابد و این نکته ناگزیر قطعات را از
لطف و زیبائی که من خود در آنها می‌بینم عریان خواهد ساخت. هرچه هست از تو خواهشمندم که این قطعات را مطالعه
بکنی و خوش بنگری و هوش کنی که بشعر یکه آهنگ بگوش جان تو خود خوانده شود بنظر هنرنمائی ساخته شده و دلنشین
پذیر و عشق جوی در آنگاه سرایندهٔ آنها می‌پسندیده است.

بگوش من آمد ز پیری نهیب — چو دیدم که مویم سپیدی گرفت
هزار اختر آرزو پیش من — فرو مرد یا ناپدیدی گرفت
شدم دوش بر دوش برگ خزان — وز آن دامن من پلیدی گرفت
سموم بلا بر تن و در رخت — که در سایه‌اش آرمیدی گرفت
بر آن گل که از گلشن خاطرم — سحرگاه با خنده چیدی گرفت
بس آتش عشق کآسیب داد — بافسانه‌ها می‌شنیدی گرفت

دل تنباک از بد روزگار　　غبار غم و ناامیدی گرفت

* *

چو خورشید آن چهر زیبا گشاید　　گره از دل ناشکیبا گشاید
چو بفروزد آن روشنی بخش گیتی　　در فرهی بر رخ ما گشاید
همه راز نهفته در پرده شب　　سپیده دمان پیش دانا گشاید
ره عافیت بر فرومایه بندد　　دو بازوی مرد توانا گشاید
سحرگه چو چشم فرو بسته ما　　بر این طارم نغز مینا گشاید
سپاس جهان آفرین را چکاک　　و از جان لب برآوا گشاید
بهشت آیا از باغ بگریزم ایرا　　دل دردمندان بصحرا گشاید
مرا نیست بر بوستان بان نیازی　　که بندد در باغ را یا گشاید
بدل گویم آنجا که در بسته یابی　　گران جان چو بنشسته‌ای تا گشاید
گر امروز کاری فرو بسته داری　　بآن کش سر انگشت فردا گشاید
چه باشد دلی که هر مشکلت را　　بلبخندی آن شوخ زیبا گشاید
زهی نکته تاری دل دردمندش　　بروشن چراغ کلیسا گشاید

* *

چه گویم که ویرا جهانی است　　جان من بیش تن گروگانی است
تنم زیست جان بفریاد است　　کجای چه ناسازگار مهمانی است

من از این در غمم که کس ما را   نه پریشی نه سر و سامانی است

بهر من عمر بی خطر گذرد   تا بگویند او تن آسانی است

شب آبستن ار بزاید صبح   مرد را کودکان پیشانی است

پیش هر فرودین مه اسفندی است   پی هر ماه آبانی است

بارها گفتمی در این گیتی   مرد را آرزوی جولانی است

تیز پوی است طبع سرکش من   وین جهانش فراخ میدانی است

مرغ کاندر غم شکسته پری است   بهر او همچو دشت زندانی است

مرد از جنگ سیر آید اگرش   زیر ران خنگ نافرمانی است

دل پر از آرزوست لیک دریغ   تن بهر گوشه‌ش ار ایرانی است

در تنم تاب رنج بردن نیست   چندم از همت فراوانی است

سرگرانند دوستان با من   که مرا خاطر پریشانی است

نه بباغ اندرونم آرامی است   نه مرا شادی از گلستانی است

گر بخوشی لذتم گویند   در دلم عقده‌های پنهانی است

در دمی گشتم سخن ز قفس   بر من از آن شکست تاوانی است

آن دهان بگزید بر لب من   که ز بر کرده‌ای پشیمانی است

* *

هر باغبان که گل بسوی برزن آورد   شیراز را دوباره بیاد من آورد

آنجا که شاخ گل آرزوست | گلچین به پگاه تو یک خرمن آورد
نازم هوای فارس که از اعتدال آن | بادام بن شکوفه به بهمن آورد
آتش بکار نیاید آن روزگاری | با آهنی که ساقی سیمین تن آورد
نوروز ماه فاخته و عندلیب را | در بوستان نواگر و بربط زن آورد
ابر هزار پاره بگیرد ستیغ کوه | چون لشکری که رو بسوی دشمن آورد
من درکنار باغ کنم ساعتی درنگ | تا دلنواز من خبر از گلشن آورد
آید دوان دوان و نهد برکنار من | آن نرگس و بنفشه که در دامن آورد
ساقی که مهر جبین انس است پیش ما | چون روز تیره گشت مه از روشن آورد
مطرب طلب کنم بگویند می‌رود به تب | خادم دویده او را به گردن آورد
هر گونه میوه پیش من آن باغبان پیر | از بامداد تا گه خفتن آورد
باد سحر که پیک نشاط است زان دیار | بس نغمه‌های خوش که بگوش من آورد
مردی گریز پا و دور از دیار خویش | زان اندهی زمانه به پاداشن آورد
هر کو ز شهر من برساند خبر مرا | زی گیو گوئیا خبر از بیژن آورد .

* *

ای گلرخان شهر خدا را | رحم از چه روی نیست شما را
زنهار تا به رخ مفشانید | آن پر شکنج غالیه سا را
کان با نسیم رقصد به بازی | در لرزش افکند دل ما را

پرسی که دردمند چرائیم	زما مخواه چون و چرا را
ما دل شکستگان جهانیم	پذرفته بار رنج و عنا را
خوبان گرفته ایم به بیدردی	آتش زده چاره هیچ بلا را
پیش بتان نهاده دل ما	آئینهٔ جمال شما را
ای شوخ چشم بر دل ما بین	تا بنگری فروغ صفا را
ای دل بگو چرا نگریزیم	زان جا که قدر نیست وفا را
جهل است و بی‌سپاسی و زشتی	سرمایه این گروه گدا را
قومی که برگزیده روزگار	نفرین برید شهر سبا را
خلقی جهول کج بداعمال	فارغ نشسته است قضا را
آزرده از تباهی بسیار	خود را و خلق را و خدا را
نی هیچ بهر مروتی دست	رحمی است مردم بینوا را
نی هیچ پیش این همه خودخواه	وقعی است مرد صاحب حیا را
چند از سراغ قفس چو زاغند	بر خویش بسته نام هما را
آوخ که آگه است جهانی	کاینان پذیره اند دغا را
ای رای چون که خانه خدائی	مپذیر رنگ زرق و ریا را
بنیوش پند پیر و نگه دار	دیرینه آبروی نیا را
ما زانکه خسته ایم گذشته است	هنگام کوشش است شما را

دانی مرا چه گفت نسیم سحرگهی
چون باغ شد ز سوسن و از ارغوان تهی

بگذشت گفت روز جوانی ترا و نیست
نه پیریت هراس و نه از مرگ آگهی

روز شمار نیک و بد زندگانی است
روزی که عمر مرد گراید بکوتهی

از عمر بهره گیر از آن پیشتر که چرخ
بندد بروی تو در شادی و فرهی

دل بر وصال بستن آیین زندگی است
دانا نگویدت که چرا دل بر آن نهی

در گرمی جوانی و در نوبهار عمر
از عشق دور ماندن نبود جز ابلهی

راه دراز عمر بباید بعشق پوی
تا بر تو هیچگه نبود بیم گمرهی

ریزند بر تو شادی اگر عاشقیت هست
خورشید فرودینی و باران دیمهی

بنوشت بر سرای سپنج هر که هاست
از راه آسمانی تا ماه خرگهی

رو عشق جوی و شادی و دلجوی و کام جوی
باشد که از مکاره ایام وارهی

تهران ۲۴ دی ماه ۱۳۲۴

ل. صورتگر

استاد فقید مرحوم دکتر لطفعلی صورتگر شاعری نامدار و نویسنده یی پرکار بود،

وی بسال ۱۲۹۷ شمسی در شیراز بدنیا آمد و تحصیلات ابتدایی خود را در آن شهر

ومتوسطه را در هندوستان و دورهٔ عالی را در لندن بپایان رسانید و باخذ درجهٔ

دکتری نائل آمد. پس از ورود بایران با مقام استادی در دانشگاه مشغول کار شد

ورئیس گروه زبانهای خارجی نیز بود، در ادبیات زبان انگلیسی زحمت بسیار کشیده بود

و دو جلد تاریخ ادبیات انگلیس از تألیفات اوست.

مرحوم صورتگر چندی مجلهٔ سپیده دم را در شیراز نشر داد، و یکچند مدیر مجلهٔ آموزش

وپرورش وزارت فرهنگ بود، و اخیراً مدتی ریاست دانشگاه ودانشکدهٔ ادبیات شیراز

را داشت. در فرهنگستان ایران وشورای فرهنگی سلطنتی نیز عضو بود.

مجموعهٔ اشعارش بنام «برگهای پراگنده» بطبع رسیده، واز آثار دیگر اوست:

سخن سنجی، اصول علم اقتصاد، سخنانی چند درباره نویسندگان باختر، ادبیات

توصیفی ایران، ادبیات غنایی ایران، وترجمه هایی از آثار ادبای انگلیس،

وفاتش روز پنجشنبهٔ سوم مهرماه ۱۳۴۸ در طهران واقع شد ودر حافظیهٔ

شیراز مدفون گردید.

خدایش رحمت کناد که در بذله گویی وخنده رویی یگانه بود.

گلچین معانی

۱۳۴۸/۷/۱۸

محمد امین ادیب طوسی

ولادت ۱۲۸۳ شمسی در مشهد

هو الحکیم

دوست دانشمندم که در بوستان معانی گلچین است چنین خواست تا شمه‌ای
از اشعار خود اگر چند سست است با خطی نادرست بر این صحیفه بنویسم که در صفحهٔ
روزگار بیادگار ماند و این گلستان ادب را افتخاری باشد

چون سرپیچی از خواهش او برایم امکان نداشت هنگامیکه رخت
سفر می‌بستم ساعتی از هنگامهٔ زن و فرزند دور نشستم و این ابیات پراکنده
نگاشتم. تهران شب چهارشنبه ۲۴ آبانماه ۱۳۲۷ شمسی

از کتاب پندار - اوهام مختل

گر زانکه حقیقت است روشن — غوغای مذاهب و ملل چیست؟
ور مسئله معاد و مبدء — برخاسته این همه جدل چیست
عنوان بیان اشعری چه — برهان گمان معتزل چیست؟
مشائی پای بند معلول — اشراقی رنجه از علل چیست
وآن عارف پاکدین که بینی — در طی طریق محتمل چیست؟
واز نشئهٔ بادهٔ محبت — افتاده بمستی دغل چیست؟

ایشان ز چه اختلاف دارند؟
چون راه خلاف میسپارند؟

بهر دیدن اردک سپیدی — قومی بشدند بر لب جو
هر یک زده عینکی برنگی — بر چشم و از آن گرفته نیرو

چون باز بیامدند یکتن — پرسید ز وصف و حالت او

آن یک گفتا که سرخ رنگست — وان دیگر گفت یاوه کم گو

سبز است! یکی دگر خروشید — زرد است! بسی شده هیاهو

کان اردک را به گونه گون رنگ — دیدند و ز جمله بود نیکو

زیرا که ز رنگ شیشه هر یک
رنگی دیدی بروی اردک

در جلوهٔ عالم طبیعت — یک نقطه بوهم شد پدیدار

آن نقطه بدید عقل انسان — پنهان شده در حجاب پندار

چون پرده راز گشت و برخاست — اندر پی فهم آن طلبکار

در راه طلب بماند کز آن — جز جهل و عنا نیامدش بار

پوشیده ره خلاف گفتا — بیهوده سخن بسی ز اسرار

وین فلسفه های نا بهم رنگ — بار آمد و قصه گشت بسیار

هر یک طرحی نهاد و فکری
هر یک وردی گرفت و ذکری

اکنون که تو کشف این معما — ای فکرت من نمیتوانی

در عرصهٔ بیخودی منه گام — بیهوده مکن سبک عنانی

بگذار که بگذرد باوهام | بر خاطرم این دو روز فانی
من سرخوش و شادمان بمانم | در شور و نشاط زندگانی
یکباره خط خطا نویسم | بر دفتر حکمت و معانی
بل تا حرفی نخوانده باشم | ز اوراق کتاب آسمانی

دستور پیمبران استاد
ارزانی وقت دیگران باد

گیرم که پیمبران مرسل | دارندهٔ ملکت و دادند
فرمانده عالم محبت | سالار جهان اتحادند
دانا بحقیقت سعادت | پیدا بطریقت رشادند
در دفتر هستی خلایق | سرلوحهٔ داوری و دادند
از آنهمه جز بلا چه دیدند؟ | با اینهمه جز عنا چه دادند؟
اینان که پی وفاق بودند | رفتند و نفاق را نهادند

گیتی همه مجمع علل شد
بنیاد مذاهب و ملل شد

آن یک بگرفت راه زردشت | وان یک ز پی براهما رفت
وز کنفسیوس محشری خاست | تا سکیامون ره ودا رفت
قومی بشد از قفای موسی | در تیه و برنج مبتلا رفت

بر عیسی پس که از پس مرگ — دینش ز کجا تا کجا رفت
وز بعد همه پیمبران قوم — کاندر پی ختم انبیا رفت
بودند یکی ولیک آندم — کان مرد بزرگ از این سرا رفت

سر بر سر بغض کینه دادند
هر یک به رهی دگر فتادند

یکفرقه براه شافعی رفت — یکعده براه حنبلی تاخت
این با حنفی نمود پیوند — واندیگر نزد مالکی باخت
قومیکه بشیعه گشت مشهور — بی شاخه بود و شعبه‌ها ساخت
وز شعبده‌های نا مؤول — هر شعبه ز شعبه‌ای بپرداخت
تا هر که دمی گرفت نیرو — بنیاد دگر کسان برانداخت
القصه زانجاست کانان — این گونه حدود خویش نشناخت

زآسیب جدال و فتنه و جنگ
در راه نفاق رفت و نیرنگ

هر کس که ز هوشیار مردم — زانجا بزبان خود عقب ماند
تدبیری کرد و حیله‌ای ساخت — وز مذهب تازه‌ای سخن راند
جمعی بر خود فراهم آورد — در داشت درم کمی بیفشاند
تا گشت چو بر مراد او کار — وانگه خود را امام دین خواند

حیثیت و مال مردمان را — بی رنج بکف گرفت و بستاند

هم او بثمر رسید و اخلاف — زان شاخهٔ پر ثمر که بنشاند

و اندم که نهاد دیده برهم

شد مرقد او مطاف اعظم

از ایام کودکی

فطرت پاک طفل نوآهنگ — نیست در بند عقل بزرگان

سوی بازی گراید بهر رنگ — فارغ از ذکر و نقل بزرگان

وین بزرگان که در دام عقلند — دشمن طبع آزاد او بینند

خویشتن چونکه بر نام عقلند — جز ره عقل بر وی نجویند

منهم از فیض فطرت روانم — شاد و فارغ بود با نقد حالی

نه ز بگذشته رنجی بجانم — نه ز آینده بر دل ملالی

لیک عقل پدر خواست تا من — سوی دانش گراینده باشم

غافل از حال دل بینوا من — در تمنای آینده باشم

الغرض بر مراد پدر من — چند سالی اگر درس خواندم

بودم از حال دل بیخبر من — درس خود را هم از ترس خواندم

چیست آئینه نقش سرابی — کز کران افق گشته پیدا

ما چو لب تشنه جویای آبی — مانده بر نقش بیهوده شیدا

چو هست حاصلت از رنج زندگانی هیچ
بهیچ غرّه مشو گر نه خود بهیچ کمی
زمان اگرچه رود بر فساد و فتنه و جنگ
بکوش تا ننهی جز بعافیت قدمی

بسختی که رسد صبر کن جگر مخراش
که هست از پس هر شام تیره صبحدمی

از قطعات – آموزگار

بود ویران کلبه‌ای بر خاکریز خندقی — اندکی از خانه‌های شهر تهران بر کنار
دخمه‌ای بگسسته دیوار و درش از هم جدا — کش بگفتی سالیان بگذشته افزون از هزار
مختصر کوخی بگل اندوده دیوار از برون — در درون غم خیمه و محنت ز افزونی تنگ و تار
مفرشش آن بوریائی کهنه و دیگر اثاث — پوستینی پاره شوخ آگین پلاسی وصله دار

× × × ×

شامگاهی تیره‌گون کز صوت سرمای دی — میگذشت آسیمه سر بر جلگه باد از کوهسار
در میان خشمگین آوای وحشت‌زای او — شد دل بگیختی از مردم لشکر گذار
اندر آن ویرانه بر نعش زنی با صد محن — چار طفل مادر مرده همی نالیده زار
در کناری ناتوان مردی بحسرت مانده‌ای — ناظر آن صحنه بودی با دو چشم اشکبار
تا سحر از فکر سامانی طفلان بر نخ — در غم مرگ زن بیچاره خود سوگوار

محمد علی مصاحبی نایینی «عبرت»

۱۲۸۵ — ۱۳۶۲ هـ.ق

بسمه تعالی شانه

یکی از دوستان بر آن شده است که از آثار دانشمندان معاصر از علما و شعرا و حکما و عرفا بخط خودشان مختصر آثاری از ایشان در دفتری گرد آورده بیادگار بگذارد مرا نیز حسن ظنّ او در عداد آنان بشمار آورد چون خود را در خور این مرتبه نمیدانستم خواستم در آن مجموعه اثری از من نباشد که خرمهره را با در بیک رشته کشیدن پسندیده نیست لکن اصرار آن دوست گرامی مرا ناچار کرده از گفته‌های پیوستهٔ خود غزلی چند بر نگاشتم و از ناظران در این دفتر امید آن دارم که بنظر خوبی در آن نگرند و دیده از بدی آن در پوشند

اینک غزلی چند

گویند مخور باده که در شرع حرام است — چیزی که در این شهر حلال است کدام است

خوانند گرم خانه خراب از چه برنجم — عمری است مرا کنج خرابات مقام است

گر بر نگرفتند مغان از سر خم خشت — در ساحت میخانه چرا شورش عام است

در گریه بود شیشه و در خنده بود جام — وین گریهٔ شیشه سبب خندهٔ جام است

پیوسته صراحی به رکوع است و سجود است — همواره پیاله بقعود است و قیام است

میخانه پر از جوش می و غلغل میناست — هنگام نشاط و طرب و شرب مدام است

از گردش پیمانه پدید است که ما را — امروز دگر گردش ایّام بکام است

دوشینه گفت بمن پیر مغان از سر شفقت — با مردم ناجنس مخور می که حرام است

دانی ز چه در مدرسه زاهد شده ساکن — در میکده‌اش راه ندادند که خام است

آنرا که مهیاست می و مطرب و معشوق | اسباب نشاط و طرب و عیش تمامست

آوازهٔ رندی که ز میخانه برآمد | پرواش کی از ننگ و کجا در پی نامست

نخوت مفروش اینهمه ای خواجه بعبرت | تو بندهٔ نفسی و بد و نفس غلامست

۲

در سر کوی تو جمعند پریشانی چند | فارغ از هر دو جهان بیسر و سامانی چند

خانمان داده بیغما دل و دین رفته بباد | در ره عشق تو سرگشته و حیرانی چندا

برکن ایماه سر از چاک گریبان و ببین | چاک از دست غم خویش گریبانی چند

نیست در بادیهٔ عشق نشان قدمی | خار چندی است درین وادی و دامانی چند

شکر جمعیت خاطر که تو داری اینست | که سرانجام دهی کار پریشانی چند

مردم مدرسه را پرس ز من صورت حال | غافل از معنی اسلام مسلمانی چند

باز پرسید ازین قوم ز حج آمده باز | که چه دیدید بجز خار مغیلانی چند

گر طلبکار خدائید خدا در همه جاست | میکنید آنچه سبب طی بیابانی چند

با شما هست خدا در همه احوال و شما | طالب نفس و هوائید و هوسرانی چند

کعبه و دیر و کلیسا و خرابات و کنشت | نکند فرق بجز در بر نادانی چند

تا دهد عرض سخن در بر ایشان عبرت | کاش بودند درین دوره سخندانی چند

۳

شب درویش اگر در غم نان میگذرد | روز منعم بغم سود و زیان میگذرد

عمر درویش و توانگر بحقیقت نگرید — هر دو با درد دل و رنج روان میگذرد

فقر با نعمت دنیا چه تفاوت دارد — چون هم این میرود از دست و هم آن میگذرد

شادمان باش و مخور هیچ غم سود و زیان — که جهان گاه چنین گاه چنان میگذرد

تا که برخیزدت از دست زمانی منشین — بی می و مطرب و ساقی که زمان میگذرد

آنکه در نعمت و نازش گذرد عمر عزیز — او چه داند که بدرویش چسان میگذرد

تو نکوئی کن و در حق کسی بد مپسند — که بد و نیک جهان گذران میگذرد

مده آزار بدرویش که آه دل او — آن خدنگی است که از جوشن جان میگذرد

فارغ از درد سر مردم دنیاست کسی — که ازین مرحله بی نام و نشان میگذرد

عارف از راه یقین پی بحقیقت برداشت — عمر زاهد همه در ظن و گمان میگذرد

ناصح این پند حکیمانه ز عبرت بشنو — بگذران عمر بشادی که جهان میگذرد

۴

غیر از غم عشق تو ندارم غم دیگر — شادم که جز این نیست مرا همدم دیگر

بر عالم فانی چه نهی دل که ترا هست — در ملک بقا بهتر ازین عالم دیگر

دو در دل خم بین می صافی که ببینی — آبستن عیسای دگر مریم دیگر

بگرفت بکف پیر مغان جام سفالین — جام دگر افتاد بدست جم دیگر

در دست من افتاد نگین لب لعلش — بگرفت سلیمان دگر خاتم دیگر

گشتیم در آفاق و ندیدیم در انفس — غیر از دل عشاق دل خرم دیگر

یکدم بنشین تا کردمی با تو برارم | کز عمر نمانداست مرا جز دم دیگر
عمریست که دل خو بغم عشق تو دارد | دلشاد ازانم که ندارد غم دیگر
تا شرح گرفتاری من با تو بگوید | جز باد صبا نیست مرا محرم دیگر
در میکدہ عبرت بنگر پیر مغان را | تا خلد دگر بنگری و آدم دیگر

۵

جدا افتاد دل از صحبت دلدار و من از دل | بسر او وارد از حسرت دست و از غم پای من در گل
اگر آن ماه خرگاهی ز حالم یابد آگاهی | شود کز مرحمت گاهی عنی بزد ابدم از دل
بهر کاری که پیش آید نخست اندیشه میباید | که بی اندیشه نگشاید ز کارت عقدهٔ مشکل
من این اندیشه کردم که گرد عشق کم گردم | چو روی اندر تو آوردم شد آن اندیشهام باطل
نه تنها من شدم رسوا ز عشق آن سهی بالا | که گردد هیچو من شیدا بخوبان هر که شد مایل
کنون کز سر گذشت آبم چه سود اندوه غرقابم | کزین گردندہ گرداب نباشد راہ بر ساحل
بترک دلستان گفتن بود ترک روان گفتن | کجا با کس توان گفتن که پیوند از روان بگسل
اگر چه سخت فرسودم ز سودایش نیاسودم | زیان شد عاقبت سودم ازین سودای بیحاصل
گرفتم خود بود آیین ترا با مهربانان کین | بخون عاشقان چندین نباید بود مستعجل
چنان اندر توام مفتون که بر لیلی دل مجنون | کجا عشقت ز سر بیرون رود دانشمند عاقل
ورای عالم امکان مرا راهی است با جانان | چه جای تن که نبود جان میان ما و او حایل
بعبرت گر در آمیزد و گر از وی بپرهیزد | ز دستش بر نخیزد که بنشیند ازو غافل

۶

ما خمار آلودگان محتاج یك پیمانه ایم
بهر یك پیمانه می عمریست در میخانه ایم

می کشان را پر شد از دور فلك پیمانه ها
ما هنوز از طالع وارون تهی پیمانه ایم

بر سر ما آسمان چون آسیا در گردش است
زیر این سنگ آسیای سخت ما چون دانه ایم

در نهاد خام طبعان در نگیرد سوز شمع
ما که میسوزیم آگه از دل پروانه ایم

جان که جانانی ندارد صورتی بیمعنی است
ما بمعنی جلوه گاه صورت جانانه ایم

آشنائی با خردمندان خلاف عاشقی است
ما بهر کس از خرد دم میزند بیگانه ایم

پند مجنون از جنون دادن نباشد شرط عقل
ناصح ار عاقل بود داند که ما دیوانه ایم

این جهان و هر چه در وی هست جز افسانه نیست
وین تغافل بین که ما سرگرم افسانه ایم

روی و موی یکسر مضمون یافت آرایش زما
کز صفا آیینه رو و ندر موشکافی شانه ایم

همتی مردانه باید طی راه عشق را
سالك این راه ما از همت مردانه ایم

عبرت ار خواهی بری بر مخزن اسرار پی
ما کلید مخزن اسرار را دندانه ایم

۷

خوش است سیر گلستان و روی گل دیدن
بشرط آنکه دهندت مجال گل چیدن

بساز با غم و بزم طرب مچین زنهار
که دست چرخ دراز است بهر برچیدن

چو غنچه وقت سحر لب بخنده بکشاید
صبا نمیدهد او را مجال خندیدن

مرا بعیب خود آندم که چشم دل شد باز
نظر بدوختم از عیب مردمان دیدن

مگو بسعی و عمل اعتماد نیست که مرد / نمی رسد بمقامی مگر بکوشیدن
نکرده خدمت پیر مغان کجا دانی / طریق رندی و آیین عشق ورزیدن
من از تو رنجه نگردم و دم بر نجانی / که نیست شرط ارادت ز دوست رنجیدن
تفقدی بکن از حال ما که سلطان را / زبان نمی رسد از حال بنده پرسیدن
شدم ز عشق تو رسوا و جای شنعت نیست / میسرم نشد اسرار عشق پوشیدن
رواست بر سر خورشید اگر گذارم پای / که دست داد مرا پای دوست بوسیدن
مرا بگوش دل این نکته دوش عبرت گفت / که می پرستی از آن به که خود پرستیدن

۸

نکویان جهان را ای پری رو / نباشد سنگ حسنت در ترازو
بغیر از این که ریزد خون مردم / ندارد آهوی چشم تو آهو
اگر گوئی مرا باور نباشد / که باشد شاهدی چون او بمینو
زناز و غمزه کشت و زنده ام کرد / که گفت اعجاز بر ناید ز جادو
بغیر از روی و موی او ندیدم / که طاوسی کند خوبا پرستو
پی دلجوئی ما آفریدش / خدائی کافرید آن قد دلجو
بلای دل هلاک جان مشتاق / بود آن روی و موی و چشم و ابرو
ببیند معنی زیبائی و حسن / کند هر کس نظر در صورت او
مرا شد خوی و عادت عشقبازی / دگرگون کی شود این عادت و خو

نه رای رفتن و نه روی ماندن — بحیرت مانده ام در آن سر کو
چگونه میتوان رفتن که بسته است — بروی من ره رفتن ز شش سو
ز درویش عبرت این بشنو که گوید — مرا از عشق او سودی جز این کو

۹

سحرگه مطربی زد این ترانه — که این دنیا فسونست و فسانه
نباشد جای عیش این محنت آباد — ندارد شهد آسایش زمانه
بده ساقی شراب معرفت سوز — بزن مطرب نوائی عاشقانه
نهادن در زمانه نام نیکو — بود تفسیر عمر جاودانه
ز آفات زمان ایمن شد آنکس — که در کوی مغان بگرفت خانه
بتن شد مرغ جان من چو پابست — ز سر رفتش هوای آشیانه
چو نی برخیزد از دل نالهٔ زار — زند چون چنگ در زلف تو شانه
بیا با ما شبی خوش باش تا روز — دوئی بگذار و با ما شو یگانه
مگر دستی در آغوشت در آرم — کنم بکر و ز مستی را بهانه
کس از دامت نمیجوید رهائی — ترا اگر گندم خالست دانه
بوصف آن سرو سیم اندام و گردید — دل عبرت بدنبالش روانه

۱۰

شود چگونه میسّر برای همچو منی — نگار تازه جوانی و بادهٔ کهنی

برای هر که میسّر شود نکو مفروش | وگر از و بخرندش ببهترین ثمنی
نبود باورم از بخت نامساعد خویش | که آن شکار بیفتد بدام همچو منی
جمال شاهد ما شمع انجمن گردد | بهر کجا که نکویان کنند انجمنی
بغیر آن بر و اندام همچو خرمن گل | ندیده خرمن گل کس درون پیرهنی
بود رخ تو اگر هست ماه مثل حلی | بود قد تو اگر هست سرو سیم تنی
چو با رقیب بدیدم ترا بجود گفتم | که گشته است مصاحب پری باهرمنی
شود مشاهده تقسیم نقطهٔ موهوم | اگر معاینه گوئی از آن دهان سخنی
بهار آمد و بگذشت و هیچ دست نداد | مرا تفرّج باغی و گردش چمنی
مدام تنگ دلم داد دآن شکر گفتار | که داد داد از دل عشّاق تنگ تو دهنی
چو لاله داغ نهاد است بر دلم عبرت | نگار لاله رخی شوخ یاسمن بدنی

برای گلزار معانی دوست گرامی آقای احمد گلچین ایده الله تعالی نوشته شد

بتاریخ سه شنبهٔ یازدهم محرّم هزار و سیصد و پنجاه و نه مطابق بیست و نهم بهمن ماه جلالی هزار و سیصد و هژده نوشته شد

محمّد علی مصاحبی نائینی عبرت

مرحوم عبرت در سال ۱۲۸۵ هجری قمری در نائین اصفهان متولد شده و در روز شنبه دوم محرم الحرام سنهٔ ۱۳۶۲ مطابق نوزدهم دیماه ۱۳۲۱ جلالی در تهران دار فانی را وداع گفت مدفن وی در جوار بقعهٔ متبرکهٔ امامزاده عبدالله ع واقع گشت. گلچین معانی

ابیات ذیل را در رثاء مرحوم عبرت نائینی سروده ام و بر سنگ مزارش نقر گردیده است :   گلچین معانی

ای جوانان که شکرگفتارید	از خوشان جهان یاد آرید
چو رسیدید برین تربت پاک	قدم آهسته گذارید بخاک
عبرت استاد سخن سنج شهیر	آن سراینده بی مثل و نظیر
اینک آرامگه اینجا دارد	دست کوتاه ز دنیا دارد
چه توان کرد، سرانجام اینست	حاصل گردش ایام اینست
یاد آرید ازین خفته که بود	برتر اندیشه اش از چرخ کبود
پیشه اش نیکی و خیراندیشی	شیوه آزادگی و درویشی
بجهان پرورش رنجبران	کرد عمری بکتابت گذران
شعر را هستی جاوید از وست	زنده آثار اساتید از وست
در سلوکش چو یقین حاصل شد	خرقه برکند و بحق واصل شد
نوزده روز چو رفت از دیمه	«مرد عبرت و علیه الرحمه»

مصراع آخر مادهٔ تاریخ شمسی است و سال ۱۳۲۱ از آن استخراج میشود.

مهدی الٰهی قمشه ای

ولادت بسال ۱۳۱۹ ھ.ق در قمشه

بسم الله الرحمن الرحیم

پس از ستایش ایزد پاک و پیمبرانش و بزرگ ارنان محمد مصطفی صلعم و پیروانش و علی مرتضی و فرزندان و دوستانش نگارندهٔ این خط الهی مهدی بن ابوالحسن قمشه‌ئی چنین گوید که اگر جهان را بدین فر و زیب صورت گل را معانی نبود کالبدی بی روح شادمانی بود اگر در این گلشن عندلیبان معرفت بنغمه سرائی مترنم نمی بودند گلهای نشاط و کامرانی از باغ دلها نمی رست چه خوشتر از باغ را نغمهٔ مرغان خوش آهنگ شورانگیز نغمه و شهد سخن عاشقان خاص و عام را شیرین کام داشته الحق لبن جهان زنده بصحبت زنده دلانست و فروزنده بفکرت دانشمندان که هر سخنی از دم اهل دلی چشمهٔ حیوانست و هر رقمی بخامهٔ دانشوری نقش اطلس آسمان گیتی بی نام آنان مباد و در میو روانشان پیوسته شاد باد

الهی را نیز بپرتو فیض پاکان دلی شرر افروز و ناله جان سوز است و گاهی از صحرای جان بیحاصلش گیاهی رسته و یا از خارزار خاطر فاترش گلی دمیده گوئی باغبانش در گلزار معانی بر گلچین معرفت بیاراسته که برخی را در این اوراق برنگارد

قصیده طغرائیه

هر دل که براه عشق پویاست
سرگشته چه عاشقان شیداست

هر دیده که نیست بر رخش حیران
آئینهٔ آن بت دل آراست

در دیر و حرم چراغ عشقش
گر شاهد کعبه و کلیساست

خورشید که نوعروس این حجله است
پیش رخ آن نگار زیباست

دل نیست که پیش طلعت دلبر
آئینهٔ ره تجلی نیست

تو دیده شوق موسوی بگشا
کو راز تو فروغ طور سیناست

روح القدس آن روان قدسی
بانگیست که خاصهٔ مسیحاست

دریائی بحر عشق تو هرچند — تا در نگری کرانه پیدا نیست

ز انواع مجردات عقل اما — چون جوهر عشق نوع اعلا نیست

عقل ار چه جهان بدان بود استوار — پیر است و بسان عشق برنا نیست

پیردن رسوا ز عظم عشق است — آنرا که بکوی حیرت مأوی نیست

عشق است که راز دهر بنماید — فرزانگی ار چه حکیم داناست

اندیشه مودی است و راندنی — چون فلسفه گر عمیق دریا نیست

در کشتی دین نشین گر این دریا — رستن بامید بحر پیما نیست

بر سفره جود پاک دینان زن — کان خوان کرامت است یغما نیست

آنجا که نه باغ دانش و دین است — نزهتگه اهل دل در آنجا نیست

از دانش و دین اگر نهی بیرون — یک گام بجز بکام اعدا نیست

جز عشق که سیرت احمد را — آئین خدا و شرع بیضا نیست

قرآن که همین کتاب توحید است — جز شرح جمال آن دلارا نیست

آئینه حسن اعظم ایزد — الا شه دین علی اعلی نیست

موالات برای اهل سر از حمد — هر کس نه غلام اوست مولی نیست

فرمان ولایتش چو حمد داند — ای با خردان برای دنیا نیست

واجب نه ولی ز نقص امکان هم — الا دل پاک او مبرا نیست

ترسم نرسی بکعبه وصلش — لیکن ره تو بمرد بی بطحا نیست

نعمیست کز انبها نه هر خارا — دل آینهٔ خدا است خارا نیست

از هفت حصارهای دوری بگذشت — زان به که گهی بهفت دریا نیست

می پاک کن از علایق گیتی — مستی است زمی ز جام صهبا نیست

آن می که بجام عاشقان ریزند — از میکده دلست هر جا نیست

با آب حیوة ناب انگوری — خورشید صفت پیاله زیبا نیست

چین پرتو جام گیتی افروز است — خورشید سپهر عالم آرا نیست

شهرهای ماست مسکن خوبان — چین و چگل و دری و بخارا نیست

بیهوده مپو که جز درین صحرا — افراشته خیمگاه لیلی نیست

از بام جهان چه طشتها افتد — آنرا که دلی بکوت رسوا نیست

بر قامت جان لباس تقوی پوش — زیبنده آن حریر و دیبا نیست

یک لحظه ز عمر را غنیمت دان — کامروز محال است و فردا نیست

با آنکه حریف مرگ در پیش است — فارغ دلی از خیال دنیا نیست

مستند ز جام دنیی این دونان — سرگرم یکی بکار عقبی نیست

یک عمر درین خرابه دل بستن — شایسته جغد است و عنقا نیست

عنقای جهانی ای فلک پرواز — برخیز که آشیانت اینجا نیست

زان دل بخرابه جهان دادی — کت آرزوی جهان بالا نیست

برتر ز فضای چرخ اقلیم است — کان خطه حکم تیر و جوزا نیست

بیرون ز حدود جسم کیهانی است — کان سخرهٔ صورت و هیولی است

زین شهر برون خرام در صحرا — شهری که در آن رباب و سلمی است

از حلقهٔ سحر چه دیده بگشائی — بر چرخ نگر که بی تماشا نیست

بزمی خوش و اختران بتی دلکش — وان بزم شگفت هیچ شهرا نیست

بزم عجبی است محفل گردون — شور و طرب است و هیچ آوا نیست

رقصی بنوای شوق شورانگیز — در پردهٔ انجم است و غوغا نیست

هر گوشهٔ آسمان بتی رقصان — کس نیست که مست بی سر و پا نیست

انجم همه شاهدان شاهد باز — وان شاهد شاهدان هویدا نیست

نظمی است عیان منظمی پنهان — پنهان نه که چون دلی آشکار است

خوش قصه و خوش ترانه است انجا — هر گوش بر آن ترانه شنوا نیست

از فتنهٔ آسمان ولیک ایمن — منشین که چنو حریف ما را نیست

نقشی نه که در بساط گردون نه — رنگی نه که در سپهر خضرا نیست

با غمزهٔ چشم اختر افسونهاست — نفریبدت این فسون که بیناست

گر جلوهٔ زهره است فریبد دل — مفتون نشوی که چشم شهلا نیست

در کف خضیب او نگارین است — از کف نبرد دلت که رعنا نیست

نوری ز وفا و مهر از مه پرس — در جبههٔ جبهه و ثریا نیست

جامی بنشاط بر کف رندی — در بار که سهیل و شعری نیست

بس جدی و جهدی که پرورد دانگ
که زیر کند گهی زبر چرخ است
یک روز حریف بزم جم دار است
حالی که سپهر سخت چابک رو
با نیک و بد زمانه شاکر باش
هر لحظه که فرصتی بدست آید
از دیده پاک عشق یکتائی
زیبائی این جهان کجا بیند
در عشق نه هر دلی چو پروانه است
جان سوزی و دلفروزی است اینجا
شب تا بسحر چو شمع باید سوخت
خرماست که کودکان بچنگ آرند
حلواست که شهد بخش هر کام است
شهد است که هر مگس تواند یافت
ما از نشئه سخن حافظ

یک شد ز فلک جز این تمنا نیست
حکمیش جز این عمل بطبع اینست
یک روز سکندر است و دارا نیست
سست است و بعهد خویش پایا نیست
دل رنجه مکن که هست این پایا نیست
دلشاد بری ما فلک شکیبائیست
نقشی نه که در سرشت زیبائیست
چشمی گر بنور عشق بینائیست
از سوختنش ز شوق پروا نیست
عشق است حساب سود و سودا است
رو دشنه دلی اسیر بدخوئیست
دانشوری ای رفیق خرمانیست
قوت خرد ای ادیب حلوانیست
شیرین سخنان طوطی مانیست
هر کس سخنی سرد شیوا نیست

مرغی چو الهی اندرین گلشن
حالی بنوای عشق گویا نیست

ناوک از گوشهٔ ابروی تست — دل رباست — دام گر از حلقهٔ گیسوی تست — جان‌گراست

در چمن و باغ نسیم صبا — مرحبا — رهگذرش چون شکن موی تست — مشک‌ساست

کافری از عشق تو ایمان بود — زان بود — هر که نه راهش بسر کوی تست — بر خطاست

زاغ کند غلغله با عندلیب — ای عجب — هر نفسی گرم هبا هوی تست — خوش نواست

مرغ دل از زلف تو دارد مدام — شوق دام — راهزنش گر خم ابروی تست — رهنماست

گر چمن آراست گل نوبهار — ای نگار — تا بجهان طلعت نیکوی تست — بی صفاست

شام که در حلقهٔ زلف سیاه — بسته ماه — در خم گیسوی تو تا روی تست — خود نماست

زیر چه زنجیر خم زلف تار — دل فگار — شیر دلی گر پی آهوی تست — مبتلاست

گر بروی ای بت زیبای من — وای من — دل ز پی آن سر کوی تست — پابجاست

نظم الهی صفت دلبری — ای پری — گر ز تو آموخته کین خوی تست — بس رواست

غزل خلوتیه

چه خوش است یک شب بکشی هوا را — بخلوص خواهی ز خدا خدا را

بحضور خوانی ورقی ز قرآن — فکنی در آتش کتب ریا را

شود آنکه گاهی بدهند راهی — بحضور شاهی چه من گدا را

بطلب رفیقی که دهد بشارت — بوصال یاری چه من مبتلا را

مگر آشنائی ز ره محبت — بخزدی ز گلی باغ ما را

نگه شکستی دل عاشقی را — بچه روی بستی کمر جفا را

چه شکستی این دل شوالمین زدی | که بسوزد از آهش قلم قضا را

نه حریف های فلک را یارم | شکند بنازی صف ما سوا را

بشکست رونق زبان بتانم | ز صنم بیار است حرم خدا را

نه براه کویش سفری خرد را | نه بباغ حسنش گذری صبا را

نه ز دام شوقش رهد الهی | نه بدرد عشقش اثری گدا را

غزل دیگر جمالیه

نکند دام خم زلف یار رو کرد اسیرم | که من شهیر عشق آشیان وصل نگیرم

بلال عشق بتکبیر حسن ات سحرگه | زند رسد ره با آهنگ عاشقانه سفیرم

بجاد دانه حیاتی که بخشدم لب لعلت | اگر نه باز ببازم کشی چه خضر نبیرم

بشکر الله تو کل الجمالی ای بت زیبا | زکات حسن بمن ده ببوسه که فقیرم

تو شاه کشور کل الوجود و من بگدائی | ز فیض قدسی عشقت بملک عشق امیرم

چرا ز کوی نگارستان دهر رخت نبندم | چرا ز چشم رقیبان شهر گوشه نگیرم

بشیر و شکر طفلانه دین و دل نفروشم | که شیر بچه ام ای رد جهان نه بچه شیرم

ز دم مخلصه رندان پاک باز الهی

نه مست جرعه میرم نه هم ایاغ دزیرم

رباعی ابطیه

از ضاع جهان که پر شورش بینی | چین طره دلبران مهوش بینی

گر دیده معرفت بدان بگشائی | آئینه حسن آن پریوش بینی

سید محمد کاظم عصار طهرانی

ولادت بسال ۱۳۰۱ ہجری قمری در طهران

بسم الله تعالی

خداوندا تو هستیم بخشیدی و هویتم آغاز نمودی و حقیقتم عطا فرمودی
هستی تو بدان سان بی آلایش است که دام اوهام را بصید نمودن آن
راهی نیست و ذات پاکت چنان دور از آمیزش است که در
تنگنای خانه افهام برای آن جائی نیست حقیقت مرا ناتوان
و نادار آفریدی و هویتم را بهنگام ایجاد رهین علائق ساختی
و بزیر بار تعلقات گوناگون و گرفتار بهائی از شمار فزون کشانیدی،
سپاست گویم بدان روش که مرا بفنا نیستی و مقام فناء در بندگی
و عبودیت کشاند و از وادی خودبینی و لغزشگاه خویشتن
پرستی و انانیتم رهاند بار الاها درود از تو بر آنکس که در سلسله
وسائط شخصیت من و در مرحله وسائل حیثیت و منزلهٔ مراسم
تحقق و فعلیتم از او اشرف و اکمل و اتمی نیست وجود تامی
که عوالم شناسائی و عرفان بذات مقدس او کامل و تمام است
و حقائق مکاشفه و وجدان بوجود اقدس او مکشوف و پدیدار
است دیده نبوت باو روشن و یتیمه صدف ولایت از او درخشنده
و تابناک است مقدس معماریکه کاخ هستی همه کائنات کوچکترین
طرح فکرت او و آفرینش جمله موجودات طفیل خلقت او ست

احمد مرسل که خرد خاک اوست   هر دو جهان بسته فتراک اوست
آنچه ز بیگانه و خیل ویند   جمله در این دار طفیل ویند

پروردگارا ذریه و عترت وی را نیز مشمول درود ثنا محدود

خویش فرماچه آمانند راعیان ودراعیان بحقیقت وحق بعد
الحمد والثناء چنین گویند بنده فقیر محمد کاظم بن محمد بن محمود الحسینی
الطهرانی المشتهر بالعصار فی الاقطار والامصار که در میان تمام
غرائز بشری یک غریزه طبیعی بیشتر نظر حکماء ودانشمندان را
بخود جلب نموده وبی اندازه افکار فلاسفه معرفة النفس را
متوجه ساخته است این غریزه ذاتی وفطرت الاهی که در
نهاد بشر بودیعت نهاده شده است وارواح را بدان داغ
ازلیت زده اند عبارت از علاقه گرفتن وترک گفتن آن
علاقه است در محیط اوضاع واحوال خارجی بقرار ذیل:
هرچه بانسان تعلق یابد اگرچه بس حقیر وناچیز بوده باشد
جدائی وهجران او را تحمل ننماید مگر آنکه در عوض چیز کاملتر و
شئی اشرف وانمی بدو باز دهند که در این صورت علاقه
پیشین را ترک گفته وتخم محبت جبلی را بپیوند تازه برزند
فرضا اگر طفلی را سنگ پاره مدوری دهند چنان مفتون
او گردد که واپس گرفتن ممکن نباشد واز هجرش گریه سر دهد و
بیقراری کند ولی چنانچه در عوض سنگ سیب قرمز رنگ
کروی شکل باو باز دهند بالطبع سنگ را رها کرده ودر نهایت
خرسندی بسبب چنگ زند ومحبت شد بدو نسبت بمعشوق
جدید محکم سازد همچنین مردم خردمند عاقل کامل را چون

چون املاک و اموال و زینت های مادی بدست آید علاقه با بدن روز افزون روی بشدت گذارد بنحویکه صرف ذرّه از این اموال را تحمل نتوانند ولی چون پای حفظ جان بمیان آید کلیه اموال و تمام هستی خویش را فدا سازند تا جان را محفوظ و مصون دارد اکنون ای دوست ادیب و فاضل اریب آقای گلچین چون دانسته شد گل آدمی را چگونه تخمیر مخصوص سرشته اند بدانم با این فطرت و طینت مردان خدا و عشاق حق و حقیقت را چه بوده و یا چه داده اند که سر از پا نشناخته اند یا کدام آتش از سینای الهیّت در قلوب و سینه های آنان تافته که این سان دل باخته اند چه گرفته اند که دین و دنیا همه را در میان نهاده اند یا چه شنیده اند که از سر همه چیز برخیزند کدامین کرشمه معشوقی آنان را ربوده که در معرکه کونین برای جانبازی بر یکدیگر سبقت و پیشی جویند و هر یک بزبان حال این سان مترنّم گردیده:

در معرکه دو کون فتح از عشق است با آنکه سپاه او شهید ند همه

و یا بزبان قال این مقال را گوشزد عالمیان سازد:

رخت خود را از میان برداشتم غیر حق را من عدم پنداشتم

در این موقع میدانم برق آسا یک خاطر مقدس از درون آن دوست دانشمند جستن نموده و اثرش بر زبان ظاهر گردیده خواهید پرسید برای نیل بآنچه دیده و وصول بآنچه رسیده اند چه رویّه باید اتخاذ نمود و چه

را می می باید نمود و کدام یک از نوامیس اصلی را باید عملی ساخت جواباً
خاطرنشان می شود که آنچه آنان یافته یا گرفته اند ثمر شجرهٔ طیبهٔ عشق است
نه خرد و قوانین عقلی و پیوسته منادی عشق در میدان عقل فریاد در
می دهد که عشق را اصل و رویه در کار نیست تا آنجا که عشق در کار است
عقل بکلی بیگانه و بر کنار است و آنجا که سخن از عقل بمیان آید غیرت
عشق خرمن عقل بسوزد ولی برای آنکه دوست محترم را آزرده خاطر و
دلتنگ نسازد بزبان مخصوص عشق و لسان حال آشفتگان در پاسخ پرسش
فوق می توان چنین گوشزد ساخت که برای نیل باین نقطه سعادت
و وصول بدین ذروهٔ کمال مطلوب نزدیکترین راه و طریق مستقیم همان
است که مدیر کارخانهٔ اصلاح بشر در قالب یک عبارت کوتاه گوشزد
ساخته و در پایان یکی از غزوات باصحاب خطاب مستطاب فرمود:
که از جهاد اصغر بجهاد اکبر بازگشت نمودیم پیروان از حقیقت جهاد اکبر
استعلام نمودند در پاسخ بکشتن نفس و مجاهده با هوا و هوس اشاره
رفت گرچه کشف این رمز نبوی بوسیلهٔ حروف میسور نباشد و در
ظروف محدود کلمات نگنجد و زبان قلم از عهدهٔ بیان الکن است ولی عبارت
در عبارات اولیاء بمعنی اشارت است اما حقیقت معنای حدیث را
جز بدیدهٔ بصیرت نتوان یافت پس باید از توانائی افکار ابکار الغاز
محمدی ص را از خلوت خانهٔ معانی در جلوات سخن و عبارت بدین
قرار می توان بیرون کشید: هر کس بهمت پردهٔ ضخیم امکانی از پیش
چشم دور سازد و بهمت مانع از طریق طلب برطرف نماید بمأمنت
و هفت شهر عشق را گردش نموده بر بطون سبع قرآنی اطلاع یابد.

عاقبت

عاقبت بی پرده چهره زیبای حقیقت مشاهده کنند و جان جهان را در آغوش
وصال گیرد اکنون وقت آنستکه حجب هفتگانه را بنظری از اراضی سبع و لیالی
سواد الوجه امکانی و بنظر دیگر مراتب سیر نفوس انسانی را بعنوان سبع المثانی
و بطون قرآنی بطریق اختصار و فرق فرقانی گوشزد سازیم. نخستین پرده
یا اولین مانع صعود و کمال بشر حجاب کثرت و نظر دوختن در جزئیات بیشمار عالم
و دل باختن باجزاء ناپایدار جهان مادی است تا این پرده پرنقش و نگار از جلوه‌گاه
نظر برطرف نشود و از کثرت بوحدت و از خاص بعام و از محاط بمحیط و بالاخره
تا از تنگنای طبیعت و خرابهای قریه هیولی و ظلمت‌کده دنیا و ماتم‌سرای
جهان مادی و تاریک‌خانه افراد جزئی بعالم وسیع کلی و جهان نامحدود نورانی
ماوراء الطبیعه سوق تکاملی نپذیرد عروج روحانی و شهود ربانی دست ندهد
و برق حقیقت از افق الهیت لامع و ساطع نگردد پس هر مجاهد حزین
سوخته را عبور از این مرحله ناگزیر پس بهمراهی خضر همت ابتدا باید غبار
کثرت از چهره جان و ظاهر جهان بشوید تا شجره طیبه وحدت در زمین استعداد
و ارض قابلیتش بروید و نفس عماله و روح فعاله او گوهر آن اصل الحقیقت
ازلی را از کان مبداء احدی استخراج نماید و از هر موجودی نشانه آن
یگانه باز جوید و بنداء (وفی کل شیء له آیة تدل علی انه واحد) پاسخ شافی یابد
دومین حجاب ضخیم ما جهت تفرقه اشیاء و حیثیت تباین و اختلاف
موجودات است با یکدیگر این پرده تفرقه و حجاب اختلاف مانع بزرگ
ترقی و سد سدید مسافرت معنوی است تا نفوس بشری از ارض
تفریق بسماء جمع و از افق فتق اشیاء بساحل رتق موجودات
(کانتا السموات والارض رتقا ففتقناهما) حرکت ننماید و باطن

و باطن ذاتش را جنبهٔ اتحاد و یگانگی حقایق و اشتراک موجودات در اصل حقیقت
بخود جلب نکند و این نظر بطوری در باطن ذاتش قوت پذیرد که متفرقات عالم
و جهان تیره نسبیات اشیاء را از فرق فرقانی بجمع قرآنی سوق داده و مقوم
دار وجود را بالصورت یک حقیقت یافته و آن حقیقت را بنوبه خود مولود
ذات یگانه احدیت دانسته و از پرتو یک غنی بالذات پنداشته اتصال
بکمال مطلق و اشراق جمال حضرت حق نصب العین غیب ذاتش نگردد بالاخره او
از عالم تفرقه قدم بسوی جمع و سامان وحدت حقه حقیقیه بر نداشته و در تار و پود
افراد جزئیه و لوازم امور نسبیه پای استعدادش در گل فرو نشسته و در پوستن
فعلیاتش هنوز گل وحدتی نرسته چنین انسانی جاهل و نائم و میت و ناقص و
بالاخره مست غفلت باشد (هر که در خواب است بیدار نیست — مست غفلت عین هوشیار نیست)
و چنانچه فردی از افراد بشر متوجه وحدت حقیقیه و جمع عالم اعلا و جهان غیر مرئی گردیده
بوئی از وحدت مقوم این عالم و کمال جمعی این جهان بمشام جان و ندائی از زبان وحدت
بسامع جمع باطن ذاتش رسید بقسمیکه میان او و واحد لا هو هویتش پرده و ساتری
باقی نماند چنین طالب سالک مجاهد را انسان کامل و حی و عالم بشار آورند چنانچه
در ورق منشور آسمانی و کتاب مسطور قرآنی از این دو دسته افراد بشر بعنوان انعام
و مقربین اشاره رفته است بهر تقدیر از آنجا که روان آدمی و روح بشری بر حسب
فطرت از عالم انوار مجرده و ثوابت عقلیه و حقایق مکنونه نشاءه است میل ذاتی
و عشق فطری جبلی قوای فکری و فعالیت ذهنی او متوجه کلیات وسیعه و وحدت
حقیقیه و جهات جمعیه است در مقابل تمام کثرات و کلیه اختلافات و عامه جهات
تباین اشیاء بافشاری نموده لوح خاطر را از مواجه عالم اصلی و موطن اولی خویش
ساخته از ظلمت سرای کثرات عالم و مختلفات جهان رخت بیرون کشیده
در اندیشه یافتن جهت وحدت اشیاء و رشته اصلی موجودات و مبداء جمع

حقائق کلیه ثابته بر آید و در این قسم طلب آن قدر مجاهدت نماید تا بوحدت صرف و
مقام جمع الجمع برسد و حقیقت ثابت ازلی را در عوالم نامرئی دیگری جز این جهان متغیر
و ناپایدار مشاهده نماید و چنانکه مسافرت صوری و سیر ظاهری وسیله قرب و بعد و موجب اتصال
و انفصال و باعث اطلاع یافتن بظواهر اشیاء و دانستن اوضاع و احوال صوری اجزاء
عالم است همچنین سفر معنوی و سیر روحانی سبب ظهور حقائق غیبیه و کشف موجودات عالیه
و مشاهده اعیان ثابته لقاء حقیقة الحقائق خواهد بود و از اینجا ارباب شهود اشاره
نموده اند که هرگاه چشم و گوش و بینی و دیگر حواس مادی که سبب اطلاع بر ظواهر احوال
موجودات طبیعی است از موضع مادی و جنبه حسی بسوی مملکت بصر و سمع معنوی مسافرت
نماید راز و نیاز و تسبیح و تهلیل اشیاء را خواهد شنید و آثار و واردات الهیه را ادراک
و مجردات نوریه را خواهد دید و نفحات رحمانیه بروی خواهد وزید و بالنتیجه بر احوال حقائق
و روابط خارجیه و پیوستگی معنوی اجزاء این جهان خواهد رسید و چنانچه فقدان سمع و بصر
و علم صوری حجاب ظواهر اشیاء میباشند بطوریکه در عین قرب بعد از آنها حاصل است همچنین
هر کس چشم و گوش معنوی و علم روحانی دارا نباشد از حقیقت محض و وحدت صرف و نقطه
تمرکز و جمع حقائق و بالاخره آنچه از سنخ عالم ملکوت است محجوب و مستور گردیده و از احوال سکنه
جهان نامحدود و عالم معنی بی اطلاع میباشد و باکمال قرب بحضرت حق و نزدیکی بساحت کمال
مطلق از نزدیکان دور و از حضیر قدس حضرتش مهجور خواهد بود و زمزمه موجودات و نطق
فصیح اشیاء را نخواهد استماع نمود چنانچه مولانا جلال الدین رومی اشاره فرمود

(سنگ با احمد سلامی می کند   کوه با یحیی پیامی می کند)
(جمله ذرات عالم در نهان   با تو می گویند روزان و شبان)
(ما سمیعیم و بصیریم و خوشیم   با شما نامحرمان ما خامشیم)
(چون شما سوی جمادی می روید   محرم جان جمادان کی شوید)
(از جمادی در جهان جان روید   غلغل اجزاء عالم بشنوید)
(فاش تسبیح جمادات آیدت   وسوسه تاویلها بربایدت)

(چون ندارد جان تو قندیلها — بهر بینش کرده تاویلها)

دوست معظم و فاضل محترم ای گلچین گرچه سخن بدراز کشید و شاید خاطر عالی آزرده
گردید ولی دنباله این بیان پایان ندارد خوبست دم فروبندم و بیش ازاین تصدیع
ندهم و عنان قلم برای عدم برگشتم و توضیح مطلب را از عالم بیان بجهان شهود و عیان
حوالت کنم (وقت تنگ است و فضای این کلام تنگ می آید بر او ختم دوام) شرح حجب
و موانع دیگر را بموقع مناسبتری واگذار باید نمود تا حق تعالی چه خواهد امید است
حجاب طبع و صدر و نفس و قلب و روح را برطرف سازد و اثبات بعد النفی
و صحو بعد المحو نصیب گردد والسلام علیکم تحریر این مختصر در هفدهم برج اسفند
هزار و سیصد و پنجاه خورشیدی بوقوع پیوست محمد کاظم طهرانی عصار
سید

ادیب السلطنه حسین سمیعی متخلص به عطا

ولادت ۱۲۹۲ هجری قمری در رشت . وفات غرهٔ جمادی الآخرهٔ ۱۳۷۲ برابر
شانزدهم بهمن ماه ۱۳۳۲ خورشیدی در طهران . مدفن ابن بابویه

هو الکافی

من با آقای احمد گلچین معانی آشنائی نداشتم و دیدارش را نیافته بودم. روزی حضرت فاضل عزیزم آقای ملک حجازی قلمم سخنی لدی بمیان آورد و گفت امیدوارم که با تو ملاقات کند گفتم چه بهتر. روز و ساعتی برای این مصاحبه مقرر گردید و آقای حجازی با آقای معانی در ساعتی که معین شده بود بر من وارد گردیدند.

در این نخستین دیدار سیمای روشن و دیده صافی آقای معانی در من تأثیری نیکو بخشید و از لطف و ظرف محاوره او سخت شاد شدم. آقای معانی دفتری در دست داشت که پس از لحظه‌ای برابر من گذاشت. نظر کردم مجموعه‌ای بود از آثار نظمی و نثری برخی از دانشمندان معاصر که هر یک بر حسب تقاضای آقای معانی شمه‌ای از آثار ادبی خود را با خط خویش در آن یادگار گذاشته بودند و من همه آن دانشمندان را نیک می‌شناختم و با غالب آنان ارادت و معاشرتی داشتم.

این مجموعه دلپذیر که در حقیقت گلزاری بود از گلهای رنگارنگ که بدست اهتمام این گلچین با ذوق و سلیقه آراسته شده بود مشام جان مرا معطر کرد و از دیباچه‌ای که خود آقای گلچین معانی با انشای شیوا در آغاز این مجموعه تلفیق کرده و هم از قطعات نظمی وی که بدان پیوسته بود حظ بردم و وی را بدین کار که کرده و چه همتی که در گرد آوردن چنین آثار گرانبها بکار برده بسی ستودم

در پایان مجلس آقای معانی تقاضا کردند که من نیز چون دیگران یادگاری در این دفتر بگذارم. هر چند مرا چیزی که در میان آن آثار گرانبها ارزشی داشته باشد در دست نبود ولی رد تقاضای آقای معانی را نیز پسندیده ندیدم و این است که سطری چند در این صفحات برنگاشته و مزید توفیق و کامیابی این جوان فاضل و برومند و دانش‌پژوه را آرزو میکنم.

تهران ۵ اردیبهشت ماه ۱۳۲۲

حکمت

وقتی در انجمنی سخن از شعر و شاعری میرفت و بعضی از جوانان نوخاسته ادبیات ایران را مورد انتقاد و اعتراض قرار داده بودند سطور زیر بدان مناسبت یادداشت شد

از چندی باین طرف دیده میشود که برخی از جوانان منوّر ایرانی که معتقد بانقلاب کامل قدیمه اند لازم میدانند
که در عالم ادبیات فارسی نیز مخصوصاً در اسلوب شعر و شاعری و اصول قواعد عروضی انقلاب و تجددی وارد نمایند.
این فکر اصلاح و تغییر اصول کهنه قولی است که جملگی بر آنند زیرا مسلماً تغییر اوضاع کهنه و اصلاح معایب و تکمیل
نقایص عیناً کسی باشد که در مقابل مراکب هوائی و وسائل بخاری هنوز معتقد بسواری خر لنگ شتر لوک شود.
هیچکس نمیتواند ادعا نماید که ادبیات فرسوده ایران محتاج بتجدید حیات نیست؟ البته باید اعتراف کرد که ادبیات
ایران عموماً دارای اساس متین و اصول و قواعد عالی بوده و در ادبیات عالم مقام برتری داشته است، اما امروز
بواسطه اندراس قواعد اصلیه و اختلاط سبکهای مختلفه و تداخل اسالیب متنوعه میتوان گفت یک ادبیات نارس و نامنظمی در حوزه
معارف ایران اداره میشود و ناچار باید علما، قوم و دانشمندان مملکت که طرفدار ترقی معارف و تجدید اوضاع ادبیات هستند
یک همت جدی صرف این اصلاحات بکنند و روحی را که در ادبیات سابق داشته است تازه کرده و با یک تقویت مادی
و معنوی که ملایم مناسبات امروزه باشد بکالبد فسرده و ناتوان آن بدمند.

اما در باب شعر و شاعری که یک قسمت از ادبیات شمرده میشود من نیز با آن طرفداران ترقی همعقیده ام که تنقیح و اصلاح
لازم است اما در فکر و معنی نه در صورت و ترکیب، زیرا اصول و قواعد عروض ایران در نهایت متانت است و بعقیده من
محتاج بهیچ تغییر نیست.

شنیده میشود که بعضی میگویند دامنهٔ عروض پارسی تنگ است و عریض و دراز نیست که متکلم و شاعر بتواند افکار خود را آنطور که بخواهد بصورت شعر درآورده و مقصود خود را ادا کند؟ من فقط این حرف را اگر بتوانم تصدیق نمیکنم زیرا آنانکه فارسی سخن میرانند اگر از روی تحقیق و انصاف در آثار بزرگان قوم و اساتید طائفه مطالعه و پژوهش کنند بخوبی خواهند دریافت که برای جولان سخن میدانی پهن‌تر و پردامنه‌تر از میدان شعر پارسی نیست و هیچ مضمونی هرچه باریک هم باشد دیده نمیشود که نتوان آنرا در اشعار پارسی بیان کرد.

تمام بحور و انواع اوزان که در عروض پارسی مقرر شده است سخنگویان پارسی زبان هرگونه آزادی و اختیار میدهد که افکار خود را بهر صورتی که میخواهند درآورند و بهر لباس که میخواهند جلوه دهند.

غزل، قصیده، رباعی، قطعه، ترکیب بند، ترجیع بند، مسمط، مربع، مخمس، مسدس، مستزاد، مثنوی، و مثال اینها با اوزان و بحور خفیف و طویل و مطبوع و نامطبوع که هر یک از آن منشعب کثیره میشود آیا برای بیان مقصود کافی نیست؟ انواع مثنویات که چندین بحر اشعار و هر قسمش دارای قافیه مستقل است آیا برای گویندگان هیچ اشکالی باقی گذاشته است؟

وجدانیات و حقیقت پروازیهای خواجه حافظ شیرازی، نصایح و تشبیبات و مغازلات شیخ سعدی شیرازی، تاریخ گوئی و فسانه سرائی و حکمت پروری حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی، الهیات و فلسفیات حکیم سنائی غزنوی، اشراقات و سیر و سلوک شیخ اوحدالدین کرمانی، تعشقات و مفاوضات حکیم نظامی گنجوی، خمریات و طبیعیات حکیم منوچهری دامغانی، سکریات و تحقیقات حکیم عمر خیام نیشاپوری، تنبیهات و مواعظ مولانا جلال الدین بلخی، شکایات و حبسیات مسعود سعد سلمان، مناظرات و خطابات حکیم ناصر خسرو علوی و مخصوصاً قصاید او در بحرهای نامطبوع، مفاخرات و هزلیات حکیم خاقانی شیروانی، مناظرات و تعشقات جمال الدین و کمال الدین اصفهانی...

تغزلات و حماسیات رودکی، کارهای انوری ابیوردی و ظهیر فاریابی و ادیب صابر ترمذی، مدایح عنصری
و فرخی و امیر معزی، رسالات و مثنویات و غزلیات مولانا جامی، مفاخرات و مدایح سعدالدوله طاهر صفهانی
و فتحعلیخان ملک الشعراء صبای کاشانی و وصال شیرازی و هاتف صفهانی، مناجات و مدایح حکیم قاآنی شیرازی و سروش
و شهاب صفهانی و محمودخان ملک الشعراء کاشانی، غزلیات مجمر و عاشق و فروغی صفهانی و همای شیرازی،
و هزار دیگر از این قبیل آیا نمی‌تواند اسلوب سخنگوئی را برای ادبا و سخن‌سنجان آسان نماید ؟
کدام مضمون لطیف خاطره بدیع بوده است که هر یک از این بزرگان توانسته‌اند به نحو شایان نمایند و تعلیم سخنوران گذارند
برای بیدار کردن حس غیرت و شهامت و شجاعت و مردانگی و وطن‌پرستی کدام داستان مؤثرتر از شاهنامه فردوسی میتوان
سراغ داد ؟ برای تهییج عشق و محبت و تشریح اثرات عشق و سودا کدام سخن شیرین‌تر از خمسه نظامی و غزلیات
سعدی میتوان بدست آورد ؟ برای تنبه و ارشاد بیخبران و شهوت‌پرستان کدام کلام جامع‌تر و مفیدتر از مثنوی مولانا و
غزلیات خواجه حافظ و بوستان شیخ سعدی و ابیات حکیم سنائی و قصاید حکیم ناصرخسرو علوی و رباعیات
حکیم خیام نیشابوری میتوان پیدا کرد ؟ مگر این جماعت جز در همین بحور و اوزان عروضی سخن گفته با رای
بیان مقصود دچار تکلف و زحمتی شده‌اند ؟
اگر با این وسعت میدان عروض و وسعت جولان سخن باز بعضی در سخن گفتن راحل و عاجز باشند و تغییر و توسعه‌ای را برای
بحور و قوافی اشعار پارسی در نظر بگیرند خود دانند ولی نمیدانم آن توسعه و تغییر از چه قبیل و در چه زمینه خواهد بود
مگر اینکه بخواهیم یکباره قید وزن و قافیه را از میان برداشته و گریبان خود را از دست روی و ردیف رها کنیم و البته
آنوقت بر چنین سخنی اطلاق شعر نمیتوان کرد؛ و باز نکته جالب دیگر این است که اگر شاعری این وسعت و انبساط میدان عروض
هم از مقصود خود را بصورت شعر ادا نماید هر آینه از میان آن بی‌قید قوافی و اوزان نیز عاجز خواهد بود که هم حرف

در قدرت انفجار است نه قدرت آب .

بنابراین من بدون اینکه طرفدار اصول قدیمه باشم و در رسم محافظه کاری و کهنه پرستی را رعایت کنم فی‌الحقیقه برای تغییر صورت
و ترکیب شعر و در هم زدن اساس عروض هیچ ضرورتی نمی‌بینم و چنانکه گفتم معتقد باصلاح افکار و ابداع معانی هستم
و با عقیده آن مرد موافقت دارم که میگوید باید طرز سخن گفتن را عوض کرد و حقایق را در یک قالب ساده‌تر و با
یک بیان روشن‌تر که ملایم اسلوب عصر حاضر و ادای معاصر باشد ظاهر نمود ؛ اما آنها را هم که طرفدار بر هم زدن
اساس عروض و قافیه و دریدن حجاب قید و قاعده‌اند رد نمیکنم که شاید دلایلی که ایشان برای ترجیح عقیده خود
دارند قوی‌تر باشد و الغالب علی حجه . — ۱۳۳۶ هجری قمری .

بمناسبت یکی از جوانان سخن‌سرا نوشته شد

اجازه بدهید در باب شعر چند کلمه‌ای خدمت شما عرض کنم :
شعر گذشته از اینکه باید دارای متانت و رزانت و انطباق علمی و عروضی باشد و یک اندازه صنایع و محسنات بدیعی را نیز
در بر داشته باشد در معانی و مضامین هم باید یک [دارای] بداعت و بداهت و تازگی باشد . طرز سخنگویی در هر عصر تغییر میکند
زیرا بمرور زمان اوضاع عوض میشود و افکار نیز بالطبیعه پیرو اوضاع میگردد . طرز شاعری در عصرهای قدیم در روزگاران پیش
نوع دیگر بود و حالا دیگر گرد آن مدیحها و دروغ‌پردازیها و اغراق گوییها و تشبیهات و تغزلات بی‌مغز و معنی نمیروند که البته
خیالات و خنک و بیمزه خواهد بود چنانکه در زمانهای پیش هم آنها که حقیقت گو و معنی‌پرداز بودند هرگز گرد آن یاوه گوییها
نمیگشتند جز حقایق جان‌پرور و معانی روح‌بخش چیزی نمیگفتند که امروز هم [سخنان ایشان] طراوت و تازگی دارد .

بعضی گمان کرده‌اند که امروز باید شعار وطنی ساخت و نصایح و مواعظ پرداخت، با این خیال صحیح و خیال معقول که
و جز این نباید چیز که البته سخن به مقتضای حال باید گفت. خاصه اگر مطالب با حقیقت و متضمن مطالب بزرگ و سودمند باشد؛
اما این شعار وطنی و افکار میهن‌پرستانه و این نصایح و مواعظ باید عبارت نیز از ارزشی نو طرز و دیدی در حق هم گیرد و نیست،
همه چیز درآوردن مضامین خیال کهنه و مبتذل که همه گفته‌اند و دیگر به اصطلاح (دیده) شده است، و هم باید عبارت
باشد از کثرت استعمال کلمات مترادف و تکرار پی در پی الفاظ مشابه که دلالت بر ضعف فکر گوینده نیز.
باید فکر کرد و معانی تازه پیدا کرد و مضامین بکر به دست آورد و یک معنی را پی در پی تکرار ننمود و میانات و بلاغت سخن را از بر
و شنونده را خسته کند.

ستایش محسنات اخلاق و نکوهش از عادات و اخلاق ناپسندیده و دعوت و ارشاد مردم به کسب فضایل و ترک رذایل
البته همه وقت خوب است، اما هر وقت با معانی تازه و جامه‌ای با صورتی دلپذیر که مناسب با اوضاع و اذواق
عمومی نیز و خاطرها را برانگیزد و افکار را تازه کند، جامه‌های کهنه را بر تن معانی نو پوشاندن و با همان سبک و اسلوب
دیرینه سخن گفتن و آنگهی همه را با یک چوب راندن و خیلی خشکی حرف زدن سخن را خیلی خشک و گزنده می‌کند و از
انسجام و متانت می‌اندازد. امروز باید گرد معانی و موضوعاتی گشت که هم مبانی اخلاق داشته باشد و هم از اوضاع
و مصالح اجتماعی بحث کند و هم شنوندگان را خسته و آزرده نسازد و البته سخنگو خود را رنج داده و راحت دیگران را
برهم زده است. دیماه ۱۳۲۰ ——

دوش اندر کنج عزلت خلوتی بود از جهانم | فکرتی میرفت در تحقیق اسرار نهانم

علوی و سفلی نکردی در ضمیرم ره که بودی | منصرف از آن و اینم انقطاع از این و آنم

سیر من در حیز امکان نگنجیدی که کردی | توسن همت تکاپو در فضای لامکانم

از حدود مشرق و مغرب برون بودم که بودی | مشرق دل مطلعم مغرب جان شبستانم

در هوای عشق پروازی همی کردم بهر سو | تا مگر راهی گشاید سوی مه‌رو زان میانم

ناله‌های آتشین از سینه بیرون میکشیدم | تا که یکران گرم جولان گردد اندر زیر رانم

محو قدرت بود عقلم غرق حیرت بود فکرم | گرم لذت بود قلبم مست وحدت بود جانم

ناگهان آمد بگوش از در صدای دهشت افزا | اضطرابی دست داد از آن صدای ناگهانم

جستم از جا و شتابان سوی در رفتم که بینم | کیست کاندر نیم شب بر در همی کوبد چنانم

باز پرسیدم که یاری کیستی وینجا چه جوئی | دشمن بیگانه‌ای یا آشنای مهربانم

گفت در بگشا که خود بیگانه اینجا ره ندارد | مشفق دیرینه‌ام در دبستان باستانم

هین دل از فکر بد مکن وز من مرم بگشای در را | گرچه خود ناخوانده میباشم عزیزم میهمانم

چون صدای آشنا دیدم برویش در گشودم | اندر آمد گرم در آغوش چون روح روانم

در وثاق خویش با شکلی ز رقت جا دادم | بردم و بنشاندمش کاین خانه و این خانمانم

یک نظر بر من فکند از مهر و تأثیر نگاهش | کرد جای اندرون جان و مغز استخوانم

شوق و شوری در زمان جائی پدیدش که باشد | قاصر از شرحش کلامم عاجز از وصفش بیانم

گفتم ای خضر مبارک پی کجا بوده است امشب | کاندرین ظلمات دادی آب حیات جاودانم

کوکب بخت مرا یارب چه گر بعد قرنی / داد امشب با چنین خورشید تابان اقترانم

خوش مبارک ساعتی دارم تعالی الله که آمد / بر زمین این آیت رحمت فرود از آسمانم

خواستم تا باز پرسی چون نیم از نام و نشانش / لیک زان جلوهٔ جانانه مهری بر دهانم

محو استغراق آوازش چنان گشتم که دیگر / قدرت گفتار و پرسش رفت یکبار از زبانم

از ضمیر من همیدانست و پس با نیم خندی / گفت گر نامم چه میپرسی چه پیچانی نشانم

کرده نام نامیم سرتاسر آفاق را پر / هم نشان بگرفته است از باختر تا خاورانم

خطهٔ دل را همین شاهنشه مالک رقابم / کشور جان را همایون خسرو صاحبقرانم

بزم موجودات را من ساقی پیمانه بخشم / خوان نعمتهات را من خوش پذیرا میزبانم

کشت زار آفرینش را الهی آبیارم / گلستان آدمیت را خدائی باغبانم

واسطهٔ عقد وجودم رابطهٔ غیب و شهودم / مرکز کون و فسادم مظهر سر و عیانم

نوربخش ماه و مهرم حکمفرمای سپهرم / مجلس آرای زمینم زینت افزای زمانم

شهسوار زبده‌ام فرش است زرّین تورگاهم / شاهباز حجره‌ام عرش است دیرین آشیانم

قافلهٔ اوهام سرگردان راه حرف ناکم / کشتی افهام در گرداب بحر بیکرانم

قهرمانان را بلغزد پای گاه آزمونم / پهلوانان را بلرزد پشت پیش امتحانم.

عقل مبهوت کمالم هوش مدهوش جلالم / باصره محو جمالم سامعه مست بیانم

جمله های سخت را با هر بیانی شرح گویم / نکته های نغز را با هر زبانی ترجمانم

خودستائیهای این ناخوانده مهمان گرامی / برد از سر هوش و از دل صبر و از پیکر توانم

هر چه بنگشتی گران تر در سخن گویی نگاهش — سست تر گشتی ز پیش تو نشد حدس و گمانم

حیرتم زحیرت افزود و شگفتی بر شگفتی — خیره عقلم منگشا فهم تیره هوشم کمه دانم

تا خود این شخص معظم کیست وین روح مجسم — کاینچنین از بخت خود کرده است شب کامرانم

باز او خود پرده زد برداشت یکبار از معما — ریسمان افزود و خوش رهاند از هول و هوانم

گفت عشقم من خداوند خداوندان عالم — پادشاهان بوده بر من چون بندگان بر آستانم

امشب از هر سو گذاری داشتم پنهان و ناگه — جذبه مستانه‌ات بیخود خویش زخود عنانم

آمدم ای سیل آشفته تا حالت ببینم — ساعتی پیشت نشینم در بر خویشت نشانم

تا مرا بینی که با آن شوکت و حشمت که گفتم — عاشقان را پاسدارم وز ستمگار پاسبانم

در شبانه باعث آرامش بزرگی دارم — در حوادث یار بیکس پیر و جوانم

دردمندان را دوایم بینوایان را نوایم — ناامیدان را امیدم مستمندان را امانم

گفتمش روحی فداک ای اوستاد اوستادان — لطف فرمودی کرم کردی فرودی آستانم

لیک چنین فرصت که بعد از سالها آمد بدستم — حیف باشد گر به نادانی و غفلت بگذرانم

پس ز نسیانی که خواهد شد نصیب من گر امشب — نسخی زفرصت بگیرم سطری از درست بخوانم

از تو سرمشقی کنون خواهم برای زندگانی — تا بود بر بام جانم سعادت زود بانم

گفت عشق نوع و عشق علم و عشق نیکنامی — من برای زندگانی بهترین سرمشق دانم

چون شنیدم این سه اصل عمده و دستور جامع — دولت عالم تو گویی شد مسخر رایگانم

این گهر کآمد از آن گنج بادآور بدستم
ساخت یکسر بی‌نیاز از گنجهای شایگانم

محو و مستغرق شدم دل با خم از دست رفتم
زین می باقی که ساقی داد از آن رطل گرانم

آنچنان در با خم هستی که دیگر خود نبودی
جان که در پیشش گذارم سر که در پایش فشانم

مست و لایعقل فتادم تی چون جسم بی جان
تا که دیگر بار جان آید بجسم ناتوانم

چون گشودم چشم غیر از خود کسی دیگر ندیدم
حسرت و افسوس شد تعبیر از آن خواب گرانم

من بماندم با دلی سوزان و آهی آتش افشان
هیچ دریا نگر آتش نماند از کار روانم

بی خطا گفتم که او بود آنچه باقی ماند بی من
گفتمش با خود دوکه تا باقی بمانم

می باده خورد و بی باده خورد
با دردکشان با صفا باید خورد

گر می نخوری بمرگ شایسته تری
یا باید رفت و مرد یا باید خورد

خوبیم و خوشیم و خوشتر از ما نبود
دین دعوی ما گزاف و بیجا نبود

خوب است و خوش است هر که در دنیا زیست
آنگونه که گوییا بدنیا نبود

بی فضل و هنر غرور نتوان شد
بی چیزی هیچ چیز نتوانی شد

دعوی بزرگی چه کنی در خردی
غره نشده بزرگ نتوانی شد

جلال الدین محمد عنقای طالقانی

ولادت ۱۲۶۶ هجری شمسی در طالقان وفات صبح روز شنبهٔ ۳۱ شهریور ۱۳۴۱ برابر ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۸۲ در طهران، مدفن در ابن بابویه

سیّد محمد غمام همدانی

ولادت در ماه رجب ۱۲۹۲ در نجف اشرف، وفات شب جمعه سیزدهم رمضان
۱۳۶۱ برابر سوم مهرماه ۱۳۲۱ هجری شمسی در طهران و مدفن در شهر همدان

سید عبدالکریم غیرت کرمانشاهی

ولادت غرهٔ ذیحجهٔ ۱۲۹۵ ه.ق. در کرمانشاه.

وفات ۲۲ شوال ۱۳۷۵ ه.ق. در طهران

از ازل با نه بسی کردمی این هستی قبول
گر نه از اوضاع این گیتی خبر بسی داشتم

عرصه پرواز من از فضای قدس بود
گر نه از ترک تعلق بال و پر بسی داشتم

ترک بسی کردمی این صورت پرستی را دگر
همچو غیرت گر بسوی معنی نظر بسی داشتم

ز عشق گرچه تنم زیر بار غم فرسود
هزار شکر که بر قدر و جاه من افزود

ز حسن روی بتان دیدم آنچه دل میجست
خوشم از اینکه رسیدم بغایت مقصود

عجب ز فیض محبت مدار پرتو عشق
اگر گرامئی از کافری شود مشهود

اگر نه عکس رخ واجبست در امکان
ایاز کیست که تا دل رباید از محمود

بغیر خدمت آزادگان محفل انس
در از حقایق و معنی بروی کس نگشود

مشیت ازل ار رهنمای کس نشود
میسرش نشود قرب حق بفرط سجود

فراخنای جهان را که نیست پایانش
ز تنگ چشمی ما گشته اینچنین محدود

پدر که رحمت حق بر روان پاکش باد
بروزگار صباوت نصیحتم فرمود

که گر رضای خدا را طلب کنی بجهان
بباید از تو بود خلق در جهان خشنود

جز از خدای تفقد مخواه از در خلق
مگو که رسم تفقد شد از جهان مفقود

بکوش از پی معلوم تا بدست آری
که ارزش تو همانست کت بود موجود

خبر مپرس جز از نفس خویشتن از کس
ترا چکار که این مقبلست و آن مردود

مخواه نوبت آسایش از زمانه مگر | در آن زمان که دلی از عنایت آسود
ز حلم و عفو تن از زهر جان گلستان کن | که خشم تیز شرار لهیب آتش نمرود
طریق بندگی خلق بندگی خداست | خوشا کسی که چنین ره بجان و سر پیمود
سخن دراز شد ار چند گو بهی خوشتر | درین مقوله نباشد مجال گفت و شنود
محبت است که عالم از او گرفته قوام | محبت است که هم عابد است و هم معبود
محبت است که ذرات را همه پیوست | محبت است که بر جسم ما روان بخشود

چو جود اوست که بر ما عطا نموده وجود
وجود ما و تو غیرت نمونه ایست ز جود

خیز ای پسر ز وقت طرب استفاده کن | فرصت برفت تا که بود فکر باده کن
هر در که غیر میکده بر روی ما ببند | زانجا دری ز مهر بروی ما گشاده کن
با طی گذشت عمر بهشیاریم بسی | بگذشته را بدور پیاپی اعاده کن
گمراه میکند خرد و هوش ما هوا | ما را بیا و زین خر شیطان پیاده کن
خواهی که بر تو تخت جهان تنگ نگذرد | رو شکر بر هر آنچه خداوند داده کن
در بزم ما چو شمع صفت روشنی بخش | یعنی ز نور خویش بهر دم افاده کن
چون دستگیر گرده محو گردد ست رهبر | تا دست میرسد نظری بر فتاده کن
غیرت بشوی لوح دل از هر چه غیر دوست | دل را ز نقش غیر رخ دوست ساده کن

چشمت بغمزه آفت جانها بحریست | لعل لبت بخون دل در فسونگریست
عکس رخت در آینه دیده تا گذشت | دانست دل که آیتی در حسن داوریست
با در برابر ستم که کند فتنه بپای | آن چشم نیمخواب که بیمار و بستریست
ای مظهر کمالی عالم چه خوانمت | وصف برون ز حد بیان سخنوریست
ایزد ترا بمحکمه کمال آفریده است | چیزی که در تو نیست همان بنده پروریست
نام و نشان من ز خط سبز خویش پرس | طرزی عشق من بتو ز مستی و دلبریست
ایمان من بردی تو تا زلف کافرست | آگه نیم رقیب که این طرز شاعریست
از دست دوست شکوه نمودن بکس خطاست | او هر چه کرده است و کند عین داوریست
خدمت بخلق باب آصفی طریقت است | آزار مومنان بجهان کار کافریست
امروز دستگیری پیران کن ای جوان | فردا چو چرخ پیر ترا پشت چنبریست

غیرت هر آنچه دوست پسندد پسند ماست
زیرا که جور دوست به از لطف دیگریست

من همان دلدادۀ کشتی ز عقل و دین بیگانه ام | گر نه دیوانه ام بیاران همسایه بیگانه ام
بانگ شبگیر ربابی گوش جانم رنجه کرد | خوب خالی کردم از بار ربابی شانه ام
گر شدم بازنده پیشانی من عیبم مکن | گنج پیچیم در سر گردان بهر ویرانه ام
برگشتم تا ز نزدیکان بدر راز خوی | زین سعادت روز و شب در سجدۀ شکرانه ام

خویشتن را کی فریبد با دروغ آزاد مرد / راستی از من شنو زیرا که من دیوانه‌ام

خلوتم دل شمع جان پروانه پرواز خیال / خود نشین هم خلوت و هم شمع و هم پروانه‌ام

گردش چشم غزالی ساخت کارم از ازل / تا ابد در دور گیتی مست آن پیمانه‌ام

دل بموئی بسته‌ام کاین عمر کوته شد دراز / ترسم آن مو بگسلد اندیشناک از شانه‌ام

پیر گشتی با جنون عشق غیرت زین سپس

کس نخواهد باور ار گوئی که من فرزانه‌ام

در جهان از حسن خوبان آنچه من ادراک کردم / جز به پیش عاشقان از گفتنش امساک کردم

تا که چشم دلفریبان دانش آموزی کنندم / خاک در چشم کمال و دانش و ادراک کردم

با حریفان دغلی از بس نموده برد باری / جمله را اندر پی آزار خود بیباک کردم

از تملق های بی‌پرتو که دیدم با رقیبان / راستی پیراهن حیثیت خود چاک کردم

آبرویم برد این عشق بلا انگیز یا رب / بسکه اشک از دیده بفشاندم ناله تا افلاک کردم

زرد روئیها کشیدستم به پیش سبز خطان / از برای بوسه از بسکه سبزی پاک کردم

جز خیال او نمانده چیز دیگر در بساطم / هستی خود را فدای آن لب چالاک کردم

من همای اوج لاهوتم شدن خواهم بر آنجا / چند روزی گرچه اینجا آشیان در خاک کردم

شادی و غم بگذرد غیرت چرا صبحگاهی

گاهگاهی خاطر خود را عبث غمناک کردم

بغیر گریه نبود دل مرا تسکین — قرارگاه ندارد هجوم مسکین

هر آنکه نشکند از جور یار خود قرار — براستی در مذهب است عشق را تمکین

نخست ریزد دانش مرا بنابک آتش — بحرفی از لب خود راستمرا بیقین

همی نبود مگر تیشه بر سر فرهاد — که تا نشست نشانش بدامن شیرین

خیال وصل تو تریاق زهر هجران است — بدین خیال و هم آن خیال را تسکین

بچین زلف تو هر فتنه است بیدار است — که بخت خفته ما را همیشه بر بالین

بغیرت آی و زغیرت گریز تا کی و چند — در رسم بنده نوازی نهفته گشت چنین

ز حدهات غزل گفتش از پس سعدی

گیاه نیز بباغ است با گل و نسرین

قطعه

تنگ چشمان همیشه میگویند — که نباید خوریم تا فردا

نیز فردا همان سخن گویند — که بدو بوده پیش از آن گویا

داده از دست بهرهٔ جاوید — خشك لب مانده بر لب دریا

مرگ فردای تنگ چشمانست — نیست پایان زمانه را پیدا

قطعه

عمر دانا برای کسب کمال — همه شد صرف دانش آموزی

لیک نادان طالب زر و سیم زانکه دنبال ثروت اندوزی

این عزیز جهان شداست بمال این یکی باز مانده از روزی

قطعه

پیش من از گرسنگی مردن بهتر از نان سفله را خوردن

گر بد ریای ژرف غرقه شوی به که از غوک یاوری جستن

قطعه

هر که را زندگی بکام نبود مرگ بهتر ز زندگانی اوست

ای بسا کس توانگر و ناکام که جهان دوزخ نهانی اوست

کر زیانی رسد بد و در مال وان زیان مرگ ناگهانی اوست

ای خوش آن زنده پوش نیک اندیش که جهان جای کامرانی اوست

نیک بخت از زمانه خرسنداست هر غمی عین شادمانی اوست

رباعی

در هیئت زهد گوشه گیری نیکوست در حلقه عاشقان دلیری نیکوست

گویند که پیری و نزیبد عشقت طاعت بجوان عشق بر پیری نیکوست

ورزش

هر چیز بکار کردن اندوده شود گر آهن و پولاد بود سوده شود

جز پیکر آدمی که از ورزش و کار نیرو و توانائیش افزوده شود

چند بیتی از قصیده خزانیه در خصایص مهر به مناسبت جشن مهر از این سال [illegible] حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی سروده [illegible] در شماره ۳۶ سال پانزدهم نامه [illegible] بلیتون کرمانشاه در ۲۱ مهرماه ۱۳۱۳ گفته شده است [illegible]

عباس فرات یزدی

عباس فرات

ولادت بسال ۱۲۷۳ شمسی برابر ۱۳۱۲ قمری در یزد
وفات ۲۶ آبان ۱۳۴۷ شمسی برابر شعبان ۱۳۸۸ قمری در
طهران

گر شود برگ درختان گاه سبز و گاه زرد
حکمتی باشد ازین زردی و سبزی در میان

این دورنگیها دلالت میکند بر طبع دهر
وین تلون هست اوضاع جهان را ترجمان

میدهند پند بر مردم زین دورنگی شاخ و برگ
بازبان حال میگویند باغ و بوستان

دل برین دهر ار ننهد نیک فطرت هوشمند
درس عبرت از ورق گردانی گردون بخوان

گو بیا دلبر که دائم در پی آزار ماست | هر چه خواهی کن که صبر و استقامت کار ماست

بی گل رویت ز بس در گلستان بگریست چشم | سرخی گل از سرشک دیدهٔ خونبار ماست

گر زمین سنگین شد از بار گناه ما چه غم | آسمان لرزان چو بید از بانگ استغفار ماست

آتش دوزخ چه خواهد کرد با ما عاشقان | زانکه دوزخ شعله‌ای از راه آتشبار ماست

کعبهٔ مقصود اگر دور است ور پر خوف و بیم | نیست دلرا وحشتی چون خضر همت یار ماست

آسمان گر ثابت و سیار دارد گو مناز | عزم ثابت فکر سیار ثوابت و سیار ماست

بعد از این از شیخ و زاهد نشنوی از ما حدیث | زانکه ذکر مردم عاری ز دانش عار ماست

آید از بس زود در هم پیچ این طومار زرق | تا شوی آگه ز اسراری که در طومار ماست

بحر گوهر خیز گردد آب از خجلت فرات | ز آنهمه گوهر که در گنجینهٔ اشعار ماست

نظر کن ز باد خزانی درخت ز سرسبزی و خرمی گشته دور

ز شاخش بود برگ ریزان همی سراپای چون مفلسان گشته عور

ز برگ و نوا گشت محروم و شد پراکنده بس آشیان طیور

چمن شد پر از صوت زاغ و زغن بیفتاد در جوش الحان شور

بگر روی غلمان گلزار را ز باد خزان تیره چون زلف حور

چمن داده از دست آن دلکشی ز رخسار گلها پریده است نور

بود در پی هر بهاری خزان ملال و محن بعد عیش و سرور

جوانی بهار است و پیری خزان بود فکر پیری جوان را ضرور

جوانا ز پیری دمی یاد کن که دور جوانی بود در مرور

بروزی نشاند ترا روزگار که هرگز نگردد بخاطر خطور

مشو غره بر دولت پنج روز ز سر دور کن باد کبر و غرور

پر آب دیده و در دل شرارها دارم | در آب و آتش عشق قرارها دارم

گهی بگریم و گه نالم و گهی سوزم | بروز و شب ز فراق تو کارها دارم

بده بشیر صبا مژده ای ز یوسف من | که عمر رفت و هنوز انتظارها دارم

اگرچه از نظر افگنده ای مرا ای دوست | ولی ز دولت عشق اعتبارها دارم

تو روی بهتر از آئینه داری اما من | بلوح جان ز فراقت غبارها دارم

بیا که بی رخ تو خوشتر ز گلگشت در باغ | بدل شراره و بر دیده خارها دارم

به پیش مردم آزاده ای شهنشه حسن | به بندگی درت افتخارها دارم

اگر بوادی عشق تو گم شدم غم نیست | به پیش اهل نظر اشتهارها دارم

بشام هجر بیابند صبح وصل خوشم | میان بحر و نظر بر کنارها دارم

از آن زمان که خریدار عشق تو شد دل | عزیز گشته ام و اعتبارها دارم

تو با رقیب بصلح و صفا و من با دل | ز رشک شب همه شب گیر و دارها دارم

فرات اگر که توئی بحر بیکران من نیز | ز دیده در غم او جویبارها دارم

زین پیش ترا با من بیدل نظری بود
در کوچه صاحب‌نظرانت گذری بود

فرخنده شبی بود شب قرب نگارا
لیکن شب وصلش ز شب فرخنده‌تری بود

در راه طلب یار توام بود مصاحب
زان سهل گذشتم که چنین همسفری بود

مردم ز خجالت چو فشاندم سر جان
زیرا که به فهمم به پیش مختصری بود

هر قطره اشکی که شب هجر فرو ریخت
از دیده مرا سبحه وصالش گهری بود

نقد دل و دینم به ره عشق شد از دست
با اینهمه شادم که زیانی خطری بود

یکبار ز قید دو جهانم برهانید
امروز در این بادیه نشاط دگری بود

وصف لب شیرین تو سرّ ورق سو
در بزم صبوحی زدگان شور و شری بود

در صومعه افسرده شد از شیخ دل
ای کاش از این خانه به میخانه دری بود

هر سو به نظر میکنم ز هیچ اثر نیست
زانان که در اشکان حقیقت اثری بود

با اهل هنر یار شدم یکدو سه گامی
هر چند بدم بهنر این هیچ هنری بود

دلدار چو خورشید درآمد ز درم صبح
این موهبت از فیض دعای سحری بود

بد بوی فراق از همه جا باخبرم کرد
وین طرفه که خود از همه جا بیخبری بود

سیّد محمود فرخ مشهدی

ولادت سال ۱۳۱۴ هجری قمری در شهر مشهد مقدّس

بدستور سخن‌گستر نامی و دوست دانشمند گرامی حضرت [illegible] دامت
انا فنا ... اشعاری چند در این صحائف بخط خود مینگارم و آثار دیگرم در خود در این دفتر [illegible]
اما در نوشتن شرح زندگی خویش درمانده‌ام . دیگر زندگانی شاعر آنهم چه اهمیتی جز آنچه
در اشعار او درج است دارد ؟

فرخ بنده سید محمود فرخ فرزند سید احمد دانا . که در سال ۱۲۷۶ شمسی هجری
در مشهد (مانند اسلاف خود) قدم بعرصه وجود نهاده‌ام تا یاد دارم شاعر بوده‌ام
و این است بزرگترین مقامی که داشته‌ام . پیوسته عاشق بوده‌ام و این است سرمایه
مهم زندگیم . از من نخواهید که بنده کرامت و القاب طمطراق ذکر کنم ، زیرا که حضرات
میبود ما را شاعری بود خود را ترک دهم . و از حوادثی که بر هر غیر شاعر !
نیز در ایام زندگی میگذرد چیزی نقل کنم . هر که میخواهد ببیند در کنج بلند مرا ،
خوب باید ببیند که هست :

از همت عالی نگرانم بتوانگری ! — در پادشهی ننگرمی جز بحقیری
چون بنگرم از دیده آزادی و رادی — شاهی و وزیری است زبونی و اسیری
با منت و ذلت چه گدائی و چه شاهی — با خواری و خفت چه امیری چه گزیری
بس باشدم این فخر که در بزم ادیبان — جائی است مرا همچو نگین محل صدری
گر سال فزون گشت ز پنجاه چه باکم — کم نیست کم از جمع جوانان قوت و دلیری
از عشق بتان دل نکشم چیست هنوزم — وز باده و رامش نگراییده بپیری
با دانش پیری بودم هوش جوانی — با موی سپیدم نبود موی زریری
صاحبنظرانم همه گویند که فرخ — با قوت جوانی بودش حشمت پیری

در پاریس - مهرماه ۱۳۲۵ که هنوز قشون اجنبی در ایران بود

بود خون دلم اندیشهٔ خراسان باز | غم دیار شبیخون بود بر جان باز !

میسرم نشد امروز هیچ خاطر جمع | که هوش بد همه روز پای فی پریشان باز !

نماند تاب شنیدن خدا یرا مدهید | بمن، اگر خبری بد رسد ز ایران باز :

معاشران ز پی مصلحت مرا گر است | دهید مژده‌ای از جانب خراسان باز !

در این دیار مرا طاقت شکیب نماند | که دل هوای وطن کرد و یاد یاران باز ؛

بخویشتن نتواند فریفت پارسیم | گرش جمال بود صد هزار چندان باز ؛

که من فریفتهٔ زاد و بوم خویشتنم | بیا خبر نکنم دل ز خاورستان باز ؛

بپروراند بدامان مهر خورشیدم | چسان گرفته توانم دل از خورآسان باز ؟

مرا است مشکل و چون بپرسم از دل خونین | بمن بیارد دادن جواب شایان باز !

کنون که جمله جهان فارغ است طوفان زای | بود که کشتی ایران رهد ز طوفان باز !

بود که چرخ بنهد بنا که ایران پای | بود که این سر آید رسد بپایان باز ؟

بود که روی عزیزان بکرّتی می بینم | بود که دیده نمایم بروی جانان باز !

بود که از پس یکچند چون بخانه شوم | مرا عزیز بدارند همچو مهمان باز ؟

ز دیده مادر من اشک شادی افشاند | پدر کند ز دعایش به بنده احسان باز !

پی پذیرهٔ من کودکان هم دویم | سبق کنند این یک بجهد بر آن باز ؛

ز دور با لب خندان بسوی من پرند | چو من نمایم آغوش بر (فروزان) باز !

(فرشته) بشمرد با شتاب قدر ستی | از آنچه یاد گرفته ز کودکستان باز !

هزار منت بر جان نهد (فریدونم) ز داستان خوش خویش در دبستان باز!
سخن ز علت طول سفر چو شد یارم نهد همی بمن بی‌گناه بهتان باز!
بگرد باغچه‌ام زان پس بگردانند گل بنفشه دهد نیز بوستانبان باز!
کنند وصف از آن گل که در بهاران بود وز آن گلی که شود اول زمستان باز!
رسند از پی هم بهر دیدنم یاران الهی آنکه نگردد جدا ز منشان باز!

در ترقیه . ییلاق بیروت نوشته

مرداد ۱۳۲۷

از شهر در تموز شدم سوی کوهسار تا وارهم ز سختی گرمای کشوری؛
کهساری از زمین بسموات داده بوس کهساری از برتری به ثریا زده سری؛
آن کوه پر از سبزه تو گفتی نموده نقش نقاش طبع منظرهٔ قصر اخضری؛
سرتاسر از ناژو و سرو و انار و سیب از فر پرورنده بدامان چو مادری!
بر هر طرف روان شده از کوه چشمه‌ای وز هر کران جدا شده از رود فرعی؛
بر شاخسار بید بن و بوته‌های گل برپا نموده بلبل و گنجشک محشری!
عقد پرن گسسته تو گفتی برود بار کز هر طرف بتافته فروزنده اختری!
در سایهٔ درختان چون آهوان چمان خوبان بپا نه جوراب و بر سر نه چادری!
جمعی غزال و چون غزل خواجه فرد فرد نیکو بدند و مطلعشان بد نکوتری!
یکفوج ماه طلعت در هنگام گشتشان بودی ملیحه دختری. امّا چه دختری؟

بر طارم کمان برازنده شمسه‌ای — بر تارک بنال درخشنده اختری!

خندان بدند دوستم آن مجمع جواد — کز سوز آه سینه‌ای به نیلوفری!

میرفت پیش پیش که کس ننگرد رخش — واندر رخش ببیند از خون منظری!

*

هرکس بجای رسید چو بگذشت نیمروز — درگوشه‌ای بزیر درختی تناوری!

دیدم که او بدورتر افکنده رخت خویش — لیکن کجا دلی که ببالین نهد سری؟

بر طرفی چو نشسته ز بدر یار نظر شد — تسلیم موج و طوفان چون ناگزیری

آهسته نزد او شدم گفتم: پری مثال — از چشم‌ها نهان ز چه رو گشتی ای پری!

بینم که از درون چو خورشید تلخمی — گر از برون چو گشتی افکنده لنگری!

همچون وجود حاضر و غایب بگفت شیخ — هستی میان جمع و دلی جای دیگری!

ازمن نهان نماند و نماند بلی نهان — رازی ز گفته عاشق رند قلندری!

باید بگوی راز دل و اعتماد کن — شاید برخ گشایمت از آرزو دری!

بگرفته عقده در گلوی ماه و گفت هیچ! — وز درج دیدگان نو بغلطید گوهری!

آن هیچ حرف مختصری بود و برگشود — در پیش من ز جادوی عشق دفتری!

وان اشک بود قطره آبی و ز جگر خست — در دل مرا شراری و در جانم آذری!

او را اگر گذشته بد و اخم نکوش — گر هیچ مجمری شدم از اشک اخگری!

بگریختم ز گرمی و در آتش شدم — در بزه و گلم چو در آتش سمندری!

نصیحت دوستانه بفرزند

بر تو گر پند پدر تلخ است ای فرزند من — کام جان شیرین کن از گفتار یار خویشتن

پدر را بابا مخوان یار مصاحب دان و بس — تا توانی سعی بمصاحبت بابا شدن

گشت فرزند چو پند پدر بشنید نتوان شنید — گوش کن محمود فرخ با تو میگوید سخن

سکه یزدان را جوانی درخور و بایسته ای — ورنه طبعم بر تو با این لحن نگشودی دهن

گشته ام پیش از تو دانا چون بچندین بر فکام — کرده ام بیش از تو دامان پاره چندین پیرهن

تجربت ها دارم و دانم که خواهند از تو گوی — با نسب خواهر جوانان در مرد دانا بر کن

راه ازین تو بهتر تا مقصدش دارا بتوار — زندگی تو صعب. تا انس تو را روزن

هر که بنده بود که بد پرستنده. تو نیز — چون پرستشگر شدی اول خدا آنگه وطن

بد خانه گرچه برهانند ترا از صد گزند — هیچگه بر تو مگیر آن خوی بد از خویشتن

نیست که بدل آنکه قید و عادت است از چه باز — دل منه بر آنچه برهاند گشته اگرچه برهمن

*

از زمین وز آسمان اندیشه ای هرگز مدار — هم زمین هرگز نترسی از بر سر افراختن

چرخ اگر بارد فتن ور از زمین روید بلد — با خود رستن توان هم از بلد هم از فتن

در حصار عزلت آسودن توان از فتنه ها — نیز با داروی صبر آسان توان دفع محن

*

زر بقدر رنج صاحب شوی و جاه اندر خوری — با مناعت زی که باشی سرفراز و مؤتمن

دانی که سخت‌تر بود از مرگ انتظار — اکنون ببین چه سخت بود انتظار مرگ

با خود امیدهای جوانی برم بخاک — پامال می‌شوند همه پیش پای مرگ

سوزد مرا بحال خودم دل که زین دیار — ناکام رخت بستم سوی دیار مرگ

غافل ز تیر حادثه بر گلبن امید — بودم غزل‌سرای که گشتم شکار مرگ

از مرگ بیم بهر عزیزان اگر نبود

فرخ ز جان و دل بدی امیدوار مرگ

در قپا سفر کرده - اسفند ۱۳۰۵

این مرغ جان که جز دل اندر طپیدنست — وامروز هوای از قفس تن پریدن است

نه بخت آنکه جان دهم و وارهم ز غم — نه بر مراد خویش امید رسیدن است

در حسرت آن گذشته بمن کز فراق تو — نه تاب گفتن و نه توان شنیدن است

خندان ز دور چهره نماید بما بهار — هنگام روی دوست ز نزدیک دیدن است

تنگ است دل چو غنچه در این فصل دلگشای — ای گل بیا بیا که گه بشکفیدن است

برچین بساط هجر که ای مایهٔ نشاط — وقت بساط بر زبر سبزه چیدن است

آهوی آرزوی وصال تو روز و شب — در دشت امید من اندر چمیدن است

آواره تا بچند توان بود از دیار — بازآ که گاه رخت بمنزل کشیدن است

فرخ بیار امید دمی بی تو در وطن

چندین بغربت از چه ترا آرمیدنست

حدود سال ۱۳۰۰ شمسی

عاشقی بی غم اگر چند فراهم نبود / هیچ شادی بجهان خوشتر ازاین غم نبود

از رخ خویش چرا داشت بما بوسه دریغ / آه از بوسه که چیزی ز رخش کم نبود

با همه رام شد آن طرفه غزال و زمن / هرچه خواهم که ازو هم نکند رم نبود

قلب ما هست بهر چیز شود در عالم / بجز از عشق این شه که آدم نبود

هر که عاشق شود دیوانه چو فرخ نبود

زانکه هر بی پدری عیسی مریم نبود

۱۳۰۱

زجور دشمن بیدادگر پناه کجاست / کجا بشکوه روم چاره چیست راه کجاست

قوی است خصم بداندیش در جهان امروز / کسی که سوی ضعیفان کند نگاه کجاست

هزار داوریم بود دادخواه اربود / ولی دریغ در این ملک دادخواه کجاست

اگر دلیل نه همسایه و خودی باشد / چه داند اجنبی دزد راه و چاه کجاست

بسینه ها نفس از تنگ قفس شد حبس

یک فضا که ز دل برکشیم آه کجاست

مرداد ۱۳۲۴

وه چه امشب دل فارغ ز ملالی دارم / چشم بد دور عجب وجد و حالی دارم

لبم از زمزمه خالی نه و از هجو جان / سرود خوش غزلی و مقالی دارم

چشم از دفتر حافظ نتوانم برداشت / که بهر لحظه بدل نیت فالی دارم

غزلم باید و در قسمت صحرای خیال / توسنی طبع به دنبال غزالی دارم

بدیعه

ای رد رسته از بدایع خلقت بدیعه‌ای | حسن تو از خدا است بخلقش ودیعه‌ای

آخر که چه است پیرو سکوت جمال | حیف از جهان باده بچونین طلیعه‌ای

صوری و عارضی بود آن اخم تو که تو | عاشق پذیری و عشق طلب بالطبیعه‌ای

اخم تو بهر رد رقیبان وسیله است | وان خود برای جلب دل ما ذریعه‌ای

در عاشقی مرا است مقامات عالیه | در دلبری ترا درجات رفیعه‌ای

شوقی که بر زیارت روی تو منبعث است | هرگز ندیده گر از هیچ شیعه‌ای

من تشنهٔ جمال و تو داری فرات حسن | آوخ که نیست سوی فراتت شریعه‌ای

در این (کلام). وصف تو فرخ نموده ختم
در (اسم و فعل و حرف) بما نابدیعه‌ای

سر عشق ای دل بیان مسپر که جان نامحرم است | بر زبان ناور که در پیشش زبان نامحرم است

خلوت دل را نهان باید ورای مدرکان | تا درین خلوت همه کون و مکان نامحرم است

راز دل هرگز مگو با قاصد دلدار نیز | با قلم منویس کاین بیگانه آن نامحرم است

در خرابات مغان مست ار نه‌ای داخل مشو | هوشیار اندر خرابات مغان نامحرم است

پاک دل باید شدن زین آستان عشق پاک | که دل ناپاک درین آستان نامحرم است

محرم دلهای ما دیوانگان دیوانگیست | عقل و هوش اندر دل ما عاشقان نامحرم است

گر به دل افغان ز عشق او مکن فرخ که هست
گریه در این راز عمّاز و فغان نامحرم است

باده بایست و دوام است تا شد که بدر — خادم استادم و وجه حلالی دارم

صرف یاران کنم از نقدی و وقتی باشد — مال جانان بود از جانی و مالی دارم

عشق میورزم و گر عشق نورزم چه کنم — چه به از عاشقی اکنون که مجالی دارم

منت از عشق پذیرم نه ز استاد و پدر — دارم از عشق اگر قدر و کمالی دارم

وامدار جعفر قرب ازل نیم باکی نیست

لله الحمد که امید وصالی دارم

گناه - بهمن ۱۳۳۰

بر ما نداد پیرم از لذت گناه — وز سر برون نمیرودم عادت گناه

من درگه بچشم بزرگی کنم نگه — دارم نگاه در دل عفو و رحمت گناه

در محفل کرام بگناهی طریق نیست — با محرمی نهم بمیان صحبت گناه

ای بس گنه که نیست بدان دسترس مرا — لیکن نهم بعهد خود تهمت گناه

از دولت گناه رسیدم بعفو دوست — انگاه مستدام بدین دولت گناه

مستغنیم ز نعمت دنیا و آخرت — یا واهب النعم ز دوام نعمت گناه

چون نیست جز گناه نهانت عبادتی

پرهیز دار فرخ از این شهرت گناه

این قطعه را بمرحوم استاد ملک الشعرا بهار بعد از برکناری از وزارت نوشتم

چندی ملک وزیر شد و قدر خویش کاست — آری که ملک منصب برتر از وزیر

تا بد ملک نداشت بگیتی دگر همال   چون شد وزیر داشت نگردد کسی نظیر

دیروز بد وزیر و دریغ آمدم براو   وامروز شد ملک که همی بود تا پذیر

بستان معرفت را باشد ملک بهار   دیوان حکومت را باشد ملک دبیر

او شاعری بزرگ بود فخرش این بس است

از شاعری چه یافت کمی اعتنی و جوید

قطعه

زبر رازی که غافل بودم از آن   بخاطر اندهی و نقصی بود

چو آگه گشتم از آن راز دیدم   که آن غفلت همانا نعمتی بود

رباعی

اکنون که شدی عزیز و خوار کسی   وامروز که گشته ای گرفتار کسی

شب چه کنی ز تاب عشق چشم تر نگفت   یاد آر ز دیدگان بیدار کسی

رباعی

کسی که نصیحت بپذیرد فرخ   دیوانهٔ عشق تو نگردد فرخ

نشنید دگر ان بجرم این خیره سری   بگذار که بر تو بمیرد فرخ

رباعی

عمدا ز تو گر کناره میگیرم من   کان طعن بری که از تو دلگیرم من

دریافته ام که دوست داری تو مرا   دریاب که از بهر تو میمیرم من

تمت شب جمعه ۱۲ جمادی الاول ۱۳۷۲ دهم بهمن ۱۳۳۱ محمود فرخ

محمدعلی فروغی ذکاءالملک

ولادت ۱۲۵۴ وفات شب جمعهٔ ششم آذرماه ۱۳۲۱ شمسی در طهران، مدفن درجوار بقعهٔ ابن بابویه

بنام ایزد مهربان

برای دفتر آقای گلپایگانی بیادگار زرتشت شیدی

در جهان هر چیز برای انسان یا از دو جنبه میتوان نگریست یا مقصد و غایت و دیگری وسیله و
طریق وصول بغایت. مثلاً دارو خوردن وسیله و طریق است برای بهبودی و تندرستی که مقصد و غایت است
وسیله یا غایت بودن چیزها امری نسبی نسبت باحوال و اشخاص و اوقات است. یک چیز برای کسی در
وقتی و حالی غایت است و برای دیگری یا در حال و وقت دیگر وسیله و طریق است همچنین برای کسی یک
چیز غایت است و چیزهای دیگر وسیله‌اند و برای کس دیگر چیز دیگری غایت است و با همه وسیله و طریقند
و از اینکه گفته شد وسیله و غایت بودن چیزها بمعنی دیگر هم نسبی است باین بیان که یک چیز در درجه اول
غایت است ولیکن در درجه دوم وسیله است. مثلاً برای شخص گرسنه خوراک در درجه اول غایت است
اما در درجه دوم وسیله است برای سیری که آن نیز در درجه سوم وسیله است برای زنده ماندن و همچنین
این بیان مقدمه است برای تحقیق اینکه خردمندی و هوشیاری و ارجمندی اشخاص در این است که آنچه بالنسبه
غایت بودن است از آنچه سزاوار وسیله بودن است بهتر تشخیص دهند و نیز درجه‌بندی وسایل و غایات را
بخوبی بنمایند یعنی معلوم کنند که مثلاً چیزی آیا غایت درجه اول است یا دوم یا سوم یا آخر
مثلاً اگر کسی خوراک را غایت آخری خود قرار دهد حیوان است بلکه از حیوان پست‌تر است زیرا حیوان عاقل
نیست و مطلق بینش عقلی ندارد که غایتی برای خود اختیار کند آن غریزه یا طبیعت غایت او را تعیین کرده است
آنهم خوراک نیست چه خوراک برای حیوان نیز وسیله است برای زنده ماندن پس شخصی که خوراک را غایت
بسازد سفره را اول تا آخر کند و چیزی را غایت آخری قرار داده است که برای چارپایان هم غایت نیست و
چنین کسی [illegible] خوردن را برای پرستش خداوند گمراه است تو معتقد که پرستش از بهر خوردن است آیا
پس آنکس که خوراک را وسیله برای زنده ماندن میداند نه غایت بخردمندی نزدیکتر است تا به بینیم در زنده
ماندن چه نظر دارد آیا آنرا غایت آخری میداند یا وسیله برای غایت دیگر و اگر وسیله برای غایت دیگر

پیدا شد آن غایت کدام است و عجب نیست اگر معتقد شویم که نه تنها هم غایت آفرینش زیرا می‌بینیم کسان بسیار چیزها را از
جان نگیرند و چون از آنها گذشتی پدید نیست پس مسلم شود که آن چیز غایت آمال ایشان نبوده و آن را غرض از اعمال دانسته‌اند
مقصود از این بیان تنها غرض ما دانستن این غرض است که وسیله یا غایت قرار دادن چیزها برای خویشتن و
همچنین برای دیگران و کلیه امور جهان تاثیر کلی دارد زیرا انسان چون چیزی را غایت دانست چیزهای دیگر را فدای
رسیدن به غایت می‌کند پس اگر غایت درست نباشد نه تنها روزگار خود یا دیگران بلکه هم خود و هم دیگران را مبتلی
مثلاً کسی که به زور یا جبر یا ریا یا اعمال غیر مشروع مال فراهم می‌آورد و مال را غایت شناخته و آبرو و شرافت و دیانت و
انصاف و مروت را فدای آن می‌کند چه بسا که آن خود آزار دیگران خواهد بود بر جهت نیاز دارد و سرانجام گرفتار کیفر
می‌شود و در نتیجه از آن است که مال معقولاً غایت نیست بلکه وسیله برای رسیدن به غایت دیگری است که مایه آسایش
زندگانی می‌باشد. همچنین آمیزش با زن برای مرد یا مرد برای زن ممکن است غایت گرفته شود یا وسیله
و طریق برای غایت دیگر. اگر غایت قرار دادیم از ما خواهیم که اول از روش معقول و شرع منحرف خواهیم
و سرانجام جان و مال و آبرو و همه چیز به باد خواهد رفت. اگر وسیله برای تمتع از زندگانی قرار دادیم آوردن
فرزندان صالح دانستیم البته در تصورات قیود و حدود آن رعایت خواهیم کرد که آن نتایج فاسد نخواهد داد
پس چون به حال کلیه طبیعت و موجودات الهی تفکر و مطالعه چیزها را که شناسیم غایت بوده است و همچنین
در جستجوی مراتب آنها را به درستی تشخیص کند و اختیار نماید؟
اما از این تشخیص یعنی اینکه چه چیز را باید غایت بدانیم نسبت به هیئت اجتماعی است بعضی مال را انگیزه در جنب جاه را دارند
آبرو و شرافت را وجاهت آوازه و شهرت را یا علم و هنر را و بعد از آن قومی فهم دین دارند و قومی فهم دنیا
و بعضی هم جاه بزرگوار مگر هر کس به قدر همت اوست و اگر من نخواهم داد و تحقیق این کلام سخن دراز می

و از تقاضای این یادداشت افزون میشود فقط اشاره میکنم که بزرگترین بلای مردم دنیا طول نفس یا اهمیت آفرینش دانسته‌اند
تقرب به بزرگان و بازیچه و لنگاری حق و آبادی افراط ورزیدن یا نیل بمقام حکمت و معرفت و مانند آنها همه عیار آنکه
دیگر برای این پیش آمده که هر کسی را اصطلاحی داده‌اند و قضایای اخلاقیه و مراتب علمی و هنری و فضیلت کلی و
نعمتهای مادی و معنوی همه وسیله و طریق وصول بآن غایت میباشند

این نکته را هم خاطر نشان میکنم که یکی از بدترین بلاها این است که شخص امری را که وسیله و طریق بوده اند و چنین
پندارد که غایت اوست یا چیزی را که شایسته غایت بودن است طریق وصول بامری قرار دهند
که شایسته غایت بودن نیست چه انکار که شنیده از اینکه تعلیم و تربیت در دنیا در درجه اول است
احمدی سرمنزل را هم از همان سیر روحانیه تبادل روزگار شنیده دنیا بیدار است از آنجا که چنانکه
ایا کی آفرینش را غایت خویش داده‌اند در حالیکه وسیله آگاهی دنیای خود اختیار کرده‌اند بعد از کشور ما خواسته
از آن رو که گروهی موضوع دین را غایت یعنی از کمال و طریق وصول بحال و جاه بود

امید دارم از این اجمال صورت مقصود را بخوانید و اگر خود را محتاج شرح و بسط بدانید هرگاه
جویندگان باشید یابنده خواهید بود

محمدعلی فروغی

مهرماه ۱۳۱۹

عبدالعظیم قریب گرگانی

ولادت ۱۲۹۶ شب پانزدهم رمضان برابر ۱۲۵۷ خورشیدی در قریهٔ گرگان اراک
وفات روز سه‌شنبهٔ ۱۹ ذیقعدهٔ ۱۳۸۴ قمری برابر با سوم فروردین ۱۳۴۴ خورشیدی در طهران

بهترین سخنان بعد از سخنان خدای تعالی سخنان رسول خداست و این بنده برای تبرک و تیمن
بذکر ترجمهٔ بعضی از گفتار آن حضرت میپردازد:

شما همه فرزندان آدم و با یکدیگر برابرید و کسی را بر کسی فضیلت جز بتقوی و پرهیزکاری
نیست. مسلمان کسی است که مسلمانان از دست و زبانش در امان باشند.
آنرا که خداوند متعال در حقش خیر و خوبی خواهد در کارهای دینش دانا کند
و بعیبهای نفسش بینا. سگالش و مشورت حصاریست که دافع ندامت است
و مانع بلا و آفت. بشارت پیشهٔ نیکو منشی و مساعدت است و خودسری و استبداد
پیشهٔ بدتربیه و ناستعداد. اگرچه در دانائی بسر حد کمال رسد و در زهد و صلاح حرص ورزد
بر دوری و مهجوری خود از خداوند متعال افزوده است. در روز قیامت سخت‌ترین عذاب
دانشمندی راست که از دانش خود دیگران را سود نرسانده باشد. هرگاه
رنج و شکنج انسانی را ابله و راعی نادانی قرین و همنشین وی گردان. در سختیها تمکین و
وقار و در شکار صبور و بردبار باش. در خیرات و صدقات شتاب کن. بدانکس که
بر دی تو کند احسان کن و از وی احتراز مدار و در حق کسی که گنهکار است و بزه‌کار
بر حق سبحانه و تعالی عاصی و نافرمان اکرام و اعزاز روا مدار. چیزی را که بر تو ثبت است
ادا نما و حقی را که بر گردن تست ادا کن. خویشتن را بزرگ فرامنمای و بزرگان را
بمردم عظمت و بزرگی مفروش و تکبر و ناز و فخر و مباهات مکن. از خویشان بریدگان را
نومید مگردان. بمصائب دیگران شادی منما و افشای اسرار مکن. از غیبت پرهیز

و اگر وجه نگردد. نعمت مردم را سپاسگزاری و سپاس دار. در هنگام بلا صبوری گزین. بتوانا را
بنده. بیماران ایشان را پرسش و عیادت کن. در نماز مردگان آنان حاضر شو.
در سوگ و ماتم ایشان شریک باش. فقیران و مستمندان را توانگر گردان. یاران و
مصاحبان خود را وام ده. در حق عزیزی که بذلت دچار گردیده و توانگری که
بتنگدستی گرفتار شده و دانائی که در میان نادانان و جاهلان گرفتار مانده
رحمت و بخشایش آر. هیچیک از شما را بهره از ایمان نیست مگر هنگامیکه آنچه برای
خویشتن خواهد برای برادر خود خواهد

نیست کس را نصیب از ایمان — گرچه از بهر جان وی کاهد
تا نخواهد برادر خود را — آنچه از بهر خویشتن خواهد

خوشخوئی: اگر مجسم میگردید مردم صورتی را نیکوتر و زیباتر از آن نمیدیدند و درشتخوئی
اگر مجسم میشد مردم چهره را از آن زشت‌تر و نازیباتر نمی‌یافتند.
نگارنده را در باب خوی نیکو و منش پسندیده قطعه‌ایست و در اینجا بذکر و درج برخی از آن
می پردازد:

بهین زیور مرد خوی نکوست — که خوی نکو مرد را آبروست
شرف در نکوکاری و مردمی است — وگرنه دد و دام در آب و گل است
بنیکی چو باشد ترا دسترس — بنیکی گرای و مکن بد بکس
همه تخم مردی و نیکی بکار — مکن بد که بد بینی از روزگار

چو خواهی که دهرت بگردد بکام / نکوگوی و شادکن ای نیکنام

هرآنکس که با خیم بد یار شد / بنزدیک اهل خرد خوار شد

اگر هوشیاری خرد کیش باش / نکو سیرت و پاک اندیش باش

بود آن بنزد خرد بنده مرد / که خوی نکو در جهان بنده کرد

نیوشنده جز در ره راستی / بپرهیزد از کژی و کاستی

کسی کو خردمند و دانا دل است / بکار نکو رغبت و مایل است

سعادت بخلق نکو اندر است / همه خیر و خوبی ازان گوهر است

همه سرفرازی مردم بدوست / خنک آنکه دارای خوی نکوست

هرآنکو ز دانش توانگر شود / بقدر و شکوه از فلک برشود

چه خوش گفت آن بخرد ارجمند / ز تقوی شود قدر دانش بلند

جهان زیست بر مردم نیکخوست / که از دانش و نظم عالم بدوست

گرت نیست باور بخوان از نبی / یکی نکته از گفته ایزدی

زمین زان نکویان و پاکان بود (۱) / نه از بدرگان قوم نادان بود

سالی دوبیتی را در نکوهش شراب و باده پیمائی چنین سروده ام

گر با خردی قصد می ناب مکن / خود را ز شراب مست و بیتاب مکن

از باده مده مایه مردی بر باد / بنیاد خرد خراب ازین آب مکن

(۱) اشاره است بآیه مبارکه: ان الارض یرثها عبادی الصالحون

(در وصف و ستایش سخن)

گنج سخن دولت پاینده است — نام سخنور ز سخن زنده است

مرده دلان را سخن جان دهند — آنچه دهد آب حیات آن دهند

(رباعی)

جانا اگرت خرد و عالم هوس است — یک مسئله بدان اگرت دسترس است

این نکته ترا بس است اندر همه عمر — در خانه اگر کس است یک حرف بس است

۲۱ شهریور ماه ۱۳۱۹

۵۴۲

محمد بن عبدالوهّاب قزوینی

۱۲۹۴ - ۱۳۶۸ ه.ق

بسمه تعالی

اختلف العلماء فی تعریف البلاغة ووصفها و
شرحها و احسن ما رأیت فی هذا الموضوع ما ذکره
عمرو بن بحر الجاحظ البصری من اشهر کتاب العرب
وقوله ولا شک حجة قاطعة فی هذا الباب وفصل الخطاب
عند اولی الالباب قال : قال جهابذة الالفاظ
ونقاد المعانی المعانی القائمة فی صدور الناس المتصورة
فی اذهانهم المتخلجة فی نفوسهم المتصلة بخواطرهم
و الحادثة عن فکرهم مستورة خفیة وبعیدة وحشیة
ومحجوبة مکنونة وموجودة فی معنی معدومة لا یعرف
الانسان ضمیر صاحبه ولا حاجة اخیه وخلیطه ولا
معنی شریکه و المعاون له علی امره وعلی ما لا یبلغه

من حاجات نفسه الّا بغيره وانّما يُحيى تلك المعانى
ذِكْرُهُمْ لها و إِخْبارهم عنها و استعمالهم ايّاها
وهذه الخصال هى الّتى تقرّبها من الفهم وتجليها
للعقل وتجعل الخفىّ منها ظاهراً والغائب شاهداً
والبعيد قريباً وهى الّتى تلخّص الملتبس وتحلّ المنعقد
وتجعل المهمل مقيّداً والمقيّد مطلقاً والمجهول
معروفاً والوحشىّ مألوفاً وعلى قدر وضوح الدلالة
وصواب الاشارة وحسن الاختصار ودقّة
المدخل يكون ظهور المعنى وكلّما كانت الدّلالة اوضح
وافصح وكانت الاشارة ابين وانور كانت انفع و
انجع فى البيان والدّلالة الظاهرة على المعنى الخفىّ
هو البيان الّذى سمعت الله يمدحه ويدعو اليه
ويحثّ عليه بذلك نطق القرآن وبذلك تفاخرت

العرب ونقاد تلك اصناف العجم والبيان اسم لكل
شئ كشف لك عن قناع المعنى و هتك لك الحجب
دون الضمير حتى يفضى السامع الى حقيقته و يهجم
على محصوله كائنا ما كان ذلك البيان و من اى جنس
كان ذلك الدليل لان مدار الامر و الغاية التى اليها
يجرى القائل و السامع انما هو الفهم و الافهام فباى
شئ بلغت الافهام و اوضحت عن المعنى فذلك هو
البيان فى ذلك الموضع، ثم اعلم حفظك
الله ان حكم المعانى خلاف حكم الالفاظ لان المعانى
مبسوطة الى غير غاية و ممتدة الى غير نهاية و اسماء
المعانى محصورة معدودة و محصلة محدودة و
كيفما كان فالالفاظ هى التى تكشف لك عن اعيان
المعانى فى الجملة و عن حقائقها فى التفسير و عن

وعن اجناسها و اقدارها وعن خاصّها وعامّها
وعن طبقاتها فى السّارّ والضّارّ وعمّا يكون منها
لغواً بهرجا وساقطا مطرّحا،
وقيل لجعفر بن يحيى البرمكى ما البلاغة قال
ان يكون اللفظ محيط بمعناك ويجلى عن مغزاك
ويخرجه من الشركة ولا يستعان عليه بالفكرة
ويكون سليماً من التّكلّف بعيدا من سوء الصنعة بريًا
من التّعقيد غنيًّا عن التّأويل،
قال مصعم ابن الأشعث اوّل البلاغة ان
يكون الكاتب متخيّر اللفظ لا يكلّم سيّد الامّة بكلام
الامّة ولا الملوك بكلام السوقة ويكون فى قواه
فضل التّصرف فى كلّ طبقة ولا يدقّق المعانى كلّ
التّدقيق ولا ينقّح الالفاظ كلّ التّنقيح ولا يصفّيها

كلّ التّصفية ولا يهذّبها بغاية التّهذيب ولا يفعل ذلك حتّى يصادف حكيماً او فيلسوفاً عليماً ومن قد تعوّد حذف فضول الكلام واسقاط مشتركات الألفاظ وقد نظر فى صناعة المنطق على جهة الصّناعة والمبالغة لا على جهة التّصفّح والاعتراض ووجه التّظرّف والاستظراف،

قال اسحق بن حسّان بن قوهى لم يفسّر احد البلاغة تفسير عبد الله بن المقفّع قال البلاغة اسم لمعان تجرى فى وجوه كثيرة فمنها ما يكون فى شعر ومنها ما يكون فى نثر ومنها ما يكون ابتداءً ومنها ما يكون جواباً ومنها ما يكون سجعاً ومنها ما يكون خطباً ومنها ما يكون رسائل فغاية هذه الأبواب الوحى فيها

والاشارة الى المعنى والايجاز هو البلاغة فامّا الخطب
فالاكثار في غير خطل والاطالة في غير املال فقيل
له ان ملّ المستمع الاطالة التي ذكرت انّها حقّ
ذلك الموضع قال اذا اعطيت كلّ مقام
حقّه وقمت بالّذي يجب من سياسة الكلام
وارضيت من يعرف حقوق ذلك فلا تهتمّ لما
فاتك من رضا الحاسد والعدوّ فانّهما لا يرضيان
بشئ فامّا الجاهل فلست منه وليس منك
ورضا جميع النّاس شئ لا ينال وقد مدحوا الاطالة
في مكانها كما مدحوا الايجاز في مكانه،

وكتبه بخطّ يده الفقير اليه تعالى محمّد بن عبد الوهّاب
القزويني اصلح الله احواله وجعل الى الخير مآله في
يوم الخميس الثامن من شهر رمضان سنة تسع
وخمسين وثلثمائة بعد الالف من الهجرة النبويّة الموافق
للثامن عشر من مهرماه ١٣١٩ ببلدة طهران صانها
الله عن الحدثان،—

علامهٔ شهیر محمد بن عبدالوهاب قزوینی در پانزدهم ربیع الاول سال یکهزار و دویست و نود
و چهار قمری هجری در طهران ولادت یافت و در ساعت ده روز شنبهٔ بیست و نهم رجب
یکهزار و سیصد و شصت و هشت قمری موافق هفتم خرداد یکهزار و سیصد و بیست و هشت شمسی
در طهران بدرود زندگی گفت مدفنش در مقبرهٔ ابوالفتوح رازی جنب بقعهٔ حضرت عبدالعظیم
واقع در شهر ری است . احمد حسین معانی

آیة الله فقید سید ابوالقاسم کاشانی

ولادت بسال هزار و سیصد هجری قمری در طهران

وفات صبح چهارشنبهٔ هفتم شوال ۱۳۸۱ برابر ۲۲ اسفند ۱۳۴۰

مدفن در جوار بقعهٔ عبدالعظیم در شهر ری

مختصر آنکه این جمله‌ای است که جمله مرقوم شده از بیانات مروّه ترجمه در (مَنْ یُضْلِلِ اللهُ فَلا هادِیَ لَهُ) دیگر اندر و شکایت
بر واضح است شخصیکه راه گمراهی و تباهی را بکمال محبّت می‌پیماید و گوش هوش بر موعظه و زجر الهی فرا نمیدهد و خود را
از قابلیت و لیاقت شمولیت الطاف خفیه و جلیّه خداوندی بی نیاز کرده راه بر هدایت نمیدهد و اسیر هوای
و از خدا دوری اختیار دارد و از جمله آیات شریفه موهم جبر قوله تعالی (وَمَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ یَشَاءَ اللهُ) است
و مقام اراده آنکه اراده و مشیّت انسان منوط باراده و مشیّت خداوند تعالی است و تا خدا اراده نکند
اراده عبد موجود نشود پس فعل عبد نیست بلکه اراده خداوند است و در حقیقه عبد مضطر در فعل و فعل از فعل
خدا است پس عقاب بر معصیت ظلم و بی معنی است و مختصر جواب آنکه مراد از این آیه شریفه آنستکه تا
مشیّت الهی چیزی وجود پیدا نمیکند یعنی اراده و مشیّت خداوندی و بعبارت دیگر اراده علت موجود شدن
چیزی نیست اگر خدا نخواهد موجود شود وجود پیدا نمیکند و همه دانیم اراده مقتضی است چنانکه در آیه دیگر
میفرماید (وَلا تَقُولَنَّ لِشَیْءٍ اِنّی فاعِلٌ ذلِکَ غَداً اِلّا اَنْ یَشاءَ اللهُ) منکرین این بیانات و علمای
ارباب ماده و طبیعیه و الهیات در مقام رد بر آیه شریفه گفته و ملکه انسان است که اسباب و
و وسائل مادیه چیزی را فراهم داشت چه حاجت بقول ان شاء الله و چه مدخلیتی بر مشیّت الله میشود حتی
با آنکه هر کسی در مدت عمرش کراراً دیده و شنیده که در تهیه اسباب و کار چیزی را مجهود کرده
و بمقصود نرسیده این غفلت باعث حیرت است و ثانیاً بر فرض ظهور آیه شریفه در اینکه موجد اراده عبد
اراده الله است چون این امر ممکن بذاته منتهی بواجب تعالی شود جواب میگوئیم هرچند اراده اینگونه مسبوق باراده
است مانند حرکات دست مرتعش نمیباشد هرچند تحقق اراده و مقدمات آن غیر اختیاری است لکن مسبوق باراده
و اختیار دیگر نیست و در این صورت فرق نمیکند اینکه اراده عبد اراده الله باشد یا چیز دیگر مثل آنکه

محمد تقی کمال طهرانی

روز سه شنبهٔ چهارم خرداد ماه ۱۳۲۸ خورشیدی در طهران وفات یافت
و در باغچهٔ علیجان واقع در حضرت عبدالعظیم مدفون گردید، عمرش
نزدیک به هشتاد سال بود

همه پیغمبران برای کندن ریشه فساد اخلاق عهد خود
مبعوث شده‌اند و تکمیل علوم و فنون را بدیگران گذاشتند
چونکه سعادت و نکبت اقوام را فقط در حسن یا سوء اخلاق
دیده‌اند مگر خاتم الانبیا گفته است که من برای تکمیل کردن
مکارم اخلاق مبعوث شده‌ام

(رهبر نژاد نو)

بسم اللّٰہ الرحمٰن الرحیم وہو حسبی ونعم الوکیل نعم المولیٰ ونعم النصیر

و بالسّند المتّصل الی الشّیخ الصّدوق ثقۃ الاسلام محمّد بن بابویہ القمی

عن الحسین بن احمد بن ادریس عن ابیہ عن احمد بن محمّد بن خالد عن محمّد بن

علیّ الکوفیّ عن محمّد بن سنان عن عیسی الجریری عن الامام جعفر بن محمّد

الصّادق علیہ السّلام عن ابیہ محمّد الباقرؑ عن ابیہ زین العابدین عن ابیہ

سیّد الشّہداء عن ابیہ امیر المومنین علیہم السّلام قال قال رسول اللّٰہ

صلّی اللّٰہ علیہ وآلہ وسلّم من عرف اللّٰہ وعظّمہ منع فاہ من الکلام وبطنہ

من الطّعام وعنّا نفسہ بالصّیام والقیام قالوا بآبائنا وامّہاتنا یا رسول اللّٰہ

ہؤلاء اولیاء اللّٰہ قال انّ اولیاء اللّٰہ سکتوا فکان سکوتہم فکرا

وتکلّموا فکان کلامہم ذکرا ونظروا فکان نظرہم عبرۃ ونطقوا فکان

نطقهم حكمة ومشوا فكان مشيهم بين الناس بركة لولا الأجال التى

قد كتبت عليهم لم تستقر ارواحهم فى اجسادهم خوفا من العذاب

وشوقا الى الثواب .

المراد بمعرفة الله تعالى الاطلاع على نعوته وصفاته الجلالية

والجمالية بقدر الطاقة البشرية واما الاطلاع على حقيقة الذات المقدسة

فمما لا مطمع فيه للملائكة المقربين والانبياء والمرسلين فضلا عن غيرهم

وكفى فى ذلك قول سيد البشر ما عرفناك حق معرفتك . وفى الحديث

ان الله احتجب عن العقول كما احتجب عن الابصار وان الملأ الأعلى

يطلبونه كما تطلبونه انتم فلا تلتفت الى من يزعم انه قد وصل الى كنه

الحقيقة المقدسة بل احث التراب فى فيه فقد ضل وغوى وكذب وافترى

فانّ الأمر ارفع واطهر من ان یتلوّث بخواطر البشر وکلّما تصوّره العالم الرّاسخ فهو عن حرم الکبریاء بفراسخ واقصی ما وصل الیه الفکر العمیق فهو غایة مبلغه من التّدقیق وما احسن ما قال :

آنچه پیش تو غیر از آن ره نیست   غایۀ فهم تست الله نیست

قد اشتمل هذا الحدیث علی المهمّ من سمات العارفین وصفات الاولیاء الکاملین فاوّلها الصّمت وحفظ اللّسان الّذی هو باب النّجاة وثانیها الجوع وهو مفتاح الخیرات وثالثها اتعاب النّفس بالعبادة بصیام النّهار وقیام اللّیل وهذه الصّفة ربما توهّم بعض النّاس استغناء العارف عنها وعدم حاجته الیها بعد الوصول وهو وهم باطل اذ لو استغنی عنها احد لاستغنی عنها سیّد المرسلین واشرف الواصلین

و قد كان صلّى الله عليه و آله يقوم فى الصّلوة الى ان ورمت قدماه و

كان امير المؤمنين على عليه السّلام الّذى اليه تنتهى سلسلة اهل

العرفان يصلّى كلّ ليلة الف ركعة و هكذا شأن جميع الاولياء

و العارفين كما هو فى التّواريخ مسطور و على الالسنة مشهور

و رابعها الفكر و فى الحديث تفكّر ساعة خير من عبادة ستّين سنة

قال بعض الاكابر انّما كان الفكر افضل لانّه عمل القلب

و هو افضل من الجوارح فعمله افضل من عملها الا ترى الى قوله تعالى

اقم الصّلوة لذكرى فجعل الصّلوة وسيلة الى ذكر القلب و المقصود

اشرف من الوسيلة و خامسها الذكر و المراد به الذكر اللّسانى

وقد اختار والکلمة التوحید لاختصاصها بمزایا لیس هذا محل ذکرها

وسادسها نظر الاعتبار کما قال سبحانه فاعتبروا یا اولی الابصار

وسابعها النطق بالحکمة والمراد بها ما تضمن صلاح النشاتین او صلاح

النشاة الاخری من العلوم والمعارف اما ما تضمن صلاح الحال فی الدنیا

فقط فلیس من الحکمة فی شیء وثامنها وصول برکتهم الی الناس

وتاسعها وعاشرها الخوف والرجاء وهذه الصفات العشر اذا

اعتبرتها وجدتها امهات صفات السائرین الی الله تعالی یسر الله

لنا الاتصاف بها بمنه وکرمه وجوده (از اربعین شیخ بهائی)

بخط محمد تقی - کمال مهرماه ۱۳۱۹

خورشیدی

حاج میرزا خلیل کمره‌ یی صیمری

ولادت بسال ۱۳۱۷ هجری قمری در دهستان فرنق از توابع کمره

بخواب عدم راحتی داشتیم

ازاین خواب ما را که بیدار کرد

(مجلسی)

اسرار موت و حیات

تبارک الذی بیده الملک وهو علی کل شیء قدیر

الذی خلق الموت والحیوة لیبلوکم ایکم

احسن عملاً وهو العزیز الغفور

اسرار موت و حیات - کاروان زندگی بکدام سمت روان است -

حیات چیست ؟ - زندگی و عمل و حسن عمل - عاری از ...

بالله ! از معانی شگرفی که از کلمه (حیات) در خاطر شنونده صورت می بندد

خدایا در این دو کلمه برجسته (موت و حیات) چه اسرار هنگفتی انباشتی ، تکلیف زندگی را از

مسیر حیات و راه و روش غریزه‌های جنبنده روشن فرمودی ، در کتاب تکوین کلمه برجسته (حیات) را

که روشنترین نقطهٔ درخشنده است و بر دیگر خدان است با تاریکترین زاویه ای که موت باشد و بقیافه

عبوس‌ها می‌نگرد پهلوی هم بنوشته‌ای. آیا این معمّا (ماجرای زندگانی) حل شدنی است؟

آری اگر همه ناحیه‌های (موت و حیات) مبهم و مجهول است مسیر حیات روشن است روشن است که حیات مرد عین عمل است واما آیا این حسن اقسامی دارد؟ آیا کدام قسم حسن خدا پسند است؟ و آیا ما اختیار داریم گذاشته‌اند که مسیر حیات خود را حسن خدا پسند قرار دهیم؟ و آیا اصل حیات چیست؟ همه اینها تا اندازه‌ای مبهم و نزد بعضی صحاح مذاکره است ولی میتوان آن نقطه روشن را دنبال کرد و بطور استدلال از معلوم بمجهول رشته حیات را بلکه با همه این مبهمات روشن داشت

در جهان طلوع حیات از گرمیان زندگان شگفت انگیزتر است از اصل جهان با آنکه کار جهان مختصر نیست و حیات پس از طلوع راه و روش و خط سیری دارد که او خود بیننده را بخود متوجه و از خود آگاه میکند پس از دیدن او فکر یکسره بلا فاصله بسمت مسیر و هدف او هشیار میگردد؛ نه از خود او چیزی در جهان شگفت انگیزتر است که بتوان تغافل از او کرد و آنرا نادیده انگاشت یا از تماشایش چشم برگرفت و نه خط سیر خود را بعد از دیدن پوشیده میدارد که توجه بیننده با دیدن و بعد از دیدن بسمت هدف و سراغ آن نرود

اصولاً مبدء علم تعجب و حیرت است و جهان را جهان آفرین چنان آفریده که مبدء علم را خود او تکفل میدهد و در انگیزش تعجب و شگفت کیمیای شگفتیهائی بس شگرف می انگیزد که هر خاطر را مملو هر خفته را بیدار هر گول و کودنی را بسخن هر طفلی را به پرستش وا میدارد بلکه آغاز اتفاق مشاعر را مقارن با انگیزش تعجب قرار داده و تعجب را مبدء پرستش کرده لوح طفل را ساده کرده و گیتی را آرایش داده گوئی روان و هوش انسان را همراه تن انسان از جهان رو یابید نهایت آنکه از کالبد گیتی؛

گیتی تن او را و از اوضاع شگفت‌انگیز گیتی هوش او را [با وضع شگفت‌انگیزی او] جهان را چنان بهم آمیخته و جان و تن را
چنان دست بدست هم داده که گردش کارخانه آن با سیر کاروان این همدوش، و هم‌عنان [کاروان]
یعنی تن و روان با هم [هم] اصل باشند و انسان بهوش خود نمونه‌ای فراخور نمود تن نیابد
بنگرید آیا کجای جهان حیرت‌آورتر نیست اما همین قضیه اخیر یعنی تلازم روان و تن [جهان] تلازم
[پیدایش] با انسان و با بدن و روانش اینسان که شگفت‌انگیزتر است، تفسیر این دو آیه را بنگرید.

۱ــ گیتی پهناور از هرجهت، از فراخی و وسعت، از دوام و درازی مدت، از عجایب [امری] درنگ،
از نظم و نفوذ آن آگنده از اسرار و بس شگفت‌آور است بدل آسمان مشتمل بر تن شان فرود [میبرد]
بپوست انسان سوزنی فرو کنی دو ده حروف شعره بار میشود، بهر جهت روآوری از نقطه [این]
جهانی منظم بهر گوشه دست آوری از نقطه آن انسانی مجسم هر زاویه‌اش را در نظر آوری [افتادگان]
آن سر میکشند از هر ناحیه بسربلندی سروری گردن میافرازند. د. د.

در این سوره که بتبارک و افزون بادا، بتجلیل ذات اقدس باری پرداخته میشود بکلمه (الملک) که لام
عهد است از این مملکت نامحدود و از شدت تصرف در آن و نهایت ملک [آن] نام برده میشود چه آنکه تو گوئی در
خاطرها معهود است که این مملکت پردامنه و فراخ متصرف و مدبر شدید دارا میشود و تجلی آن
تصرف در خاطرها معهود است که گوئی خاطرها از آن مملو و ذهنها از آن آگنده است و در انتظار [شنیدن]
و اشراف بمطالعه آنند، قطع نظر آنکه برای تخویف و ترساندن و برای آنکه مبادا طرف سهل‌انگاری نماید
میگوئی، شیر است، شیر است، و بوسیله کشش صوت و مجه نفس در کلمه (شیر) با وهمهانی که
همان طبیعت خطرناک [شیر] که خاطر تو از اهمیت آن مسبوق است. زنهار. زنهار.

ونظر اینکه در شعر معروف (همواره گردد خواهی گیتی را ، گیتی است کی پذیرد همواری . — کلمه گیتی است)
بطرزی گفته میشود و در مقامی واقع شده که میتوان گوئی صد معنی در این یک لفظ است ، و گوینده
میخواهد بگوید همان گیتی معروف ، جیتی . وجهان است ، که سرکشی معهود است و تو خود داری
کس نخواهد شد ، ، اینجا هم این مملکت فراخ و این ملک پردامنه وسیع که در جلوی نظر مردم جهان
تصرفات شاهانه و تدبیر و ملک شگفت آوری در خاطرها است باندازه معهود خاطرها است که
گوئی هیچگاه از فکر او بیرون نمیشوند بلکه بپایه در خاطرها شگفت انگیز بوده که گوئی مبهوت آنند
و همگی از عظمت و اهمیت آن فارغند و باید بپردازند بتجلیل آن دست توانائی که بدست او و بکف
و کفایت او این چنین تصرف و تدبیر و ملک و شاهی در این مملکت بیپایان و ملک وسیع پردامنه
اداره میشود و زمام تصرفات این جهان فراخ بطرز شگفت آوری در دست اوست ، و بتجلیل او
میباید بکلمه (تبارک) گفت ، برکت همان افزون آمدنست که بدیگری هم برسد ، و حکماء در مورد این
و این معنی (کلمه تمام و فوق التمام) میگویند ، موجود تمام آن است که هر وجود و هر کمال وجود را داشته باشد
و فوق تمام این است که بدیگران هم از او برسد باشد تو گوئی از او افزون آمده ولبریز شده تا بدیگران
ابنات افزون باد) بکسی سزد که از پرتو لطف خود جهان جهانیان را بسربلندی میرساند و کلمه (درازایش باد)
کسی استحقاق دارد که این ملک جهانی و پادشاهی شگفت آور در این گیتی پر عرض و طول با این وضع
بدست او اداره میشود و این جنبش بیپایان در این فضا ، هولناک برای این کاروان بتوانائی دست او
میچرخد و نگهداری چنین ملکی و جهان مملکتی ، توانائی بیزوالی لازم دارد که او خود دارد : خود توانا
او پایه و مایه این ملک و ملک است ، و افزون باد او باید گفت که از همه فزونی او دیگران بهره مند میشوند

آیه سوم — طلوع موت و حیات از هر گونه بیابانی برای امری عجیب و سخت شگرف است. گویی برای

کوچک کردن آن ملک بزرگ بیابان است، چنان می نماید که خواسته اند از آن محیطی کوچک کنند که

برابر انظار بینندگان از جهانی محاط دیدنی باشد و مانند ترازی در دسترس مطالعه و حساب نظر و محدود

باشد که خورده دیدگان شود، انصافاً طلوع موت و حیات از اصل جهان اعجب است. تو گویی آنچه

از جهان هم وابسته بکوچک کردن آن است چنانکه ابنای خورد از آن کوچک و هم بزرگ کردن و از بزرگی بنا

جهان رساندن موقوف بان بوده، زیرا مملکت پهناور گیتی چون بس ممتد و فراخ و گشاد

و ما ناست محاط دید بینندگان نمیشد، از بس زمان آغاز و انجام آن ناپیدا، و از بس اقطار

شاسعه آن جهان جهان عالمها پراکنده است از حوزه قضاوت(۱) بینندگان بیرون بوده و برای حکم

و قضا نیاز بعالم عالم عمر و انبوه انبوه ادراک و دید و دید اطلاع و کردد کرور مشاعر و دود

بوده تا بتواند درباره این توده غبرا و این گنبد مینا و این رشته عمر و طناب دساحکمت کند

نه زاین رشته سر میتوان تافتن ، نه سررشته را میتوان یافتن

از این جهت جهان را مصغر کرده اند و از روی کالبد سترگ آن طرازی ریخته، بی کوچکی

ساختند و در انظار نظاره گیان جهانی فراخور مشاعر محدود آنان در برابر دید بینندگان دود

دود نمائی از اصل اصل جهان نهادند، و در کوچک کردن آن مملکت بزرگ بیابان چنان

هنری کرده اند که هر بیننده راه و رخنه ای فراخور خود میابد و چنان وضع او را شگفت انگیز

و رنگ ریزی او را حیرت آمیز کرده که برای انتقاق مشاعر تنگ جای میباشد پیراهن او را آکنده از

اطوار محبت زا و آگهی افزا فراهم داده که بلکه هوش او را نردبان صعود نقبه جهان کند و حس کند

و

جوهری خود را از آگاهی صحیحی شروع نماید یعنی آگاه از جهان شود ولی با آگاهی کاملی که در این احاطه با آغاز
و انجام و اطوار و ادوار و عمر و پایان آن باشد و این طرز آگاهی را از این جهان مصغر شروع کند و با
جهان رخنه نموده و بهوش خود در آن و در مدارج آن سیر کند و با احاطه کلی پایان ختم کند، او در این
پایان سیر خود خاتمه حرکت جوهری خود شبیه محیط حقیقی و مطلع بر نقشه کلی و آگاه مبدء و معاد
خواهد بود، و مفاد آیه چهارم همین است. — الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن
تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِن فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ
حضرت آفریدگار برای آگهی از کارگاه آفرینش کار را سهل و آسان فرموده کارگاه بزرگ گیتی را در صورت یک واحد
آورده و آن واحد را مصغر و آن مصغر را مکرر نموده و آن مکرر را هویدا و آشکار کرده و آن را سلسله
قرار داده این سلسله بر مبنی نیست و برای آگاهی که آغاز حرکت جوهری و دوران و هوش است) هر حلقه آن را
نمونه تمام سلسله قرار داده، یعنی مبدء هر حلقه آن را از نقطه‌ای شروع کرده و آن نقطه را ممیز و نمایان فرموده
و بالحقیقه این سلسله حیاتی را نیز در یک واحد مندمج و مندرج کرده و از پس آن را مصغر کرده و کوچک قرار داده
هر بیننده خواهد شد بد توانندش دریابند، از پس مکررش کرده هر کس بنوبه خود آن را و امثال آن را هزاران بار
مشاهده فرموده، از پس هویدا و آشکار کرده که هیچ کس نتوان منکر و هیچ منکر نتوان شد بود

این جهان مصغر مکرر همان افراد مولدانند که در تجدید (حیات) از دیگر جهان بزرگ منقطع
و از کلیات اجزاء آن منفصل و مانند حلقه‌ای از سلسله‌ای از رشته زمان بی‌پایان که هیچ سر آن پیدا نیست
در قطعه محدودی که آغاز و انجام محدودی از دهر قرار داده اند، ابتداء زمان آن معلوم، نقطه شروع بکار آفرینش
در آن واضح، وضع ابتداء آن آشکار، مدارج ترقی و وقوع انحطاط آن مشهود، و پایان آن محسوس است

از بیگ والد که گرفته شده نقطه ای از نطفه ای بیش نبوده و از آن نقطه در طی راه او بیش که دستهای رهنما نیست بنقطه چنین شروع شده تا هر آنکه کار جهان را تمام از آن برگیرند، ندانند که مبدأ نخستین آن در چه بوده و از ذره ای ساخته شده، افراد مولدات در داخل پوست والد اگر کاملاً ساخته و مجهز بیرون میآید مبدأ حرکت گم میشد .. نگردید ..

جهاندار پرسیدش که آغاز — بباید کرد بر من کشف این راز

خبر ده کاولین جنبش چه چیز است — که این دانش بر دانا عزیز است

جوابش داد ماده دانا که ما هم — وز اول پرده بیرون ماندگانیم

ز واپس ماندگان ناید درست این — نخستین را نداند جز نخستین

دگر باره بپرسیدش جهاندار — که دارم زاین قیاس اندیشه بسیار

نخستین در دل آید کاین فلک چیست؟ — درونش جانور بیرون او کیست

جوابش داد مرد نکته پرداز — که نکته ما باین حد درمینداز

که ره دور است از این منزل که مائیم — نشاید ره منزل چون نمائیم

حسابی را که این منزل برون است — جزا بر کس نشاید که چون است

هر آن صورت که با چشم آشنا نیست — در آن کس را سخن راندن روا نیست

بلیغانی که راز آهسته گویند — سخنهای فلک سربسته گویند (در پرسشهای خسرو پرویز از بزرگ امید — نظامی)

برای آگاهی از کارگاه جهان چه بهتر از اینکه جهانی و جهانی در برابر چشم بسازند و هنگام شروع بساختمان آن از بیگ والد مواد را اندکی مایه و مصالح بگیرند و بیرون از پوسته هر دو، جدا نهاده شده کار آن شروع کنند همه بنگرند، و خود والد نیز بنگرند که ابتدا از خود آنها یک یک گرفته شد سر و صورتی نداشت آغاز و انجام این مورد نظر همه بینندگان باشد

ببیننده که از یکی نگار بر دوخته خواهد تن قیاس بر دارند که جهان بزرگ و گیتی بزرگ هم بدین قیاس چنین بوده —
که از ذره‌ای گره‌ای ساخته اند و از عدم جهانی پدید آمده اند و بهره و ستواری جانوران چیزی را فرو ختند اند. پس از این
آگاهی ما و که نوازنده جهان جهان عالم است دل بر بندد و از سر صمیمیت بجناب او بپیوندد و در طلب ظلمت
کرات جهان خود را ساز زد. قطره‌ای گیتی او را مرعوب نکند. طول عمر آن او فریفته نیست — سرای لا احب الآفلین زند

خلاصه سخن آنکه برای توجیه آگاهی جهان مولدات و متولدات بهتر منشأ و شگفت‌انگیزتر منبع است

و سر آنکه کلامی تولد به‌روز و ماده، و الکثیف و کثیف را از هم جدا فرموده و نشانه پاره‌ای از حیوانات. از قبیل مار — و خلیه
و ماهی آبی تعلیس و پاره‌ای از نباتات مسد، تولد را در ملاحظه قرار داده و نیز نطفه را از هر کدام نمیه ذوقش بگیرد در ضمیمه بهم عروس مینوی گر
فشرده نقطه تنیدن را آنکه را نخ — و نطفه با وضع آغشته خود بیرون بریزد و بسته و مقدار اهمیت آن مشهود گردد بهر است آن‌ها بان،
وضع آن نگار را شود و چنانکه بدایت و نهایت خودش پایان است نمایان نامه که دست توانائی در کار جهان است و نیازمندی در
در مصغر و مکبر جهان و نطفه آمیزش و ذرات پنهان نمایان است. این آگاهی را تکمیل نماید که این چگونگی از طلسم جهان است

چراغ نظامی

نمودار که از مه تا ماهی است   طلسمی بر سر گنج خدا است

طلسم بسته را با رنج یابی   چه بنشینی بر او بش گنج یابی

از این گردنده گنبدهای پر نور   بجز گردش چه شاید دیدن از دور

مرا از سر گردون آگهی نیست   جز این با غی سر دانم سرسری نیست

پس از این آگهی از طلسم از همه حرکت جوهری نفس پر رونق است. آن دم عشق بر گنج سر سر زند و سر الاسرار وجود به عشق و فضائل است. آنگاه را مود
جدائی نزد ماده سبب شرارت شده که در نهاد هر کدام از فضائل هر چه نهان و نهفته است در قرار نشین نرو فنی حب و عشق
و ادراک جسمی از غریزی بیرون و شعله آن فروخته و آشکار اگردد و پس جرثومه ماده عنوان دیگری بخود بگیرد و مبدل می‌شود —

ی

در پایان وجود او همه گی ادراک و عواطف شد، و هستی او درخشنده گی فته. — بقای فکر او بزرگ شد، اراده او نیز مقدس گردید، و نتیجه عمر او بپایان رسید که کار او تکمیل شد، یعنی روح او بزرگ و رای او بسکون بار آمده (گفته جلال‌الدین)

چنانکه او را بزرگ کرده اند بزرگوار هستم میگویند — چنین صدا را تبارک نام میبرم میگویم. — حتی الاله جلت الکلمة. —

جواب نظامی . . دیگر ره گفت ما اینجا چرا باشیم — کی خواهیم رفتن داز کجا باشیم

جوابش داد گفت از پرده این راز — نگردد کشف تا پرده بیاز

چه راین سر لبستگان باید رهانی — برای خود در چرخی در کمانی

دیگر گفتش که ای دانای اسرار — خبر دارنده اسرار هر کار

عجب دارم که یاریم که خفتند — که خواب دیده را با کس نگفتند

همه گفتند چون ما در رهین ای — نگوید کس چنین رفتم چنین ای

جوابش داد دانای نهانی — که نقد اینها نیست آنجا نی

شنیدم این ترنم را بدین ساز — مخالف تا او بر داری آواز

نفس در آتش اری دم نگیرد — ده آتش را در آب آری بمیرد

دیگر گفتا در بیه از زندگانی — بیاد آدم صحبت جهانی

جوابش داد پیر دانش آموز — برای روشن چراغ عالم افروز

تو آن نوری دهش از صحبت خاک — ولایت را نشسته بر بام افلاک

رفتی گر باز پرسند آن نشانها — سازی جمع حرفی یاد از آنها

چه روز نگذری را این محنت آباد — از آن ترسم که زین هم نادر یاد. کسی کو یاد نارد قصه خاک — توانه کرد است بر افراد هرش

ابوالقاسم کی دیوان "مہام الملک آذربایجانی"

ولادت ۱۲۵۲ وفات ۱۵ دیماه ۱۳۲۴ ہجری شمسی در طہران

نامہ یکی از خداوندان قلم

چیزی بہ بندہ ضرور شدہ اگر ضمّہ او را بفتحہ بدل کنی پیابانی گردد
وسیع و خطیر و اگر بکسرہ مبدّل نمائی خوبی شود بی نظیر و اگر بر وسط او
دال زیادہ کنی ماہی شود روشن و عالم گیر ہر گاہ عکسش خوانی
با حرکات ثلاث گہی خالق و گاہی مخلوق و گاہ نعمت لذیذ شود
و اگر بر سر آن خا بیفزائی باعث غم و اندوہ اگر در حضور شما
یافت شود بعدد عمر خود تان
التفات فرمائید
اثر خامہ کی دیوان

احمد گلچین معانی در سال ۱۳۱۸

ولادت در ۱۸ دیماه ۱۲۹۵ شمسی در طهران

از جامع این اوراق احمد گلچین معانی

بی تو سوزی بدل انگیخته دارم چون شمع
اشک و آهی بهم آمیخته دارم چون شمع

چه کشی دامنم از دست، که سیلی ز سرشک
تا بدامن زغمت ریخته دارم چون شمع

همه شب بهر نثار رهت از مخزن چشم
رشته های گهر آویخته دارم چون شمع

اشک من تیره از آنست که خاکستر غم
بسر از آتش دل بیخته دارم چون شمع

چون گهر روشن از آنم که بجز رشتهٔ اشک
رشته ها از همه بگسیخته دارم چون شمع

نیست تا در برم آن آتش سوزان گلچین
شوری از سوز دل انگیخته دارم چون شمع

دیدی ایماه که شمع شب تارم نشدی
تا نگشتی زغمم شمع مزارم نشدی

بی خبر از برمن رفتی و این دردم کشت
که خبردار ز دشواری کارم نشدی

روی برتافتی و پشت و پناه دل من
نشدی گرنه بجار و بتو آرم نشدی

زارم دیدی و آنقدر تغافل کردی
که خبردار زحال دل زارم نشدی

غافل از یاد تو بودم که نگشتی یارم
یا بدیدی که غم روی تو دارم نشدی

یاد آن عهد که از یکدلی و یکجهتی
لحظهٔ دور ز آغوش و کنارم نشدی

گفتی آرام ندارد دل گلچین بی من
چکنم مایهٔ آرام و قرارم نشدی

بازهم مهر تو می پرورم اندر دل تنگ
گرچه عمری بتو دل بستم و یارم نشدی

چه دیده یی که چو اشکم ز دیده میگذری — ز چشم من چو غزال رمیده میگذری

چه کرده ام که چو بخت از برم گریزانی — چه دیده یی که بمن نارسیده میگذری

که گفته است که دامن زنی بر آتش من — چه رفته است که دامن کشیده میگذری

بخرمنم فگنی آتش آنزمان که بقهر — چو برق از برم ای نور دیده میگذری

شکایتی نکنم در برت که میدانم — حکایت دل من ناشنیده میگذری

بدیده جلوه گری صبح تا شبم همه روز — بخاطرم همه شب تا سپیده میگذری

ز دست خار ملالت ازینجهان گلچین
گلی ز باغ محبت نچیده میگذری

گرچه گمراهیم ره کوی محبت بسته نیست — در چه نومیدم ز هر در، باب رحمت بسته نیست

جز محبت نیست چیزی درخور دلبستگی — وای بر آن دل که در بند محبت بسته نیست

من که از نقش تعلق لوح دل پرداختم — لحظه یی آیینه ام را چشم حیرت بسته نیست

بسته هر راهی درین عالم بروی اهل دل — جز طریق عشق، کاین ره تا قیامت بسته نیست

با کمال احتیاج از هر دو عالم بگذریم — دست اگر بستست مارا، پای همت بسته نیست

گر نشد سیراب زابر سایه گستر کشت ما — برق خرمن سوز را دست عنایت بسته نیست

ای بقدرت گشته مغرور از ستم بردار دست — ورنه تا دست تو بندد، دست قدرت بسته نیست

گر درین گلشن چو مرغان اسیرم بسته پای
شاکرم گلچین که بال مرغ فکرت بسته نیست

هر خفته مدعی است که بیدار گشته ام — هر مست قائل است که هشیار گشته ام

بسیار گفته ام که دلا در میان خلق — اهل وفا مجوی، که بسیار گشته ام

عمری بدهر، در ره کوتاه زندگی — پست و بلند دیده و هموار گشته ام

من کز غرور پنجه بخورشید میزدم — افتاده تر ز سایهٔ دیوار گشته ام

راز دل از دو دیده از آن فاش میکنم — کاینهٔ تجلی اسرار گشته ام

گمراه چون شوم، که بظلمت سرای دهر — با نور جان چو شمع پدیدار گشته ام

از قید مال وجاه برون جسته ام ولیک — در دست حادثات گرفتار گشته ام

چیزی نباشدم بجز این جسم عاریت — زین نیز بگذرم که گرانبار گشته ام

گلچین فزونترم بخرد از زمان خویش
زآنرو بچشم اهل زمان خوار گشته ام

ما یافتیم فیض بقا در فنای خویش — با خضر گو تو دانی و آب بقای خویش

گیرم که شد دلیل رهم عقل دوربین — جز گمرهی چه حاصلم از رهنمای خویش

گمره ز پایمردی بخت سیه شدم — دیگر نمیروم برهی جز بپای خویش

بیجا بود تلاش، که از سنگ حادثات — تا خاستم بپای، نشستم بجای خویش

بس ای جهان، که در طلب آب و دانه یی — فرسودیم زگردش نه آسیای خویش

بی برگ تر ز شاخ خزان دیده ام، ولیک — هرگز نباشدم غم برگ و نوای خویش

از جور روزگار بجانم، که لحظه یی — نگذاردم بحال دل مبتلای خویش

جانا روا نبود که ما را بجرم عشق — سازی بجان اسیر غم نا روای خویش

جز اینکه دل بزلف تو بستیم در جهان — دیگر براه کج ننهادیم پای خویش

چندانکه با منت سر بیگانگی بود — دارم شکایت از دل زود آشنای خویش

تا کی کنی تحمل خواری ز گلرخان

گلچین بس است، فکر دگر کن برای خویش

بیا و در بدری را بمسکنی برسان — شکسته بال و پری را بمأمنی برسان

ز نا امیدی و حرمان سیاه گشت دلم — بدیده نور امیدی ز روزنی برسان

سیاهکاری شبهای غم دلم خون کرد — ز نور طلعت خود صبح روشنی برسان

مرا بخرمن جان تا بسوزم از تف عشق — شراری از نگه چشم پرفنی برسان

نظر دریغ مدار از من گریبان چاک — ز زلف رشته پی، از مژه سوزنی برسان

مرا که دل ز جدایی چو غنچه خونین است — ز خار زار ملالت بگلشنی برسان

قدم براه سعادت چو می نهی گلچین

نخست دست ارادت بدامنی برسان

تهی ز نور امید است چشم روزن ما — چو بخت تیره بخواب است، صبح روشن ما

فگنده ایم بساط نشاط در ره سیل — ز بخت بد، بود آغوش فتنه مأمن ما

حدیث خرمی از ما مپرس، گر دم برق — بود شرار، سوزان نسیم گلشن ما

زمانه خنده شادی کند بگریهٔ او — که طعنه میزند از بی غمی بشیون ما

سزای عقده گشائی و دستیاری بین — که نی کنند زما مردمی بناخن ما

فریب عاطفت همرهان نشاید خورد — که یار و همره دیرینه گشت رهزن ما

کجائی ای نفس فیض بخش صبح امید — که شد ز همنفسان شام، روز روشن ما

مهی که یافت چو گل پرورش بنرمی و لطف — کنون ز تندی خو گشت برق خرمن ما

مگر نداشت سر برگ دوستان، یارب — که سر کشید ز ما سرو سایه افگن ما

بطبع سرکش آن نونهال، خوشتر باد — کناره دامن غیر از کناره دامن ما

بهیچ مرتبه محسود این و آن گشتیم — حسود را چه زیان از زبان الکن ما

رضای دوست بترک سخن بجو گلچین
کزین دو مشت خزف پاره گشت دشمن ما

رفتی و آزرده تر شد خاطر آزرده باز — تلخکامی شد نصیب زهر هجران خورده باز

چندی از سوز و گداز هجر دل آسوده بود — اخگری جانسوز گشت این آتش فسرده باز

دیگر از زلف بلندش کرد دل کوتاه نه — تا کجا افتد بدام این آشیان گم کرده باز

زندگانی طی شد و پیوند جسم و جان گسیخت — ای غم هجران چه خواهی از من دل مرده باز

راز پنهان درون از پرده بیرون شد مرا — ور حیا با او غم دل گفتم اندر پرده باز

اشک چشم غمزدای خاطر افسرده نیست — کی ز باران خرمی یابد گل پژمرده باز

بود گلچین دولت دیدار او ناپایدار
رفت و حرمان شد نصیب بار هجران برده باز

چون شمع بجان آتشی افروخته دارم پروانه صفت بال و پری سوخته دارم

بلبل به غزلخوانی و من در غم آن گل چون غنچه دلی تنگ و لبی دوخته دارم

زاندوختنیهای جهان فارغم، امّا دور از تو بدل حسرتی اندوخته دارم

در مکتب عشق تو ام آن طفل نوآموز کآموختنیهای نیاموخته دارم

دور از گل آن رویم و چون لالهٔ این باغ از داغ جدائی جگری سوخته دارم

گلچین بجگر آتشی افروخته چون شمع
از گرمی آن روی برافروخته دارم

ماهم زره رسید، ولی نارسیده رفت حرفی نگفته و سخنی ناشنیده رفت

چون ابر رحمت آمد و چون برق فتنه خاست دامن کشان بیامد و دامن کشیده رفت

آمد بسان دولت بیدار و عاقبت چون خواب خوش زدیده، نا آرمیده، رفت

پادر رکاب و زود گذر بود همچو عمر کز گرد ره نیامده و نارسیده رفت

من در پیش دویدم و واپس نکرد روی وز پیش رو چو اشک بدامن دویده رفت

اول من و دل از نگهی صید او شدیم آخر ز دیده همچو غزال رمیده رفت

دودم بسر برآمد و اشکم ز دیده ریخت کآن شمع جمع، رشتهٔ الفت بریده رفت

گلچین از آن فرشتهٔ رحمت چه گویمت
کآمد بدلنوازی و جرمی ندیده رفت

آخر بکار ماندند در زندگانی خویش آنانکه غره گشتند، بر کاردانی خویش

آن یار آتشین خوی، چون شمعم آنچنان سوخت — تا آشکار کردم، راز نهانی خویش

خویش

خودکامه‌یی که از جهل، حنظل کند بکامم — طوطی وش از من آموخت، شیرین زبانی

سروی که تربیت یافت، با سربلندی از من — با من سبکسری کرد، از سرگرانی خویش

پروردهٔ من از کبر، پروردگار من شد — وین بود حاصل من، از زندگانی خویش

از چشمه‌سار طبعم، آبی گرفت جویی — غافل که از کجا جوی، جوید روانی خویش

قوسی بشد پدیدار، ز اندک نمی و نوری — پنداشت جاودانی، رنگین کمانی خویش

ناگه ز تیغ خورشید، بگسیخت زه کمان را — تا روی در عدم کرد، از بی‌نشانی خویش

یارب کسی که چون قوس، بودی ز خود مدارا — چون میکند نمودی، از خوش گمانی خویش

جز نغمهٔ مخالف، نشنیدم ای دریغا — زین بلبلی که نازد، بر نغمه‌خوانی خویش

گلچین بچیرم سخت، تا بر چه نازد آن گل

بر باغبانی من؟ یا باغبانی خویش؟

سرگران از بادهٔ دوشم هنوز — ور ز می لعل تو مدهوشم هنوز

از لبت سیری نمیدانم که چیست — تشنهٔ آن چشمهٔ نوشم هنوز

ای به از خورشید رویت، چون سها — محو آن صبح بناگوشم هنوز

این ندانم کز تو دورم، یا چو دوش — در کنار آن بر و دوشم هنوز

باز دارد نکهت گل بسترم — بوی عشق آید ز آغوشم هنوز

دادیم جامی و جانم سوختی — همچنان ز آن باده در جوشم

تا چه رستی ز من سر زد، که هست عقل و هوش من فراموشم هنوز
کس نمیداند کجا دل بسته ام راز خویش از خلق می پوشم هنوز

هست گلچین چون سپند سوخته
آتشم بر جان و خاموشم هنوز

من کیستم، ز عیش جهان دور بوده یی هر لحظه بر غمی غم دیگر فزوده یی
بی طالعی، برنج و الم خو گرفته یی بر طاقتی، بصبر و شکیب آزموده یی
خوناب غم ز ساغر حرمان کشیده یی گلگونه رخ بسیلی دوران نموده یی
افسرده یی و در برخ از خلق بسته یی دل برده یی و دیدهٔ حسرت گشوده یی
چون اهل راز، پای بدامن کشیده یی روی نیاز، جز بدر دل نسوده یی
برباد رفته در گذر عمر، خرمنی بی حاصلی ز کشتهٔ هستی دروده یی
با بوده و نبوده بیک چشم دیده یی وز رفته و نیامده نومید بوده یی
از جان باه، گرد ملالت سترده یی وز دل باشک، نقش تعلق زدوده یی
خوش باوری، فسانهٔ هستی شنیده یی در خوابگاه نیستی آخر غنوده یی

گلچینی، آرزوی گل از یاد برده یی
کنج قفس ترانه چو بلبل سروده یی

نگذاشت بسر هوشم، سرمستی دوش تو شد زینت آغوشم، سیمین بر و دوش تو
از بوسهٔ شهد آمیز، چون بادهٔ شور انگیز بر تشنگیم افزود، سرچشمهٔ نوش تو

در پیش مه رویت، از هاله گیسویت — چون زهره نمایان بود، آویزهٔ گوش تو

می کرد بیان شوق، سرگشته نگاه من — می گفت حدیث عشق، چشمان خموش تو

ای مهر جهان افروز، باز آ ز درم امروز — کز تاب و توانم برد، بیتابی دوش تو

دور از تو نظربازی، با مهر و مهم ز آن نیست — کاین چهره نمای تست، وآن جلوه فروش تو

با زلف و رخش گلچین، ز آن بی خبر از خویشی — کاین آفت عقل تست، وآن غارت هوش تو

لیکن چو بکام دل، گل دیدی و گل چیدی

چون بلبل مست از چیست، این جوش و خروش تو

ماند بصبحدم ز صفا روی روشنش — باشد چو آب آینه از روشنی تنش

دارم نظر بطلعت یاری که آفتاب — دزدیده میکند نگه، از چشم روزنش

سرزد مگر بطالع من کوکب امید — تا بردمید در دل شب روی روشنش

با من دوباره شد دل آشنا، مهربان — یارب چه روی داده که نرمست آهنش

باشد ز پای تا بسرم تشنهٔ نگاه — بگذاردم بجان خود از چشم رهزنش

هر یک جدا بخون دلم چنگ میزند — دست لطیف و رنگ دلاویز ناخنش

تاب نگاه شمع رخش چون نداشتم — بی تاب تر ز اشک، فتادم بدامنش

او در خیال این که خیالیست بادیم — من بی قرار آن که قراریست با منش

گردن بطوق بندگیش داشتم که گشت — دست ز کار رفتهٔ من طوق گردنش

ز آن چشمهٔ حیات، دلم جان تازه یافت — پنهان ز چشم غمزهٔ آتش بجان زنش

گلچین نظر ببند از آن نوبهار حسن
تا چشم شوق، سیر کند سیر گلشنش

مه پیش تو آن صبح بناگوش ندارد
گل جلوهٔ آن لعل قدح نوش ندارد

ای فتنهٔ بالای تو پیراهن گلفام
سرو چمن این پیکر گلپوش ندارد

چشمان سیه‌مست تو هوش از سر من برد
آن کیست که چشمان تو مدهوش ندارد

همدوش تو گل نیست، که در کشور خوبی
یاسمن این لطف بر و دوش ندارد

مهتاب شب افروز، بدان دستگه حسن
آویز درخشان تو در گوش ندارد

ای جنت دربستهٔ من، حور جنان نیز
مانند تو این گرمی آغوش ندارد

با حال من احوال شب دوش چه پرسی
مدهوش جمالت خبر دوش ندارد

مائیم و دمی سرد، که آتشکدهٔ عشق
سوزان‌تر از این شعلهٔ خاموش ندارد

ای نوگل امید، بجز یاد تو گلچین
آن چیست بدوران که فراموش ندارد

تا کی بکار بسته گره می فزائیم
بگشای لب که تا گرهی بر گشائیم

ای عمر من گذشته براه وفای تو
دانسته‌ام که می کشی از بی وفائیم

گوئی تو نیز دشمن جانی، که هجر دل
هر لحظه بر غمی غم دیگر فزائیم

آخر زمانه از تو جدا میکند مرا
چندین چرا شتاب کنی در جدائیم

ضایع نگر که حاصلم از دوست دشمنی است
بیگانگی بود ثمر آشنائیم

بیچاره من اسیر دل و دل اسیر دوست | تا کی بود ز دست دو دشمن رهائیم
عهد کهن فسانه شد و یار نوپسند | چون شهروای کهنه فکند از روائیم
بر من چو گل مخند درین گلستان که هست | بی برگیم نتیجهٔ بی دست و پائیم
از پرتو وجود مرا نیست بهره، نیست | شمعم که بهر جمع بود روشنائیم

گلچین ز من چه می طلبی نغمهٔ درست
تا با دل شکسته بود همنوائیم

عشقم بسوخت جان و ز دل ناله برنخاست | اشکم دوید و آه ز دنباله برنخاست
همچون سپند سوخته، در آتش فراق | خاکسترم بباد شد و ناله برنخاست
دودم بسر برآمد و سوزم نهفته ماند | تب آتشم بجان زد و تبخاله برنخاست
بی داغ دل بدامن این دشت فتنه خیز | یک گل نشد شکفته و یک لاله برنخاست
باران اشک را سبب ایماء زلف تست | آری چه فتنه‌ها که ازین هاله برنخاست
زاهد ندیده‌ام که ترا دید یک نظر | وز بیخودی ز طاعت صد ساله برنخاست
پروانهٔ رخ تو نگردید گرد شمع | بی مهر تو ز دامن گل ژاله برنخاست

گلچین در آتش غم جانسوز او چو شمع
آبم ز سر گذشت و ز دل ناله برنخاست

من نه همچون خضر، آب زندگانی یافتم | تن رها کردم، حیات جاودانی یافتم
آنکه پیش چشم مردم همچو روز است آشکار | این شگفتی بین که من او را نهانی یافتم

ای بسا دستا که در بی‌کسی و پایی شد تبه
چون توانایی که من در ناتوانی یافتم

جز دو روز کودکی و دورهٔ پیری نبود
آنچه از شیرین و تلخ زندگانی یافتم

اینهمه همواری از پست و بلند روزگار
حاصل پیریست، لیکن در جوانی یافتم

ساختم خود را رها از قید مال و بند جاه
و آخر آن آرامش خاطر که دانی یافتم

خون دل خوردم بسا مانی که پندارند خلق
سرخ رویی از شراب ارغوانی یافتم

در همه روی زمین بازور و زر ممکن نبود
آنچه از فکر بلند آسمانی یافتم

من که چون عنقای مغرب دورم از غوغای عام
گر قبولی یافتم، در بی‌نشانی یافتم

با خریداران من مستیز، کاین قدر و بها
چون گهر در سایهٔ روشن روانی یافتم

بی سبب گلچین نخندد آینه رویان همدمم
طوطیم، وین دولت از شیرین زبانی یافتم

نگهش سوی دگر بود و نگاهش کردم
دیده روشن بصفای رخ ماهش کردم

تا برم ره بدل آن گل خندان، چو نسیم
گاه و بیگاه گذر بر سر راهش کردم

همچو آن تشنه که راهش بزند موج سراب
اشتباه از نگه گاه بگاهش کردم

دیدمش گرم سخن دوش چو در صحبت غیر
غیرتم کشت، ولی خوب نگاهش کردم

دور از آن زلف پریشان دلم آرام نیافت
گرچه زندانی شبهای سیاهش کردم

آنکه می آمد و بر گریهٔ من می خندید
رفت و از سوز درون بدرقه آهش کردم

حاصل شمع وجودم همه اشک آمد و آه
و آنقدر سوختم از غم که تباهش کردم

مهربان گشت مه من بسرودی گلچین
تا نثار قدم این مهرگیاهش کردم

ای دل من محو تماشای تو — وی سر من در سر سودای تو
خوبتری از همه خوبان، که هست — چون گل بی خار، سراپای تو
آینه رخساری و چشم منست — آینه سان محو تماشای تو
نعمت دیدار تو چون یافتم — رفت ز دل محنت غمهای تو
گر ننهی آینه در پیش روی — کیست که بیند رخ همتای تو
تا چه تمناست ترا، ای که نیست — در دل من غیر تمنای تو
نقش تعلق نپذیرفته است — لوح دلم، جز رخ زیبای تو
فارغم از خویش، که اجزای من — جمله درآمیخت به اجزای تو

کی کند اندوه جهان، آنچه کرد
با دل گلچین، غم تنهای تو

ای خوشتر از نسیم جنان باد دامنت — جان تازه شد ببوی روان پرور تنت
دامن بناز می کشی و می روی، که باز — گویم بصد نیاز که دستم بدامنت
آویز گوشوار کنی لعل، از آنکه هست — الماس، تیر، پیش بناگوش روشنت
چون سایه همره تو ام ای آفتاب حسن — تا راه دلبران نزند چشم رهزنت
زین خار خار غم که زخوبت بدل مراست — یکدم گلی بکام نچیدم ز گلشنت

بگریستم چو ابر و نشد مهربان دلت
بگداختم چو شمع و نشد نرم آهنت

ای سرو سرمکش که مرا دست آرزو
بسیار حلقه گشت و نشد طوق گردنت

برخاست چشمت از سر این بی گنه چو دید
خوش میزند بخون دلم چنگ ناخنت

امشب که ماه انجمن افروز عالم است
باری مرو اگر سر مهر است با منت

در حیرتم که شام فراق از چه رو نداشت
این رسم دیر آمدن و زود رفتنت

گلچین بچشم مهر نمی بیندت دگر
ماهی که گشت از نگهی برق خرمنت

ای بر دلم ز هر مژه ات نیشتر مرو
گر خون نمی کنی به دلم بیشتر مرو

من از خدای خود بدعا خواستم ترا
امشب تو نیز بهر خدا تا سحر مرو

داری خبر کز آمدنت رفته ام ز خویش؟
تا من بخود نیامده ام، بی خبر مرو

ای سنگدل که سخت مهیای رفتنی
این ناله ها اگر نبود بی اثر مرو

شوق من از شتاب تو افزون بود، ولیک
کو جرأتی که با تو بگویم دگر مرو

ای سرو اگر نمی کشی از سرکشیت دست
باری به برچو آمده یی، بی ثمر مرو

زود از چه میروی، که تو دیر آمدی بدست
برپا سبک مخیز و گران کرده سر مرو

گلچین بپایت از سر جان دیر اگر گذشت
بگذر، ولی زجای ازین رهگذر مرو

رفتی و رفت این سخنم بر زبان قهر
خواهی که از دلم نروی، از نظر مرو

« ساقی »

ریخت ساقی می و نشناخته ریخت   تا شود کار دلم ساخته ریخت

در صف جرعه کشان از همه بیش   می بجام من دلباخته ریخت

رفتم از دست، ز بس باده بجام   نگهم در نگه انداخته ریخت

سوخت چون شمع چنانم، که ز چشم   قطره قطره دل بگداخته ریخت

دلم آن روی برافروخته سوخت   اشکم آن قدّ برافراخته ریخت

راهم آن سنبل آویخته زد   خونم آن نرگس تیغ آخته ریخت

همچو خیل مژه اش تیر بلا   لشکر غم بسرم تاخته ریخت

آشنای غم خود خواست مرا   ریخت گر باده و نشناخته ریخت

خوشت آن باده که ساقی گلچین

خاطر از غیر تو پرداخته ریخت

مه روی تو، شب موی تو، گل بوی تو دارد   گلزار جهان خرمی از روی تو دارد

گردون که سراپای وجودش همه چشمست   پیوسته نظر در خم ابروی تو دارد

مهتاب شب افروز که از هاله کند زلف   خود سایه یی از خرمن گیسوی تو دارد

نرگس که نظرباز بود در صف گلها   تا چشم ترا دیده نظر سوی تو دارد

با نکهت زلف تو نسیم سحری را   هر جا نگرم سر بتکاپوی تو دارد

تا ساقی این بزم تویی، بادهٔ گلرنگ   این گرمی و لطف از اثر خوی تو دارد

گلچین که بشیرین سخنی شهرهٔ شهرست   لطف سخن از لعل سخنگوی تو دارد

گرای طبیب دردمن، از حالم آگاهی بیا — ور ای امید زندگی، مرگم نمیخواهی بیا

بین جانی از غم خسته ام، وین دست از جان شسته ام — در چارهٔ دردم مکن، زین بیش کوتاهی بیا

آیینه رویا جز تو کس، ناید به امداد نفس — دیگر تو میدانی و بس، خواهی برو خواهی بیا

در انتظار صبح وصل، اختر شماری میکنم — ای شام محنت زا برو، وی ماه خرگاهی بیا

روزم ز حرمان شد سیه، مویم ز هجران شد سپید — ای جلوهٔ حسنت پدید، از ماه تا ماهی بیا

در جستجویت پای من، فرسوده گشت ای وای من — گر نیستت پروای من، باری بهمراهی بیا

حرمان برنج افزوده شد، گلچین ز غم فرسوده شد

گرای طبیب دردمن، از حالم آگاهی بیا

دیشب من و او خوش بهم آمیخته بودیم — در گردن هم دست خود آویخته بودیم

آویخته بودیم بیکدیگر و از شوق — اشکی دو سه بر گونهٔ هم ریخته بودیم

او خود ز رقیبان و من از محنت هجران — یکباره بتنگ آمده بگریخته بودیم

از یکدلی و یک جهتی جان و تن خویش — پیوسته بهم و ز همه بگسیخته بودیم

لب بر لب هم دوخته بودیم و بگرمی — تا صبح نفس با نفس آمیخته بودیم

بودیم جدا از غم ایام و ز هستی — صد شور در آن نیمشب انگیخته بودیم

«یار دلخواه»

زخود گشتم جدا تا یار دلخواهی کنم پیدا — درین شام سیاه زندگی ماهی کنم پیدا

تو با سیر و سفر خواهی بپایان بردن این ره را — من از خود میروم تا سوی او راهی کنم پیدا

کنم رندی و درویشی، که در مستی و بی‌خویشی دلی آگاه و معشوق دل آگاهی کنم پیدا

فرایم روشنی بر جان، زدایم تیرگی از دل مگر چون شمع محفل، اشکی و آهی کنم پیدا

بصد شور و بصد مستی، زنم پا بر سر هستی اگر این حال شوق انگیز را گاهی کنم پیدا

گدای کوی عشقم، میشوم سلطان وقت آنگه که در آن جاودانی بارگه راهی کنم پیدا

ز نقش آب و گل گلچین نظر بستم که در خاطر
ملک خوئی شوم جویا، فلک جاهی کنم پیدا

چون بوی تو دل بسته بهر موی تو دارم چون موی تو روی از دو جهان سوی تو دارم

ای مهر فروزنده فرا آی، که چون صبح این یکدو نفس نیز به نیروی تو دارم

این گوشهٔ عزلت بهوای تو گرفتم وین نغمهٔ موزون بگل روی تو دارم

چون موی شدم در غمت ای آتش سوزان اینست نشانی که من از موی تو دارم

از تاب جدائی دلی آشفته و بیتاب مانند فرو ریخته گیسوی تو دارم

هرچند که چون جانی و در دل بودت جای از بی خبری سر بتکاپوی تو دارم

من عاشق اویم، همه بگذار بدانند ای عشق چه پروای هیاهوی تو دارم

یکچند بدامان ویم جای ده ای نجم عمریست که سر بر سر زانوی تو دارم

ای گل چو نسیم گذری نیست بهر کوی
گلچینم و منزل بسر کوی تو دارم

درین بهار که هر نو گلی دلی ببرد نشد که این دل افسرده را گلی ببرد

میان اینهمه گلهای ناز پرور باغ — گلی نبود که از دست ما دلی ببرد
بتان شهر بگلهای کاغذی مانند — کس از تقرب اینان چه حاصلی ببرد
مگر ز نور حقیقت نشان نماند که نیست — مهی که پرتو حسنی به محفلی ببرد
مرا ز بازی قسمت جز این نشد معلوم — که کاملی بزند گوی و جاهلی ببرد
خدایا دل ازین خلق دیوخو برگیر — مگر ز اهل دلی فیض کاملی ببرد
مرا که بهرهی گمرهان فگند ازپای — کجاست خضر رهی تا بمنزلی ببرد
ره نجات ندانم مگر نسیم مراد — شکسته زورق ما را بساحلی ببرد

کسی بمنزلت قرب او رسد گلچین
که پی بجلوهٔ حق ز باطلی ببرد

دردم بسعی هیچ طبیبی دوا نشد — درمان حریف این دل درد آشنا نشد
دستی که مشکل همه کس میگشاد ازو — مشکل فزای من شد و مشکل گشا نشد
آنروز هم که پنجهٔ تقدیر بسته بود — هیچم گره بناخن تدبیر وا نشد
آخر بهر کجا که تو گویی شدم ولیک — در کار من گشایشی از هیچ جا نشد
دنبال عقل رفتم و کاری نرفت پیش — فرمان عشق بردم و دردی دوا نشد
رفتم که رو بدرگه صاحبدلی کنم — کس جز بسوی خویشتنم رهنما نشد
گفتم برم بدوست پناه از جفای دهر — بیگانه آشنا بحدیث وفا نشد
در منتهای یأس و کمال شکستگی — کاری درست جز بامید خدا نشد

گلچین چه جای شکوه که از رهگذار طبع
حق سخن ادا شد اگر حق ما نشد

منم که کشتهٔ بیداد عهد خویشتنم | غریب اگر نشماری غریب در وطنم
لب از بخنده چو گل وانمی کنم زانست | که همچو غنچه پر از خون دل بود دهنم
گناهکاریم این بس که پیش یار عزیز | بپاکدامنی یوسف است پیرهنم
ز عمر هر نفسم بر مراد بلهوسیست | دمی نمیگذرد بر مراد خویشتنم
چنین که دست و دل از کار رفته است مرا | بحیرتم چه بگویم، کجا روم، چه کنم
نه حال گفت و شنیدم نه تاب خاموشیم | نه میل صحبت خلقم نه ذوق انجمنم
دگر تعلق خاطر بهیچ چیزم نیست | که فارغ از همه چیزم بحالتی که منم
چنان رمیده ام از خوی زشت خلق که نیست | بجز کتاب درین روزگار هم سخنم

چگونه حسرت گل از دلم رود گلچین
چنین که چون گل حسرت غریب این چمنم

هرچند که یکره خبر از خویش ندارم | جز وادی تحقیق رهی پیش ندارم
از قافلهٔ رفته مرا هست خبرها | لیکن خبر از زندگی خویش ندارم
کارم همه تحقیق در اوراق عتیق است | وز خویشتنم غافل و تشویش ندارم
مصروف کتابت مرا تا نفسی هست | از عمر گرفتم نفسی بیش ندارم
گر کاغذ زر نزد عوام است بخروار | گو باش، که من جز ده سه من فیش ندارم

شد مکتب من مدفن من، گر پس مردن | خاکی که بپوشد تن درویش ندارم
می نوشم و مکش رنج، که در عالم تحقیق | من جز دل ریشی که خورد نیش ندارم
بیهوده نه از یار و دیار آمده ام دور | امید بیاران جفاکیش ندارم
عمرم سپری گشت پی مصلحت غیر | عقلی که بود مصلحت اندیش ندارم
گلچین بجز این مطلع غرّای نظیری | مصداق مقالی من دلریش ندارم:

جز نسخهٔ احوال کسان پیش ندارم
هرگز نظری بر ورق خویش ندارم

« یار سپید موی »

در شبی تیره کز سیاهی محض | بود تاریکتر ز اختر من
وندران تیره شب ز سردی دی | چون یخ افسرده بود پیکر من
داشتم انتظار تازه گلی | که نهد پا بدیدهٔ تر من
گرچه میتافت همچو شعلهٔ عشق | زآتش بیدریغ مجمر من
باز هم سردی هوا میبرد | گرمی از حجرهٔ محقّر من
در شبی اینچنین وفای بعهد | از اجل هم نبود باور من
چه رسد تا بنوشکفته گلی | که شود جلوه گر برابر من
درچنین حالتی زیأس وامید | پیرزالی درآمد از در من
که زرنج فسردگی میگفت | هست بردالعجوز مظهر من

گفتم این زال سرسپید امشب | تا چه خواهد زجان مضطر من
یا چه رخ داد، کز فروغ جمال | کلبه روشن نکرد دلبر من
کاندرین حال گردی از سر زلف | برفشاند و نشست در بر من
گفت کای غافل از مظاهر حسن | هر زمان جلوه ایست در خور من

بر سرم چون تو برف پیری نیست
برف دیمه نشسته بر سر من

«تقویم»

هفتهٔ دیگر ز عمر زود گذر رفت | رفت و بدنبال هفته های دگر رفت
صفحهٔ تقویم را زمان بسر آمد؟ | یا که مرا هفت روز عمر بسر رفت
تا شد از کف بدر صحیفهٔ تقویم | عمر ندیدم ز کف چگونه بدر رفت
نوبت هر صفحه در گذشت و ندانم | مدت هر هفته خود چگونه بسر رفت
تا چه شد آن هفته کان برفت و نیاید | یا چه شد آن صفحه کم ز پیش نظر رفت
راست چو تقویم محو گشته ز خاطر | عمر ز غفلت بسر شد و بهدر رفت
جز دو سه روزی نبود مهلت ایام | وآن بعبث در هوای بوک و مگر رفت
سخت ندامت همی برم که ز مستی | روز بخواب اندرم چو شام و سحر رفت
وقت بشد یاده و زمان سپری گشت | بر اثرش نیز عمر راهسپر رفت
پیر شدم پیر، در فراق جوانی | چون پدری کز برش یگانه پسر رفت

جای دریغست کز گذشت مه و سال — چشم بصیرت بخفت و نور بصر رفت

گردی ازین رهگذر نشست بر دیم — قافلهٔ ماه و سال چون بسفر رفت

دانی کان گرد چیست؟ موی سپید است — موی سیه شد سپید، عمر مگر رفت؟

همچو یکی طفل پنجروزهٔ ناچیز — از کف من عمر پنجروزه بدر رفت

بر تو گرانسر زخواب جهل ندانم — عمر سبکسیر بر چه سان بسر رفت

هر کس راهی سپرد در خور همت — این پی مال آن بسوی جاه و خطر رفت

داد یکی نقد عمر در طلب سود — سود بجا ماند و نقد وی بضرر رفت

عمر تلف کرد و زر و سیم بیندوخت — مرد و بگور اندرش نه سیم و نه زر رفت

وان دگری راه ناشناخته از جاه — در پی جاه و خطر بکام خطر رفت

گوی سعادت کسی ربود بدوران — کز پی کسب کمال و فضل و هنر رفت

«شیرینی فروش»

دختر زیبای شیرینی فروش — وه چه شور انگیز و شیرین محضر است

مشتری را زهره وش آرد برقص — بسکه رفتارش بدل وجد آور است

گویی آن شیرین زبان دلفریب — شیرهٔ جان در لبانش مضمر است

نیست همتایش مگر در آینه — گرچه خود این دیگر و آن دیگر است

آیت حسن است هر عضوش که او — از خدای عشق پیغام آور است

دست در داد و ستد دارد مدام — اینچنین دختر بطهران نوبر است

میخورد شیرینی از ماهی چنان
مشتری را بین چه نیکو اختر است

زر بشیرینی شد . کآن تازه روی
سخت شیرینکار و خوش سوداگر است

گر تر و گر خشک شیرینی دهد
مشتری خود فارغ از خشک و تر است

جای شیرینی توانی خوردنش
بسکه شیرین و لطیف و دلبر است

خواست شیرینیّ تر بفروشدم
گر تریّ و تازگی جان پرور است

گفتم ار بیرون کنی خشکی ز طبع
بوسهٔ تر بخشیم شیرین تر است

« راز شب »

شبی خرّم تر از صبح بهاران
سپهر از پرتو مه نور باران

گرفته ظلمت از گیتی کناره
بروی ماه چشمک زن ستاره

شبی بر بام و در افشانده سیماب
فرود آویخته قندیل مهتاب

سراپا روشنی چون روی خورشید
سراسر خرّمی چون بزم ناهید

شبی از رشک ماه آسمان گرد
شده مرّیخ سرخ و مشتری زرد

نمایان مه چنان بر چرخ خضرا
که سیمین زورقی بر روی دریا

شبی تابنده از اوج فلک بدر
شبی در فیض بخشی لیلة القدر

همه سیماب گون کوی و در و بام
زمین و آسمان در نقرهٔ خام

ز سر مرغ خرد پرواز کرده
سپهر افسونگری‌ها ساز کرده

دو چوگان ساخته بر سر دو مهره
یکی از مشتری دیگر ز زهره

بگردون باه در این صحنه سازی — چو گوی عاج در میدان بازی

شبی غرق نشاط و شادمانی — چو شور انگیز شبهای جوانی

بگلشن کرده گلهای بهاری — عروس چرخ را آیینه داری

عبیرافشان نسیم از بوی گلها — چراغ افروز باغ از روی گلها

من و آن ماهروی از دولت بخت — بروی نهر آبی بر سر تخت

تو گفتی بر سپهر از خواهش دل — بزهره مشتری گشته مقابل

کشیده بادهٔ صاف مروّق — بزیر خیمهٔ بید معلّق

بشیرینی شراب ارغوانی — روان پرور چو آب زندگانی

فگنده سر بزیر آن سرو بالا — خمش آیینه سان محو تماشا

بتی سیمین تن و گیسو طلایی — مهی چون زهره در مهر آشنایی

دو ابرو چون کمان، آما کشیده — دو پستان چون ترنج آما رسیده

حریرین پیکر و نسرین بر و دوش — بلورین ساعد و سیمین بناگوش

بر آن چشمان مست فتنه انگیز — مژه برگشته همچون خنجر تیز

سراپا ناز و یکسر دلبری بود — مرا حیرت که انسان یا پری بود

چنان برداشت از شور می آواز — بشعر نغز شیرینکار شیراز

که گفتی باز ماند از آن ترنّم — هزار از نغمه و آب از تلاطم

وزین ره برگلش چون ژاله بنشست — لب از آن لحن داودی فرو بست

زجولان نسیم آهسته گردید — بروی فرش باد بیزن طرهٔ بید

نهاد از روی مستی سر ببالین — سپرد آن خرمن نسرین بگلچین

زمرغان با مدادان نغمه برخاست — که برخیزید راز شب هویداست

** رباعی **

رفتی که بروی من نگاهی نکنی — شادم بنگاه کم نگاهی نکنی

گفتی که مگر باشتباهت بینم — ای وای بمن مگر اشتباهی نکنی

احمد گلچین معانی

افسانهٔ هستی

هستی افسانهٔ باور شده را می ماند — نیستی حرف مکرر شده را می ماند

کاخ عمری که بطوفان بلا میخندید — خانهٔ بی در و پیکر شده را می ماند

بر من ایگل که بدل داغ تمنی دارم — نگهت کام میسر شده را می ماند

تویی آن گوهر یکدانه که از عکس رخت — اشک من قطرهٔ گوهر شده را می ماند

با دلم گشته خیال تو چنان گرم حدیث — که پریزاد مسخر شده را می ماند

بی تو ایگل که تماشای شکفتن شده‌ای — دل من غنچهٔ پرپر شده را می ماند

غزل نغز و بدیعت بروانی گلچین — می از شیشه بساغر شده را می ماند

بیاری خداوند متعال در سال ۱۳۴۸ خورشیدی پس از سی سال که از شروع بتألیف این کتاب میگذشت . فرصتی بدست آمد و اوراق مشوش آن مرتب گردید.

علی اکبر گلشن آزادی تربتی

ولادت بسال ۱۳۱۹ هجری قمری در تربت حیدریه

گلشن آزادی

چند بدوش جان کشم بار فراق یار را | چند بوعده خوش کنم این دل بیقرار را
آنکه در انتظار خود جان بلب آورد مرا | کاش چشاندش فلک تلخی انتظار را
عافیت ار طلب کنی عشق مجو که عاشقی | سر بجنون بر آورد مردم هوشیار را
آنکه چو من هوای دل جست و اسیر عشق شد | بر سر کار دل نهد عزت و اعتبار را
من نه باختیار خود عاشق روی او شدم | گر کف آدمی برد حسن وی اختیار را

موج مدار این جهان گر بکفم فکندمی
سوی مجاری دگر گردش روزگار را

شد جوی خون سرشک برخسار زرد ما | مردیم و هیچکس نشد آگه ز درد ما
جز چشم اشکبار دریغا نکرد پاک | یاری ز لطف گرد غم از روی زرد ما
جفت غمیم و فرد ز هر راحت و خوشی | این است در قمار جهان جفت و فرد ما
در بستر زمانه و بر خوان زندگی است | آشفتگی و خون جگر خواب و خورد ما
هر لحظه بپای گلی ناله سر کند | این است کار و بار دل هرزه گرد ما
بر ما مبین بچشم حقارت که همچو صبح | گرم است بزم زنده دلان ز آه سرد ما
کو آن زمان که قدرت گیتی ضعیف بود | در پیشگاه قدرت و روز نبرد ما
کو آن زمان که حاکم رد و قبول بود | در شرق و غرب شوکت گیتی نورد ما

چون زن زبون شدیم که گشتند همچو زن　　　عاجز بروز حادثه مردان مرد ما

از گیر و دار زندگی آسان گر بجهیم

گلشن که باد هم نرسد خود بگرد ما

بهار آمد و بلبل ز شور گل بنواست　　　هوا بسان سر زلف یار نافه گشاست

بنوش باده در آغوش ماهتاب امشب　　　که آگه است چه در زیر پردهٔ فرداست؟

خروش رعد و تجلی برق فصل بهار　　　بچشم اهل نظر پردهٔ ز دور بقاست

اگرچه باده بیفزای عقل نیست روا　　　ولی بدرد غم و رنج روزگار دواست

چو آدمی ز بد و خوب کار آگه نیست　　　خوش آنکه در همه احوال بر طریق رضاست

چرا چو ابر بگریم؟ چو برق بخندم　　　نگو نکه ابر بدامان دشت گوهر زاست

ز من که خون جگر خورده‌ام چو غنچه بپرس　　　تمتعی که در انفاس پاک باد صباست

ز جور دشمن و دور فلک نیندیشد　　　کسی که در همه احوال تکیه‌اش بخداست

سرود گلشن و آواز ساز و نالهٔ نی

چو جمع گشت ز ارباب عشق هر شربات

اگرچه اندهٔ دل جز بیار نتوان گفت　　　هزار حیف یکی از هزار نتوان گفت

بغیر یار کسی نیست غمگسار و دریغ　　　ز بخت بد که غم خود بیار نتوان گفت

هزار خون بدل از روزگار دارم لیک　　　یکی بمردم این روزگار نتوان گفت

به آنکه روز و شبش پر فروغ مهر و مه است　　　بلای محنت شب‌های تار نتوان گفت

قرار کار مرا آسمان چنین داده است | که با تو درد دل بیقرار نتوان گفت

دل کسی چو نسوزد بحال کس گلشن
بهیچ کس غم دل زینهار نتوان گفت

ترا اگرچه بمن میل سازگاری نیست | مرا بغیر تو چشم امیدواری نیست
اگر نظر بتو بسیار میکنم مرنج | بروی خوب نظر کردن اختیاری نیست
من از برای تو صرف نظر ز جان کردم | ولی چه سود ترا حس حق‌گذاری نیست
نوید وصل بمن میدهی ولی هرگز | مرا ز طالع خود این امیدواری نیست
هزار تیر رها کردم از کمان مراد | هزار حیف یکی را نشانه کاری نیست
بمهر دولت قسم در جهان کسی چون من | به تیره روزی و آشفته روزگاری نیست
مگرد تا که توانی بکام من ای چرخ | بهیچ روی مرا از تو چشم یاری نیست

عزیز هر دو جهان باشی ار چه گلشن را
نصیبی از گل رویت بغیر خواری نیست

در ره عشق تو بذل سر و جان اینهمه نیست | با گدائی درت ملک جهان اینهمه نیست
بهر ایثار تو خواهم دل و جان را ارزیست | پیش ما ورنه بهای دل و جان اینهمه نیست
بلبل خسته دل از جور خزان ناله مکن | که فراق گل و بیداد خزان اینهمه نیست
چون تهیدست ببازار وجود آمده ایم | لاجرم در بر ما سود و زیان اینهمه نیست
چند ز اطوار جهان دل نگران باید داشت | غم و شادی جهان گذران اینهمه نیست

دل چو بی‌واسطه با دوست سخن میگوید | حاجت اهل محبّت بزبان اینهمه نیست

چند گلش غم و اندوه کم و بیش جهان
پشت پائی بجهان زن که جهان اینهمه نیست

دل ندارد ز غم آرام دلارام کجاست | آنکه با دیدن او دل شود آرام کجاست ؟
چهرهٔ لاله برافروخت چو رخسارهٔ یار | ساقی لاله رخ و بادهٔ گلفام کجاست
دلم از دلهرهٔ آتیه خون شد یاران | باده کز دل ببرد وحشت اوهام کجاست
رمز هستی همه در پردهٔ ابهام بماند | ساغری تا بدرد پردهٔ ابهام کجاست
راز گیتی طلبی ؟ خیز و خط جام بخوان | تا بگوید بتو جمشید چه شد جام کجاست

بجز از کنج خرابات که آبادم از آن
گلشنا مأمنی از فتنهٔ ایام کجاست

هر روز زین خراب غم آباد میروند | جمعی که هفتهٔ دگر از یاد میروند
این زندگی حلال کسانی که در جهان | آزاد زیست کرده و آزاد میروند
چون غنچه چند تنگدل از غم نشسته‌اند | آنان که همچو گل همه بر باد میروند؟
با غم ندارد ارزشی این چار روز عمر | خوش آنکه شاد زیسته و شاد میروند

بیدادگر مباش بیاران که بندگان
چون گلشن از در تو ز بیداد میروند

کاش در پیری دل از وصل جوانان شاد بود | گر چنین میبود دل از بند غم آزاد بود

چند با تحقیر در ویرانهٔ ما بنگرید؟ روزگاری بود کاین ویرانه هم آباد بود

دیدی آخر خرمن هستی خسرو را بسوخت شعلهٔ آهی که اندر سینهٔ فرهاد بود

یاد ایام جوانی آتشم بر جان زند کاشکی آن صحنه ها کمتر مرا در یاد بود

دستگیری کن ز پا افتادگان عشق را خاصه بدبختی که دائم کشتهٔ بیداد بود

خدمت دل کن اگر گنج بقا خواهی که سود بُرد شاگردی که او خدمتگر استاد بود

طایر محرومم از بندم چه نشید گر ز بخت

آشیانم گلشن اندر معبر صیاد بود؟

در دورهٔ ما عشق خریدار ندارد کالای وفا گرمی بازار ندارد

افتاده سروکار دل ما بطبیبی کز ناز سر پرسش بیمار ندارد

در باغ جهان داشته آخر دل تنگم این باغ مگر یک گل بیخار ندارد

در دام مکن ناله که صیاد جفاکیش اندیشهٔ مرغان گرفتار ندارد

زان آتش هجری که سراپای مرا سوخت افسوس که کمتر خبری یار ندارد

شاید ز رخ زرد و خط اشک بخواند یار آنچه زبان قدرت گفتار ندارد

خون خوردم و خاموش نشستم که نگویید این سوخته جان طاقت آزار ندارد

وجدان و شرف عرضه مکن بیهده کامروز وجدان و شرف قیمت و مقدار ندارد

در دیدهٔ ارباب نظر خوار و زبون است آن قوم که آزادی افکار ندارد

گشتن دل ما آینهٔ عیب نمائی است کز عشق جلا دارد و زنگار ندارد

غرقه در خون شد دل و از یار دلداری ندید — هر چه دید از دوست خواری دید غمخواری ندید

دل که غیر از رنگ غم زین چرخ زنگاری ندید — جز وفاداری نکرد و جز ستمکاری ندید

مرغ گل از بهشتم من از آن نالم که دل — در بسیط خاک جز رنج گرفتاری ندید

وصل شیرین را فلک در کام خسرو تلخ کرد — تا هرانده شاهم از بخت پاداری ندید

چون اساس این جهان بر نیکوئی نگذاشتند — بد مکن حاشا که کس چیزی ز بدکاری ندید

مردم آزاری مکن گر عافیت خواهی که سود — هیچکس در هیچ حال از مردم آزاری ندید

هر که از صهبای عشق گلعذاران مست شد
هیچ گلشن تا قیامت روی هشیاری ندید

بفصل گل که صبا مشکبار میگذرد — خوش آن دمی که به دیدار یار میگذرد

به دور سبزه و گل داد دل بگیر از عمر — که دور عمر چو باد بهار میگذرد

ز سست عهدی و بیداد روزگار مرنج — از آن که نیک و بد روزگار میگذرد

گذشت عمر به امید و انتظار دریغ — که عمر ما همه در انتظار میگذرد

چو اختیار بکف نیست شاد باید بود — که دور شادی و این اختیار میگذرد

ز پیش من بدل مکن دریغ امید است — که در فراق تو کارم ز کار میگذرد

عنایت تو بجا باد تا بود که جهان
چه پایدار و چه ناپایدار میگذرد

دلا منال که دور محن نخواهد ماند — سرور دشمن و اندوه من نخواهد ماند

چنان که جلوهٔ مرغ چمن بجای نماند — سیاه چادرِ زاغ و زغن نخواهد ماند

بهار آید و گل خندد و بگرید ابر — غبار غم به عذار چمن نخواهد ماند

شمیم پیرهن یوسف آید و یعقوب — همیشه ساکن بیت الحزن نخواهد ماند

ببزم وصل رقیب ارچه گشته صدرنشین — ولی همیشه در آن انجمن نخواهد ماند

ببار خون سیاوش که بیژن اندر چاه — بیُمن عاطفت تهمتن نخواهد ماند

مدار غم که حقیقت نمیشود مغلوب — نگین جم بکف اهرمن نخواهد ماند

صبا بشارت آزادی آرد و دلِ زار — اسیر آن بت پیمان شکن نخواهد ماند

رود ز کشور ما جیش اجنبی گلشن
سپاه خصم بخاک وطن نخواهد ماند

روزی که شام بی تو دلارام کرده ام — روز قیامتی است که من شام کرده ام

کام تو سنگدل چو بناکامی من است — خود را عبث اسیر تو خودکام کرده ام

نه دل نه صبر و تاب و نه امید وصلِ یار — مرگ است اینکه زندگیش نام کرده ام

افسانه است مردن مجنون براه عشق — من طی این طریق بیک گام کرده ام

تا بگذرم سبک ز گلستان روزگار — آزادی از نسیم سحر وام کرده ام

محصول عشق دادن جان است و من عبث
گلشن، به قتل خویشتن اقدام کرده ام

خوش آن مرغی که فارغ از خیال دام صیادی — بکام دل بهار از دلِ ناکام فریادی

باحوالِ پریشانِ دلِ زارِ گرفتاران — کجا پی می‌بری کز هر کجا بندی است آزادی

بزندان بلا افتاده‌ایم ای عقل تدبیری — بزنجیر حوادث بسته‌ایم ای بخت امدادی

خرابم کن ز می ساقی بحکم آنکه میدانم — که محکوم خرابی هست هر جا هست آبادی

اگر شادی میسر هست انسان را نمیدانم — چرا یکدم بعمر خود ندیدم خاطر شادی

تهیدستی نباشد عیب کاندر گلشن گیتی
تهیدست است هر جا هست گلشن سرو آزادی

ناامید از درگهت رفتم بصد خواری که هرگز — ناامید از هیچ در یارب مباد امیدواری

عهد کردم با خدای خود کزین غم گر برم جان — دل نبندم زین سپس تا زنده‌ام بر هیچ یاری

کوهها از بار محنت بر دلم بنهاده گیتی — نیست همخواری که برگیرد ز راه لطف باری

کاروان بگذشت و شب تاریک و بس دور است منزل — چون کنم یارب که اندر پا مرا بشکسته خاری؟

گل بگلچین باد ارزانی بهاران بر هزاران
بهر ما افسردگان گلشن نباشد بهاری

علی‌اکبر گلشن آزادی فرزند محمد بن علی بن محمد جدم از یزد بمشهد مقدس مهاجرت و من در سال ۱۳۱۹ هجری قمری در قریهٔ فرزک حوالی تربت حیدریه قدم بعرصه وجود نهادم هفت ساله بودم که پدرم بدرود زندگی گفت در ۲۰ سالگی از تجارت دست کشیده بمشهد آمدم و تاکنون که ۴۰ سال است بخدمت مطبوعات مشغول و از ۱۳۰۴ شمسی مدیریت روزنامه آزادی را عهده‌دارم و از سیزده سالگی که زبان بشعر گشوده‌ام تا اکنون بیش از چهار هزار بیت از اقسام سخن تدوین کرده‌ام

پایان

محمود الحسینی امام جمعهٔ زنجانی

ولادت هجدهم ربیع الاوّل ۱۳۰۹ هجری قمری در شهر زنجان

وفات جمادی الآخرهٔ سال ۱۳۷۴ هجری قمری در طهران

مدفن صحن شمالی نجف اشرف جنب مقبرهٔ مرحوم حاج سیّد کاظم یزدی

بسم الله حامداً ومصلياً [illegible]

ايّها الفتى الفاضل انّی مجيبك فيما اقترحت وان كانت انا ر مثلی مما يجب
ان تُستر ولا تُنشر لانّها والحقّ يقال اضاعة وقت او اشاعة لغو الى محله الشكوى

١ ـ رأينا ورأوا شاهدنا وشاهدوا ان لا حيوة للقلب الا بدوام الذكر و
لا حقيقة للذكر الا بحضور المذكور لدى الذاكر وتحريك اللسان ينجر
اليه يوماً ما ومن تبتدُ اثارها محبة فناء الذاكر فی المذكور وفی ذلك
فليتنافس المتنافسون ٢ جرّبنا وجرّبوا ان لا موت للقلب
الا بالتوجه بالفانيات الداثرات فاحذرها قالياً مزدرياً
٣ ـ الآثار الرديّه للذنوب ليست اقلّ تاثيراً ووضوحاً لمن له قلب من لذائذها
الوهميّة ولكنها تمتحی تدريجاً بمزاولة وذلك موت القلب
والعياذ بالله ٤ ـ ان اكثر القضايا الصّادقة المربوطة بهذه النشاة لا وزن
لها عند من لم يطبع الله على قلبه فما ظنك بالكاذبات الداثرات
٥ ـ اعجاز القرآن اشتماله على عامة مراتب الوجود فهو انموذج الآ
فاقيات والانفسيات بالفاظ رائقة جميلة والمتكلّم الحكيم لا بد

ان تستوفى عامة موضوعات تصنيفه وقد قال عزّ اسمه و
لا رطب ولا يابس الا فى كتاب مبين ٧ - كلّ تصنيف
نزول الوجود النفسانى فى عالم اللفظ فلو كان القائل فوق
ما لا يتناهى واراد اظهار غير المتناهى فى صورة المتناهى
فملكوته اذاً لا تتناهى ولكنّ اكثر النّاس لا يشعرون
٨ فالقرآن اذاً كلّ شئ ولذلك يتحدّى به قائلاً
قل لئن اجتمعت الانس والجنّ على ان يأتوا بمثل
هذا القرآن لا يأتون بمثله ولو كان بعضهم
لبعض ظهيراً فيلزمه البقاء الى الابد واليه الاشا
بقوله صلى الله عليه وآله ان كلّ حرف من القرآن
فى اللّوح اعظم من جبل قاف وعليه يترتب اقرء وارق
٩ - ما دام لم تحصل سنخية بين العالم والمعلوم لا يعقل ادراكه
اذ لا حقيقة للعلم لشئ وراء اتحاد المدرِك والمدرَك فلا
يمسّه الّا المطهّرون عروس حضرة قرآن نقاب آنگه براندازد که دار الملک ایمان را
مجرّد بیند از غوغا ١٠ - نهاكم من كان قبلى من فضول الكلام وانا آخذكم
من فضول الفكر ١١ - اشتغال الفكر بعلوم الدنيا انغماس

نی فرث وقیٔ خورده کارِ بهای علم هندسه یا نجوم و علم طب و فلسفه
اینهمه علم بنای آخراست که عماد بود گاو و اشتر است
بهر استبقاء حیوان چند روز نام آن کردند این گیجان رموز

ابن المتنهون ام ابن المستیقظون ۱۲- کلما
الطعن فی السن یزید تحیّری ووحشتی من الحیوٰة فقلت

وزاد اعتقالی واضطرابی ووحشتی
وفارقنی عقلی ونسکی وبهجتی

قد والحمد لله کدت لا احتفل بشرور الخلیقة عن اخرها واخرهم
وکان عقلی الباطن بل الظاهر ایضا والمنة لله استشعر سر القضاء
فلا یحفل بخیر ولا شر وذلک من فضل ربی لیبلونی أاشکر ام اکفر
۱۴- ما دامت النفس تری الاشیاء قسمین وتفرق بین شیٔ
وشیٔ وتقول هذا خیر وذاک شر فلیتل قوله سبحانه ما اصابک
من سیئة فمن نفسک وما اصابک من حسنة فمن الله واذا
لاح نور الرضا من افق القلب بجذبة او ذکر فلیتل کل من عند الله
فحرام علی من لم یر الاشیاء سواسیة ان یتفوه بقول کل من عند الله
ولا یستطیع صعالیک التفرقة واطفال التلین والتعلل ان
یقولوا کل من عند الله وانما قولهم هذا نزاع ودهشة او حیرة

وضلالة وحسبان للعلم بلا استشعار لما تحته من التناقض اذ المبدء
هو الواجد لعامة مراتب الكمالات بل عينها فى الحقيقة والعدل من
اعظمها بل اعظمها فمن راى شرا ونسبه اليه تعالى فقد انكره من
حيث لا يدرى والتزم بارديء انحاء الخلف هذه صورة من صور تلك
العويصة فاعقلها او ذرها لاهلها چيز ديگر ماند اما گفتنش
با تو روح القدس گويد نى منش ١٥- اياك ثم اياك ان تقف فى
المشاهدات فيناديك جرس الحقيقة ان ما نلت زهرة الحيوة
الدنيا والحقيقة امامك وما عند الله خير وابقى فهرول ولا
تقف ان الى ربك الرجعى ١٦- الذل والانكسار
والفقر والاضطرار قوانص المواهب فلا يغرنكم بالله الغرور
نازكى دل تبه قرب تست چون شكسته كار نو گردد درست ١٧- روح العبودية عرفانك انما فقدته
لك خير ثوابا وخير عقبا ١٨ اعظم الخالق من الاندراج تحت المقوله
فعطائه لا لى علة طلبك لا العكس فلا تكونن من
الجاهلين ١٩- رب اجابة فى صورة المنع ومنع فى كسوة الاجابة
ومن عقل ما ذكر ينقلب العطاء له منعا والمنع عطاء ٢٠- المنع
كالعطاء اذ يتجلى لك تارة بجماله واخرى بجلاله

۲۱- القبض و البسط معالجة الطفل المريض و من بلّ فا الامر سواسية ۲۲- فسلام على ذوات اتحدت عندهم المختلفات و طابت لهم الغدوات و العشيات ۲۳- الكرامات الحسيه كالمشي على الهواء و الماء و استنزال المطر و العلم بالخواطر و الاخبار عنها و عن المغيبات الماضيه او الآتيه و طي المكان و الزمان و الاحتجاب عن الابصار كلها كثيراً ما يقع عن المكر و الاستدراج فتصير اصناماً لمن علا من افق المعتاد فتشغله عن ربه كما شغلت زهرات الحيوة الدنيا اهلها عن الله و اما الكرامه الحقه الالهيه التي تخص الاولياء و الانبياء عليهم السلام و لا يشاركهم فيها غير الملائكة فهي التحلي بحلية الصالحين و التزين بزينة الانبياء و المرسلين سلام الله عليهم اجمعين من الهيمان في حفظ آداب الشريعه و المراقبة التامة بهواجس النفس و خفايا عيوبها و اجتناب سفساف الامور قولاً و فعلاً و تطهير الباطن عن التفكر فيما سوى الله و النظر الى الدنيا حتى الى الكرامات بنظر الاستخفاف و الازدراء و محو الارادة عن القلب و مراعات حق الله في جميع ما يحيط بباطنه و ظاهره و تلقي الواردات القلبيه بالادب المحمدي و الانكسار العلوي سلام الله عليهما مما يعرفه من حصل العقل الجعفري عليه السلام و ازدهى بالنور الالهي مما لا يدخل تحت الحصر و يعلو عن العد و الحد فذلك عن المكر مأمون

ومن الاستدراج مصون ومن توسل السيئات فقد حمته وذلك هو الفوز
العظيم والحسنيات من الكرامات قد توافق طهارة الباطن والظاهر وآيتها
الجلية ان تكون اما ولية الاستقامة الدينية او تلد استقامة شرعية
والا فهو ممن قال الله سبحانه هل انبئكم على من تنزل الشياطين تنزل على كل
افاك اثيم وكتب بيده العاصية الفقير الى الله تعالى محمود ابن ابي الفضائل الحسيني

ختم الله له بالحسنى في ١٢ شعبان المعظم ١٣٥٩

حامداً ومصلياً

مجدداً تأکید وتقاضا نموده بود که سطری چند بفارسی نوشته شود نکته در خاطر شریف مقترح محترم و هر خواننده
را بنتیجه سنجیده بیاورد بعقیده این بنده از علت بدبختی و انحطاط جامعه بشری نبردن بکنه دعوه انبیاء علیهم السلام است
[illegible] ترین تعبیر از مقصود اصلی پیغمبران عظام شاید این کلمه باشد که صاحب شریعت تقاضا شان
از مردم فداکاری عشق است بانمعنی که در حقیقت شستن وشو دادن و صاف آب و سائر انحاء وجوب
تنظیف و کمیت انفاق و قدر آن و نحوه تجارت و زراعت و آب یاری و شرائط و کیفیت ذبح و خوردن
و آشامیدنیها و انتقامات قضائی و حدود و ازدواج و تربیت اولاد و تبعات مختصر بجمیع حرکات
و سکنات زندگی را دخالت تام و تمام داده اند [illegible] کات غیر خود [illegible] وزن و قیمتی قائل نیست
کانه اینمعنی را خلاصه کرده آنکه گفته و بسیار خوب گفته [illegible] چه عقل قربان کن بپیش مصطفی
حسبی الله گو که الله کفی واسطه این جمال شرح مفصل لازم دارد که
از عهده وقت وحال نگارنده خارج است وکتب [illegible] وادی [illegible] محمود الحسینی عفی عنه

سید حسن مشکان طبسی

ولادت بسال ۱۲۵۸ هجری شمسی در طبس

وفات ۲۸ دیماه ۱۳۲۷ در طهران

مدفن در جوار بقعهٔ عبدالعظیم در شهر ری

بنام او که همیشه هست

ایکاش امید آرمیدن بودی یا این ره را بسر رسیدن بودی
یا از پس صد هزار سال از دل خاک چون سبزه امید بر دمیدن بودی

محبت ذات یکی از صفات ظاهر نوع انسان است ، واگر مساوق با وجود چنانکه بعضی از فلاسفه میگویند نباشد باری لازمه حیات که هست . هر زنده عاشق ذات خود است وهیچگاه راضی نمیشود که آن تعین خاص را که از و بمن تعبیر میکند از دست بدهد وتعین دیگری پیدا کند ، نه ازان رو که این امر بذات خود محالست بل ازان رو که خود را دوست میدارد وبهیچ حال نمیخواهد خودی خود را از دست بدهد

چون حب ذات ذاتی است معلل بامر دیگر نمیشود بلکه سایر اغراض بان منتهی وبان معلل میشوند . وحب بقا نیز یکی از اشکال وصور آنست که هر کس در نخستین مرتبه خود را دوست دارد وبا آنچه موجب فنا وزوال خود داند دشمن است ، اعمالی هم که از وسر میزند چه از مقوله جذب ملایم وچه از سنخ دفع منافر باشد مبتنی براین اصل وناشی ازین منشأ است .

این حب بقا از ذات بمضافات و متعلقات هم سرایت میکند و همانطور
که انسان خود را دوست میدارد اشیائی را هم که از آن خود میداند و بین
خود و آنها یک نحو بستگی معتقد است دوست میدارد و ببقاء آنها
علاقه‌مند است. مثلا دوست میدارد بنائی که ساخته یا درختی که کاشته
یا کتابی که تألیف کرده و حتی خطی که بعنوان یادگار بر دیواری نبشته بعد از او
باقی بماند و باین وسیله نام او برده شود گویا برده شدن نام او پس از
خودش، بخصوص اگر بنیکی برده شود، یکدرجهٔ ضعیفی است از بقاء خود او
این همان معنی است که پیش از ما بالها مردی ساده دل دریافته
و بر دیوار کاروانسرائی نوشته: خط نوشتم تا بماند یادگار. و اینکه آقای
گلچین بما پیشنهاد میکنند که چیزی از افکار خود درین مجموعه بنویسیم و هم اینکه
ما این پیشنهاد را می‌پذیریم از فروع همین اصل است.
اینک بخواهش آقای گلچین نام و نشان خود و مختصری از تاریخ زندگانیم
تا امروز بخط خود نوشته پس یکقطعه از منشآت سابق خود در همین زمینه
که این گفتار را بآن افتتاح کردم میآورم و جمله را برای آیندگان میگذارم
هر کس یک قرن پس ازین این مجموعه را مطالعه کند و تغییراتی که درین مدت
کم در همه چیز اینجهان پدید آمده باشد بیاد آرد و ببیند که از همهٔ ما و دیگر
کسانی که معاصر ما یند حتی یک تن هم باقی نمانده و همه درگذشته و جای

بدیگران گذاشته اند هر آینه بعظمت این جهان و پهناوری زمان
اعتراف کرده آفریننده زمان و مکان را ببزرگی و عزت و جلال خواهم
ستود . بزرگا آفریدگارا که همه چیز و همه کس در معرض زوال و فناست
و تو همیشه باقی و برقرار و فرمان فرمای مطلق دهور و اعصاری . لم تزل و لا تزال
نام و نشان من — سید حسن مشکان طبسی پسر سید مهدی میرزا ها
در سال ۱۲۵۸ خورشیدی در طبس گیلکی از شهرهای خراسان بدنیا آمده ام
و تا هفده سالگی در طبس نزد والدین خود زیسته ام آنگاه پدرم فوت شد
و مختار خود شدم و بقصد تحصیل بخارج مسافرت کردم و یک سال در یزد در مدرسه
خان و هفت سال در اصفهان در مدرسه صدر توقف کردم

من از خردسالی میلی مفرط بتحصیل علم داشتم و بدون آنکه از آن مقدمه
چیز دیگری فرض کنم یا باین اصناف آن تفاوتی بگذارم یا هیچگاه
بفکر آن باشم که از آن وسیله کسب معیشت کنم در طلب کوشش میکردم
و این رویه را از کسانی اکتساب کرده بودم که شاید خودشان هم برین عقیده
نبودند ولیکن مصلحت خود را در تظاهر باین رویه دانسته بودند ولکن
من آنرا مثل یک اصل عقلی برهانی پذیرفته و سرمشق زندگی خود قرار داده
بودم . فرصتهای مساعد را از دست دادم و پیکهای سعادت را از در راندم
و قسمت سودمند عمر را برین نسق گذراندم تا دانستم که در عالم ماده و مدت

تهیهٔ عدّت و اغتنام فرصت اساس کار است

بزرگانی که در مدت تحصیل خدمت انها را دریافته و نزد انها
شاگردی کرده ام اینهایند : پدرم سید مهدی میرزاها در حساب
و هیئت و نجوم . شیخ حسن ملا سلطان محمد در علوم عربیت .
این هردو در طبس . حاجی ملا محمد ابراهیم لاری در منطق و معانی
و بیان در یزد . حاج میرزا بدیع درب امامی در فقه و اصول (سطح)
ملا عبد الکریم گزی در فقه (سطح) سید محمد صادق نایب الصدر
در فقه و اصول (خارج) . جهانگیر خان قشقائی در فلسفه . اخوند ملا محمد
کاشی در ریاضیات . میرزا غلامحسین میدان کهنهٔ در اکر و اسطرلاب
و طبیعیات و مانند اینها . همه اینها در اصفهان .

اینها که نام بردم هریک در زمان خود باستادی معروف و از کسانی
بودند که مانند انها در گذشتگان هم بندرت میتوان یافت و بسیار دانشمند
جز اینها دریافته ام که باین پایه نبوده اند یا من سمت شاگردی انها نداشته ام
خدا همه انها را بیامرزاد .

زمانی که من وارد اصفهان شدم علوم ریاضی و طبیعی بالمره متروک
و مهجور بود و علوم ادبی بمایه وضعیف و در مدارس با همه ازدحامی که
دیده میشد توجهی باین علوم نداشتند و همه همتها متوجه فقه و اصول بود

وبا اینحال تجدد هم باندازه کمی بمدارس اصفهان راه یافته بود رسم تکفیر بالمره منسوخ نشده بود لکن زیاد هم اتفاق نمیافتاد . ان وحشتی که درزمان حاجی کلباسی ازعلوم عقلی داشته اند بمساعی امثال ملا علی نوری وجهانگیرخان قشقائی فی الجمله بانس تبدیل شده بود وبهرجهت بشرط مواظبت برنماز جماعت وحضور درمجالس روضه وتحصیل فقه واصول در ایام تحصیل خواندن این گونه علوم که طلاب انزمان علوم غریبه میشمردند دراوقات فراغت ممکن بود ومن دران هنگام معلوماتی ابتدائی درین علوم داشتم که نسبت بانروز مدارس اصفهان قابل توجه بود

همین قدر که بچگونگی تحصیلات طلاب وتمایلات انها آشنا شدم بترویج این علوم شروع کردم خلاصة الحساب وفارسی هیئت وسی فصل تدریس میکردم وتحریر اقلیدس وشرح چغمینی وشرح تذکره واکر واسطرلاب ومانند اینها درس میخواندم ومطالعه میکردم

درانزمان درهفته دوروز مدارس تعطیل بود (در اصفهان پنجشنبه وجمعه ودرجنوب دوشنبه وجمعه) وسیزده روزاول فرودین وسیزده روز اول محرم وده اخر صفر وایام فاطمیه وتمام ماه رمضان وولادتها ووفاتها که جمعاً ازصدوپنجاه روز کمتر نمیشد ومن باعدهٔ که طرفدار این فکر بودند قرار گذاشتیم که تعطیل را منحصر بچهار یا پنج روز درسال کرده بقیه را صرف همین علوم

کنیم و بهمین طریق هم رفتار کردیم این فکر کم کم توسعه یافت و طرفداران
این علوم زیاد شدند و گوشها قدری بسنخ استدلال فلاسفه و ریاضیون آشنا شد
تا انجا که پس از سه سال جهانگیرخان از حجره مدرسه صدر بیرون امد و در شبستان
مسجد چارچی برای عده که قریب یکصد و سی نفر میشدند شرح منظومه درس گفت
وکسی اعتراض نکرد تجدد در مدارس صفهان پا گذاشته بود یا نزدیک بود

یکی از مشکلات انزمان شناختن اسطرلاب بود و چگونگی عمل کردن با آن .
وازان مشکل تر دانستن اصولی که مبنای ساختن این صفحات و کشیدن
این خطوط و دوائر است که انرا علم تسطیح گویند . که در همین مدت کم یعنی از
عصر صفویه عصر شیوع و رواج این علم و این صنعت تا زمان ما بقدری متروک
شده بود که انچه ما بدست اوردیم در اصفهان یک نفر میرزا علامحسن بود
این مرد دانشمند در معرفت اسطرلاب وکیفیت عمل بان و علم تسطیح و ساختن
آلات رصدی و افزارهای لازم برای ساختن سطرلاب در عصر خود منحصر بفرد بود.
افزارهای اینکار در نزد او دیدم و بعض اسطرلابهای مسطح نصفی نزدیک با تمام
داشت که اگر تمام میشد مانند بهترین اسطرلابهای کار عبد الائمه بود ولیکن
در انزمان عشق بکیمیاگری و امتحانات پر خرج و پر زحمتی که میکرد مانع اتمام
انها یا اشتغال بکار سودمند دیگری بود

بعضی از ما حاضر نبودند نزد میرزا غلامحسن درس بخوانند او هم درس را

محرمانه میگفت و بعد در ایوان مدرسه مینشست ازین روشاگرد زیادی نداشت و علت این امر این بود که کلاهی و مستخدم دولت بود در پست و تلگراف و انها در لباس دیگر بودند بهرحال این فنون هم پیش او تحصیل کردم و رواج دادم و روزی که از اصفهان عازم خراسان شدم باروز ورودم تفاوت بسیاری داشت .

درخراسان نیز کاری جز مطالعه و مذاکره پیش نگرفتم ولیکن مدارس مشهد دران عصر اقبالی بعلوم عقلی نداشتند و وقت خودرا بیشتر صرف علوم دینی و علوم ادبی میکردند و غلبه با متعصبین و مردم ریاکار بود کسی که متهم بدانستن فلسفه میشد اگر میتوانست جان خودرا حفظ کند کار بزرگی کرده بود . بودند کسانی که بر ناموس خود غیرتی نشان نمیدادند لکن بر دین خدا بقدری غیور بودند که از دیدن یک فلسفه خوانده یا فلسفه خوان از حال طبیعی خارج شده مانند مصروع کف برلب میاوردند . بخصوص اگر سخنی برهانی گفته یا باانها معارضه کرده بود روش استدلال اینها ازین قبیل بود که پطرس ان ملک بال شکسته و در جزیره غیر ماهول افتاده هنگامی که بشفاعت بزرگی پروبالش بهبودی یافت ناچار بعالم بالا پرواز کرد واگر چنانکه فلاسفه گویند بالای کرهٔ هوا کرهٔ نار بودی چگونه صعود میکردی

با این در خراسان دانشمندان بزرگ بیشتر از جاهای دیگر بودند واگر جز مرحوم
حاجی میرزا حبیب الله شهیدی خراسان دانشمند دیگری نداشتی او را بس بودی
این تاریخچه متعلق بده سال یعنی از هزار وسیصد وچهارده تا بیست وچهار
بود که در ایران عصر جدیدی افتتاح شد وافکار نو در همه طبقات پدید امد
ومن نیز بی بهره نماندم و بفرا گرفتن زبان فرانسه وعلوم طبیعی وادبی اروپائی
مشغول شدم ودو مسافرت بخارج کردم که در یک سفر نزدیک یکسال در
قاهره مصر توقف افتاد و در سفر دیگر سه سال در پاریس ماندم ودرین سفرها بسیار
جاها دیدم وبسیار بزرگان از ملتهای گوناگون زیارت کردم و در اواخر
جنگ عمومی پیش بود که بایران برگشتم وبخدمت معارف پذیرفته شدم
ودرین دولت خجسته که جاوید بماناد بدادگستری منتقل شدم وهفت سال
پیش میگذرد که در تهران بسمت رای زن دیوان کشور خدمت میکنم
اینک قطعه که وعده کردم . فیل فیلسوف
مگر خوانده باشی که سلیمان بن داود را حیوانات بحر و بر مسخر بود چنانکه گاه گاه
انها را بخواندی وبزبان انها سخن راندی واز نیک وبد پرسیدی وبعرایض
انها رسیدی

وحش وطیرت بمثل رام شود چون سلیمان گرشان نازاری
گردلی را بکف آری مردی نه اگر همچو زنان نازاری

تو چو طاوسی کاندر پرواز نه و در عشوه و در ناز آری

شنیدم روزی همه را بخواندند و بار عام دادند وانحضرت اجازت فرمود که هر کس را از خلقت خود شکایتی باشد حکایت کند. تا انحضرت تغییر شکل اورا از خدا بدعا درخواهد. درین اثنا بوزنهٔ را دید باقیافهٔ عجیب و شکلی غریب و هیکلی معروف و عورتی مکشوف که دست بر کش نهاده و در جلو صف ایستاده است

رویی نه چنان زشت که بتواند دید از امثلی مگر در آیینه و آب
خواب از سر جانور بپرّد همه عمر بیند اگر انصورت مکروه بخواب

پس اورا نزدیک طلبید و احوال پرسید. بوزینه گفت خدا را شکر که مرا طلعتی میمونست و قامتی موزون ودمی بلند و پاهایی دست مانند وچشمی بینا و بازویی توانا و مویی ابریشمین ولطیف وخویی نه چندان نرم و نه چندان عنیف واگر کسیرا حق شکایت از زشتی منظر باشد ان خرس برابر خواهد بود. وبحقیقت ان خرس برابر حیوانی بود عجیب بدگل وبدترکیب ضخیم جثه و بد قیافه بین فیل وزرافه که بتازگی عسلی دزدیده و مقداری بسر وروی خود مالیده بود.

رخی برشتی از انسان که شاعری نارد شبیه کرد بچیزی مگر بخویشتنش
تنی پلید از انسان که کس نیارد دید بقدر یکسر مو جای پاک در بدنش

خرس ازین سخن براشفت و بوزینه را ناسزا گفت و از خود اظهار خرسندی نمود و گفت اگر کودکی مرا با آن دهان نمکین و آن تبسم شیرین و آن قامت رعنا و چهرهٔ زیبا می بدیدی بر من از نیسان حسد نور زیدی و من گفته ام

مرا بکودکی اندر رخی درخشان بود — دو گونه سرخ و دو لب بر مثال مرجان بود

اگرچه پوزم اندک دراز بود ولی — زسیم نه ز صدف نه ز عاج دندان بود

مهیب بودم در جنگل و صدای مهیب — چو بانگ من بشنیدی ز ترس لرزان بود

سطبر گردن و سرپنجه بودم و چالاک — مرا هنوز جز اینها هنروا وان بود

سپهر دادهٔ خود پس گرفت و دانستم — که هرچه بود مرا زین سپهر گردان بود

یاد دارم که مادرم مرا بوسیدی و بلیسیدی و لعبت خود نامیدی و همواره ام مواظبت کردی و از چشم بد محافظت نمودی و اکنون هم اگرچه روزگار دست تطاول بر جوانی و جمال من گشوده باری مرا از خرد و تجربه پیران محروم ننموده . بلی این فیل رو برو اگر از آن پوست کثیف بیمو و آن سرو گردن و آن گوش مثل بادزن یا از کوتاهی دم یا نداشتن ناخن و سم شکایت کند بجا و الحق مستحق دعاست .

هیکلی زین سان عظیم و جثه زین سان ضخیم — که بگنجد گر بخواهد ده شتر در اشکمش

وانکه آن دندان و آن خرطوم و آن چشمان تنگ

وان پلیدی کردن بسیار وان عقل کمش

اینچنین ملحد اگر روزی بمیرد بس بود

قوت یکروزش برای هر سه روز ماتمش

فیل این سخن بشنید و چون کوهی ازجای بجنبید و نگاهی از روی کینه بخرس و بوزینه کرد و گفت ای ابلهکان بدزبان و ای نادرستان بیوجدان شما را از ان چه که من زشتم یا زیبا و پوستم پلاس است یا دیبا سم دارم یا شاخ چشمم تنگست یا فراخ زیرکم یا ابله مهتدی یا گمره شما را بیاوردند و پرسشی کردند اگر دانید پاسخ دهید واگرنه ساکت شوید

پاسخ هر سؤال میبباید   نیک بروفق ان سؤال بود

راستی پیشه کن که در گیتی   راستی زینت رجال بود

سخن سخته گو ولی نه چنانک   عیب کسرا دران مجال بود

بدکس را بناشناس مگو   شایدش با وی اتصال بود

هم بموقع سکوت کن که سکوت   گاه گاهی به از مقال بود

راه خلاف رفتن و سخن بگزاف گفتن خاصه درحضرت بزرگان کار خردمندان نیست و حکمت خداوند هر صنفی را بقسم خود خرسند کرده است چنانکه هر ذی حیاتی خلقت خودرا ترجیح دهد و دیگریرا برخود مزیّت ننهد و هیچ چشمی عیب خود نبیند وکسیرا برخود نگزیند

گربه خواهد که پرد چون مرغ — نه که خود مرغ شود بالمرّه

گرگ خواهد که کند چوپانی — نه که چوپان بشود یا برّه

هر که بینی بود از خود راضی — اِن تکُن تعرِفُ فاذکُر سِرَّه

حضرت سلیمان را از سخنان ان فیل خوش امد واورا بر سر جمع بستود ودر باره او بنیکی دعا کرد وخرس وبوزینه را از جهت بدگویی وعیبجویی سرزنش کرد وبدمنش نامید وگفت شما هر دو مسخرگی ومقلدی را شایانید انگاه بار بگبستند وبار بر بستند .

خواهی چو در حضور بزرگان سخن کنی
پاکیزه گوی ونغز وگرنه خموش باش

بر روی پرده در ره این پرده بسته اند
خواهی که ره برده پری پرده پوش باش

از فصل معرفت اگرت درسی آرزوست
باری زبان ببند وسراپای گوش باش

جمعه سوم مرداد هزار وسیصد وبیست خورشیدی در تهران بخواهش اقای گلچین این سخنان پریشان نوشته شد . حسن مشکان - طبسی

محاکمه دراز گوش

نثری است مسجع بر شیوهٔ مترسلان لفظ از من و معنی از دیگران که پیش ازین انشا کرده‌ام و گروهی پسندیده اند و اینک بخواهش آقای گلچین بخط خود مینویسم - تهران ۲۷ مرداد ۱۳۱۹ حسن شکان طبسی

سالی مرضی ساری در میان حیوانات پدید آمد چنانکه با وجود استعمال دکترهای دیپلمه و استعمال محلولهای سوبلمه هر روز سخت تر گشت و بیشتر کشت تا آنکه شکار شیر تعطیل شد و سفره پلنگ بی آجیل ماند و بلبل بر گل نسرود و باز یاد تیهو ننمود

مرضی آنچنان که میگفتی نسل حیوان بخواست کرد تباه
هر که احوال دیگری پرسید در جوابش شنید طاب ثراه

علاج حادثه را حیوانات گرد آمدند و در گوشهٔ بیشه‌ای مجمعی کردند و شیر را بخواندند و بر کرسی ریاست مجلس بنشاندند شیر چون مجلس را با ارباب حل و عقد محفوف دید جلسه را باز کرد و سخن بدین سان آغاز نمود : که ای ملت من همی بینم که این بلای مبرم در میان شما محکم شده است . و من در کتب متقدمین خوانده و از امیر مغفور نیز شنیده ام که چون حیوانی گناه کند و دیگران او را باز ندارند هر آینه خدا را بیازارند و بخشم آرند و آنگاه بلا نازل شود و همه را فراگیرد و بین نیک و بد فرق نگذارد

خمر بر جملگی محرم شد　　زانکه یک مست بی ادبی کرد
قوم صالح همه هلاک شدند　　ناقه را گرچه یک نفر پی کرد

اکنون چاره کار توبه و استغفار است و بازگشت بسوی حضرت پروردگار
زنهار نومید مشوید و خودرا مبازید که در توبه باز است و حق کارساز.

با من پدر که مرقد او پر ز نور باد　　گفت ای پسر ز خشم خدای احتراز کن
ای ناخدا چو کشتیت اندر خطر فتاد　　سوی خدای دست تضرع دراز کن
گر جمله راههای زمین بر تو بسته شد　　راهی بر آسمان ز دل خویش باز کن

و چون رضای خدا رافع بلاست و قربانی گناهکار موجب رضای پروردگار
خوبست گناهان خودرا نقل کنیم و هر کس بحسب شرع و عقل گناهش بیشتر باشد
در راه قوم قربان شود تا این مشکل آسان گردد. امّا من در عمر خود گاوی چند
کم از صد دریده و گوسفندی چند کم از هزار ربوده و گاهی بر وجه اتفاق شبانان را
نیز خورده ام و اگر این مجلس مرا برای فدیه تعیین کند تمکین نمایم. این بگفت
و غرشی بکرد و دندانی بنمود و بر سر پا بنشست و ساکت گشت.

روباهی از جا برخاسته زمین ادب ببوسید و بر سخنان شیر آفرین گفت
در رعیت پروری او را تحسین نمود و گفت

ای میر دادگر که بهنگام معدلت　　مینشمری عدالت نوشیروان بچیز
شاه درندگانی و در روز کارزار　　بازوی سخت داری و سرپنجه های تیز

حکم تو هیچ قابل انکار و نقض نیست ماند حکم محکمه عالی تمیز

ای ابر داد گر . این قوم معتقدند که دریدن گاو بحکم قاضی وجدان عصیان نیست چه آنحیوان شکم خوار تن بکار میدهد و شیار میکند و چوب میخورد و سر بر نمیدارد و شاخ دارد و بکار نمیبرد و گاوش از صداقت بحماقت کشیده اند

آنکه تن میدهد به بارکشی بهلش تا کنند بروی بار

چند تمکین صرف همچو خران از عقب چوب وار جلو افسار

و اما گوسفند حیوانیست بی شرف عاشق آب و علف خالی از هر گونه عصبیت و مجسمه تقلید و تبعیت بی خبر از سود و زیان و مخلص صمیمی نوع انسان

آن بی هنر که از پی دشمن دود همی مشتی گیاه سبز با و چون نشان دهد

حیف است رنج بیهده بردن برای او بگذار تا بمسلخ قصاب جان دهد

و اما نوع بشر و علت هر شور و شر آن متکبر مغرور و عاصی شرور آن ملحد متملق و مفسد منافق کشنده نیکان و آزارنده نزدیکان و مخصوص با فترا و بهتان که خود را مالک ما میداند و هزار گونه آزار میرساند و هیررا بربایست نمیشناسد و از بچه و زندان وی نمیهراسد البته او مستحق تادیب و سزاوار همه قسم تعذیب است و اگر هر آینه در مسئله گاو و گوسفند گناهی صغیره مانند فرض شود خوردن نباشش بالاجماع چاره است و آن صغیره مفروضه را کفاره

درنده گر شکار کند مر بهیمه را   شاید چو او غذای تن از جانور کند
بدبخت آدمی که برادر کُشد بکین   وانگاه سوء قصد بجان پدر کند
وین طرفه‌تر که با همه اخلاق زشت خویش   با دیگران بچشم حقارت نظر کند

چون برائت ذمت و تقدس ساحت شیر مبرهن شد سایر سران
دگرون کشان که پنجه و دندانشان قابل ملاحظه بود و انتقاد اعمالشان
مورد مؤاخذه یک یک برخاستند و گناهان خود بگفتند و بتصدیق جماعت
چون روز ولادت پاک و بیگناه درآمدند .

گر قوی خود زخاک پست‌ترست   متملق بر آسمان بردش
ور ستمکاره ایست سنگین دل   بشمار پیمبران بردش
بازروزی اگر ضعیف شود   بسوی آخور خران بردش

درازگوشی که حاضر مجلس بود این سخنان را شنید ولیکن چیزی نفهمید
و با خود گفت حال که ربودن و دریدن و کشتن و خوردن گناه نیست
پس اگر من حقیقت حال خود را بیان کنم از نیکان باشم و شاید که مرا پیشوا
کنند و بمن اقتدا نمایند . پس از صف نعال دمی بجنبانید و آوازی
سخت منکر برکشید و گفت اما من ، همواره بصاحبم خدمت کرده
و هیچگاه کسی را نیازرده ام و همیشه از قوت قانع بکفاف بوده
و هرگز از قانون عفاف تخلف ننموده ام . فقط بخاطر دارم که

روزی تا شب بار برده و هیچ نخورده بودم هنگام شام برخویدی سبز
بکذشتیم ومرا در آن ساعت نفس طالب بود و اشتها غالب
ولامحاله توفیقم رها کرد وشیطانم اغوا نمود تا یک لقمه ازان خوید
بچیدم وبعد از آسیابان شنیدم که وقف مسجد سمنان بوده است
گرگی ازجا برجسته گفت آقایان ! حقیقت قضیه مکشوف شد
و علت این بلیه معلوم گردید ومن میدانم که این ملحدک بیک لقمه
اکتفا نکرده وبیشتر خورده است واگر او را بکذاشتندی همه را بخوردی
ومسجد بی چراغ و بی حصیر ماندی . وکسی که از مال وقف نیندیشد از

هیچ حرامی نپرهیزد .

درمعاصی بویژه مال حرام کس نباید که فتح باب کند
هرکه اندر کمی خیانت کرد کی زبسیارش اجتناب کند

پس روبدرا ازگوش گرد که ای ناراست کیش ! ببازی بازی گرد هیرا
نرحمت اندازی ونداني که نافرمانی حضرت احدیت موجب نزول
بلیّت است مال وقف را ازین سان بخوری وانگاه انتظار خیر
وبرکت بری حقّا که خری وباز حقّا که خری .

پس حضار بانگ برداشتند و هیاهو کردند واو را باتفاق آراء
مستحق حرام شمردند ومحکوم باعدام کردند انگاه او را بدریدند وبخوردند .

دیرگاهی است که این خانهٔ پر شر و فساد
مدرس شیطنت و محکمهٔ تزویر است
در سیاست حق و ناحق نبود غره مشو
حق همانست که اندر پی او شمشیر است

پایان

قطعه

عمر عزیز است صرف غم نتوانکرد — آری بر خویشتن ستم نتوانکرد
اندوه کار گذشته را نتوان خورد — وز غم آینده دل دژم نتوان کرد
عمر چو آخر شود دگر نتوان زیست — وز آن یک لحظه بیش و کم نتوانکرد
قامت آزاده را زروی خوش آیند — نزد فرومایه مرد خم نتوان کرد
شعر توان گفت در مدیح ولیکن — سفله بتعریف محتشم نتوانکرد
تیغ و قلم گرچه هر دو کارگشایند — آنچه کند تیغ با قلم نتوان کرد
بیتی از عنصری بیارم کز آن — نغز تر و ساده تر رقم نتوانکرد
دانش و آزادگی و دین و مروت — این همه را بندهٔ درم نتوانکرد

قطعه

خواهی چو در حضور بزرگان سخن کنی — پاکیزه گوی و نغز وگرنه خموش باش
بر روی پرده ره این پرده بسته‌اند — خواهی که ره برده بری پرده‌پوش باش
از فصل معرفت اگرت درسی آرزوست — باری زبان ببند و سراپای گوش باش

قطعه

زیردستان را میازار ای که داری دسترس — ورنه روزی بشکند دستت زبردستی دگر
برحذر باش از مکافات طبیعت زینهار — هست بر بالای هر دستی قوی دستی دگر

قطعه

پاسخ هر سؤال میباید — نیک بر وفق آن سؤال بود
راستی پیشه کن که در گیتی — راستی زینت رجال بود
بدکس را بنا شناس مگو — شایدش با وی اتصال بود
سخن سخته گو ولی نه چنانک — عیب کس را در آن مجال بود
هم بموقع سکوت کن که سکوت — گاه گاهی به از مقال بود

قطعه

بیمایه‌ای که دعوی دانش همی کند — خود میرود بسوی فضیحت بپای خویش
کوری که راه خویش نپرسد ز دیگران — روزی بسر در آید و بیند سزای خویش
بنما بوی خطای پراکنده گوی را — تا آنکه بی ادب ننشیند بجای خویش
تا کی بپوستین کسان خواهد اوفتاد — آن بیهنر که هیچ نبیند خطای خویش

حکایت

چمنی بود در حدود ختا سبز و خرم پر از گل و سوسن آهوان ختا در آن بچرا
نافها پر ز مشکهای ختن شتری میگذشت از آن نزدیک باد و ذرع و سه چار یک گردن
از هوس گفت با خودش چو بدید آهوان را چراکنان بچمن بچرم من در این چراگه نیز
تا شود مشک ناب پشکل من پس بماند و چرید هر چه بدید وان چمن را نمود همچو دمن
وانگهی بوی کرد پشکل خویش نه بوی مشک داد و نه لادن متحیر بماند و گفت افسوس
هست با من مگر فلک دشمن او چرد نافه آورد بوجود که خرندش جهانیان ثمن
من چرم چیزی آورم کش نام نبرند از ادب بگاه سخن آنچه من فکر میکنم این کار
نیست جز دشمنی چرخ کهن آهویی دیدش و از او پرسید که چرایی چنین برنج و محن
چون سبب را شناخت کرد بیان فرق خود با شتر بوجه حسن گفت آهو همی زید آزاد
بار بردن تورا بود دیدن سال یک نافه میکند آهو تو بهر روز میکنی یکمن

چون که تو بنده ای و من آزاد
پشک و مشک است حاصل تو و من

عشق شاهنشهی است نافذ حکم شده تسلیم حکم او همه کس
عشق چون در دلی قرار گرفت جا نماند برای هیچ هوس
شیر در بیشه ای چو مسکن کرد بیقین شیر راست بیشه و بس
طبع خام و دست یاغی و مرکب اینچنین از چنین گلزار ای گلچین بیا و گل مچین

سن ۴۰ [illegible] – طهران ۱۳۱۹ [illegible]

محمد علی معلم حبیب آبادی اصفهانی

ولادت بسال ۱۳۰۸ هجری قمری ماه محرم

بسم الله الرحمن الرحیم

در این وقت که بر حسب تقاضای کتبی دوست دانشمند بزرگوار و فاضل هنر
پرور جلیل المقدار آقای احمد گلچین معانی سلّمه الله تعالی مصمّم شدم که چیزی
در این مجموعهٔ شریفه بنویسم، چنین بخاطر رسید که چون بهترین کارها خدمت
بنوع بشر است اعم از خدمات مادّی و معنوی که مقصود از آن هدایت و ارشاد
است بتهذیب اخلاق و تکمیل نفس و موجبات و طرق آن. لهذا اولاً برای تذکر
و تنبه خود و ثانیاً برای رهنمائی برادران دینی سه آیه از سورهٔ مبارکهٔ انعام
که جامع تدابیری است که طریق رسیدن انسان بسر حد کمال در آن بیان شده
بالاجمال ترجمه و تفسیر در این جا می نویسم - سورهٔ مبارکهٔ انعام سورهٔ ششم از
صد و چهارده سورهٔ شریفهٔ قرآن مجید است که هر کدام بمناسبت کلمه ئی در آن بنامی
موسوم شده اند و این سوره بمناسبت اینکه در او احکام ذکری از انعام یعنی
چهارپایان (شتر، گاو، گوسفند) شده بدین نام شهرت گرفته، و از جمله سور
عظیمه و طوال این کتاب شریف سماوی است که در مجمع البیان فرماید بروایت از
ابی بن کعب و عکرمه و قتاده که آن در مکهٔ معظمه در یک شب از آسمان بزمین نازل
شده و هفتاد هزار ملک با آن بودند که زمین را پر نموده و صدای همه بتسبیح بلند
بوده و حضرت رسول صلعم در وقت نزول آن بسجده در آمد و کتاب خود را خواست و
همان شب آنرا نوشتند. انتهی و آن صد و شصت و پنج آیت است و از آن جمله
سه آیت آن اینجا نوشته میشود (۱۵۲) قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلّا تُشْرِكُوا

بِهٖ شَيْئًا وَ بِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَ لَا تَقْتُلُوْا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَ اِيَّاهُمْ
وَ لَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَنَ وَ لَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا
بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ (١٥٣) وَ لَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ
هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ وَ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَ الْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا
وُسْعَهَا وَ اِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوْا وَ لَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَ بِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ذٰلِكُمْ وَصّٰكُمْ
بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ (١٥٤) وَ اَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا
السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهٖ ذٰلِكُمْ وَصّٰكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ . ترجمهٔ تحت اللفظی
مفید خلاصهٔ آیات مبارکات این است که خداوند تبارک و تعالی می فرماید
(۱۵۲)
بپیغمبر اکرم خود: بگو بیائید که بخوانم بر شما آنچه را که حرام کرده پروردگار
شما بر شما. این که شریک نگردانید باو چیزی را. و بپدر و مادر نیکی کنید. و نکشید
فرزندانتان را از تنگدستی که ما روزی می دهیم شما را و آنها را. و نزدیک
نشوید بزشتی ها آنچه را که آشکار است از آنها و آنچه را که پنهان است
و نکشید نفس انسانی را که حرام کرده است خدا مگر بحق. این است
که وصیت کرده شما را بآن شاید شما بخرد بیائید (۱۵۳) و نزدیک نشوید
مال یتیم را مگر بانچنانی که آن نیکوتر است تا برسد توانائیش را. و تمام
کنید پیمودن و سنجیدن را بمیانه روی. تکلیف نمیکنیم نفسی را مگر بتوان
آن. و هنگامی که گفتید درست کاری کنید. و اگرچه دارای خویشی باشد

و بپیمان

و پیمان خدا وفا کنید. این است که وصیت کرده شما را بآن شاید شما یاد
آور شوید (۱۵۲) واین که این راه من است راست پس پیروی کنید
آن را و پیروی نکنید راه ها را که جدا کند شما را از راه او. این است
که وصیت کرده شما را بآن شاید شما بپرهیزید. در این آیات شریفه
چنانکه دیده شد اشاره به ده خصلت شده که در ترجمه شماره بر آن نهاده
ایم. چهار خصلت از امّهات خصال حسنه که حقّ تعالی امر بارتکاب آن فرموده
و شش خصلت از خصال رذیله که نهی از ارتکاب آن کرده. امّا آن شش
خصلت که نهی از آن فرموده. اوّل شرک بخدا که باید در عبادت هیچ چیز
را با ذات مقدّس شریک نگرداند و از ریاء که آن را شرک خفی می نامند پرهیز
کند و هر عملی را محض رضای حقّ بجا آورد و در هر کار فقط اعتماد و اتّکال و چشمش
بخدا باشد و هیچ موجودی را در امور خود مؤثّر نداند مگر باذن خداوند جانب خدا
دوّم کشتن فرزندان از فقر و درویشی. چون اعراب جاهلیّت از ترس اینکه فرزندان
چون بزرگ شوند نتوانند معیشت آنها را فراهم کنند آنها را می کشتند. و مضمون
این بیت شیخ بزرگوار (سعدی) را بخاطر نمی آورند که فرموده

مخور هول ابلیس تا جان دهد — که هر کس که دندان دهد نان دهد

سوّم نزدیک شدن فواحش آشکار و نهان آنها. فواحش جمع فاحشه و
هر کار زشتی است که قباحت آن بسیار بزرگ باشد. پس اخصّ از قبیح و اعظم قسمت
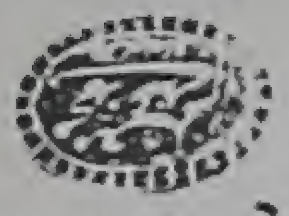
از آن، چه بعلانیه و در نزد مردم و چه بپنهانی. و چه اعمال قبیحه صادره از
جوارح، و چه افعال ناشایسته گذرنده در قلوب. چهارم کشتن نفسی را که
خدا کشتن آنرا حرام کرده باشد. مانند مؤمن و کافر معاهد غیر حربی. مگر کشتن به
حق که آن بیکی از سه وجه است (۱) قصاص نفس دیگری (۲) سنگسار کردن
زانی و زانیه با احصان (۳) کفر بعد از ایمان. پنجم نزدیکی باموال یتیمان و تصرف
در تملکات آنان مگر بوجهی نیکو. از اینکه آنها را از تلف و ضرر حفظ کند و اعمالی
در آنها بجا آورد که موجب زیادتی عین و منفعت آنها بشود. و این نهی ممتد
است تا وقتی که یتیم بحد رشد برسد و بتواند سود و زیان خود را تشخیص دهد
که شرعاً و قانوناً در اغلب اشخاص بسن پانزده و هیجده سالگی بعمل می آید
ششم پیروی کردن راه های باطل که مستلزم جدا شدن از راه حق است یعنی
راه حق یکی است بخط مستقیم و راه های باطل بسیار است که از طرف چپ و راست از افراط
و تفریطهای منشعب می شود. و اما آن چهار خصلت نیک که امر بآنها فرموده
اوّل نیکی بپدر و مادر. که در چند جا از قرآن مجید آنرا قرین عبادت خود گردانیده
دوم بجا آوردن کیل و میزان را بطور درستی و تمامی. که در دادن بدیگران کم ندهد
و در برداشتن زیاد نستاند. سیم درستی در گفتار و اگرچه برای خویش و اقارب باشد
یعنی برای نفع خویش یا دفع ضرر ایشان دروغ نگوید. چهارم وفا کردن بپیمانی که
با خدا می بندد. و شامل پیمان با غیر خدا نیز در غیر معصیت تواند شد. رباعی.

منگر تو بدان که کم فزون آید مرد — در عهده عهد بین که چون آید مرد
از عهده عهد اگر برون آید مرد — از هرچه گمان بری فزون آید مرد

علی منظوری حقیقی تفرشی

ولادت در تفرش سال ۱۲۶۴ خورشیدی

وفات در طهران خردادماه ۱۳۲۹ ش

هو الله

چهل سال قبل در فرش بنوشتن کتاب زبدة الاسرار مرحوم حضرت صفیعلیشاه مشغول

بودم عدم مساعدت قلم وادارم نمود که شرحی بحضور مرحوم حضرت آصف الایاله

که روحش شاد نوشتم و صفحهٔ کتاب را با همان قلم بحضورش فرستادم در جواب

اینطور نوشته بودند

قرة العین مکرم مهربانم صفحهٔ کتاب و خطاب مودت نصاب را ملاحظه نموده

چشمم روشن و قلبم گلشن گشت خامه اندر نامهٔ جانانا بارقد انداخته ماشاء الله

ازین دست و بنان که در این جنبهٔ زمان کسی دارا نیست امیدوارم که قائم

مقام قائممقام بشوید و از معتمد و شفیعا درگذرید شکوه از عدم مساعدت قلم نموده

و راه چاره از من بیچاره خواسته بودید پر معلوم است که نقصانی در آب و گل

وسینه و دل شما را ه نیافته همان است که بوده اید و خواهید بود مگر عمر بسیر شفقت

باندازهٔ من شود و قوای حالیه از کار نماند والله بالله بهوای دست مینویسیم بهیچوجه

چشم یاری میکند بلکه تاری میکند از اسلوب چیز نویسی فقط صدق اظهار را گواهی

میدهد بالجمله تقصیر قلمست شما هم بجرم این گناه سرش را تیغ بیدریغ بزنید و بتنبیهی کامل

از و بفرمائید تا اینکه دیگر سر از فرمان نپیچد و مطابق میل شما اقدام کند انهما شوخی

قلم است بفضل الله تعالی انقدر خوب نوشته اید که فوقی بر آن متصور نیست و در نظرام

آنقدر جلوه نمود بقول شیخ علیه الرحمه چنانم مست کرد که دامنم از دست برفت

بعلاوه معروفست که مصدق اعلی و اجلی از معرف باشد که من نیستم توای زاد بافر

فرخ نژاد جهاندار پاکت نگهدار باد باش تا صبح دولتت بدمد (علی سلطنتی)

سیّد علی مؤیّد ثابتی خراسانی

ولادت در اسفند ماه ۱۲۸۱ خورشیدی در شهر مشهد

شعر خوب نتیجهٔ الهام غیبی است که برای دریافتن آن صفای روح و آمادگی
ذهن و ذوق و قریحهٔ طبیعی و معلومات ادبی لازم است و گذشته از همهٔ اینها
باید دستگاه گیرندهٔ فکر کاملا قوی باشد تا آنچه شاعر از عالم غیب الهام میشود بتواند
با قوهٔ بیان مجسم نموده و بآن روح و جان بدهد.

از تمام هنرهای زیبائی که در دنیا وجود دارد هنر شاعری مشکل تر است زیرا
سایر هنرها را ممکن است با ممارست و مداومت بدست آورد اما شعر خوب مولود
قریحهٔ طبیعی و طبع خداداد است که باید حتماً با معلومات ادبی و مطالعات زیاد توأم باشد
و تنها با تحصیل و ممارست نمیتوان دارای موقعیت شاعری و استادی سخن شد. اگر ما
حالاتی را درک کنیم و از تفسیر آن عاجز داریم شاعر با زیباترین عبارات برای ما بیان میکند
و گاهی بیش از این است که قلباً شاعر از اسرار قلب ما آگاه بوده و مکنونات درونی ما را از زبان ما
شرح داده است. در این دنیا آیا الهی عاشقی هست که در سوز و گداز عشق
شعر ترنم کرده و در مقابل حشمت جمال معشوق شعر را وسیلهٔ بیان حال خود قرار نداده
و آیا الهی بزم و مجمعی هست که از شعر کسب جمال و زینت نکند
این گفتارها با سوز و گداز و حزن دل از اندیشه های منثور شاعر جوان دیده میشود

در روی صفحات زر و ورق کتابها و دیوانها ترسیم شده است برای مردم خوشبخت

وسیله تفریح و سرگرمی و سعی اشخاص ناکام بر حسب تسلی و آرامش خاطر است

شعرا با اشک چشم و خون دل جانهای خسته را مرهم مینهند و شفا میبخشند. آنها در حالیکه

مانند چراغ نورکشی هستند که خود میسوزند تا کلبه را با نور خود روشن سازند. شعر و جمال و موسیقی لازم و ملزوم

یکدیگرند و اگر این سه نبود دنیای ما زیبائی و صفائی نداشت. شعر روح عرفان و غیرت نقش و نگار را

در ما ایجاد نموده و ما را از این عالم مادی بسوی عالمی میبرد که جز عشق و محبت و صفا در آن وجود ندارد.

برای دلهای خسته و جانهای آزرده کدام داروئی فرح بخش تر و مؤثر تر از شعر حافظ است

در این دنیای پر از ناکامی و اندوه حافظ بهشتی جاودانی بوجود آورده است. این بهشت جاودانی

ما را با ابدیت متصل نموده و از آلودگیهای این عالم مادی رهائی میبخشد. هر وقت دیوان حافظ را

برای مطالعه باز کنیم بر روی ما دری از بهشت گشوده میشود. این قوه خلاقه و قدرت

الهام را حافظ در سایه عظمت شعر بدست آورده است اگر او شاعر نبود هرگز نمیتوانست چنین

بهشت زیبائی در این دنیای پر از زشتی و بدی بوجود آورد.

ادبیات ما ودیعه گرانبهائی است که از گذشتگان بما رسیده است ما باید سعی در حفظ و نگهداری

این ودایع نفیسه مبادرت کنیم زیرا آنها افتخاری در برابر تمام دنیا و رشته اتحاد جمع ملی و قومی

هنر شایسته است از ما ملک کند ادبیات است. شعر و ادب ثمرهٔ ذوق و تجسمی و لطف طبع
وصفای روح ایرانی است و ادبیات ایران هم چنین تاریخ طولانی پرافتخاری را دارد
شعرای باستانی ما در برخی از رشته‌ها چنان داد سخن را داده‌اند که می‌توان گفت
ادبیات منظوم ایران یگانه تاج افتخاری است که دست قدرت بر سر نژاد ایرانی گذاشته است
شعر خوب یگانه الهام غیبی است که مهبط آن قلب شعراست و لذا مبالغه نیست اگر ما شعرای
بزرگ خود را از حیث مقام در ردیف پیغمبران بدانیم.
من بسیار خوشوقت هستم از اینکه دوست ادیب من آقای گلچین با حسن ذوقی که
و ذوق لطیفی که دارند ابتکاری نموده و چنین تذکرهٔ نفیسی از آثار شعرا و دانشمندان معاصر
تنظیم نموده‌اند و این خدمت بسیار ذیقیمتی به عالم فضل و ادب است و از آثار ادبی این عصر
در حد امکان نمونه‌ای برای آیندگان باقی گذاشته. آقای گلچین این بنده را نیز مورد لطف خود
قرار داده و از من خواسته که بعضی از آثار ناچیز خود را در این دفتر به یادگار بنویسم
من با این بضاعت مزجاة خود شرم دارم که نام خود را در ردیف شعرا و دانشمندان
مملکت نموده و در این مجموعهٔ اشعار عرض اندام کنم. اما از آنجا که خواهش دوستان لطیف همکاران
امتثال امر ایشان را به نوشتن چند شعر در این صحیفه مبادرت می‌کنم و از خوانندگان گرامی
انتظار عفو دارم.

تیرماه ۱۳۲۸
طهران

مؤید ثابتی

شکسته خاطر و آزرده‌جان و خسته‌تنم — کسی مباد چنین زار و مبتلا که منم

نهاده‌اند ز روز نخست بر دل من — غمی که تا دم مردن نمی‌رود ز تنم

بلای جان من این عشق مصلحت این است — بیار باده که غافل کنی ز خویشتنم

بر تشنه‌ئی ز من ای ابر فیض‌بار کرم — مکن دریغ که آخر گیاه این چمنم

منم عزیز جدائیت پیر کنعان کو — که بوی یوسف خود بشنود ز پیرهنم

چو شمع آتش سوزان درون جان دارم — ببین بروشنی فکر و گرمی سخنم

صفای خلوت جان من است شعر و شراب — چو هست این دو چه حاجت بباغ یاسمنم

شبی نسیم وشی در برت کشم چون گل

ببوسمت لب و آنگه بگویمت که منم

برف

برف آمد و سر کرد سپهر برزن و بر کو / امسال گرانی است بسی آمدن او

گیتی ز سپیدی شده چون سینهٔ شهباز / گردون ز سیاهی شده چون پرّ پرستو

مردم همه گریزنده از برزن و بازار / پنهان شده در خانه چو زنبور به کندو

از سبزه گراییده بگلهای گل سرخ / وز باغ فرا رفته یکی گل شب بو

آن شاخ پر از برف تو گویی زره باز / کرده است عیان سیمبری ساعد و بازو

پوشیده به تن سرو یکی پیرهن از سیم / چون پیرهن دخترکان تا سر زانو

تا دامنش از برف و گل آلوده نگردد / بالا زده دامان و فروچیده ز هر سو

از برف گرانبار شده خانهٔ زنگی / کاورده است کنون بستر و بالش ز پر قو

پس گوهر ارزنده و پس لؤلؤ شهوار / کز برف دود بر زبر تارک تیهو

منقار پر از برف کند زاغ تو گویی / کز شیر بیالوده و لب بچهٔ هندو

از باد بهم بسته شده کاره تن مه / وز برف گرانبار شده شاخهٔ نارو

زیبا بود این باغ چه پرسته ز نقصان / کان دولت دیروزی امروز تو را کو

آیا ز چه بر باد شده آن نوگل شاداب / وافر ز چه خاموش شده آن مرغ سخنگو

ور باغ از امروز دگر تا مه اسفند / گه سبزهٔ نو رسته نه بینی به لب جو

خوش زی که به پیرایه ز سال آید به ناز / گیتی شود آراسته و خرم و نیکو

در کشتها نعره زند بلبل بیدل		در دشتها خنده کند لالهٔ خودرو

آن رعدهای کوس زن از سمت بتورست		وان ابرهای تیغ کش سمت به برو

آن برق جهان همچو نی نیزهٔ زرین		نشتر افکنی هر دم از هر سوی به اسو

گیتی شود از سبزه و گل چون پر طاووس		بلبل به نشاط آید و قمری به تکاپو

از سبزهٔ نوخیز برآید گل و سنبل		بر سبزهٔ نوخیز برآییم من و تو

گل باز کند روی و بگوید تو گوید

«هنگام گل است ای مه رخ تو گل لاله خودرو»

ز زندگانی خود چون زیست میگذرم		بغیر محنت و غم حاصلی نداشته ام

بدل گذشته بودم بس آرزوی دیگر		زمانه از دل من آنچه را نگاشته ام

کنون مرا که بجان هیچ آرزوئی نیست		که هر چه بود بدل جمله واگذاشته ام

بروزگار از این خوشه‌ام ز حاصل عمر

که دست برده ام و نزد دوست داشته ام

دل خود را به عشق نازنینی نو ببستم — ز خوبان برگزیدم دلبری و دل بر او بستم

من از بند هستی رستم کز دولت عشقش — گسستم دل ز ملک و جاه و بر آن نازنین بستم

حصاری ساختم از همت والا بگرد دل — به روی دیو گمراهی در از راه از چارسو بستم

نیاید در دل من راه بیمی و خودخواهی — که بر بیگانگان این خانه را من در فرو بستم

من آن مرغم که در کنج قفس از غصه بنشستم — کشیدم سر بزیر پر زبان از گفتگو بستم

خدا را یاد کن ای گل تو ایام گرفتاران را — که چشم از آن گلستان با هزاران آرزو بستم

ندارد ره کسی جز دوست در خلوتسرای دل

که در بر روی او بگشودم و بر غیر او بستم

ترک چشمش از نگاهی غارت دل کرد و رفت   آمد و کار مرا یکباره مشکل کرد و رفت

چون ز خود بیخود شدم کالای دین و دل ببرد   تا مرا از خویشتن غافل دید غافل کرد و رفت

آن سروش نیکبختی دید دلم دیری ساخت   آمد و یکچند در این خانه منزل کرد و رفت

داشتم از عشق او در دل دو صد نقش امید   لیک هر نقشی که در دل بود زایل کرد و رفت

او ز من جز بردن دل هیچ مقصودی نداشت   آمد و از من مراد خویش حاصل کرد و رفت

خواست تا سازد خلاص از غم مرا از من گسست   چاره کار من آسان بود مشکل کرد و رفت

آن شکار افکن نمی‌دانست گویا رسم صید

چون در افتادم به دام او مرا ول کرد و رفت

وداع جوانی

از شاخ عمر مرغ جوانی پرید و رفت
بگرفت انس با من و دوری گزید و رفت

آن همدم قدیم که نامش شباب بود
برخاست از کنارم و دامن کشید و رفت

روزم سیاه گشت که آن آفتاب عمر
شد همچو ابر از نظرم ناپدید و رفت

آن طایر خجسته پریشان و بی‌قرار
بر بام من نشست و دمی آرمید و رفت

یارب مگر چه دید خطا کان سوار عمر
از پیش من چو آهوی وحشی رمید و رفت

گفتم مگر به نالهٔ من رحمت آورد
نشنید ناله‌های مرا ناشنیده رفت

از باغ عمر آن گل نورستهٔ مرا
گلچین روزگار به صد جور چید و رفت

آن نرگسی که خوشتر بستان سرای عشق
ناگه خموش گشت و زبان درکشید و رفت

جز درد و رنج نیست در این رهگذار عمر
خرم کسی که زود به منزل رسید و رفت

یادش بخیر باد نبودی که در جهان
خیری ز روزگار جوانی ندید و رفت

نخواهد یافت درمان دردِ من تا جان به تن دارم
مبادا هیچکس را یا رب این دردی که من دارم

در این ناکامی و حسرت ندارم شکوه‌ای از کس
که هر چه دارم از بخت سیاه خویشتن دارم

دلم خون شد درین کنج قفس از رنج تنهائی
چه پنهان آرزوی روی گلهای چمن دارم

برای اینکه راز خویش از دشمن بپوشانم
همه شب با غمت در خلوت دل انجمن دارم

نشان من اگر جوئی ز کوی میفروشان جو
که هر جا باده و جامی است من آنجا وطن دارم

مرا گوئی که دل از عشق مه‌رویان بگردانم !
محال است این خیال خام تا این دل که من دارم

عجب نبود گرت شعرم بگرید دل بسوزاند
که سوزان آتشی از دیده پنهان در سخن دارم

ببین قهر یارم آخر از من چه‌ها کرد
خلاف دوستی و عهد و آشنائی کرد

ز اینش که در اول چه عهدها بود
چه گویمش که در آخر چه بیوفائی کرد

فغان ز اهل جهان هر که را نویدی داد
نصیب عاشق بیچاره بینوائی کرد

براه عشق چو من بنده‌ای وفاداری
نیافرید دگر تا خدا خدائی کرد

ای آهِ سحرگاه تو از خود اثری بخش
ای نالهٔ شبگیر خدا را شرری بخش

بی برگ و نوا مانده ام و خسته و نالان
آخر تو هم ای شاخهٔ امید بری بخش

زانکه نصیب دگران کاری و داری
ای دست قضا بر من مسکین قدری بخش

در کنج قفس آتش غم بال و پرم سوخت
بگشا در این بند و مرا بال و پری بخش

افسرد درین خلوت غم شمع وجودم
ای عشق فروزنده بجانم شرری بخش

ای ساقی از آن جام که دادی دگران
لطفی کن و ما را هم ازان مختصری بخش

گمراهی ما خیره از بی بصری بود
ای کعبهٔ مقصود تو ما را بصری بخش

ز دست دل خویش بستان آمدم ای عشق
این دل ز تو بستان و دگری بخش

بدیع سنندجی

عبدالحمید بدیع الزّمانی

ولادت بسال ۱۲۸۳ خورشیدی در سنندج

باسمه سبحانه

الحمد لله و سلامٌ علی عباده الذین اصطفی.

در نیمهٔ دوم اسفند ماه سال هزار و سیصد و سی و چهار که برای گذراندن مرخصی خود بطهران آمده بودم سعادت زیارت جمعی از فضلاء و اهل ادب نصیبم گردید

منجمله ادیب غزلسرا آقای **احمد مشتهر بمعانی**

و متخلص بگلچین حفظه الله و تبغه مناه را در

محفل ادبی انجمن نظامی ملاقات نمودم. از مجموعهٔ که بنام گلزار معانی

ترتیب داده اند سخنی بمیان آورده خواستند در آن کتاب از این بمقدار

نیز اثری باشد چون نظر کردم دیدم اغلب از اساتید خط و ارباب

فضل و ادب صفحات آنرا بخطوط زیبا و ابیات بلند و شیوا تزیین

نموده و آن گلزار با آب و رنگ را رشک نگارخانه چین و غیرت دفتر

ارژنگ و مانی ساخته اند. عَلِمَ الله شرم داشتم از آنکه برگهای لطیف آنرا

بخامهٔ ناتراش خود بخراشم لکن روا ندیدم ملتمس آن عزیز را رد کردن

و عذر و بهانه آوردن. لاجرم چند سطری برای اطاعت امر از رطب

و یابس اشعار و غث و سمین گفتار خود ایراد و بنام خس و خاشاک

در آن گلزار انداختم و امید چنانست خار گفتار من در سایهٔ صدها

گل بیاساید و صاحب گلزار را از آن بحکم ضرورت نفرتی دست ندهد.

غزل ملمّع حاجب د ا ر

مَهَم کو بنای معادا نهاده — زدستش دلم یکسر از پا فتاده

عزیزٌ تَمَلَّکَ مِصْرَ فُؤادی — که صد یوسفش چون زلیخا ستاده

شَقیقُ غزالٍ بِرَشْقِ نِبالٍ — رَمَی القلبَ مِنّی فَاَصْمی فُؤادَهْ

حَبیبی لَقَدْ ظَلَّمَ الهَجرُ طَرْفی — فَاَرْدی کَراهُ وَاَحْیی سُهادَهْ

نخواند شب هفت پروین وزان پس — دو چشمم نه و بعد از آنها سُهادَه

وَاَصْلَی الهَوی مُهْجَتی ثُمَّ جِسْمی — وَاَلْقی لِکَیْدٍ عَلَیْها رَمادَهْ

الا ای سپهدار خوبان کمیتی — با بروی چون خنجر آ بداده

الا ایکه مانند تو آفتابے — در آفاق خود مام دنیا نزاده

نگاهے بدین خیل سرگشته فرما — که عشق توشان عقل ربا دداده

وفی فیکَ خَمرٌ و عَینُ حَیاةٍ — وفی تَینِ للخَلقِ اَوْفی سَعادَه

وَلَمّا اَتالَکَ مَولاکَ هٰذی — فَبِاللُّطفِ جُدْ واشْفِ مِنها عِبادَه

بشکرانهٔ این جمال دلارا — تَرَحَّمْ عُبَیدَکَ مَولا لَکَ زادَه

وَمالی سِوی قُبلَةٍ مِنکَ حَظٌّ — بجانت نخواهم نگارا زیاده

خدایا ندانم چه سریست پنهان — در اندام این خوبرویا نِ ساده

چه سریست کز جان و دل خلق یکسر — بدرگاهشان جان و سرها نهاده

بده ساقی از لطف بر رغم چرخ خم — بیاد دو لعلش یکی جا مِ باده

قدح پر کن از راح و درده پیاپے | فلیس لنا غیر هذا عِبادہ

ندانم چه خواهد زما بخت تیره | چه دارد ہمی چرخ با ما اراده

امنهے را اگر لطف صهبا رهاند | وگرنه بدام بلایا فتاده

قصیدۂ عربیه در مدح استاد مدرّس روحانی

نفسي تتوق الى ديار سنندج | حيث المطاف بها ولمّا يحجج

حيث الظباء العين في عرصاتها | تسبي العقول بكلّ طرف ادعج

حيث المها تبدو حواسر بالضحى | تصمي النهى بتبرّج و تغنّج

مرّت على سنون ست لوازل | ارجو اليها العود بعد المخرج

لا زلت ابغي عودة لمدينة | ولسوء حظّي لو انل ما ارتجي

فدعوت ربّي ضارعا مستصرخا | فأغاث ربّي وهو اكرم من رجي

يا قلبي العاني المعاني كربة | من عظم همّ هائل لو تفرج

ابشر فقد حان التداني وانجلي | ليلي بصبح واضح متبلّج

ازف الترحّل نحوها فتقشّعي | يا ليلتي عن وجه فجر ابلج

اركب على اسم الله في سيّارة | اجري واسرى من خصاف واعوج

علق كمثل سكاب الّا انّه | باعته ايدي الصانعين بهرج

طرف كريم ليس يدري ما الونى | متدحرج مترجرج متمزنج

لم يمن يوما بالنوى بل بالهوى | وبقلبها النيران ذات تأجّج

لا تُدْرِكُ النُّجُبُ العِتاقُ غُبارَها ... وَلَوَ انَّها فوقَ الحَرونِ وَ دَعْلَجِ

فَاحْمِلْ بِها اَهْلِيكَ حَتّى تَنْتَهي ... لِسَنَنْدَجٍ فَعَلى رُباها عَرِّجِ

فَاِذا وَصَلْتَ اِلى سَنَنْدَجَ فَالْتَثِمْ ... تُرْبَ الهُدى وَبِشُكْرِ رَبِّكَ فَالْهَجِ

اَرْضٌ بِها العُلَماءُ يَهْدُونَ الوَرى ... لِسُلُوكِ دِينِ الحَقِّ اَقْوَمِ مَنْهَجِ

لاسِيَّما سَنَدي وَاُسْتاذِي الَّذي ... فَضْلُ الاَفاضِلِ عِنْدَهُ كَنَمُوذَجِ

شَيْخي حَبيبِ اللهِ مَنْ بِتَلَمُّذي ... لِجَنابِهِ مُتَشَرِّفٌ اَنّي نَجي

اَعْزِزْ بِمُنْقَطِعِ القَرينِ عَديمِهِ ... نُمْلي رَفيعَ المَتْنِ غَيْرَ مُدَبَّجِ

يا حَبَّذا زَمَنٌ نَعُبُّ لَدَيْكُمُ ... جُرَعاً مِنَ الآدابِ كَالْفالُوذَجِ

يا طِيبَ يَوْمٍ في ذَراكَ مُقَصَّرٍ ... خَضِلٍ كَيَوْمِ جِنانِ عَدْنٍ سَجْسَجِ

عِنْدي مُجاجاتُ اليَراعَةِ مِنْكُمُ ... اَغْلى وَاَثْمَنُ مِنْ سَبيكَةِ زِبْرِجِ

يا اَيُّهَا المِفْضالُ دُونَكَ حُلَّةً ... اَحَدٌ عَلى مِنْوالِها لَمْ يَنْسِجِ

زُفَّتْ اِلَيْكَ كَغادَةٍ لَمّا تَجِدْ ... كُفْواً سِواكَ لَها فَلَوْ تَتَزَوَّجِ

جُعِلَتْ مَعانيها قَلائِدَ جيدِها ... وَفَرائِدُ الاَلْفاظِ مِثْلَ الدُّمْلُجِ

فَاقْبَلْ هُدِيتَ هَدِيَّةً بَعَثَتْ بِها ... اَيْدِي البَديعِ النّازِحِ الدّارِ الشَّجي

مَنْ لَمْ يَزَلْ يَهْواكُمُ وَلِاَجْلِكُمْ ... يَفْدي بِمُهْجَتِهِ دِيارَ سَنَنْدَجِ

تاریخ روز چهارشنبهٔ هفتم فروردین ۱۳۱۹ با کمال تعجیل در طهران نوشته و بدست فاضل گرامیم آقای تحسین دات افاده تقدیم گردید. بدیع الزمان مهدی سنندجی

محمد علی نجاتی طہرانی

ولادت بسال ۱۳۲۴ قمری در طہران

کشد بر جهان نقش پرگار لیک — بمانندهٔ نقش پرگار نیست

کند تیره روز ترا همچو ابر — ولی ابر آب گهربار نیست

پریشان کند هر کرا گشت یار — اگرچند چون زلف دلدار نیست

رفیق شفیقست گر دوستان — همه زندگی زیست بگذار نیست

بود خواهش نفسانیت عزیز — گرش عزتی نفس سرکار نیست

ز افزونیش بر بمقدار جاه — گرش درخور جاه و مقدار نیست

به در شرع افزونیان را درست — بکان هر که او را خریدار نیست

سیر عرش

چون دو تا پای اسیر هنگ شد — چو کسی دیوانهٔ الدنگ شد

فکر او چون بر هوا راهی گشت — ازرقش همچو چشمش تنگ شد

ساعتی هفتاد منزل طی نمود — تا نبیند اری گیتیش لنگ شد

پیش چشمش کرهٔ ای تنبوشه گشت — نه باتش در نظر خرچنگ شد

بر فلک بگذشت و سیر عرش کرد — بر فراز چرخ نیلی رنگ شد

از سها سوی ثریا جست لیک — وز دو پیکر سوی هفت‌اورنگ شد

رو نهفت از کدام روی زمین — دور از آن هفتصد فرسنگ شد

با ملایک همره و همراز گشت — با فرشته همسر و همسنگ شد

در گذشت از چرخ و برکرسی نشست — صاحب عنوان و ونگ و فنگ شد

ببینند همه، گرز بکف عازم پیکار

گوئید شما ساحره پیدا است خبر چیست — این نهضت و این جنبش و این شورش و شر چیست

این گرز گران برکف و بندی به کمر چیست — گر نه که شما شیفته‌اید این گرز و کمر چیست

درشیخ نه — دار دیه حیله بر سر دستار

دانی که شما شیفته این جیب قلمتان — پیدا است ز عمامه مانند کلمتان

وز سر حیله نیت و کلنداست شکمتان — دامنگیر و صد خوار و زاری بکشمتان

تا باز نگوید چنین حق سر و هم کار

دیروز بدینتان درخاک نهفته — وامروز همی بینمتان سبز و شکفته

وهر پی آزار از کف گرز گرفته — این لیدر فرقه و آن گفته که گفته

کز جور شما خلق نباشند در آزار

درخاک نهان بوده اکنون چه زمین است — دست که از این گرز بر ذوقتان ثابت

گوئی که قیامت شده و صور دمیده است — گر صور دمیده است چرا کس نشنیده است

در حقه ز سینه آتش جنت به پیدار

آنگونه که گفته سر از خاک بدارید — از دل دگر رو سوی دار دگر آرید

با گرز گران حمله بیابان بتر آرید — خوابیده‌ها را زانتن بهم بر آرید

زنهار به تیغ شما ساخت سروکار

زنهار غضب آلوده نگاهی بکنیدتان — دست و کمر و پنجه و گردن شکنیدتان

مرتضی نجم آبادی طهرانی

ولادت ۱۲۵۳ وفات ۱۳۲۶ خورشیدی مدفن در مقبرهٔ حاج شیخ هادی نجم آبا

سالیان دراز است بواسطهٔ کثرت اشتغال بامور دولتی بکلی از مشق خط و تحریر کتابت با قلم نی کنار مانده گاهی هم
که دست را با قلم برای نوشتن مطالب اداری یا امور ضروری آشنا مینمود جز قلم آهن و جوهر که آفت بزرگ
پایهٔ گوهرند در روی میز تحریر اسباب کار دیگری بدستم نمیرسید و استادان فن فرموده اند خط هنری است فرار که
دمی از مشق غافل نشینند خطش چون رنگ حنا زایل میگردد پس حال من که سی سال متجاوز است تارک شده ام
چه خواهد بود (بنده تصور میکنم این امر تخصیص بخط هم نداشته باشد بلکه اغلب هنرهای یدی از عدم اعمال و ممارست
از دست میرود منتهی شدت و ضعف دارد و فرط ظاهر آن همان خط است)

استاد بزرگوارم مرحوم مغفور میرزا محمد رضای کلهر تغمده الله بغفرانه که سرآمد نویسندگان دوره بود و جدی
از اساتید قدیم جدید پایهٔ خط نستعلیق خصوص کتابت را بدان مقام رسانیده نیز میفرمود (هر نویسنده که صفحه
کتابت را از دست خود بزمین گذارد بعد که بخواهد باز به همان صفحه را بنویسد مثل نوشته سابقش نخواهد شد مگر اینکه
بار دیگر مشق کند تا دستش نرم و حاضر برای نوشتن گردد)

چنانکه ذکر شد سالهاست گردش روزگار رهی را از هنر سابق باز داشته و در این مدت جز حظ بصر و التذاذ
معنوی از ملاحظه خطوط اساتید که تعبیر بمشق نظر میشود بکار دیگری نپرداخته و فعلاً بواسطهٔ کثرت عشق تبدیل شدن

خطوط زیبا از نستعلیق و شکسته و نسخ و ثلث و تعلیق میتوانم تمیز خوب را از بد و فرق خط استادان را از شاگرد

داده و در شناسائی خطوط اساتید فن اظهار نظر و با این عقیده کنم شیوه و روش میر و درویش و خواجه اختیار و تبریزی و

نیریزی را از غیر آنان تشخیص بدهم و مقام سایر اساتید را نیز در هر یک از این خطوط تعیین نمایم

عجب اینست در اینحال که از اثر باد سموم گل این بوستان پژمرده و خرمی و طراوت آن بکلی از بین رفته آقای پ گلچین

که دارای اسمی با مسمی میباشند بتوهم اینکه شاید در این چمن برگ سبزی یافت شود که قابل چیدن باشد از بنده

خواستار نوشتن صفحه گردیده تا در جزو مجموعه که از یادگار حکما و شعرا عالی مقام و خطوط زیبای هنرمندان

زمان گرد آورده فراهم نموده بگذارند و این بی بضاعت را هم در عداد صاحبان صنعت هنر بشمار آیند غافل از اینکه

مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز (ونه در مجلس رندان خبری نیست که نیست)

با وجود این تمنا المسئوله این چند سطر را برشته تحریر آورد تا تمرد خواهش دوست عزیز فاضل باهنری را

نکرده باشم یکی از ظرفای نویسندگان پس از شکایت از کاغذ و قلم و مرکب در پایان قطعه مرقوم داشته

(بد نویسی را بسی عذرهاست منجمله عدم خط) تصور میکنم این جمله با لغزشی که دارد در ایام و مقام شاید حال این بیمقدار باشد

بتاریخ اول مهرماه سال هزار و سیصد و نوزده شمسی هجری نگاشته شد   مرتضی اشرف نجف آبادی

آقا مرتضی نجم آبادی که از اساتید نامی خط بشمار میرفت در سال یکهزار و دویست و پنجاه و دو شمسی

برابر با یکهزار و دویست و نود و یک قمری هجری ولادت یافت و در روز پنجشنبه ششم اسفند ماه

سال یکهزار و سیصد و بیست و شش شمسی دار فانی را بدرود گفت و در تهران در مقبره حاج شیخ هادی

نجم آبادی بخاک سپرده شد ، گلچین معانی

ابوالمعالی سید شہاب الدین نجفی مرعشی

ولادت صبح پنجشنبہ بیستم صفر ۱۳۱۵ ہجری قمری در نجف اشرف

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ علی ما انعم واجاز والصلوۃ والسلام علی محمد و
آلہ مجاز الحقیقۃ وحقیقۃ المجاز وبعد فقد استجاز
عنی فی روایۃ الاخبار المرویۃ عن الائمۃ الاطہار
سلالۃ العترۃ الطاہرۃ ونقاوۃ الانجم الزاہرہ الجامع
بین مکارم الاخلاق وطیب الاعراق شمس سماء
الفضل وضحاھا وزین الاسرۃ من آل طہ
علم المجد الشامخ ومنار الشرف الباذخ قاعدۃ
السودد المؤثل وواسطۃ العقد المفصل جناب
السید علیرضا نجل العالم التقی والفاضل الورع
النقی السید محمد الحسینی المدرسی الیزدی دامت
برکاتہما وعمت حسناتہما فاستخرت اللہ فی ذلک
واجزت لہ دام علاہ وزید فی ورعہ وتقاہ ان
یروی عنی ما ارویہ من الآثار المرویۃ والاحادیث
المأثورۃ المذکورۃ فی جوامع اصحابنا المتقدمین
کالکافی والفقیہ والتہذیب والاستبصار و
زبر اخواننا المتاخرین کالوسائل والوافی والجامع
والشفاء

و الشفاء والعباب وبحار العوالم وبحار الانوار باسانيدى
المتكثرة وطرقى المتوافرة وهى تبلغ مائى طريق
سوى مالى من سائر فرق الاسلام وقد ذكرتهم فى
كتابى المسلسلات الى مشايخ الاجازات منهم العلامة
البحاثة شيخ آل الرسول ومفخر ذرارى البتول مسند
العراق رحلة الافاق نابغة التاريخ والرواية باقعة
الرجال والدراية الامام القدوة السناد المحقق الاجتهاد
بالاجداد حجة الاسلام والاية الباهرة بين الانام
استاذى فى الحديث ومقدمة سيدنا ومولينا
ابو محمد السيد حسن صدر الدين الموسوى نزيل
مشهد الامامين الكاظمين ع المتوفى سنة ۱۳۵۴ صاحب
الاثار العلمية الخالدة القيمة ككتاب الشيعة وفنون
الاسلام وغيره وهو قدس سره يروى عن جماعة
منهم زاهد عصره اويس اليمان وربيع الزمان العلامة
الحاج ملا على ابن العبد الصالح الميرزا خليل الرازى
النجفى عن جماعة منهم العلامة الشيخ عبد على الرشتى
شارح الشرايع عن جماعة منهم يتيمة الدهر الاية الحجة

سیدنا بحر العلوم المهدی الطباطبائی النجفی المتوفی سنہ ١٢١٢
عن جماعة منهم فقیه اهل البیت علیهم السلام شیخنا الشیخ یوسف
بن احمد البحرانی الحائری صاحب الحدائق عن جماعة
منهم العلامه الاخوند ملا محمد رفیع الجیلانی نزیل مشهد الرضا
عن جماعة منهم غواص بحار الانوار و مستخرج لئالی
الاخبار باب علوم الائمه الحافظ الثبت مروج المذهب
مولینا و شیخنا الاخوند ملا محمد باقر المجلسی المتوفی سنہ ١١١٠
بطرقه التی ذکرها فی خاتمة البحار و فاتحة الاربعین منها
مایرویه عن العلامه والده المولی محمد تقی عن جماعة منهم
عیبة الفضائل مجموعة العلوم کشکول الفنون مخلاة
الکمالات شیخنا بهاء الدین محمد الحارثی العاملی الجبعی عن
جماعة منهم والده العلامه الشیخ حسین بن عبد الصمد المدفون
بالمصلی من قریۃ بحرین عن جماعة منهم العلامه السعید
فخر الشهداء الامامیه شیخنا زین الدین الشهید الثانی
عن جماعة منهم العلامه الشیخ علی بن عبد العالی المیسی
العاملی صاحب المیسیه عن جماعة منهم العلامه الشیخ محمد
ابن المؤذن الجزینی العاملی عن جماعة منهم العلامه الشیخ

ضیاء

ضیاء الدین علی عن جماعة منهم والده قدوة الفقهاء شیخنا الشیخ
محمد بن مکی الشهید الاول عن جماعة منهم العلامة فخر المحققین عن
جماعة منهم والده آیة الله العلامة بالاطلاق الشیخ حسن بن
یوسف الحلی ابن المطهر عن جماعة منهم العلامة رئیس الفقهاء
الشیخ ابو القاسم جعفر بن سعید الحلی المحقق الاول صاحب الشرائع
عن جماعة منهم العلامة النسابة السید فخار بن معد الموسوی
عن جماعة منهم العلامة المحدث الشیخ شاذان بن جبرئیل
القمی عن جماعة منهم العلامة الشیخ محمد بن ابی القاسم الطبری
عن جماعة منهم العلامة الشیخ ابو علی الحسن المفید الثانی
عن جماعة منهم رئیس الامامیة شیخ الطائفة شیخنا ابو
جعفر محمد بن الحسن الطوسی بطرقه التی ذکرها فی کتابی
التهذیب والاستبصار منها ما یرویه عن فخر المذهب
محی الطریقة الحقة شیخنا ابو عبد الله محمد بن محمد بن النعمان
العکبری البغدادی المعروف بالمفید جزاه الله عن الاسلام و
الدین خیرا عن جماعة منهم العلامة المحدث الشیخ ابو
القاسم جعفر بن محمد بن قولویه صاحب کامل الزیارة عن جماعة
منهم الحافظ المسند الرحلة ثقة الاسلام شیخنا محمد بن یعقوب

الكليني الرازي بطرقه المنتهية الى ائمة الهدى وقد ذكرها في اصول
الكافي والروضة وفروعه حيلوا – وعن شيخنا المفيد قده
عن صدوق الطائفة محمد بن علي بن بابويه القمي الرازي
بطرقه التي ذكرها في الفقيه هذا وقد انهيت الطريق الى ارباب
الكتب الاربعة التي عليها المدار في هذه الاعصار ومنهم الى
الاصل الاول معروف مذكور في تلك الاسفار وهي
بحمد الله تع مطبوعة مشهورة متواترة تتداولها الخلف عن
السلف فلجناب السيد المستجيز ان يروي عنا بهذا السند
وبغيره من الاسانيد مراعيا في ذلك شرائط الرواية من
التثبت والضبط والحزم والتحرز عن النقل بالمعنى
حسب الوسع وتحصيل نسخة مفروق على مشايخ الحديث
مشهودة عليها بالصحة والمقابلة وفي الختام اوصيه
ونفسي الجانية بتقوى الله في السر والعلانية ومجانبة من
لم يجده مراقبا الله تع وان يوقت لنفسه وقتا يحاسب
نفسه فيه وقد ورد من التاكيد منه ما لا مزيد عليه
فمنها قوله حاسبوا قبل ان تحاسبوا وقوله تع حاسب نفسك
حسبة الشريك شريكه ومن فوائد المحاسبة انه ان وقف
المحاسب

المحاسب نفسه علی زلته تدارکها بالتوبة التی اجمعت الکلمة علی
فوریتها و ان راه اطلع علی عمل خیر وحسنة شکر ربه ان
شکرتم لازیدنکم الایة و اوصیه ان لایترک صلوة اللیل
ما استطاع ففی بعض وصایا النبی صلعم لعلی علیه السلام یا علی علیک
بصلوة اللیل ثلاث مرات و ان یکثر من زیارة المقابر
والاعتبار بتلک الاجداث الدوائر فانه التریاق الفاروق
والدواء النافع للسلو عن الشهوات و ان یتامل فی
انهم من کانوا واین کانوا وکیف کانوا فما صاروا و
این صاروا وکیف صاروا و اسأله والتمس منه ان
لاینسانی فی خدمة العلم والدین فقد اصبحا غریبین
اللهم احینا حیوة محمد وآله وامتنا مماتهم واحشرنا فی
زمرتهم وتحت لوائهم و ارزقنا فی الدنیا زیارتهم وفی
الاخرة شفاعتهم ولا تفرق بیننا وبینهم طرفة عین ابدا
و اجعلنا اللهم من محبیهم وخدمة علومهم ولا تجعلنا
من المعرضین عنهم وعن علومهم ومن الذین یأولون
کلماتهم علیهم السلام بمقتضیات الازمنة او مشتهیات انفسهم
و وفقنا اللهم لاداء ما یجب علینا من حقوق الوالدین

والمعلّمين امين امين لاارضى بواحدة حتى تضاف اليه
الف آمينا ويرحم الله عبداً قال امينا وقد فرغ العبد
المجيز من هذه الاجازة الشريفة ضحوة يوم الثلثاء لاربع
مضين من شهر جمادى الثانية سنة تسع وخمسين
بعد ثلاثمائة والف ١٣٥٩ وانا اقل اهل بيت النبوة
والسفارة ابو المعالي شهاب الدين
المدعو بالنجفي الحسيني
المرعشي نسابة آل الرسول صلى الله عليه وآله
عفى الله عنه وكان
له وكان
الفراغ
بمدرسة الفيضية الواقعة في جوار فاطمة المعصومة بنت
الامام ابي ابراهيم مولينا الكاظم عليه الصلوة
والسلام
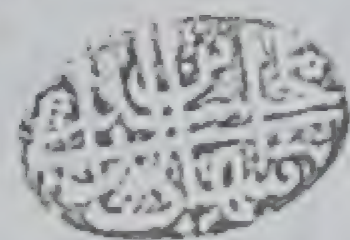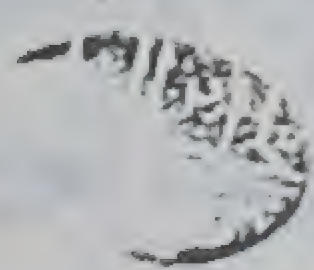
نسیم اردکانی « علی صدارت »

ولادت بسال ۱۲۸۵ خورشیدی در اردکان یزد

بهار من

گمان بردم که گردم شاد و خرم چون بهار آید — بهاران غم ببرد از دل خوش آنروز که یار آید

درختان بارور گشتند و صحرا سبز و گلها خندان — نهال آرزوی من خدایا کی ببار آید

من آنگه بدگمان از پاکی دامان گل گشتم — که دیدم با لب پرخنده در آغوش خار آید

بکش ای بلبله این بستان نخواهد ماند جاویدان — هزاران چون تو رفتند و پس از تو صد هزار آید

اگر از داغ فرزندان زمین را نیست دل پرخون — چرا از خاک این بستان شقایق داغدار آید

من از بردم چو ماه نو از آن پهلو تهی کردم — که آن مه رو مرا چون زهر تلخ بر کنار آید

شبی در انتظاری تا سحر نابوده کی دانی — که چون دلدادگان را جان بلب از انتظار آید

از آن دلدم عزیز این همه جانها ز درد آن تن — که هنگام فداکاری مرا شاید بکار آید

بگو چون از شکستن دارم این شیشه دل را — که سنگ فتنه پی در پی از این نیلی حصار آید

در آن شهری که باشد شعر حافظ نقل مجلسها — نسیم آنجا چه باشد شعرها تا در شمار آید

سرادر ۲۱ اسفند ۱۹ — مع نسیم (صداقت)

از دفتر عشق

بنام سعدی

گر نبودی حسن کاخ عشق بنیانی نداشت — ور نبودی عشق کار شعر سامانی نداشت

گر نبودی شعر تا افسرده را شوری دهد — درد و رنج زندگانی هیچ درمانی نداشت

بر دل ریش سیه روزان که مرهم مینهاد؟! — گر نبودی خواجه شیراز و دیوانی نداشت

شاعری مانند سعدی گر نیاید پدید — آسمان شعر خورشید درخشانی نداشت

نظم و نثر دلکش و جانبخش سعدی گر نبود — بی سخن ظلمات هستی آب حیوانی نداشت

ز آتش چنگیز گلهای ادب پژمرده بود — گر نبودی بوستان در بوستان بانی نداشت

با هجوم خارهای جهل گلهای ادب — در کجا میرست اگر سعدی گلستانی نداشت

گر دل پر حسرت و شوریدهٔ شاعر نبود — بهر جولان شهسوار عشق میدانی نداشت

گر نبودی در جهان آب و گل عشق و امید — پیکر هستی بکام دوستان جانی نداشت

شور عشق و شوق یاری گر مرا بر سر نبود — کشور پهناور اندیشه سلطانی نداشت

خشک مغز و یاوه اندیش و پریشان گوی بود — شاعری کاو از نظر زلف پریشانی نداشت

از خطر قدر ظفر گردد پدیدار ای گهر — بود همسنگ خزف گر بحر طوفانی نداشت

با همه آزادگی چون بندگان در پیش آب — کی ستادی سرو اگر آئینه حیرانی نداشت

راستی در شعر اگر جوئی ز من بشنو «نسیم» — سرو چون قد رسایش هیچ بستانی نداشت

شیراز ۲۹ فروردین ۱۳۱۹

ع صدارت متخلص بنسیم

زندان

ای که در عیش و نوش و نعمت و ناز | روزها شب کنی و شبها روز
صبح تا شام با طرب دمساز | بگذرانی بکام شب تا روز

چون بر آری ز خواب نوشین سر | صبحدم بر رخت زند لبخند
افتدت دیده بر رخ دلبر | شاد گردی ز دیدنش یکچند

چون بهار آید و بخندد گل | چون گل نو شکفته گردی شاد
بتماشای سوسن و سنبل | روانی سوی بوستان آزاد

همچو پروانگان با آزادی | شاد و خندان روی چمن بچمن
لب پر از خنده دل پر از شادی | کام گیری ز سنبل و سوسن

خوش خرامی بناز در بستان | چینی از شاخ هر گل که نکوست
تا یکی دسته گل ببندی از آن | بره آورد آوری بر دوست

شامگه چون بخانه آئی باز | کودک خویش را ببر گیری
او برویت بخندد از سر ناز | تو از آن زندگی ز سر گیری

اینچنین دلکام و خوشتر از آن | عمر تو بر مراد میگذرد
روزگار تو را بدین آئین | خوش و شیرین و شاد میگذرد

هیچ دانی برون ز مهد طرب | جایگاهی چو گور محنت زاست
روزها بگذرد در آن چون شب | تار و دلگیر و شوم و جانفرساست

اندر آن جایگاه تیره و تار | پرتو مهر را گذاری نیست

غم فرو بارد از در و دیوار　　تیره چندان که صبح و شام یکیست

ای دریغا که ماه نیز لیست　　دارد از آن فروغ خویش دریغ

ماه بی مهر گشت و این نه عجب　　چون رود ماه بخت در پس میغ

من چه گویم که روز و هفته و ماه　　اندر آن جایگه چسان گذرد

بگذرد سال و نیست کس آگاه　　که بهار آید و خزان گذرد

نه بگوش آید نوای هزار　　نه ز لبخند گل نشان بینی

هست یکسان در آن خزان و بهار　　نه زمین و نه آسمان بینی

جایگاهی است پر ز وحشت و بیم　　چون دل ساکنانش تیره و تنگ

اندر آن صحبت او فتاده سقیم　　نامهای خویش داده به ننگ

فتنه بیدار و بختها در خواب　　شادی افسانه غم برون ز شمار

هم بسیار و ایمنی نایاب　　عقل دیوانه عافیت بیمار

مأمن وحشت و بلا و گزند　　مدفن صد هزار عشق و امید

جایگاه سیاه روزی چند　　همه لرزان ز باد فتنه چو بید

سر ژولیده روی گرد آلود　　زیر بار بلا خمیده چو چنگ

چهره از سیلی زمانه کبود　　جمله با بخت خویشتن در جنگ

زندگانی چو مردگان محروم　　از تماشای آسمان و زمین

همه در آن مغاک تیره شوم　　خاک بر سر کنان و خاک نشین

بی گنه مردمان کرده گناه
مردمی تیره بخت و نامه سیاه

مردمی برده مردمی از یاد
داده یکباره نام مهر بر باد

آن یکی را نشسته چشم براه
که بسوز از جگر بر آرد آه

آن دگر را بخانه فرزندان
کس ندیده ستشان دگر خندان

آن یکی در هوای وصل نگار
وانگر کام ناگرفته ز یار

ای بس آرزوی دور و دراز
ای بس نازها که گشته نیاز

ای بس شادی و نشاط و سرور
بسته گشته اندر آن ستمهای تیره چو گور

یکطرف بیم سطوت تازن
غم فراوان و رنج گوناگون

زآن میان باز کرده بهر هلاک

همه قربانیان نادانی
غرق در محنت و پریشانی

+

زشتخو گشته همچو اهریمن
جامه ننگ راست کرده بتن

+

مادری داغدار مویه کنان
که ز دل برکشیده بشکوه فغان

+

زار و نالان در انتظار پدر
تا سیه گشته روزگار پدر

+

مانده ناخوشدل و ملول و نژند
روزگارش فکنده اندر بند

+

که نهان گشته است در دل خاک
ای بس عشقها که سوخته پاک

+

که سپرده است جای خویش بغم
همه رسیده ماتم از پی ماتم

+

وز دگر سو عذاب وجدانی
سر بسر محنت و پریشانی

+

مرگ چنگالهای خون آلود

نیست جز آه های حسرتناک

هیچ دانی که این عمارت را
تا دست جور آنکه کرده بنا

عهد با فقر گشت چون همدست
این همه عفونت چون بهم پیوست

تا ندانی اگر به میغ بود
اگر این آفتاب روی نمود

هیچ دانی که این سیه بختان
هوس سیر سمت بستان

آرزومند آشیانه خویش
تا که آرند روی نه خویش

رادمردا! به شکر آزادی
تا شوی کامیاب از شادی

گر از این روزنی بر آید دود

که به افکنده کیست معمارش
سخت استوار چار دیوارش

صد از این خانه را نهد بنیاد
لیک بی خانمان نه داد مباد

زین سیه خانه ها نبود نشان
رخت می بست تیرگی ز جهان

همچو ما در دل آرزو دارند
شوق گلزار و طرف جو دارند

در غم کودکان دلبندند
روز و شب دست بر خداوندند

از غم بینوا [illegible] مباش آزاد
حال غمدیدگان مبر از یاد

شیراز بهمن ۲۰ ۱۳ [illegible]

(نسیم)

گلبانگ امید

خوشا جوانی و دوران نشاط و عشق و امید
کنار سبزه و لب جوی و زیر سایهٔ بید

ز دور کوه نمایان، به پیش آب روان
بگوش نالهٔ نای و بچنگ جام نبید

بساط می بمیان، یار مهربان بکنار
ز دست هجر شکایت ز روز وصل نوید

هوای بوسه بسر، دست گرم دامنگیر
بدین هوس گذراندن میان بیم و امید

تو چون بخانه نشینی که همچو غنچه بپوست
ز لطف باد بهاری نمیتوان گنجید

چنان نسیم طربناک میوزد که بدشت
نظر بهر چه فکندم بروی من خندید

ز لطف باد صبا صبحگاه سرو چمان
بسان لعبت رقاصه در چمن رقصید

نسیم صبح ندانم بگوش غنچه چه گفت
که سر ز جیب برآورد و پیرهن بدرید

بچشم عشق نماید هزار چندان حسن
گل از دریچهٔ چشم هزار باید دید

چو گل شکفته و مانند لاله خندان باش
بشکر آنکه ز گل مه به بنفشه بوید

فلک بسایهٔ بیدی بساط عشرت دوش
بساط را که دست اجل بهم برچید

شناس قدر جوانی که جای آن گیرند
دل فسرده و جان نژند و موی سپید

سپید گشتن مو ترجمان این سخن است
که سر برآرد ز خواب گران سپیده دمید

توان به نیروی امید و دستیاری عزم
بدان مقام رسیدن که هیچکس نرسید

بهیچ حال بده رشتهٔ امید از دست
«در نسیم» «ز خود مرگند مردم نومید»

شیراز - ۲۹ فروردین ۱۳۱۹ م نسیم (صدارت)

عمر!

گذشت عمر و تو گوئی خیال و خوابی بود — گذشته عشرت و آینده چون سرابی بود

ز عمر بود که بر باد پای ابلق دهر — سوار برق شتاب سبک رکابی بود

نبود لایق تغییر و درخور تعبیر — نه زندگی که پریشان خیال و خوابی بود

براستی که ز دورهای گران وجود — وجود ناقص ما فی المثل حبابی بود

بروزگار جوانی بفکر دورهٔ شیب — خمار گشت اگر نشئهٔ شبابی بود

سری بدست نیامد مرا ز رشتهٔ عمر — که سر بسر گرهی بود و پیچ و تابی بود

چه رازها که نگفتیم و همچنان در دل — نهفته ماند چو گنجی که در خرابی بود

ز عمر طرف نبستیم جز در آن محفل — که همزبان قلمی همنشین کتابی بود

ز تیرگی چو شبی زندگی گذشت در آن — فروغ عشق و جوانی چو ماهتابی بود

بشستمی همه با آب دیده دفتر عمر — در آن اگر نه ز آئین عشق بابی بود

بهار زار جهان گر گلی شکفت مرا — ز دست لاله رخی ساغر شرابی بود

ز عمر دورهٔ برجستهٔ شباب نسیم — درست همچو حبابی بروی آبی بود

شیراز ۲۱ اسفند ۱۹ ع نسیم (صدلات)

بهار لبخند

نخستین خنده گل در بهاران | نشاط سبزه در دامان بستان

سرود آبشار و نغمه تار | نوای دلکش مرغ سحرخوان

صفای شبنم و شرم بنفشه | فروغ لاله و زیبائی آن

افق چون از شفق گردد نگارین | بویژه در بهاران بعد طوفان

طلوع آفتاب از سطح دریا | غروب آن بدامان بیابان

سحرگاهان که با لبخند گلها | بیا میزد سرشک ابر نیسان

بشوق از دور بوسیدن رخ ماه | چو گردد از کران چرخ تابان

شبانگه راز دل گفتن بپروین | نهادن در میان غمهای پنهان

پس از نومیدی بسیار امید | میان ظلمت شک نور ایمان

سر زلف تبی آشفته دیدن | وزان آشفتگی گشتن پریشان

شب مهتاب در دامان صحرا | طلوع صبح بر اطراف گلستان

خمار و خواب در چشمان مخمور | که در مستی بچشم آید دو چندان

ربودن در دمی پروانه آسا | هزاران بوسه از گلهای خندان

جمال لعبتان سرو بالا | وصال دختران نار پستان

نخستین وعده معشوق و عاشق | کز آن خیزد نخستین عهد و پیمان

به نیکی خصم را شرمنده کردن | چنان کز دشمنی گردد پشیمان

زپاکی خویش را دیدن سرافراز | میان مردمی آلوده دامان

نگشتن گرد ننگ اندر ره نام — نبردن منت دونان پی نان

پس از شام ستم صبح عدالت — که بستانند داد از داد خواهان

بنای ظلم برکندن ز بنیاد — اساس جور برچیدن ز بنیان

ز بند بندگی گردیدن آزاد — ببستانی خرامیدن ز زندان

شکوه کاخهای باستانی — که از دور زمان گردیده ویران

بر ویرانه های تخت جمشید — سرشک از دیده افشاندن چو باران

زدن با داغ دل چون لاله لبخند — گرفتن مشکل ایام آسان

بمستی بی خبر از ملک هستی — فشاندن دست استغنا بکیوان

سکوت شب چو گیتی رفت در خواب — بمیدان خیال آنگاه جولان

صفای مرد اگر صورت پذیرد — وفای زن که بیرون است از امکان

بدست آوردن از دردانه ای دل — بپای نازنینی ریختن جان

بلطف شعر رام خویش کردن — همه رعنا غزالان غزلخوان

بسیمین سینه ای دزدیده دیدن — بزیر چشم از چاک گریبان

بگوش عاشقی پیغام معشوق — بچشم شاعری بر بیت دیوان

فروغ دلفروز صبح دیدار — پس از تاریک شبهای هجران

همه زیبنده و نغز است لیکن — نمیارزد به یک لبخند جانان

شیراز شب ۲۴ بهمن ماه ۱۳۰۲ ع نسیم (صدارت)

سعید نفیسی

ندارد به زور فرو رفته در آنجا انباشته شده و از آنجا بر زبان وی می‌ریزد و هر تن پاره را توشهٔ دود و دم

تریاک برایگان ببخشد.

حالا چند سالیست، کودک نابینا را هر روز بامداد از خواب خوش می‌کشند، جامهٔ ژنده‌ای بر تن او

می‌کنند، دست لرزان ترسان او را می‌گیرند و خواهی نخواهی با خود می‌آورند و در دالان شمالی مسجد شاه، آنجا

که مردم را گذر بسیار می‌رود، می‌نشانند، بر روی آن سکوی آجری در زمستان از دل بهاران با سرما سرد و

تابستان از سینهٔ مادران ناکام گرم زیست می‌نشانند.

محمود چهارده سال آفتاب مرداد و گرم و ذوب می‌نشیند. تا کنون رنگ نیلگون زرد گه افتاده تغییر یافته است.

چهارده سال گاهی چون گرده‌ای از زیر آبادان قدم زنان بر بام خانه‌ها رود و گاهی چون طبق مس خون آلود

حسرت زده از آن کرانه خاور به زیر زمین فرو می‌رود. چهارده سال است که گرما که چیست، وقتی او را با پا جا

می‌آورند به بیزاری پای دیوار است و بیگاه او را از این جا می‌برند، در زیر سیاهی چادر خود فرو برده است.

کودک هفت ساله تنها گاهی می‌تواند در سکوی دالان مسجد در گذرگاه مردم چند ساعت تماشا زده را با کار

بنشیند؟ این بیگانه کودکیست در این شهر با وی بازی نکرده‌اند، کسی برای او بازیچه‌ای نخریده و کسی را

از زندگانی او برای او چشم روشنی نیاورده است. بیگانه بزرگی و بازی او و اگر کردن آن چیز را حقیقت داند

چه سال پیش به زور چوب با دست آموخته‌اند. اگر بازی دیگری برای او سراغ دارید؟ او را بکجا از وی دریغ می‌کنید.

اینکه صدای پای رهگذری است در بر می‌خیزد، با بانگ حزن انگیز دراز پاره آی زیر پا نان آتش

یک نواخت همان جمله‌ها را که یاد گرفته و بعضی آنها را می‌فهمد تکرار می‌کند. تنها از تلاش روزی یا از

ترس چوب و لگدی دست، در بازگشت به خانه اگر کمتر از آنچه پدر انتظار داشته است درآمد آن روز او پیش

می‌خورد نیست. بیشتر بازی و بازی اوست. او هم با دیگر بچه‌ها حرف نمی‌زند، چیزی ندارد که بگوید؟

چیزی نمی‌شنود، باز گوش کند، هرگز درک رمز یا راز آغوش او نیست. اگر با همه مرارت درد و برای خانه
رها می‌دهد. پس چه می‌خواهید چه بکند؟ می‌خواهید چه بکند؟ این است که گاهی آن را برای خود می‌خواند.
از همه گذشته بنفشه را یاد گفته‌اند که بعضی از این نغمات را مردم دیگر بیگانه که شکوه‌ای از خدای خود در دل دارند
بر زبان می‌آورند. او نمی‌داند کدام یک از این جهت آن نغمه را ادا می‌کند، گاهی هم آن را با بانگ حزن‌آلودی می‌خواند.
اشک در زیر پلکهای خود گرد می‌آورد. در بیابان راه برون ریختن ندارد. دل کوچکش رنج گرفته و او را
می‌سوزد اما روزنه‌ای نیست که دود آن از آن با دانه اشک گرمی بیرون جهد.
نم جنبه گلهای دیگر چه می‌کند، اما در آن حشمی نمی‌بیند. روی آن آجرها که گاهی گرمی آفتاب را از دور بر
گونه‌های زرد او می‌تابند، گاه‌گاه کودکان بازی می‌کنند، صحبت و هیاهو می‌کنند، می‌خندند، می‌رقصند،
با او سخن می‌گویند، او هم لب آرا می‌شود. اما چه کند؟ پای او چشمی در پای آن نباشد برداشتن دو گردانه نیست.
گاهی دسته کودک از پهلوی او می‌گذرند، می‌شنود از کتب دوری دبستان خود سخن می‌گویند، اینها
از استادی مهد در کتب آنها بجز از نیست که به زور چوب یاد داده‌اند و هر روز چه بار خرابی و آزار
پیدا می‌شود. می‌شنود این کودکان شاد روند و شاد می‌آیند. هیچ خود را اندیشه را جدا از گیتی دارد
گرمی می‌خورد و تنها بروی او ترش‌روئی نمی‌کند.
تا چرا درشتست با بانگ آواز حزن‌انگیز او در پاره‌ای زیر شنیده می‌شود. برای او چه فرق می‌کند؟
او هیچ آفتاب را از خود را نمی‌بیند، نمی‌داند تا روزی که و کی شب می‌کند.

طهران اردیبهشت ماه ۱۳۲۰
سعید نفیسی

سعید نفیسی

ابوالقاسم حبیب اللهی «نوید»

ولادت ۱۲۸۱ هجری شمسی در شهر مشهد

ابوالقاسم حبیب اللهی نوید

این قصیده در سال ۱۳۲۱ شمسی گفته شده است

ای دیده‌ام از روی تو روشن — وی خانه‌ام از بوی تو گلشن

شایسته‌تر از نوری در چشم — بایسته‌تر از جانی در تن

بر من جهان ز دوری رویت — شد تنگتر ز چشمه سوزن

ای مایه امید دلم را — در آتش فراق میفکن

من تاب دوری تو ندارم — ای نور هر دو دیده روشن

روزی که از درم تو بیائی — خورشید گو متاب بروزن

من بی رخ تو باز ندانم — اردی بهشت ماه ز بهمن

روی تو هست مایه شادی — شادی مکن دریغ تو از من

مفزای بر غمم که مرا هست — صد رنج در دل از غم میهن

ملکی خراب بینم و ویران — جغد اندران نموده نشیمن

روبه بجای شیر نشسته — گلشن سپرده رخت بگلخن

ای سرزمین کورش و دارا — وی جایگاه رستم و بیژن

خالی ز چیست عرصه‌ات امروز — زان سروران گرد تهمتن

بر جای آن یلان ز چه امروز — بنشاندی این گروه رهزن

آینده تو هست چو تاریک — سودت چه از گذشته روشن

چون نیست از خصال نیاکان — در ما بقدر دانه ارزن

مارا چه سود زانچه تاریخ   گردیده از گذشته مدون

بر ما چو هرچه میرود از ماست   داریم از که ناله و شیون

آه از نفاق خانه برانداز   وای از جدال ریشه برافکن

کاش از نخست مام وطن بود   زین زادگان سفله سترون

ای ملت ستمکش برخیز   تا کی ستم کشیدن و خفتن

در دست تست چاره دردت   هرکس مبر به بیهده این ظن

بنیاد ظلم و بیخ ستم را   مادست اتحاد ز جا کن

این چند بیت از مثنوی است که در اول دیوان خود نوشته‌ام

دفتر شعر من ای میوه دل   ای ز تو کام دل من حاصل

راز دار من و غمخوار منی   روشنی بخش شب تار منی

پاره ای از دل مجروح منی   بخدا جلوه ای از روح منی

ترجمان دلی و وحی ضمیر   در تو اندیشه من نقش پذیر

یادگار من ز جوانی منی   محرم راز نهانی منی

هر سخن از تو نشانی دارد   خبر از راز نهانی دارد

ای بسا یاد خوش ای نغز کتاب   که ز تو دارم بدل از عهد شباب

گر کسی امروز خریدار تو نیست   گر کنون رونق بازار تو نیست

من به دیدار تو دلشادم و بس   با تو از هر غمی آزادم و بس

چون بگفتار تو من گوش کنم — بر غمی بست فراموش کنم

غزل

من آن وحشی دل مشکل پسندم — که کس آسان نمی آرد به بندم

بغیر از راه تقوی و فضیلت — ره دیگر نمی پوید سمندم

بجز آزادگی و رادمردی — نجوید خاطر مشکل پسندم

نرفتم بر ره تقلید هرگز — گر انسانم نه آخر گوسفندم

ز یزدان همتی مردانه خواهم — که در بر روی نامردان ببندم

شراب سفلگان هرگز ننوشم — بروی ناکسان هرگز نخندم

ز حق گوئی نخواهم گشت خاموش — برو تا صبح ده بیهوده پندم

بدامان قناعت تا زدم دست — بحمدالله بهر جا سر بلندم

چو دامن پاکم از آلودگیهاست — کجا باشد ز بدگویان گزندم

چو گفتار نوید آمد بگوشت — همه گفتارها نیکو فکندم

بیا ای خوشتر از روز جوانی — مرا تلخ است بی تو زندگانی

چو از من دور گردی دور گردد — ز من یکسر نشاط و شادمانی

چو باز آئی مرا از در چنانست — که باز آید مرا از سر جوانی

ز هجرانت چنان آشفته گردم — که بید از آفت باد خزانی

من از عالم بجز مهرت ندارم — مکن با من چنین نامهربانی
خوش آن ساعت که با رأی و سازی — مرا فارغ ز غمهای جهانی
نشینی در کنارم با دو صد لطف — سخن گویی بصد شیرین زبانی
سخنهایت چنان آید بگوشم — که زاهد را کلام آسمانی
در رحمت بروی برگشایی — دمی از قید خویشم وارهانی
حضورت غایب از خویشم نماید — وجودم در وجودت گشته فانی
نوید از غم بخود پیچید دیگر — نزد با کس دم از راز نهانی

ما بیدلیم و نیست بجز عشق کار ما — عشق آمده است از دو جهان اختیار ما
از ما بجز محبت و صدق و وفا مجوی — اینست تا بروز قیامت شعار ما
ما بلبلان گلشن انس و محبتیم — هرگز خزان ندید و نبیند بهار ما
هرگز غبار محنت و نومیدی و ملال — ننشسته است بر دل امیدوار ما
ما از دیار سعدی و خیام و حافظیم — باشد دیار عشق و محبت دیار ما
بنگر دمی بصفحه تاریخ روزگار — آگه شو از گذشته پر افتخار ما
این پارسی غزل بشنو از گفته نوید — تا بنگری بملک سخن اقتدار ما

قطعات

بنگر بدان درخت که بر طرف جویبار — چون سر گذشت و شاخ را و در کشید

باد خزان بغارت اگر برده بود رخت — ابر بهار بر سر او سایه گسترید

شش ماه خفته بود و ز هیچش خبر نبود — بیدار شد چو باد بهاری بر او وزید

سرسبز گشت و خرم و شاداب و تازه روی — زان پس که از جفای زمستان بسی رمید

دیروز زیر برف نهان بود پیکرش — امروز در شکوفه و گل گشت ناپدید

با باد نوبهار حکایت کند همی — تا بر وی از تحمل سرما چها رسید

هر لحظه اش نوازش دیگر کند نسیم — هر ساعتش شادی دیگر دهد نوید

از جور روزگار بسی رنج برده بود — بارش بناز دست طبیعت بپرورید

در زیر پای او ز زمرد بگسترد فرش — هر شاخ او بلؤلؤ دیگر بیاگنید

زیباتری از او بجهان تا ندیده ای — آنکس که خوب و زشت و بد و نیک آفرید

خرم کسی که فارغ از اوضاع روزگار — یکدم بزیر سایه اش اندر بیارمید

من بهر حادثه کز جور جهان پیش آید — هرگز از گردش گیتی نکنم قطع امید

زانکه دانم که جهان راست بهر حال دو روی — که یکی روی سیاهست و دگر روی سفید

کی ز شیرینی راحت رسدش بهره بکام — آنکه از جام جهان تلخی محنت نچشید

بسوی کعبه مقصود کسی راه برد — که مراحل همه پیمود و [illegible]

گر نسوزد تنت از آتش خورشید تموز — تو چه دانی که چه لذت رسد از سایه بید

ور نبینی غم و تاریکی شبهای دراز — کی چنین در نظرت جلوه گر آید خورشید

بهر بیدانش نکیست به بهای جهان — بی آرایش ز جامه است گر شد پدید

کتاب

مرا از جمله جهان یاری اختیار آمد — که هرگزم بدل از صحبتش ملالی نیست

هر آنچه خواهم از روی همواره رسم کند — بهیچگاه مراد از من سؤالی نیست

بر آن زبان که مرا میل صحبتش باشد — بهیچ جبه در او غمزه و دلالی نیست

چنین رفیق یگانه در جهان نباید آید — که هرگزش طمع منصبی و مالی نیست

تقاضا نباشد عهد و وفای یاران را — وفای عهد ورا هیچگه زوالی نیست

هزار مسئله آموزدم ز نیک و ز بد — ولیکن هیچ زبان با منش جدالی نیست

اگرچه از همه کس بیشتر سخن گوید — ولیک در سخنش هیچ قیل و قالی نیست

همواره راز دلش نزد من گشاده بود — ولی براز منش هیچگه وصالی نیست

بروز و شب نظر از روی وی نگیرم باز — که خوشتر از وی در دیده ام جمالی نیست

سواد دیده من شد مگر سیاهی او — که هرگزش ز دو چشم من انفصالی نیست

یارب ز چیست کادمی اندر تمام عمر — هرگز نگشته است بکمال پای بست

صد جهد میکند که بیک آرزو رسد — وانگه ملول گردد و زان چون قدم ببست

پیوسته آرزو کند آن چیزها که نیست — همواره میگریزد از آنجا چیزها که هست

بیچاره آدمی ز حقیقت کند فرار — تا در پناه وهم و خیال آورد شکست

آزاده را فزون تر از آن رنج نیست کو
بیند خلاف حق و نیارد که دم زند

آید برش ز گفته ناحق بگوش او
او را مجال آن نه که لا و نعم زند

نه طاقتش که صبور گشته مردوش
نه قدرتی که پنجه بر اهل ستم زند

خونش بهر دقیقه بجوش آید از غضب
خواهد ز سوز سینه جهانی بهم زند

مرگ از برای مردم آزاده بهتر است
صد بار از آنکه در ره باطل قدم زند

همرنگ چون نمی‌شود او با محیط خویش
آن به که خیمه سوی دیار عدم زند

بیدار آدمی که شد از مشکلی خلاص
غافل که مشکل دگر آید بپای او

هر چند دور میکند از راه خویش سنگ
سنگی دگر زمانه نهد پیش پای او

گوئی مگر خدای جهان آفریده است
مرد از برای محنت و محنت برای او

بیچاره آدمی که نیک نگر با صواب
بر خود فراخنای جهان تنگ میکند

بر وی چو خشم چیره شود کار زشت
بیرون ز حد دانش و فرهنگ میکند

با آن گهی مصالحه آغاز مینهد
با این گهی مجادله آهنگ میکند

با آنکه لاف عقل و خردی زند ز جهل
آن میکند که کودک از آن ننگ میکند

از خوی زشت خویش تنگ است آدمی
با این و آن ز بی خردی جنگ میکند

چنان بهار بهار است زردی بستان را — که از نظاره شکیب بصر نمیگردد

ز خرمی و طراوت چنان شده است جهان — که سبزه دور ز مد نظر نمیگردد

نماند خشک گیاهی به هیچ دشت و دمن — که بار خرم و شاداب و تر نمیگردد

جهان پیر به هر سال نوجوان گردد — به هیچ حال طبیعت دگر نمیگردد

چو نوبهار به هر سال میشود تجدید — بهار عمر چرا باز بر نمیگردد

چه کرده است مگر آدمی که چون شد پیر — جوان دوباره چو گیتی ز سر نمیگردد

مگر ز شاخ درخت آدمی بود کمتر — که چون فسرد دگر بارور نمیگردد

دریغ و درد که چون زرد گشت برگ شباب — دوباره سبز چو برگ شجر نمیگردد

اینجانب ابوالقاسم حبیب اللهی متخلص به نوید نواده مرحوم حاج میرزا حبیب الله مجتهد خراسانی در سال ۱۲۸۱ شمسی در مشهد مقدس متولد شده ام تحصیلات مقدماتی خود را در مدرسه موسوم به رحیمیه به اتمام رسانیدم و بعداً در مدارس قدیمه به تحصیل ادبیات پرداختم و صرف و نحو و معانی بیان و منطق را در نزد اساتیدی از قبیل مرحوم ادیب نیشابوری و سید حسن مشکان طبسی و غیرهم آموختم فعلاً بیشتر اوقاتم بمطالعه کتب و تتبع اشعار و آثار شعرا و نویسندگان میگذرد و اشعارم تجاوز از سه هزار بیت میباشد.

حسن وحید دستگردی

ولادت بسال ۱۲۹۸ قمری برابر ۱۲۵۸ شمسی در دستگرد جی اصفهان

وفات صبح چهارشنبهٔ نهم دیماه ۱۳۲۱ برابر بیست و یکم ذیحجة الحرام

۱۲۶۱ در طهران ، مدفن در جوار بقعهٔ امامزاده عبدالله در شهرری

یگانه دوست شیوا بیان من گلچین   که گلستان سخن راست نغز گوی هزار

یکی سفینه بیاراست نغز و گوناگون   ز سبزهٔ خط و از نو گل سخن گلزار

ز بنفشه نیز یکی جامه خواست و این چامه   نوشته شد که نباشند نوگلان بی خار

نوزدهم اردیبهشت ۱۳۱۹ شمسی   حبیب

کدورتخانه

از کدورتخانهٔ گیتی صفائی برکنار است   خانهٔ غول رهزن اما رهنمائی برکنار است

هر چه گفتند از صفا و مردمی افسانه بود   خاک تیره است اصل مردم زو صفائی برکنار است

زیر این نه لاجوردی خم بغیر از خم می   در میان روشن دل صافی وفائی برکنار است

در سرای خاک جز خاکی سپر سر بر نکرد   وز نژاد دیو غیر از دیو رائی برکنار است

آب و آتش تیره گشت آمیخت چون با تیره خاک   چون غبار آمد صفائی از هوائی برکنار است

استخوان خوار است لیکن بال و پر بگشود لیک   سایهٔ میمونی از بال همائی برکنار است

سیه کش بر دیده دانش فراوان شد پدید   وز برای چشم بینش توتیائی برکنار است

باز شب بر نیامد ز آشیان بوم شوم   وز دیار زنگی حور دلربائی برکنار است

ز آنکه لشکر شام زنگی روی ابر و برگره   صبح روی طلعت عقده گشائی برکنار است

گشت بازار از زر اندوده مس مقلوب پر   لیک زر خالص از قلب آزمائی برکنار است

بس ز بی انگاریست نقد رایج شاه دلرا   لاجرم در شهرها جز شهروائی برکنار است

کیمیا عنقا شد اندر قاف و این مس های قلب   تا شود زر معیر کیمیائی برکنار است

پیرهنها را قبا سازان ز چه بشتند لیک — وانکه پیراهن بسازد از قبائی برگ نیست

چار فصل سال دی شد چار باد دی سموم — نوبهاری دم نزد با دصبائی برگ نیست

چار موج فتنه زین سان که زورق گذشت — لیک زورق ساز نوح ناخدائی برگ نیست

زین دغل غوکان سراب آسا گر از راه دور — بر فریب تشنگان موج دغائی برگ نیست

زان سراب تشنه کش آب روان پرور مجوی — کز همه بش ... جانفزائی برگ نیست

اندرین دشت گزنده پرور درنده خیز — بگذر از مردم که هم مردم گیائی برگ نیست

جز برای آنکه یغماگر درآید از کمین — هرگز از این کاروان بانگ درائی برگ نیست

رخ برد از بینندگان بالنده در غفلت ز خویش — کاندرین واپس گرایان پیشوائی برگ نیست

پارسائی بر همه ملک جهان مر رو و رزد — یا ز ملک پارس تنها پارسائی برگ نیست

سیم ز سیم آبروی ارز و نیشان برخاک ریخت — وین عجب کز جو نیشان آب حیائی برگ نیست

چون نگردد بهمن از کار جهان کوتاه دست — گر جهان جز بهمن او بار از دعائی برگ نیست

چون بماند شهر کز وی شهریاری بر نشد — جز بپاید ده که در وی دهخدائی برگ نیست

مطرب قانون

زار غنون مطرب قانون بزم مردمی — هرگز اندلحن نومیدی نوائی برگ نیست

مطربان مویه گران بودند در این بزمگاه — زان نگرد آهنگ ماتم از ستائی برگ نیست

زار غنون بشنو که هرگز نغمه موزون را — جز ز لاغر پیکر قامت دوتائی برگ نیست

نو گلی نشکفت چون بر جا گلستانی نماند — جز گلی نشکفت مرغ خوش ادائی برگ نیست

لشگر بیداد شد در خشک و تر آتش فروز — وانکه بهر داد بفرازد لوائی برگ نیست

درد گوناگون در دل و زخم بی در پی رسید — مرهم زخمی و داروی شفائی بر کجاست

شد جهان بیمارخانه و زیر رنگ بهنر — بر علاج دردمند غم دوائی بر کجاست

صد هزاران موسی آمد با عصا چون اژدها — مار افسائی ولیکن با عصائی بر کجاست

تا کند فرعون مشرک را غریق رود نیل — جبرئیل و حدلی با مشت لائی بر کجاست

صد هزاران عیسی آمد بهر احیای نفوس — ور دم عیسی بجز مرگ فنائی بر کجاست

بر دلشبان گذشت تا انگشت بگاه کلید — از مقام علم جز جهل آشنائی بر کجاست

لاف دانش خلق را آگند گوش اما چشم — واکه لذت از علم نشناسد رضائی بر کجاست

اینهمه فریاد و بانگ کوس ز منزل بهی است — هر کی نشنیدست دانش ادعائی بر کجاست

از دلشبان دست غیب آورد حبابی پدید — مهدی دجال کش بهر وغائی بر کجاست

این چه مطرب بود کز قانون بتقانون وی — خاست شور نحل و لحن بی عطائی بر کجاست

خاست از جا گوشه از لعل و طوق زر ربای — زر ز معدن جوی و لعل از کان ربائی بر کجاست

چون خم تیز است زر جاره شکم گستر لبیک — همچو خورشید فلک زرین عطائی بر کجاست

بر عروس آهن از رخ پرده در معدن کشد — جذب مقناطیس از آهن ربائی بر کجاست

نفت تا چرخ برین گشت از زمین فواره کش — ور زمین آتش دل نفت آشنائی بر کجاست

رسم خداوندی

نه همین رسم خداوندی بر افتاد از زمین — من بر آنم کز فلک کیهان خدائی بر کجاست

بر زمین گر جبرئیلی ز آسمان شهپر گشود — جز به ویرانه شهر سبائی بر کجاست

این خدا را بلعجب در پرده خود ایجاد کرد — پشت پرده بلعجب پرور خدائی بر کجاست

زین خداوندان کسی غیر از خودآرائی ندید / زین دغل یاران بعالم جز دغائی برنخاست

حافظ برگ و نوا اینند این خدایان سپهر / یک خدا از بهر پاس بینوائی برنخاست

از کمان آسمان بر بیگنه بارید تیر / بر گنهکار از کمان تیر خطائی برنخاست

آسیای چرخ بسیار استخوان درهم شکست / ور نشناره بهر جبران مومیائی برنخاست

از زبان بلعجب جز بلعجب نشنید کس / وز زوان بلهوس زلاهوائی برنخاست

خواند لالائی و خوابید و ببرد از سر کلاه / بیکلاهی را سری از متکائی برنخاست

بود اگر عیسی بخر پالان نهاد و بر نشست / بود اگر موسی از او جز اژدهائی برنخاست

در جهان از بلعجب بس اختلاف آمد پدید / ز اختلاف و جنگ جز فقر و عنائی برنخاست

آسیاشان گرچه گردش میکند از خون خلق / آرد بهر خلق از هیچ آسیائی برنخاست

صد هزاران مرد کشته صد هزاران زن اسیر / وین جنایت را ز نادان جز ثنائی برنخاست

پایمال پای اوهام و خرافاتند خلق / وانکه مالد بر سر اوهام پائی برنخاست

شیخ و زاهد دعوی کشف و عطا کردند لیک / از رخ محجوب محجوبی غطائی برنخاست

برتر این بوریا خوابان زهد آیین ز علم / بوریا سینه و نقش بوریائی برنخاست

دفتر پندار بگشودند در دکان وهم / سود از این دکان بجز جهل و ریائی برنخاست

پرتو به راز نه گردون دماغ آدمی / راز پرداز فلک جز ژاژخائی برنخاست

با صواب آمد سخن از پرده اسرار غیب / زین سخن گستر گهر حرف خطائی برنخاست

نسیه هیچ است و نقد از دست حرافان غیب / جز پس مقلوب و نقد ناروائی برنخاست

بهر دفع دشمنان غیر از زبان تیغ تیز | تجربت گوید اثر گستر دعائی برکشت
در سرای خاک جز چابک سواران خیلش | ادهم خاکی پی گردون گرائی برکشت
خون دانش را نگه آمیخته از تیغ جهل | وانکه لب تا ند ز نادان خونبهائی برکشت
شمع دانش شد خموش از باد عجب بلعجب | بلعجب تر آنکه از مشرق ضیائی برکشت
خیمه خیام حکمت سیر جهدی از جای کند | بوالعلا را رایت عز علائی برکشت
بن هبنق بر فراز مسند دانش نشست | ابن رشد و بوعلی و بوالعلائی برکشت
گفته استاد بشنو کوس وحدت زن و جهد | «اگر نوای کوس وحدت بی نوائی برکشت»(۱)
گوشه گیری پیشه کن شیپور کثرت در فکن | چند میگوئی گدایا ای دشتائی برکشت

(۱) این مصراع اقتباس است از استاد بزرگ سخن
در باستان حکیم قاآنی شروانی قدس سره

قطعه

در اروپا رفتگان بنگر که چون برگشته اند | یکسره از خصلت مردی و خوی مردمی
حاجیان کعبه را مانند اینان در مثل | گاه برگشتن خرند و وقت رفتن آدمی
تا فضای آسمان از نور خورشید است پر
از اروپا رفته و حاجی تهی بادا زمی

غزل

گل نباشد که نباشد بکنارش خاری | با دل آرام که آرام دل آزرد یاری

خسروی باید تا شهره شود شیرینی | بلبلی شاید تا جلوه کند گلزاری

سرو با قد تو بیدی است که اندر دمنی | مهر با چهر تو نقشی است که بر دیواری

دلم امروز بدست آر که جا نیست بجا | ورنه آنگه که بسر نیست چه غم دشواری

نرگس مست تو دین و دل عالم برد | عجب است اینهمه غارتگری از بیماری

ای کشیده ز دو ابرو برخ ما شمشیر | هم ازان لعل لب انگشتری زنهاری

بنده حلقه بگوش تو باقرار خودم | وز پی بردنش اگر خواجه کند انکاری

بشنو این که خوش خواند شبانگه درد | بر سر سنگی با زمزمه مزماری

گله باید تا یافت شود چوپانی | لشگری شاید تا فتح کند سرداری

بحر و کان شد خجل از کلک گهربار وحید

گرچه امروز گهر را نبود بازاری

قطعه

سپید بخت درین روزگار دانی کیست | کسی که رو بسیه از جهل زاد و نادان مرد

رسید هر که بدانشوری زنادانی | کجا ز موج بلا رخت جان بساحل برد

بباغ بگذر و بگشای چشم هوش و ببین | که غنچه تا بچمن بود زر بسته و خرد

چکد نه خرم و خندان بمهد آسایش | غنوده بود و کسی خاطرش نمی‌آزرد

ولی چو باز شدش چشم و گوش عالم بین | بتیغ ناخن گلچین گلوی خویش سپرد

گسسته گوش خرد همچو گل گشود بهر | بشکل اشک گلاب روان ز چشم افشرد

۲۳ اردیبهشت ۱۳۱۹

لراقمه احمد گلچین معانی

مرثیه و مادهٔ تاریخ فوت استاد فقید مرحوم وحید دستگردی رحمة الله علیه

خبر ز حادثه یی داد روزگار مرا — که هیچ حادثه زین بیش محنت افزا نیست

مرا زمانه بگرداب ماتمی افگند — که هر چه کوشم پایاب آن هویدا نیست

درون بحر غمی زین مصیبت افتادم — که همچو بحر محیطش کرانه پیدا نیست

ره افول سپرد اختری ز برج کمال — که تابناک تر از وی بچرخ مینا نیست

سپهر کرد سیه . روزگار دانش را — سیاهکار تر از این سپهر خضرا نیست

زمانه گنج ادب را بدستبرد ببرد — زمانه را مگر از قطع دست پروا نیست

مگر که خیل اجل کرد ناگهان شبگیر — که اوستاد اجل در میانهٔ ما نیست

سیاه جامه جهان شد سخن بمرگ وحید ٥ — که تا بحشر جز این جامه شهر ببالا نیست

ز مرگ چاره ندارد کسی، هزار افسوس — که مرگ چاره پذیر از ره مداوا نیست

ز روز مرگ خود اندیشناک باید بود — کسی چه داند کامروز هست و فردا نیست

در آن نفس که قضا میرسد بباید رفت — چه چاره زانکه قضا را جز این تقاضا نیست

وحید رفت ز دنیا ولی سخن اینجاست — که چون وحید سخن گستری بدنیا نیست

نشیده یی که نه انشای اوست ناشیواست — قصیده یی که نه گفتار اوست غرا نیست

پس از وحید، دریغا وحید باید گفت — اگر چه حاصلی از گفتن دریغا نیست

نظام کشور معنی پس از نظامی اوست — کنون چه شد که نظامی نظم آرا نیست

وحید زنده بنام است تا سخن باقیست — کجا بمیرد آن کش بدهر همتا نیست

بکارگاه سخن کارگر فرو مانده است — فرو بماند آری چو کار فرما نیست

وحید در دم رفتن بیاد یاران بود — کسی بدوستی اینگونه پای برجا نیست

زخاک سر بدر آر ای بزرگوار استاد — که در غم تو دل دوستان شکیبا نیست

فلک جدائی ما خواست چون بنات النعش — ازان جماعت ما جمع چون ثریا نیست

کنون تو از غم ما نیک فارغی، لیکن — فراغت از غم و محنت پس از تو ما را نیست

بماتم تو دلم زار چون ننالد، چون؟ — دلست در بر این داغدیده خارا نیست

بسی گریسته ام در غمت. ولی خجلم — ازینکه دامنم از اشک چشم دریا نیست

تو خورده شربت مرگ و من آنچنان از غم — که خضرم آب حیات ار دهد گوارا نیست

پس از تو زیور الفاظ عذب، زشت نماست — پس از تو شاهد معنی بکر، زیبا نیست

سزای آنکه سخن را برآسمان بردی — کنون سلوک تو جز سیر آسمانها نیست

سرود بست دو تاریخ در غمت گلچین — زشمسی و قمری، کش نظیر پیدا نیست

« وحید گنج ادب بود و شد نهان در خاک » = ١٣٦١ قمری

« لسان شعر و ادب بی وحید گویا نیست » = ١٣٢١ شمسی

حاج مخبرالسلطنه مهدیقلی هدایت طهرانی
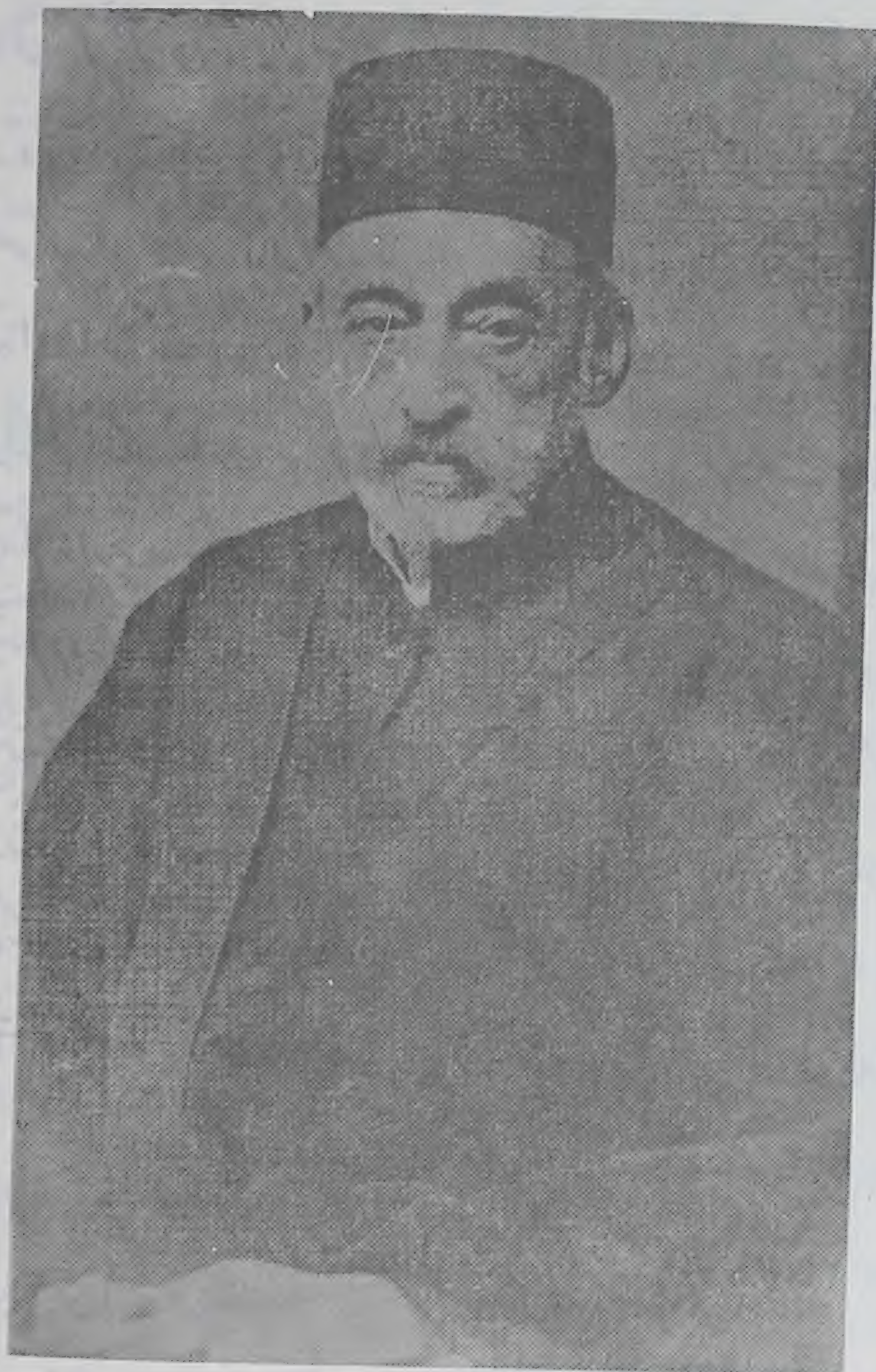
ولادت هفتم شعبان ۱۲۸۰ قمری در طهران
وفات نوزدهم شهریور ۱۳۳۴ شمسی (صفر ۱۳۷۵ ق) در طهران
مدفون در مقبرهٔ خانوادگی واقع در خیابان اسلامبول

به خواهش آقای احمد گلچین معانی برای گلزار معانی که جمع آوری کرده‌اند نوشته شد 1

۷۴۹

آنکس که ز شهر آشنائی است
داند که متاع ما کجائی است

سقراط در آخر عمر به موسیقی توجه خاص داشت کنفوسیوس قانونگذار چینی ۱۲ قرن پیش از هجرت گوید مقام تربیت هر قومی را از تألیفات موسیقائی آن قوم توان شناخت. هندیان اختراع وینا ساز ملی خود را به برهما نسبت می‌دهند داود را به مزامیر ستوده‌اند فیثاغورث نغمات هفتگانه را انعکاس الحان افلاک دانست توافق نغمات که هریک را با سور (صور) راههای [illegible] ناهید ظهیر [illegible] است

زبور و نغمه الحان مطربان و در وی همیشه سیر فلک بر نوای موسیقار

بوعلی که در مورد هذا المرء این العلم مسرود چون به بحث موسیقی رسید گفت هذا العلم [illegible]

در تأثیر موسیقی یونانیان حکایتی دارند که در بنای شهر تب سنگها به آوای ارفئه و آمفیون به میل خود حرکت می‌کردند

سعدی در حکایت بهشت زن گوید یکی از اسباب معیشت آواز خوش است که به حنجره داودی آب را از جریان و مرغ را از طیران باز دارد

رودکی در اثر نغمات رباب نصر بن احمد سامانی را چنان منقلب کرد که شبانه عزیمت بخارا نمود

از زمزمه مادر در کنار گهواره فرزند تا ارجوزه مبارزان در میدان جنگ موسیقی توأم است

اشتر به شعر عرب در حالت است و طرب تو خود چه آدمئی کز عشق بی خبری

و از موسیقی در امراض دماغی بهره برده است ناله نی غضب امیر [illegible] فرو می‌نشاند

در زمان ساسانیان موسیقی در ایران رونق کلی داشته است اسامی رامشگران آن زمان

بیت

ہمہ زبانی وآن رنگ را بدو تعلیم داد عبادت است که بسزا بگوید کدام رنگ است که به زبان حال

به روایت یزید عبد الله قسمت معلق به از رنگ سه‌تار است چهار گاه است

با موسیقی تهذیب اخلاق برآن کنو تضییع اخلاق میکنند در لحن و ایقاع و الحانی

باید خواست نه لب شیطانی

پرهیز و پا کردن هیچ زدن بازی باشد ساز خبر دگر است

در قرآن از شعراء مذمت شده است که اَلشُّعَرَاءُ یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُوْن و باز حضرت رسول[3]

لبید شاعر را صله داد که گفت

اَلَا کُلُّ شَیْءٍ مَا خَلَا اللهَ بَاطِلٌ وَ کُلُّ نَعِیْمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلٌ

والسابق خلق[2]

بر شعرائی که به کلمات رنگین اغراء عمل بد می‌کنند[3] آن هنجمه و شعرائی که به مواعظ حسنه

تهذیب اخلاق می‌کنند سزاوار صله رسول[3] همین حکم است در موسیقی و در اکثر دیگر

اگر چه ضرب سرود منع است که صحابه در عروسی برای زنان روا امر به نواختن دف

و مطرب غیر صوت هم هست سوء استعمال است در غیر موقع نسندیده و من گفته ام

چون مار زده خاطر از کارست گردش باغ راحت جان است

گاه گاهی که طبع خسته شود نکهت و نغمه بیشتر درمان است

قدر شربت نگاه باید داشت کاین هم از پندهای لقمان است

حفظ صحت مقدم بر درمان درد است و اجتناب از مرجحات لهو و لعو حفظ صحت

اخلاق در تجربه گرفتیم که بعض موسیقی آنهم در غیر موقع حرام است

آنجا که برای اظهار جسارت لفظ باقی نماند کار به ترنم می‌کشد ترنم او تار روح را

آرامش می‌بخشد و از ناگواری‌ها می‌اندازد مشهور است آنگاه گرگ گوسفند را. او تا در روحیه اش ساز باشد
ضرب از آن ط و ترنم از احساسات پیدا شده است و ضرب به کف زدن حاصل
است و کسی گفته است که کف زدن حرام باشد چه بچه لنگ می‌زند و به کف زدن
تضییع وقت می‌کند

نه انسان حیوانات هم در تأثر فیها دی کنند ساز باز گوی آواز است و کلید گنجینه
راز و نیاز موسیقی در مرتبه تریاق است و همچنین سم و هم داروی درمان حکم
است و آنچه در هر کار البته حرام است اسراف است حتی از رقص اگر منظور تنظیم
حرکات ظریف است تا حدی جایز داشت و اگر تحریک شهوات حریف باید آن را
از دست گذاشت

در فرنگ گفته در قرن بیستم نیست که موسیقی تنزل یافته و در ایران تازه قدم در این مرحله
نهاده اند تا هنوز جنبه ملاعبه در آن غلبه دارد بسیار مردمان از مرد و زن با
سازها بازی می‌کنند تا که با احساسات روحانی دمساز کنند

الجمله موسیقی علم به کیفیات نسب نغمات و کیفیات تأثیر آنها در گوش ما و ارزش [illegible]
بر داشته المکوث [illegible] از فرنگ شمرده می‌شود

شیخ در شفا گوید نغمه آوازی است که دیر زمانی و حدی از حدت و ثقل بپاید و این تعریف
نغمه مطلق است نظر به نغمه موسیقائی که منسوب الیه بالطبع بر آن افزوده لذت و صاحب ادوار
عبدالمومن بن [illegible] تعریف را اختیار کرده است و نغمه موسیقائی را معرفی کرده است در آنچه
طبع را خوش آید

نغماتی که از حنجره یا آلات برآید به حصر در نمی آید مگر آنکه هر نغمه طبیعی را الکلی اندازد
و در آن هفت نغمه است که پشت سر هم حکم اسطقس واقع شده برای نقد و حد
معین زیر و بمی نغمه هشتم نظیر نغمه مبدا است و باز هفت نغمه‌های نسبت سایر
دنبال دارد هر رشته نسبت در درست است یکی منسوب به فیثاغورث یکی منسوب
به دیدیموس از حکمای یونان هر آینه در رشته اندک اختلاف است
در رشته دیدیموس نسبت به طول وتر که ۱۰۰۰ قسمت گرفته شود و صدا از آن نغمات باشد

نغمه دوم	برابر $\frac{8}{9}$ وتر اشد	برابر قیمت	۸۸۸٫۹	ثانیه
نغمه سوم	برابر ۴/۵ وتر	برابر قیمت	۸۰۰	ذوالثلث (ثالثه)
نغمه چهارم	برابر ۳/۴ وتر	برابر قیمت	۷۵۰	ذوالاربع (رابعه)
نغمه پنجم	برابر ۲/۳ وتر	برابر قیمت	۶۶۶٫۶	ذوالخمس (خامسه)
نغمه ششم	برابر ۳/۵ وتر	برابر قیمت	۶۰۰	ذوالست (سادسه)
نغمه هفتم	برابر ۸/۱۵ وتر	برابر قیمت	۵۳۳٫۳	ذوالسبع (سابعه)
نغمه هشتم	برابر $\frac{1}{2}$ وتر	برابر قیمت	۵۰۰	ذوالکل (گام یا)

نغمه هشتم نظیر نغمه اول است و دوره از سر می‌گیرد و اینش رشته هشیار را در بار
است و نسبت ۱ به تعداد اهتزاز بدست می‌دهد این کسور برعکس می‌شوند نغمه هشتم
که به نیمه وتر می‌نشیند ½ ~~[illegible]~~ برابر صدای اهتزاز وی دارد ۲/۱
در نسبت یعنی چه درست مقدار نغمه است و مخرج سهم از وتر در نسبت اهتزازی چه درست
مقدار اهتزاز نغمه است و مخرج مقدار اهتزاز صدا در زمان واحد

[illegible]

جزو از مبادی مختلف آواز خواننده لیکن واجب به تقسیم طنینی (یا) الارض است در دو طرف
طنین و بقیه جدا کرده که چیزی بیش از دو بقیه نماند که آن را فصیل گفتیم (یا انیکا) (یا لیمما)
بقیه و فصیل را (یا لاما آپوطم) مجنب نامیدند که در موسیقی ایرانی مورد بسیار
دارد و در موسیقی فرنگی فاقد آن است بدین تقدیر دایره به هفده بعد تقسیم شد
که آنها را بحروف ابجد نامیده اند

ا – ب ج د ه . و ز ح ط ی یا – یب یج ید یه یو یز یح

از این جمله ا . . د . . ح . . یا . . ید . . یح نغمات اصول است و
ب ج ه و ز ط ی یب یج یو یز نغمات فروع

که آنها را تجنیس گفته ایم فواصل بین نغمات اصول است و به ترتیب تجنیسات است
مقایسه ابعاد بین نغمات (اساسی) باعتبار فیثاغورثی و دیدیموس

ا . . د . . ح . . یا . . ید . . یه . . یح

باعتبار فیثاغورثی	۸/۹	۲۰/۲۱	۸/۹	۸/۹	۲۰/۲۱	۸/۹	۸/۹
	ط	ب	ط	ط	ب	ط	ط
باعتبار دیدیموس	۸/۹	۸/۱۵	۹/۱۰	۸/۹	۸/۱۵	۹/۱۰	۸/۹

در گام فرنگی جای گفته شد بقیه در ... به آخر اندازند
اختلاف موسیقی ایرانی و فرنگی در اساس همان اختلاف بین فیثاغورثی و دیدیموس است
دیگر در عمل اختلاف بین دو جهت است چه اروپاییان برای سهولت معادله مدار
و تعلیل دستان تعدیل کرده اند و بجای هفده بعد دوازده بعد مساوی دارند

۵ علامت کوچک شمار سه بقیه و فضله‌ای است که از طنینی مستزاد گفتیم و حرام افزوده

ترجمه از فرانسه شایع شده است طنینی مستزاد را صاحب ادوار ذکر کرده است

محمود شیرازی در ضمن بقیه زوایه اخفی ادوار محققه

دایره چهارگاه نیز عنوان ندارد به جزو فراست قدما و اروپائیان و دیگران نکرده‌اند

ما دوایر را برای مقایسه زیر یکدیگر نوشتیم ذوق ما از صداهای مختلف زاده شد

الهام محفوظ است البته دساتیر مختلف

نغمه که کوکی برای تمام شش حظ / مایه لحن است و سداد دایره گرفته‌اند

انقلاب لحن

چون نغمه ۱ را مرکز قرار دهیم تلاح (دو وسطا) در شش تار یا تار

یا به تقدیم الطرف الحاد ذو الخمسات به تأخیر الطرف الثقل ذو الاربع

دور تا تیز شانه های دوگاه ح را در وسطا گذاریم مراتب نغمات تقریبا

تا خیرا معلوم شود

له یر .. ید .. یا .. ح ر .. د .. ح یر .. ید .. یا .. ح ر .. د .. ا

۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸

نغمات برحسب تقدیم و تأخیر تغییر اسم و مقدار پیدا می‌کنند منقلب تر بر از نغمه چهارم

پایه باز پایه است برای دور دیگر بلا تغییر در کیفیت ما در همین نغمه پنجم است در

در قوی و لین

ده الحان تحت و بم تشخیص داده اند تحت را قوی و بم را لین خوانده اند

شاید بعضی الحان هیجان آورد و بعضی از هیجان بکاهند و اینها نظریهٔ اخلاقی

است در ذوالثلث ها زیر و بم و غیره از بزرگ و کوچک گفته اند آلمانیها همان

سخت درهم ادوار و ملل

صاحب ادوار ذوالاربع را که در آن دو طنینی آمده باشد قوی شمرده است و دیگر

یک طنینی و دو مجنب در آن ها نیز هرکدام به تقدیم و تأخیر العاکر به ترتیب ضعیف نهاد

اروپائیان که ذوالثلث را اعتبار کرده اند و بعد جدا دارند ذوالثلث

شامل دو طنینی را قوی و ذوالثلث شامل یک طنینی و بقیه را این شمرده نه

بهره قول ط ط در ذوالاربع ما مرد قوی است ط ا ط در نظر ایشان نیز قوی

قوی است در نظر اروپائیان نیز چه ط ط در ذوالثلث آن می باشد و این

کلیت ندارد لیکن تمام سخن سوژه است که ذوالاربع ط ط ط می باشد

طرب انگیز در ماهور که پرده بیاتی فرنگی است نه نرمی دارد نه حزن انگیز است

در کوک ها

اوتار ساز را باید در حدی از تناسب مشدود کرد تا اختلاط آهنگ را

انتشار را نیاورد باز داشتن اوتار را در تناسب کوک گویند ارشاد

درسه تار به تناسب بنیادی الحان از سوراخ معتاد ۱۴ کوک اختیار کرده

که ما بعضی را که اصل اند یاد می کنیم

کوک ماهور ج ما ج ا	کوک بزرگ ج ما ج ح
کوک سه گاه ج ما ح ح	کوک نوا ج ما ما د

گفتیم که آن شش نغمه از جمله شش نغمه اول است از فروسورات که در انجا ری لحن
سرشده است ودر اکر دهار جمیع را تحقیق آنها سبب رد نمودن لحن
نغمات مزبوره صاعدا هابطا با هر نغمه همراهی دارند

نغمات شش گانه صاعدا

یا ر له یا ج ا

نغمات شش گانه هابطا

یا ده ۲ ح ج له

حرف نغمات مکرره خارج کنیم در رشته تقدیمات یا ر ۲ ماند
که جمیع ادوار مقوم دوایر متوتره است ودر رشته تاخیرات یا ه ۱
که جمیع مقوم دوایر لینه است ذوالثلث ـ ط ی باشد
در موسیقی ایرانی جمیع مقوم لین یا و ۱ است که ذوالثلث ح ط ی باشد
در کلیسا المان معروف تر مطلوب است نزد آن سنت آگوستن آمبرز لری
و نغمه از ایران به میلان برد که در المان کلیسا تصنیفات کنند و مورد
استعمال است لابد تصنیفات ایشان در زمینه سوز بوده است که در احساسات
موثر است و نداشته اند

قدما برای حفظ نظم و تقطیع لغات بحور وضع کرده بودند که اساس در آنها از شعر کوتاه
و بلند است چنانکه گفته‌اند الفاظ ما بر داشتن لغات است در حدی از زمان ما
لحن بکار آید و آثار عزیزه است چنانکه بعضی راست و بعضی را نیست و هر چند سعی
کنند حفظ ضرب نتوانند نیز است که مدیر ارکستها ضرب را به حرکات دست
تعلیم می‌کنند

ابتدا زمان یک نغمه حالی لحن را واحد (ا) ضعف او را ۲ (ب) ۱ شصت او را
او را ۳ (ج) و ۴ برابر را (د) گرفته بودند[۲] و از ترکیب با وزن بحور زحاف
داده که بحور عروض را خلیل بن احمد در بحر الایقاع قیاس کرده و آن ترکیبات
را نیز سبب و وتد و فاصله نامیدند

> ۲ از او دادند و آن را تملیدی گفتند

سبب بر دو قسم است تن و تَنَ خفیف و ثقیل همچنان وتد تَنَن و تَنْتَ مجموع و
مفروق دیگر فاصله تَنَنَنْ و تَنَنَنَن که این شامل چهار حرکت است[۲] و مثال آنها را
به لم ارَ علی رأس جبل سمکةً به فارسی گر دل تا کی خسته کنم بزدم
وتد مفروق را گفته‌اند در بحر الایقاع بکار نیست داشت در مثال ذج لم ار
لا فاصله کبری ترکیبی از سبب و وتد است

> ۲ حرکات مقارن حرکات زخمه بر زدند و مقارن سکنات وقف می‌کردند

از ترکیب آنها نیز وزن پیدا شده تن تنن تن یا تنن تنن تن تن
امروز لحن را به فاصله‌های مساوی (الزمانیه) تقسیم کنند و در هر فاصله نت به سطر و حرکت
عده نغمات بگنجانند و زمان را اجمالاً به شماره بدست دهند و به تحقیق لوا سطر
الیته که او را مطرنوم (زمان سنج) گویند زمان حالت را واحد گرفته تضعیف در تخفیف
می‌کنند ۱، $\frac{1}{2}$، $\frac{1}{4}$، $\frac{1}{8}$، $\frac{1}{16}$، $\frac{1}{32}$، $\frac{1}{64}$ اگر $\frac{3}{4}$ را تعبید کرانیم $\frac{1}{34}$ تعبید است

حاج مخبرالسلطنه مهدیقلیخان هدایت پسر علیقلیخان مخبرالدوله پسر امیرالشعراء
رضاقلیخان هدایت روز هفتم شعبان ۱۲۸۰ هجری قمری (۱۲۴۹ شمسی) در طهران
بدنیا آمد، ازچهارده سالگی باروپا رفت و در برلین مشغول تحصیل شد. زبان آلمانی
را خوب میدانست واز فرانسه وانگلیسی هم بی اطلاع نبود، درسال ۱۲۹۷ ق بطهران
بازگشت و در تلگرافخانه مشغول کار شد، در ۱۳۱۱ منصب پیشخدمتی خاص یافت،
در ۱۳۱۵ پس از درگذشت پدرش ملقب به مخبرالدوله گردید و درهمین سال رئیس
پست شد، در ۱۳۱۶ بریاست پست وتلگراف وگمرک آذربایجان منصوب گشت.
درسال ۱۳۲۱ پس ازعزل میرزاعلی اصغرخان اتابک ازصدارت باوی سفری باروپا
وآمریکا وچین وژاپن وهندوستان کرد، وبعد تنها بایران بازگشت، و در اواخر
سلطنت مظفرالدین شاه (سال ۱۳۲۲ ق) رئیس مدرسه نظامی شد، از سال ۱۳۲۴
که مصادف باانقلاب مشروطیت ایران بود، دورهٔ فعالیت وی شروع شد، وبرای گرفتن
قانون اساسی وبصحهٔ شاه رسانیدن زحماتی کشید،
مرحوم هدایت یکبار وزیردارایی، یکبار وزیرکشور، یکبار استاندار فارس،
یکبار رئیس دیوان عالی کشور، دوبار استاندار آذربایجان، چهاربار وزیرفرهنگ،
پنج بار وزیردادگستری، پنج بار وزیرفوائدعامه، چهاربارنخست وزیربوده وجمعاً
پنجاه وسه سال سابقهٔ خدمت دولتی داشته است، با این مشاغل چندین کتاب تألیف
کرده وهمه بطبع رسیده است، نقل باختصار از کتاب شرح حال رجال ایران (۴، ۱۸۴-۱۸۷)

لمحرره احمد گلچین معانی

قصیدهٔ ذیل را در رثاء دوست بی همتا و بزرگوارم مرحوم میرزا احمد خان اشتری متخلص به یکتا که علاوه بر مراتب فضل و کمال یکی از اخیار روزگار بود سروده ام

رفتند دوستان و مرا واگذاشتند — دیدار خود بعهدهٔ فردا گذاشتند

گلهای عهد ما همه از برگریز مرگ — چون لاله داغ خویش بدلها گذاشتند

سوزنده تر زگرمی صحرای محشرست — داغی که رفتگان بدل ما گذاشتند

یاران غمگسار گذشتند و عاقبت — ما را درین ستمکده تنها گذاشتند

رفتند همرهان و مرا همچو گرد باد — سرگشته در میانهٔ صحرا گذاشتند

افتاد چون بعالم جان راهشان، زشوق — بستند چشم و سر بتماشا گذاشتند

یکسر لب از سخن زچه بستند آن گروه — کز شعر، پای بر سر شعری گذاشتند

تا سود شان چه بود زسودای خویشتن — کاینسان مرا در آتش سودا گذاشتند

با این دل پریش ندانم بسوک خویش — یاران من مرا بچه یارا گذاشتند

داغم بروی داغ نهادند و همچو نی — دمساز با نوای غم افزا گذاشتند

خود در پناه رحمت یزدان گرفته جای — ما را اسیر محنت فردا گذاشتند

در سایهٔ نیاز بدرگاه بی نیاز — یکباره بر سر دو جهان پا گذاشتند

زین تیره خاکدان، گهر تابناک جان — بردند و باز روی بدریا گذاشتند

یاران انجمن همه رفتند و بهر ما — نه انجمن نه انجمن آرا گذاشتند

چون جمله رهسپار دیار دگر شدند — گویی اساس انجمن آنجا گذاشتند

بعد از وحید

میرزا احمد خان اشتری

ولادت بسال ۱۲۹۹ هجری قمری در جوشقان کاشان
وفات صبح دوشنبه بیستم دیماه ۱۳۳۰ خورشیدی در طهران
مدفن در صحن بقعهٔ ابن بابویه در شهرری

«تتمهٔ قصیده»

بعد از «وحید» و «عبرت» و «بینش» بروزگار — دلخوش مرا بچند هم آوا گذاشتند

چون «بامداد روشن» ما نیز درگذشت — چندی بدار هم بمدارا گذاشتند

این نیز هم نماند و هجوم آوران مرگ — شبگیر کرده دست بیغما گذاشتند

«یکتا» رفیق و خضر طریق مرا ز دست — بردند و نیمه راه مرا وا گذاشتند

دیگر ز خلق و خوی بهشتی نشان مجوی — کاین شیوهٔ ستوده به «یکتا» گذاشتند

چون او کسی بفضل و کمال و هنر نبود — کورا برتبت از همه بالا گذاشتند

از خلق احمدی چو نشانی نداشت خلق — در وی هزار آیت پیدا گذاشتند

دلبستگی نداشت بدنیا که از نخست — او را در آستانهٔ عقبی گذاشتند

بگداخت سالها و سر از حکم برنتافت — در بوتهٔ شکیب چو او را گذاشتند

زان پر گرفت مرغ روانش که آشیان — برتر ز هفت گنبد مینا گذاشتند

او رفت و همچنان سر و کارش در آنسرای — با رحمت خدای تعالی گذاشتند

من ماندم ای دریغ که در اینجهان مرا — غمخوار و سوگوار بتنها گذاشتند

باشد ز دود آه بچشمم جهان سیاه — چون شمعم ارچه اشک مصفی گذاشتند

دانسته اند بهر دل من نشاط نیست — زآنم بسوز و گریه شکیبا گذاشتند

جانسوزتر ز داغ غم اشتری نبود — داغ گذشتگان بدلم تا گذاشتند

ای دل شکیب دار که بنیاد اینجهان — از بهر خستن دل دانا گذاشتند

تاکی رهم بسوی وی افتد، که بهر مرگ — ما را بهر طریق مهیا گذاشتند

هوالله

پگه باد بهاری سوی گلزار	شتابان آمد از دامان کهسار

گل سوری نقاب از رخ برافکند	باستقبالش آمد با شکرخند

زخواب ناز نرگس دیده وا کرد	به پیکر غنچه پیراهن قبا کرد

گل و سنبل بپاید تکیه برآمیخت	مرا خاطر بیاد تو برانگیخت

برنگ و بوی تو یابم مگر باز	گلی بر گلبنی ای مایهٔ ناز

ز سر تا پای گلشن بازگشتم	نسیم آسا بهر گلبن گذشتم

ز گلها رنگ دیدم بو کشیدم	برنگ و بوی تو یک گل ندیدم

صبا سرگشته همواره از آنست	وز آن هر صبحدم بر گل وزانست

که رازی اینچنین در پرده دارد	چو من او هم گلی گم کرده دارد

گویند که عاشقی وفادار   روزی شب بعد وصل دلدار

با دلبر خویش از پی گشت   رفتند ز خانه جانب دشت

تفریح کنان کنار دانوب   افتاد نگه از آن دو محبوب

مست می وصلت شبانه   با خاطر فارغ از زمانه

که روی بروی هم نهادند   که دیده برود می گشادند

دیدند گلی فتاده در موج   گاهی بحضیض رفت و گه اوج

چون گوی اسیر زخم چوگان   میگشت درون آب غلطان

از خویش بکف نه اختیارش   پیدا نه قرار روزگارش

بیچاره کشش ز موج آن رود   دل از کف آن نگار بربود

از سینه گرم با دمی سرد آهی زد و گفت از سر درد

کاین گل که بطلعت بهشت است آوخ که چه تیره سرنوشت است

عاشق چو شنید این سخن را در دجله فکند خویشتن را

با محنت و رنج و درد بسیار تا دامن گل گرفت چون خار

از موج فکند بر کنارش گفت این و ز دست رفت کارش

کای لاله عذار سرو قامت ای راد من و تو تا قیامت

این گل که بود از سرت هوش

بستان و مکن مرا فراموش

کشیشی را شنیدم در کلیسا چنین میگفت از فرمان عیسا

کنیتان گر زند سیلی برخسار | میاشوبید بروی هیچ زنهار

اگر بر راست زد چپ پیش آرید | وگر چپ راست را نزدیک دارید

زجا برخاست ماهی عنبرین موی | گشود از یکدگر لعل سخنگوی

که بهر سیلی این حکم مبین است

و یا در بوسه هم حکم اینچنین است

مگر پروانه دل داده ارد است | بشمع محفلی مستانه پیوست

کشیدش شمع در بر سنگ و پر سوخت | همین تنها نه پر پا تا بسر سوخت

بخاموشی ز تن شید چو جانش | مکر بود این سخن ورد زبانش

کجا پاداش مهر دل چنین است | چرا مردم ز مرگ اندوهگین است

ابروت پرند میفروشد — گیسوت کمند میفروشد

بر آتش روت چشم بد را — خال تو سپند میفروشد

لعل لب تو بیک شکرخند — صد عشوه بقند میفروشد

من مشتریم ز من بپرسش — یک بوسه بچند میفروشد

یارب که رها مباد از بند — هر کم ز تو بند میفروشد

تا از که خریده و که بازم — با بانگ بلند میفروشد

گفتی که بگوش ناز و تمکین — تا کی تا چند میفروشد

من آگاهم بیا ز من پرس — تا بیش خرند میفروشد

ابروی تو دیده دوش یکتا — گفتا که پرند میفروشد

نباخت هر که چو من سر بپای دلبر خویش
سزد ز زانوی خود بر ندارد ار سر خویش

نگر در روی تو مویت مگر چه دستان کرد
که آفتاب گرفته اسیر چنبر خویش

زلف آتش و آتش فزون شکوه خطاست
که سوخت خرمن بیحاصلان ز اخگر خویش

وفای عهد مرا میکشد نه جور رقیب
که آفت تن پروانه آمد از پر خویش

دلم بجرم کدامین گناه تا خون شد
اگر ز خون جگر پر نگردد ساغر خویش

نصیب من ز در دوست غیر حرمان نیست
که کس گزیر نمیارد از مقدر خویش

صبا اگر گذری باشدت بحضرت دوست
ز من دریغ مکن نفحه معنبر خویش

بیار بوئی از آن آستان و جان بستان
بمژدگانی بوی دماغ پرور خویش

تو پایدار بمان ای مراد خسته دلان
مرا بماندی اگر دیر دور در خویش

ازان بگرد تو گردد بسی مکاره دهر — که بر در تو بمیرد بطیب خاطر خویش

چو شکر روز وصالت نگفت یکتا دید
بدست هجر قوی پنجه سخت کیفر خویش

غزل دیگر

من همان روز که دیدم رخ زیبای ترا — خوانده بودم ورق محنت فردای ترا

از برای من محنت زده مجموعه است بلا — که برآراست بدین قاعده بالای ترا

خرم آن روز که در باغ گل و لاله و سرو — جمله بودند چو من خیره تماشای ترا

چمن از آب روان آینه گر گشت و نبود — خوشتر از دیده من آینه سیمای ترا

جای تو در دل ما بود نه لعبت چو تویست — زان سبب ما نجستیم ز کس جای ترا

حاش لله گر ازین زارترم خواهی کشت — من نه آنم که برم جز بتو شکوای ترا

دست آموز غم تست بهش دار ازین
که کسی قدر نداند دل یکتای ترا

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date

عبدالعلی - ادیب برومند

متولد خرداد ۱۳۰۳ در اصفهان

«بنام خداوند یکتا»

چون اراده دوست گرامی سخن سنج هنر آقای احمد گلچین معانی بر این تعلق
گرفته است که کتابی از آثار معاصران بخط ایشان فراهم آورند و گنجینه ای
گران ارز از گوهر آثار و افکار متفکران و هنرمندان به گنجخانه بزرگ
هنر و ادب ما بیفزایند و پس از کسب توفیق در این کار، سیاه کردن
برگی چند از کتاب گرانقدر خود را به این بنده، واگذاشتند با اینکه
خویشتن را در خود چنین مقداری نمی بینم، اگر فرمان دوست را گردن نهاده
قسمتی از اشعار پارسی خود را در این اوراق می نویسم باشد که در پیشگاه
صاحبنظران پسندیده افتد و بچشم عنایت ملحوظ گردد - تهران ۱۳۴۲ شمسی

ادیب برومند

«چشم سیاه»

مسحورم از آن حالت گیرای نگاهت — آشوبه جادوگری چشم سیاهت

حرفی که زبانم به گفتن نتوانست — با نیم نظر گفت نگاهم بنگاهت

از دور که سوی تو دلم عزم سفر کرد — گفتم که بود دست خدا پشت و پناهت

باز آی که گرد از رخ زردم بنشانی — هر چند دل آزرده نشستم سر راهت

بی تابم از آن زلف شکن در شکن تو — دانم غم تنگ شکن گاه بگاهت

ماهیست که صد راز بدام آرزوی تو مهجور — ای من بفدای تو دل آرزوی چو ماهی

در گلشن عشق تو چه جای گل شاداب — کز مهر، نظر در رخته دارم گیاهی

ای دل همه مهری و کیست قدر نداند — آخر بمن غمزده، گه چیست کن نگاهی

غم نیست «ادبا» که دلی سوخته داری
زنهار ز سوزندگی شعله آهی،

« آرزوی دل »

با اشتیاق دگر روی کوی تو — خرم تر از نسیم شمام بسوی تو

ای آنکه خیزد از نفحت بوی یاسمن — بگشای سینه تا که شوم مست بوی تو

گر قلب من شکافند و بینند ترا — انگور ز نیفشان چه بجستجوی تو !

ای آرزوی دل مشو از من جدا که من — پرورده ام بجان من دل آرزوی تو

زیباست روی خوب تو چون موی دلکشت — آن به که همچو روی تو باشد خوی تو

اظهار عشق تو بزبان ای لطیف گل — خاریست و خار پرده در آبروی تو

چشم سیاه مست و گویای راز ماست — دستم بدامن نگه رازگوی تو

یکشب بگو مغانه آغوش فرو درآی — از رنگ خویش کم شستشوی تو!

گر در گلی باد اگر بهشت، عاشقیم — ای گل که لبس لطیف بود بهشت در روی تو

شعر "ادیب" نغز و دلاویز و حق نغز است

همچون نسیم صبح که آید ز کوی تو

«مبلغِ فیض»

گرچه خونین دل از آن نرگس چشم سیهیم

تشنه‌ی روی بسان افق شامگهیم

به نگاهی دل غمدیدهٔ ما را دریاب

که به دیدار جمال تو سراپا نگهیم

دیدهٔ خونبار را دیده و دل خواسته است

حق گواه است در این حادثه ما بی‌گنهیم

شب مهتاب، به یاد رخ همچون قمرت

در صنم‌خانهٔ دل محو تماشای مهیم

نیست ما را سر پروای شه و میر و وزیر

که بشهر ادب و ملک سخن پادشهیم

سر گران در بر خصمیم ولیکن بر دوست

گر بعرشیم و اگر فرش، همان خاک رهیم

ما و در شعر، صف آرائے ارباب بلند

آبرو باشد که سرکردهٔ چندین سپهیم

بارگاهیست مصفا حرم حکمت دین

ما ز آفات پناهنده، بدین درگهیم

همه جا در طلب مبدء فیضیم "ادب"

گر بدیریم و اگر معتکف خانقهیم

"رباعی"

برخیز و بیا که چشم دارم برت   گشتم چو هلال، در غم رویت

باز آ و ببین هلال پیکر گشتی   آزرده ز ماه شب چاردهت

«دیر ویران»

ای که سرتاپا شرر گشتی و در جانم نشستی — شور اندر دل فکندی چون بر ایامم نشستی

ره سپردم، ناله کردم، بر سر راهت نشستم — دل ربودی، عشوه کردی، در دل و جانم نشستی

چون شراب ارغوانی خوش بر لبهایم دویدی — چون فروغ ماه‌پاره خوش به چشمانم نشستی

تو همچون دیر میرفتی مرا ویرانه دل — تارک دنیا شدی در دیر ویرانم نشستی

خاطرم از مطلع صبح ظفر روشن‌تر آمد — تو ای شمع فروزان در شبستانم نشستی

انجمن آراست عشق که در غمخانه افسرده‌گاه — همچو مروارید غلتان اشک بر مژگانم نشستی

عشق و شوق آوردی و شور و نشاط نوبهاری — ای پرستو کامدی بر طاق ایوانم نشستی

شعر زیبای «ادیب» با جلوه از حسن تو دارد
چون غزل با دلنشین مضمون به دیوانم نشستی

«اندرز»

نادرستی بهر قیاس بد است — خاصه با آنکه با تو باشد راست

با چنین کس مگوی جز در صدق — نیز با دیگران مجو کم و کاست

راست باش و صریح با همه کس — خیر جویی و صلاح، در همه جاست

بینوای جوانمرد

گرسنه بود و روان شد ز روستا بشهر — یکی فقیر که بس شکوه از گدائی کرد!

چو پای آبله مندش نداشت پای فرار — چه ناله‌ها که ز دست برهنه پائی کرد!

بشهر مبلغ ناچیزی از طریق سؤال — خدای، بهره آن مرد روستائی کرد!

وقت شام که آهنگ بازگشتن داشت — به نیمه راه، نگر تا چه ره‌گشائی کرد!

بدید زار و دل افسرده بینوائی را — که نزد او گله از بخت ماجرائی کرد!

ز حال کودک بیمار خود پریشان بود — که شکوه از پی درمان ز بی دوائی کرد!

بگفت کس بمن امروز بخششی ننمود — نه بهر طفل مریضم، کرم نمائی کرد!

تنش در آتش تب بی دوا و درمان سوخت — تبش دچار نقاهت ز بی غذائی کرد

چو بینوا خبر از حال بینوا بشنید — بهم برآمد و جوشش درک، همنوائی کرد!

هر آنچه داشت بدو داد و گفت شرمم باد — که دست قدرتم اینقدر نارسائی کرد!

تو مستحق‌تری از من بدین عطای قلیل — اگرچه زان نتوان دفع ناروائی کرد!

بچیست در کف من چیز این مبادم نیز — خدایت دیگر به الطاف کبریائی کرد!

بپاکزی آن مرد بینوا نازم — که همدردی جهان، درعلاج بینوائی کرد

«نقش شاعر»

در کارگاه صنع که بس نقشها در است — هر نقش را طرح دگر طرح دیگر است

از کلک نقشبند ازل هرچه شد پدید — در دیدگاه اهل هنر، ذوق پرور است

لیک از میان همه آثار دلربای — یک نقش از نقوش دگر دلرباتر است

این نقش، نقش خلقت اهل هنر بود — کز بهر کارگاه ازل، طرفه زیور است

طراح کائنات چو طرح جهان بریخت — در اینجهان همه نقش چو لوح مصور است

انگه بیافرید ز هر گونه ذی حیات — کز بهر هر گروه، نظامی مقرر است

زان آدمیان چو به انسان نظر گشود — دید آشنا بمعرفت حق داور است

او را بنام اشرف مخلوق برگزید — گفت این بناز و نعمت تشریف، درخور است

در نوع آدمی بجهان کرد خلقتی — کز بهر خلق همدم و غمخوار و یاور است

این خلقت بدیع که خلاق نکته هاست — سر دفتر فضائل و اوصاف برتر است

در گلبن جمال، چو بلبل ترانه گوی — در گلشن کمال، چو نخلی تناور است

با علم و فضل همره و با شوق همنوا است — با عشق و شور همدم و با ذوق، همسر است

ذوقش لطیف چون گل و طبعش بجوی آب روان — باغ ضمیر او همه نسرین و عنبر است

چون بر ورق ز خامهٔ مشکین زند رقم — دامان صفحه غالیه بیز و معطر است

آنجا که حسن خیمه زده است جام عشق — آنجا که یار جلوه کند محو دلبر است

او را دلیست روشن و تابان چو آینه — کز گردش سپهر به آهی مکدر است

ادراک او رسیده تر از علقهٔ پدر — احساس وی لطیفتر از مهر مادر است

آلوده از تزاحم سودای بیش و کم — با عیب بسیم و سبکبار از زر است

فارغ ز کینه توزی و بیزار از حسد — بر چشمهای خیره و نگه بسنده تر است

آنجا که هست منظری از مظهر عفاف — با چشم پاک ناظر هر جلوه منظر است

آنجا که زن بجاذبه آتش زند بدل — مجذوب جلوه های شرر چون سمندر است

آنجا که کامها سر خورد از شربت بقا — ما را از و شراب تسلی بساغر است

گر در حیاط دل نبود نوری از حیات — ما را بیان روشن او مهر انور است

بماون زندگی چو شو سرود بفروغ — گفتار گرم او است که سوزنده آذر است

در کوره راه مبهم و تاریک زندگی — گمگشته خلق را به رهی رهبر است

با ناتوان عاجز و مسکین فروتن است — با زورمند قادر و با برگران سر است

شیرین کند ز لطف بیانی کام خلق را — لفظش بیان قند و معانی چو شکر است

« بینوای خونفروش »

خواندم به روزنامه که یک مرد بینوا   کز خون خود معاش همیکرد جان سپرد
در زاغه‌ئی بزیر پلاسین لحاف مرد   بجای نان تلخکامی و حسرت بخورد و مرد

* * *

با فقر و فاقه زیست زمانی بپای تخت   آنجا که هیچکس غم بیچارگان نداشت!
آنجا که غم نداشت هر آنکس که داشت زر   آنجا که جان سپرد هر آنکس که نان نداشت!

* * *

تا بود طاقتش به تن خسته کار کرد   وز دسترنج خویش شکم داشت نیمه سیر!
چون تاب کار کردن و عیشش به تن نماند   بیچارگی گرفت گریبان آن فقیر!

* * *

روی سؤال زانکه نبودش بهر دری   بسیار شب که گرسنه خسبید تا به روز!
صبحش برخ گشود در حسرت و دریغ   بر تیره روز خویش نبود صبح دلفروز!

* * *

آن دم ز پیش خواهشی ار گذشت لیک   اورا جواب خواهش دل آه سرد بود!
دوران عمر او چو یکی رنجنامه‌ئی   هر فصل آن حکایت صد داغ و درد بود!

روزی شنیدم اینکه به درمانسرای شهر
خون میخرند و مبلغ مرسوم میدهند !

خون میخرند و مبلغ ناچیزی از ریال
در دست خون فروش سه روز می نهند !

* * *

زان پس که راه برد به نخجیرگاه مرگ
هر روز بهر صید شدن عرضه کرد خویش

نزدیک تر بمقصد خود گشت دم بدم
هر روز ناتوان تر و رنجور تر ز پیش

* * *

لختی ز خون خویش بهر روز میفروخت
تا آورد بچنگ مگر قوت لایموت !

میکرد شد هجوم بیگونه وز نفیر
در زاغه خراب بیکسی گران سکوت !

* * *

سرمایه حیات همی داد خود بکف
تا جان ز مرگ در برد از عهده ی خوراک

این زندگی نبود که میکرد بلکه بود
جان کندنی مداوم و غمبار و دردناک

* * *

هر روز شد نزار تر از پیش و یکقدم
نزدیک تر به پیکر وی اژدهای مرگ !

سی بار خون فروخت ولی بار واپسین
بفروخت جان خویش بسنگین بهای رگ !

پنداشتم که مرد در مختصرسرای دهر — رفت و بخوابگاه لحد خوش بیارمید !
اما دریغ کز پس بدرود عمر نیز — تابش قرار از آن بینوا رمید !

* * *

بردند روز بعد به تشریحخانه اش — آنجا که کسب تجربه باید طبیب را
کردند پاره پاره پژوهندگان طب — آن رنجدیده پیکر محنت نصیب را

* * *

خونش بخورد جامعه تا داشت جان به تن — وانگاه قطعه قطعه نمودش چو گوسفند!
جرمش مگر چه بود بجز فقر و احتیاج؟ — یارب مباد کس بجهان زار و مستمند!

* * *

اینست شرح حال فقیران و بیکسان — کآسوده از حمایت ملکند و ملتند !
اینست شرح حق و عدالت در اجتماع — کآماده بهر آن همه ارکان دولتند!

قطعه

باش آتش ولیک شعله مزن — که چو بادی وزد خود میری !
شو ذخیره، بزیر خاکستر، — تا بزودی زوال نپذیری !
وز نهانگاه چون برآری سر — بار، سوزندگی ز سر گیری !

«دوست»

شنیدم ز پیر جهاندیده‌ای — بعبرت در آفاق گردیده‌ای

که باشد بگنجینهٔ روزگار — یکی پربها گوهر شهوار

همه آن گنج در دخمه‌گاهی درست — که آن دخمه اندر فلان کشور است

بود راه این دخمه راهی دراز — گه اندر نشیب و گه اندر فراز

بود سخت کاری سپردن طریق — سوی دخمه‌گاهی چنین بی رفیق

یکی دوست باید بجوئی بهمراه — که همگام گردد در این کوره راه

بره با تو همداستانی کند — بهم آهنگ و دمسازی کند!

بهر تنگنا شود یاورت — بدلتنگی‌ها نوازشگرت!

بدو گفتم ار راه با همرهیست — چه کوشم که این خرده گوهر بهمرهیست؟

کسی را که یاری بود دلنواز

بگنج دگر گوهر نباشد نیاز

«آسمان دل»

هنوز روی چو ماهی که داشتی داری فسانه خیز نگاهی که داشتی داری

هنوز ای مه تابان در آسمان دلم ز مهر، پشت و پناهی که داشتی داری

هنوز جاذبه‌ی خوابناک و رؤیائی ز چشم مست سیاهی که داشتی داری

بشهر عاطفه شوری که داشتم دارم بملک جاذبه جاهی که داشتی داری

ره تو بود ره گرچه مانع رغبت و ناز هنوز پویه براهی که داشتی داری

بطرف گلشن جلوت دو نیم چو نسیم ز مهر، طرفه کلاهی که داشتی داری

ز ناز و عشوه و افسونگری و عیاری هنوز خیل سپاهی که داشتی داری

دلت هنوز بجز چشمه‌ی نبود دمساز بچاه دیده گواهی که داشتی داری

کز آب روان در هوای دوست «ادیب»
هنوز، اشک و آهی که داشتی داری

«سرگذشته»

تا ما براه عاشقی از سر گذشته‌ایم — از نه رواق چرخ فراتر گذشته‌ایم!

روزیکه یاد میشود از سرگذشت‌ها — مائیم کز برای تو از سر گذشته‌ایم!

مائیم در قلمرو دل گشته‌ایم امیر — کز ملک و جاه و مرتبت و فر گذشته‌ایم

ما را بگنج خسروی مبر ز راه — کاندر زمانه از زر و زیور گذشته‌ایم

آزاده شده‌ایم ز اندوه و غم روزگار — کآزاده‌ایم و از سر و افسر گذشته‌ایم

چون ذره در هوای تو ای مهر دلفروز — شادی کنان ز گنبد اخضر گذشته‌ایم

در حلقه کوب بر در دلبر اگر مباد — چون ما که بهره یاب از این در گذشته‌ایم

ای اهل عشق ورز که در راه مشکل است — ما عاشقان ز سد سکندر گذشته‌ایم

گفتم «ادیب»، راه دل آزاری خطاست

گفت از سر خطای تو ما در گذشته‌ایم

« یکشب ماتم زا »

شب برافراشت سیه چادر خشم — بر سر گیتی آلوده به ننگ !
دست آغشتگر شام سیاه — کرد آفاق سیه گونه به رنگ !

× × ×

دیو خونخواره آبستن شب — روی بنهاد بر آسایشگه شوم
تا بزاید به سحرگاه دژم — کودکی شوم و سیه فام چو بوم

× × ×

اندر آنجای که عفریت بلا — شبح فاجعه بنمود چهر !
دیو خوئی ز بر جهل و عناد — تیغ بیداد بیالود بزهر !

× × ×

گرد وحشت به سر پیکر شهر — بنشسته است و جهانی غرق سکوت
کوه و دشت و در و دیوار دژم — مضطرب جا بجای، سراسر ملکوت

× × ×

اهرمن سیرت ناپاک چو دید — تیغ را در خور آن کار تباه !
در پس دامن آلوده خویش — تیغ بنهفت و در آن گشت براه !

× × ×

اختران خیره و لرزنده بخویش — که چه خواهد شدن امشب دم صبح؟
آه از کینهٔ این یافته دیو — وای از فاجعهٔ ماتم صبح!

× × ×

واقف از کینه سگالیدن دیو — در فلک جمله ملایک بخروش
آسمان: همه ماتمکدهٔ غم — کهکشان: بجزع رفته ز هوش

× × ×

وای از این تیره شب محنت زا — شب زاینده یک سوگ بزرگ!
سوگ دردآور تقوا و شرف — سوگ غم پرور «سردار سترگ»!

× × ×

باری آن اهرمن بدفرجام — شد نهان در حرم ذکر خدا!
محو اندیشهٔ شیطانی خویش — تا کشد «شیر خدا» را بدغا!

× × ×

شد نهان در پس دیوار حرم — آن برانگیخته از جادوی زن!
آن، تبه کاری از او یافته جان — آن، سیه باطنی از او ساخته تن!

چون خرامید بمحراب و نشست | شهره سالار مکارم بنماز !
ناگهان تیغ بکین بخاسته دید | فرق بشکافت از آن محرم راز !

* * *

فرق بشکافت ز سردار دلیر | تیغ آن خونی ناپاک سرشت !
فرق سر در ره یاران فدا | شاه آن سرور خاصان بهشت !

* * *

مرگ سرحلقهٔ ارباب کرم | مرگ یک تن نه که یک عالم بود !
ماتمش ماتم یک عالم نه | همه افلاک پر از ماتم بود !

در شهریور ماه ۱۳۴۲ شمسی نوشتن این چند برگ از چامه‌ها پایان پذیرفت

تا چه قبول افتد و چه در نظر آید

تهران - ادیب برومند

بطوریکه در مقدمهٔ کتاب عرض شد بعضی از دوستان گرامی و استادان نامی نگارش جزوهٔ خود را سالیان دراز به تعویق انداختند و این جزوه که در پایان کتاب الحاق گردیده و ذکرش در فهرست نیامده از آنجمله است که در دقایق آخر چاپ بدست ما رسیده است .

گلچین معانی

وفیات

حسین پژمان بختیاری؛ ص ۱۷۵

روز دوم آذرماه ۱۳۵۳ شمسی برابر هشتم ذیقعده ۱۳۹۴ قمری در تهران به مرض سرطان درگذشت

علی اصغر حکمت شیرازی: ص ۲۲۰

روز دوشنبه سوم شهریورماه ۱۳۵۹ شمسی برابر چهاردهم شوال ۱۴۰۰ قمری در تهران وفات یافت و

در مقبرهٔ خانوادگی واقع در حضرت شاه عبدالعظیم (باغ طوطی) مدفون گردید.

علی دشتی: ص ۲۵۹

روز شنبهٔ بیست و ششم دی ماه ۱۳۶۰ شمسی برابر ربیع الاول ۱۴۰۲ قمری در تهران بدرود زندگی گفت

و در مقبرهٔ خانوادگی واقع در امام زاده عبدالله به خاک سپرده شد.

حسنعلی راشد: ص ۲۷۲

روز چهارشنبهٔ نوزدهم ذیحجه ۱۴۰۰ هجری قمری برابر هشتم آبان ماه ۱۳۵۹ شمسی در تهران وفات یافت.

صبح دوشنبه سی ام تیرماه ۱۳۵۹ شمسی برابر هشتم رمضان ۱۴۰۰ قمری در تهران درگذشت.

مادهٔ تاریخ ذیل را خود وی در دقایق آخر عمر سروده است:

سا جلال همائی به گوش غیب نیوش | ندای ارجعی از بام عرش چون بشنفت
شکفته گشت به لبیک و بهر تاریخش | (ز آشیانهٔ تن شد رها همائی) گفت

ابیات ذیل را نیز در بستر بیماری گفته است:

پایان شب سخن سرائی | می گفت ز سوز دل همائی
فریاد کزین رباط کهگل | جان می کنم و نمی کنم دل
مرگ آخته تیغ بر گلویم | من مست هوا و آرزویم
مانده است دمی و آرزو سال | من وعدهٔ سال میدهم باز
آزرده تنی فسرده جانی | در پوست کشیده استخوانی
در سینه به تنگ گشته انفاس | از فربهی ام نشانه آماس
نه طاقت رفتن و نه خفتن | نه حال شنیدن و نه گفتن
جز وهم محال پرورم نیست | می میرم و مرگ باورم نیست

گلچین معانی در رثاء استاد فقید جلال الدین همایی سروده است :

هر دم کند زمانه دچارم به ماتمی — هر لحظه داغ ماتمی افزایدم غمی

نگذشته است روز و شبی بر من ایدریغ — غیر از شب عزائی و جز روز ماتمی

بیچاره من که جبر زمان سازدم جدا — گاهی ز همرهی و زمانی ز همدمی

رفتند همدمان و در این بی‌کسی نرفت — یک دم که بر نیاورم از سوز دل دمی

از مرگ بی‌امان عزیزان و دوستان — در این جهان که راست دل شاد و خرمی

شد رهسپار عالم دیگر از این سرای — آن عالمی که بود برابر به عالمی

والا محققی و گرانمایه شاعری — وارسته عارفی ز هر عالم اعلمی

روشندلی، مهذبی، انسان کاملی — در خلق و خو فرشته و در خلقت آدمی

چون مهر در طریق وفا بی تزلزلی — چون کوه در ثبات قدم سخت محکمی

یادش به خیر باد و روان شاد و خوش که بود — از پاکی وجود چو روح مجسمی

اندوه من ز خیل محبان اوست بیش — چل سال دوستی نبود مدت کمی

ختم سخن به گفتهٔ وی می‌کنم از آنک — قول «سنا» جراحت دل راست مرهمی:

در دفتر حیات بشر کس نخوانده است — جز داستان مرگ، حدیث مسلمی

الهی قمشه‌ای : ص ۴۵۱

روز سه‌شنبهٔ بیست و پنجم اردیبهشت ماه ۱۳۵۲ شمسی برابر دوازدهم ربیع‌الثانی ۱۳۹۳ قمری در تهران درگذشت.

سید محمد کاظم عصار تهرانی : ص ۴۶۰

روز پنجشنبه بیست و ششم ذیحجه ۱۳۹۴ قمری برابر نوزدهم دی ماه ۱۳۵۳ شمسی در تهران وفات یافت و در مقبرهٔ شیخ ابوالفتوح رازی جنب مرقد حضرت عبدالعظیم به آرامگاه ابدی سپرده شد.

سید محمود فرخ خراسانی : ص ۵۲۱

سحرگاه دوشنبهٔ سی و یکم فروردین ۱۳۶۰ خورشیدی برابر پانزدهم جمادی‌الآخر سال ۱۴۰۱ قمری در مشهد بدرود زندگی گفت و در جوار مرقد مطهر علی بن موسی الرضا علیه‌السلام مدفون گردید.

علی اکبر گلشن آزادی : ص ۶۱۱

بامداد روز شنبهٔ بیست و نهم جمادی‌الآخرهٔ سال ۱۳۹۴ هجری قمری برابر بیست و نهم تیرماه ۱۳۵۳ شمسی در مشهد وفات یافت و در باغ رضوان به خاک سپرده شد.

میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی : ص ۶۴۸

روز سه‌شنبهٔ بیست و دوم ماه مبارک رمضان ۱۳۹۶ هجری قمری برابر بیست و نهم تیرماه

سال ۱۳۵۵ شمسی دار فانی را وداع گفت و در زادگاه خود حبیب آباد واقع در ۲۷ کیلومتری اصفهان مدفون گردید.

عبدالحمید بدیع الزّمانی سنندجی: ص ۶۶۹

روز پنجشنبه پنجم آبان ماه ۱۳۵۶ شمسی در تهران درگذشت و در گورستان بهشت زهرا مدفون شد، و استاد جلال الدّین همایی مادّهٔ تاریخ وفات وی را چنین سرود:

چون بدیع این زمان عبدالحمید اوستاد   آن که در فن ادب بد صاحب و ابن العمید

در زبان و شعر تازی پایه دار و مایه ور   با ذکای طبع و حفظ سالم و قول سدید

زین جهان فانی اندر جنّت باقی شتافت   با ضمیر پاک و قلب روشن و روی سپید

سال فوت او سنا بر هجری شمسی نوشت   خیمه بر ملک بقا زد زین جهان عبدالحمید

ابوالقاسم حبیب اللّهی نوید: ص ۷۲۰

صبح جمعهٔ بیست و هشتم آذر ماه ۱۳۵۹ هجری شمسی برابر یازدهم صفرالمظفر ۱۴۰۱ قمری در مشهد به مرض سرطان کبد درگذشت و گلچین معانی مادّهٔ تاریخ فوت وی را چنین نوشت:

چون نام نوید زنده باشد جاوید   سهل است گر از جان و جهان دست کشید

استاد اجل را چو اجل سر برسید   تاریخ شد: «استاد سخن سنج نوید»
۱۳۵۹

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date